

باسمہ سبحانہ

رسالہ شریفہ ملقب بہ

کشف الہین فی اثبات العراء

علی احسین علیہ السلام

واسطے

شیعہ ہونین کے چھپ

بسم الله الرحمن الرحيم

رسالة شريفة وعجالة منيفة موسومة به سيف المؤمنين وسلقب به

كشف الرين في اثبات الغراء على الحسين

مصنفه جناب حكيم الواعلي خان اصلاً ومولداً والاهر وهو موطناً وسكناً

احمد الله الرحمن الرحيم

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE14876

AM
2

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي أنزل وليائه في منازل الكذب والبلاء واحل احبابه في عصات المحبة والابتلاء والصلاة والسلام على اشرف الانبياء وسيد الاوصياء وسيد النساء وصيهم واولادهم وغريب الغرباء وقبيل الاغنياء الذي بكى عليه السماء بالدماء وناحت عليه الطيور في الهواء المذبذب بارض كربلاء بالاعين ابى عبد الله الحسين وعلى ولادة الاممة الهداة المصطفين اما بعد العبد الضعيف الراعي الى رحمة الله القوي ابو علي غلام علي خان امرهوى تجاوز الله عن سياهم امي گوید که در غزای جناب امام حسین گریه وزاری و لونه و اشکباری در ایام عشره و غیره آن شهادت آن امام مظلوم الی الآن جاریست و کسی از اهل تحقیق انکار آن نکند مگر برین جزو زمان متعصبین و بلباس علی و انجمنه رساله با در مانعت تعزیه داری و گریه وزاری بر مصائب جناب خاں علی علیه التحية و التناوشند و آزار بخمال باطل خود رافع بدعت انکاشند علماء ما شکر الله تعالی بوجوب رسالتش که در بدلائل ساطعه و الزامات قاطعه چنان تحریر کرده که باز صدای برنجاست و احدی متصدی جواب الجواب نکند

مردی از حضرات اهل سنت برخلاف سلاف و اکابر و اهل حق چند موعوم به هدایت المومنین در زبان اردو نوشته و در زبان فارسی داده بار از داب علماء و ادبافتر نهاده و چون ران رساله نظر کردم خود را از تحریر

از قلم
فروغ
تصنیف
سلامه
السید
اعلامه
بخان

جواب آن باز داشتن نتوانستم و با وصف قلت فرصت به تسلط این مجال پر و ختم و بسط المومنین
 سیم گردانیدم و چون عبارات کتب منقول عنهما که استناد اند لاج یافته فارسی بود یا عربی لهذا بعبارت فارسی
 تحریر این ساله مناسب نمود و فلان الشروع فی المقصود متوکلا علی الله الموفق والمعين قال
 الخطاط قبل شروع کتاب کی بوجها مقدمه کا ضروری تا حقیقت حال بخوبی دلنشین ہو اسکو سنا چاہیے
 کہ ہماری پیغمبر کی پہلے خلقت شرک اور گمراہی میں گرفتار تھی اور جابل لوگ اپنی باپ دادی کی بری راہ پر چلے گئے
 حضرت فی تقریر زبانی اور تلوار کی زور سی او کو مسلمان کیا اور دین حق کو سمجھایا اور رسومات جاہلیت کو
 اوٹھایا بعد انتقال حضرت کی خلیفوں نے بھی خوب دین کو قائم فرمایا اقول ولستعین خلفائیکہ بنعم طیب
 اقامت دین از ایشان با حسن و جوہر بعض ظهور رسیدہ آیا منحصر در خلفاء اربعہ ہستند یا نہ بار اول حدیث
 لا ینزال امر امتی قائما حتی یقضی اثنا عشر خلیفہ کلہم من قریش را جواب باید گفت و بنا بر تائید
 معاویہ و یزید را با اتباع قاضی عیاض و شیخ الاسلام وغیرہا در سلک خلفای اثنا عشر منسلک خواہد نمود و یا نہ
 در صورت اولی انچہ بر اہلبیت نبوت رسالت از جور و تم و در نج و الم رسیدہ از دست حق پرست خلفای مقیمین
 دین بین بہت سبحان اندازم بر این اقامت دین و انعم باقیل نظم آن آرزوی کہ در دل تست ہے و ان فکر کہ
 سم قائل تست ہے فکری کہ ولت کباب کردہ ہے ایمان ترا خراب کردہ ہے عیش و طربت بسا دوا دہ ہے کیشے
 عجیبے بسا دوا دہ ہے اثبات خلافت ہوائی است ہے اطفای چراغ کبرائی است ہے دل با صفت قریش لستی ہے
 در پردہ مشروع بت پرستی ہے کار تو کہ عوج و فغان است ہے از بہر خلافت سگان است ہے و این امر ز قوہ است
 برون است ہے فکر نیست کہ سیر جبرون است ہے بزد و دی کہ زین جہانت ہے موقوف شد اندم این فغان
 آن وقت کشود شکل تو ہے و این ہمہ سچی طبل تو ہے جزو شہ حسرت و ندامت ہے بر جان تو چیست قیامت
 می نالی و ناله را اثر کو ہے الان و قد عصیت قبل ہے در حالت نانیہ قول ابن حجر عسقلانی مبطل و خواہد بود چہ
 او در شرح صحیح بخاری معاویہ و یزید را در سلک خلفاء دوازده گانہ مثل خلفاء راشدین منظوم ساختہ حدیث
 قال وایضاً کم ذلك ان المراد بالاجتماع انقیادهم لبيعتہ والذی وقع انہم اجاعۃ علی بکر
 ثم عمر ثم عثمان ثم علی الى ان وقع امر الحکمین فیصین فسمی معاویۃ یومئذ بالخلافۃ

ثم اجتمع الناس على ما فيه عندنا صلح الحسن فواجهوا عليا لداين يدوله ينظرون للحسين
 امر بل قتل قبل چون قدومه خلافت معاوية نهشت الكون و دوكله ديگر پس لطيف ايد شنيد كه پيغمبر خدا
 صلعم معاويه گفت كه يا معاويه اذما ملكك فاحسن كل اخراج ابن ابى شبيب و الطبراني معاويه پس از ملك است
 و تقر خلافت مرقى ابى ببيت كرام احسانات كثيره مرقى فرموده كه در فعل از ان بجهت غايت شهرت ياد كا كا خلافت
 مانديكي انكه بالفلس حضرت نير الشير خباب علي بن ابى طالب عليهما السلام با شغال از ره جدال قتال اشتغال
 و زير و جناب بط البر عليه الصلوة و السلام از بهر نشانيد و ديگر احساني ست كه جگر مومنان از ان كباب
 و چشم پراست يعني فرزند از جنبه خود زير اولي عهد كرده از مسلمانان براي خلافت او بيعت گرفت كه ايشان
 منهم و از و آنچه بوقوع آمد از غايت ظهور محتاج بيان نيست با اين همه جناب معاويه اخليفه وقت صحابي حليل القدر
 و خال المؤمنين و مجتهد و مقابل حضرت امير المؤمنين عليه السلام قرار ميديدند حال انكه شيخ عبدالحق در مدارج النبوة مطبوعه
 در صفحه ۲۲۸ و ۲۲۹ بصفه مولفه القلوب ياد كرده و در صفحه ۲۲۹ مي گويد و گفته اند محدثان كه ثابت نشد است
 و فضل معاويه پيچيدني انتهي قال المحاطب جب زمانه خلافت كا آخر بود او و حكومت بنى اميه كه بانه
 اتى تو عجب طر كحساد اسلام مين بر پايه او كه اهل بيت پيغمبر كه قتل كس كه مانع بدعت تى نوبت پيروي قول
 و پستين اين چه افسانه است كه مخاطب بر زبان مى آرد و بلا لحاظ اصل و فرع خود هر چه بخواهد
 مى چاود و مخاطب را مناسب بود كه اول انچه ميت كدامى عالم رفته چيزى دريافت مى ساخت و قواعد و قواعده
 خود تعليم مى يافت آنوقت اگر چيزى مى نوشت گنايش داشت المختصر از تحرير مخاطب على فهم مفهوم نميشود
 كه زمانه معاويه را داخل حكومت بنى اميه ساخته و يا بخلاف لمحتي كرده و در صورت اولي شام باش مرجع باين
 عبارت كه جب حكومت بنى اميه كى بانه اتى تو عجب طر كحساد اسلام مين بر پايه او كه اهل بيت پيغمبر كه
 قتل كس كه مانع بدعت تى نوبت پيروي الحمد لله على ذلك بحالت ثانيه حديث مرويه اهل سنت و الخلافة
 بعدى ثلثون سنة ثم ملك العصف اچ جواب و لا فرق بين الخلافة و ملك العصف چون زمانه معاويه
 در عيش و كمش افتاد اند جناب قطب الاقطاب غوث الاعظم سيان اى حمايت اين صحابي حليل القدر و
 و زغنيه اخراج نموده و او انصاف داد و قال سوال الله صلعم بدى كى لا سلام حسنا و استند و

اوسبعا وثلثین الفتح و اساس خلافت نبی سالہ را کہ بحیث نبوی مستحکم کردہ بودند از بنیاد بر زمین و قال
 الخطاب سوقت میں بادشاہ اور لوگ قدیم رسومات جاہلیت اور کفر کی محبت رکھتی تھے فرصت کو
 غنیمت جانکر کھل کیلے اور اسلام میں رسومات جاہلیت اور بدعتیں نکالنی شروع کیں اقول
 وہ بدعتیں نہ ماننا بدعتیں کہ روایت مخاطب بارشاد ثم یوں ہم متصف گردیدہ مخاطب انرا مروج رسومات
 جاہلیت و بدعت قرار دادہ و الحق کذا کہ و چگونہ نباشد کہ نو نہالان بدعت و ضلالت میں غصہ شایع و
 بزرگ آوردند و انجینیکہ سلف بنجاک ریختہ بودند خلف خرم نہا بر داشتند باین صورت مخاطب بنای اوایت
 خیر کہم قرنی الخ را کہ اساس ہے کا خواب و از پا انداخت قال الخطاب چند مدت میں وہ بدعتیں اور رسیم
 ایک عالم میں پھیل گئیں اور پچھلوں نے انکوں کی سنت سمجھ کر اور مغرب نفس پاکر انکا کرنا اپنی او پر فرض اور
 واجب جانا جو علماء دین را ہوتی گئی جہاں تک مقدور اور مدیہ ہو ا دفع رسوم اور عقاید باطلہ کا کرتے رہے
 اقول وہ بدعتیں نے الواقع حال بہمین منوال است مگر علماء مخاطب ازان بہرہ داشتند بلکہ بہت مستر ضا
 فاطر حکام ظلمہ و فسقہ در ترویج رسوم باطلہ سیاسی موفورہ کاری بردند و وجوب طاعت امام فاسق از رو
 حدیث نقل منمودند چنانچہ ابن حجر عسقلانی در فتح الباری و شرح حدیث ابن عمر کفرہ فی هذا الحدیث
 وجوب طاعة الامام الذي ينفذ له البيعة والسمع من الخروج ورجوعه حکم کہ لا یخلف بالفسق
 قال الخطاب سپر ہی ہزاروں رسیم اور عقیدہ کفر اور جہالت کی جہاں میں قائم ہوئی اور بسبب ضعف
 اسلام اور موقوف ہونی جہاد اور صاحب کفار کی ہر ملک میں ہر فرقے نے اپنی خواہش موافق جو چاہا سو
 تراش لیا اور اسلام و کفر کچھ ہی ہو گیا اقول وہ بدعتیں اری اہل سنت باعانت حاکمان ظالم و عا در
 انچہ خواستہ ایجاد کردند و باطل البصوت حق جلوہ گر نمودند و جس مال بیت ندادند و جینی تجریم متعہ پاراز
 دابرہ اطاعت خدا و رسول خدا بیرون نہادند و زمانی حی علی خیر العمل اراد ان اذا خستہ و ہنگامی نماز تراویح
 باجماعت اختراع ساختہ و گا ہی گفتند کہ ان القرآن محسب قیہ العرب وانی ارشاد کردند کہ ان الموعود تن
 لیست اص القرآن و قی کہ سبب الشیخین کفر و الختہ فیستقر و ارادند جہانم کہ در سبب الشیخین و سبب الختہین جہ
 تفرقہ اختراع نمودہ اند مگر بہت مشارکت جناب امیر المؤمنین ع سبب خلیفہ ثالث نیز کافر نہ آری چرا بایں این

امر طوطا خاطر این بزرگواران نباشد یعنی که معاویه مدتها بسبب جناب امیر المومنین صلوات الله علیه شتغال
 نمود و با اعتقاد این حضرات نقصانی بوجه من الوجوه فضلا عن الفسق علیه بجال و نگاشته و گاهی اسما غفار
 اربعه درج خطبه نمودند و رفته رفته کار بطولت کشیده آنحصار اجتهاد و در ائمه اربعه قرار یافت بل برین قدر نیز
 انکشاف کرده برای امام عظمی کوفی چنان مرتبه رفیع قرار دادند که اگر کدامی خفی از دین برگردد و شافعی یا مالکی گردد و ترا
 آزار ندهد و چهار صلا بخانه کعبه بنام همین فقهائى اربعه تعمیر کرده و او را پیش نفسانی دادند و اهل باطن شان
 ایجاد بدعت بیعت ساخته کوس کشف و شود و فواختند **قال** مخاطب خصوصاً هندوستان میں یہاں تک
 نوبت پہنچی کہ ادھر کلہ بھی کہتے ہیں اور دہریت بھی پوچھتی ہیں اور جو او میں ذرا قابل ہوتی او نہوں بیچہ بیچہ سوم
 ہنود کی کرنا مناسب نہ کیا اور مطلق چوڑنا بھی رضای نفس کے خلاف پایا سو اس واسطے ویسی زمین اپنے
 گھر صوت اور نام بدل کر مقرر کر لیں مثلاً ہنود جو سیاہ میں مورت باندھتی ہیں یہ لوگ سہرا در مقنعہ باندھتی
 ہیں اور جو وہ اپنی مردوں کی دن کرتی ہیں یہ بھی تیا اور دسوان اور چالیسوان اور برہمنی شل فرض اور
 واجب کی کرتی لگی اور جو وی بتوں کی اوپر مٹھ بنا کر پوری کچوری پانی وغیرہ چڑھاتی ہیں یہ بھی اپنی قبروں پر
 گنبد بنا کر لیدہ اور ریوڑی اور گنڈہ اور چادر وغیرہ چڑھاتی لگے اور جو اونکی مٹھو میں منبت اور کشائیں اور اتیت
 رتی ہیں انکے ہاں گنبد و غنیمین خادم اور مجاور و ریوڑی مقرر ہوتی اور جو وی گنگا جی کی جے اور ہم مہادیو بولتے
 ہیں تو یہ بھی نغریہ یا حسین اور دم مار کہنی لگے **اقول** و بہ نستین در مدارج النبوة مسطور است کہ عبداللہ
 ابن عمر خواب کر دیای او پس گفتہ شد اور لیا و کن محبوب ترین مردم راز و تو تا برود این آفت پس فریاد
 کرد یا محمد اے پس یہ شد پای او اتنی عبارتہ ہر گاہ ہم سامی جناب ختم الانبیاء موجب برکت و رفع اذیت است
 بفرمای حسین و انا کہندہ نام نامی جناب سید الشہداء علیہ التھیمة و الثناء ہم باعث خیر و رفع بلا خواہد بود
قال مخاطب و جیسے وہ ہر کہتے ہیں یہ بھی علی علی چانی لگے **اقول** و بہ نستین لطف تقریر چنان عنان
 تالک از دست بردہ بلا کا ایمان و اسلام انچہ نخواستہ بخیر تیری آر دیکجا نام میسوب الدین و امام المتقین
 صلوات الله علیہ و کجا مناسب ہر ہر انچہ گستاخی و بی ادبی مصنف رسالہ بلای مرض جذام مبتلا گردیدہ نمونہ
 سنہی آخرت بدینا یافت و مولوی سلطان خان در شاہجہانپور بسبب ادبی تعزیر بابتلای ہمین مرض انچہ

مگر جو آنگاہ وہی ایک ایچ نکال گیا اور دون کی لیتار ہا اور سب سکا بہت ہی کہ مسلمانین جتنے کام
 خواہ دین کے ہوں خواہ دنیا کی کفار کی طریقہ اور مشابہت ہی نہایت بعید بین اقول و بہستیں انچہ دین
 مقام افادہ نمودہ ری است ناشی از جمل یا تجاہل اور از مذہب اہل سنت و جماعت چہ ایشان بیگویند کہ آنحضرت
 دوست میداشت موافقت اہل کتابت را در انچہ امر کردہ نمی شد بچہ کانی مدارج النبوت بلکہ وزہ دشمن یوم
 عاشور باقتدار یہود و روایت میکند کافی الصحیحین من ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قدم
 المدینہ فوجد الیہم یصومون یوم عاشور فسا کہم فقالوا ہذا یوم غرق اللہ فیہ فرعون
 و نجی موسیٰ ففخر یصومہ شکر اللہ نعم فقال انا الحق بموسیٰ منکم فصامہ و امر بصلیائہ انتھی
 قال مخاطبہ در عبادت خدا کیلک ری طرح صورت اور شکل شکر اور وہم اور لذات دنیا کا نام و نشان نہیں اور
 خدا مار روز میں نظر نہیں آتا ہی بخلاف کفار کی کہ ہر وقت اپنی معبود کی صورت کسا منی مت اور پوجا کرتے
 ہیں مسلمان جاہلون فی ہی اس بات کو دیکھ کر پسند کر نفس اور شیطان کی مشورت سی ویسی باتیں اپنی ہاتھ
 بی دغذغہ خلاف شرع کی مقرر کیں سچ ہے قدیم سی یہ قاعدہ شیطان کا ہی کہ جب کسی قوم کو دیکھتا ہی کہ بعینہ
 رسوم کفر اور خیانت کو آمد و رسول کی منع کرنی کی دہشت سی نکرنی کی تو صورت بدل کر ویسی کام کو اور پاس
 میں اونی کروا تا ہی تا اصل مطلب اور کافوت نہوا الغرض جب مسلمانوں کو اس بلا میں گرفتار دیکھا تو بندہ خو
 اواد حسن قبولی کی کہ آمد اسکو حسن حدیث کے طریقی اور محبت میں کی اقول و بہستیں اقتدار و تمسک ثیل
 اہلبیت بعد معرفت اقوال و افعال میں حضرات حاصل میشود و اولیاء مخاطب گاہی توجہ بہ نتیجہ آثار اہلبیت
 رسالت نکر دہ اند تا بتابع چہ رس چنانچہ بخاری کہ کتاب و راہ اصح الکتب بعد کتاب الباری دانند حضرت
 امام جعفر صادق علیہ السلام را صادق اللہ فی داند و روایتی از آنحضرت و صحیح خود ہی آر دیس اند عار پیرو
 سرداران جوانان بہشت باین سوزن محال بقول شاعر رندینا کہ کجا مسجد و محراب کیا بہ قال الرطب
 چاہا کہ اپنی لٹنی والون کو اور جسکو خدا توفیق دی برای ان سیون کی سجدا دیوی مگر دیکھا تو انکا عجب حال ہے
 کہ بی خون نکالی انکی مزاج کی فساد کا پورا دور ہونا ممکن ہے نہیں اقول و بہستیں مخاطب از قہ جناب بار
 غلامہ بہ چنان مرض صعب مبتلا کر دیکہ اگر خون تمام جسم جو داخل کنند نفی خواہد کی ایسا المؤمنین القستال

قال الخاطب لیکن بعض لوگ کہ دو چار مرتبہ کی نصیحتوں ہی انکا اچھا ہونا معلوم ہوا تو اول کو گون کو بھانا
 شروع کیا پہر جب دیکھا کہ زبانی کہنی سے فائدہ عام نہیں ہوتا اور ہر شخص کو ہر بات یاد نہیں رہتی تو اس لیے
 اس وقت میں کہ سنہ بارہ سو و ستالیس ہجری میں یہ رسالہ ہندی زبان میں لکھا تاکہ ہر کوئی اسکو اپنے
 بولی میں سمجھ کر بی تکلف بوجہ ملی اور سوجہ پکڑی اقول و بہستعین اگرچہ مخاطب رسالہ خود زبان اردو تھا
 کردہ مگر چونکہ عبارت اکثر تلب کہ نقل عبارات از انہا اتفاق افتادہ فارسی بود لہذا فقیر جواب نیز زبان فار
 نگاشت تا ذائقہ شناسان فارسی ہم مطالعہ اش رغبت سازند قال الخاطب پہر دریافت کیا تو سب
 رسون میں دو رسون کا چوڑا لوگون پر بہت مشکل ہے اور شاق ایک تو منت پوجا اولیا وغیرہ کے
 دوسری تعزیر کا بنانا کیونکہ سہ چاتی سپرگہ پڑی ہوئی تو لے سکے بہ مشکل ہے چین بیٹھے وہی مشکل
 اور منت پوجا کی بیان میں سالہ فیضیہ المسلمین لکھا پایا اس واسطے اس سالہ میں فقط برائی تعزیر کی صاف صاف
 بیان کی کیونکہ بہانا عوام کا منظور ہی اور حکم ہی بات کر وہ آدمی ہی اسکی عقل کے موافق اور یہی سبب
 کہ نبی پر کتاب اسکی قوم کی زبان میں اور تری پس مناسب ہی کہ اسکو حقیر سمجھیں اور اسکے مطلب کو سوچیں
 بوجہ میں اور نام اس سالہ کا ہدایت المؤمنین کہا اور مطلب اسکی ایک مقدمہ اور تین فصلوں میں بیان کئے
 اول مقدمہ میں بدعتوں کی ظاہر ہو چکا سبب مذکور ہو چکا اقول و بہستعین کا کتب بیانات مقدمہ بوجہ
 سابق گذشت فتہ کر قال الخاطب اب پہلی فصل میں اتنی تعزیر کی دلیل عقلی و شرعی سی مذکور ہی دوسری
 فصل میں جاہلوں کی سوال کا جواب ہی تیسری فصل میں آیہ اور حدیث کی روشنی تعزیر کی برائی کا بیان اقول
 و بہستعین تحت ہر فصلی از فصول کہ ملفوظ است باب آن آید فانتظر قال الخاطب فصل پہلے اہل اسلام
 خدا کی واسطہ دل ہی سنو کہ تم دین میں آپ مختار نہیں ہو کہ جو تمہاری چین آدمی سو کر و آخر خدا کی بندی ہو چکے
 است ہوا اقول و بہستعین ان چہ ترانہ خارج آہنک است کہ می سراید و از اصول مقررہ مقتدایان خود غافل
 نمودہ بہر چہ بخواد ہر زہ درائی می نماید چہ تعین غلیفہ کہ از اعظم امور دینیہ و متضمن بسبب اختیار است باعتقاد
 اہل تسنن مفوض باختیار اہل اسلام است چنانچہ سلف ایشان ہر کر انخواستہ بخلعت غلافت مخلص کردند
 و در ہر زمانی باستنانت خلفای مجوز خود نشان از منع خمس و تحريم متعہ و اسقاط حق علی غیر اہل از اذان وغیرہ

که سابق اشعاری بدان رفته هر چه خواستند با اختیار خود با عمل آوردند و انجام آن اختیار بحدی نجر شد
 که جناب معاویه مرتجع نشین صدر خلافت گشتند و در ایام حیات خود بصواب دید مسلمانان خلف رشید
 یزید را خلیفه و جانشین خود نمودند و آنچه از پدر و پسر نسبت بنامان رسالت بمنصبه ظهور جلوه کرده گشت
 فی وسط النهار بود و اشکار است و در اثبات خلافت معاویه و یزید یمن قدر کافی و وافی است که عبد الله بن
 عمر از بیعت جناب امیر المومنین علیه السلام ابیطالب صلوات الله و سلامه علیه دست کشیده بایشان بیعت نمود
 و هرگاه اهل مدینه منع بیعت یزید کردند اکتفا بر انکار و وعید کرد قال فی الاستیعاب قبیل النافع ماکال بن عمر
 بایع معاویه و لم یبايع علیاً فقال کلان اعمی لایعطی دلا فی فرقة ولا یمنعها من جماعة و لم یبايع معاویه
 حتی جتمع علیه و در جامع الاصول از نجاشی آورده عن نافع قال لما خلع اهل المدينة یزید بن معاویه
 ابن عمر حشمته و ولد و قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله یقول یُنصب لکل غادر لواء یوم القیمة و انا قد
 بايعت هذا الرجل علی بیع الله و رسول الله وانی لا اعلم غدا را اعظم من ان یبايع رجل علی بیع الله و رسول الله
 ثم یُنصب له القتال انی لا اعلم احدا منکم خلع و لا تابع فی هذا الا هو لا کانت لفیصل بنی
 و بینة نزار و بنی بطحیم عقل مستقیم مخاطب که با وجود آنکه بنا بر سلمات اهل سنت اینقدر با اختیار مسلمانان
 در این چنین امور عظیمه و بدیهه متحقق است باز میگوید ای مسلمانان خدای واسطه دل سے سنو کہ تم میں کچھ اختیار نہیں
 کہو تمہاری جمن آدمی سو کر و الخ و بطریق تنزل میگوید کہ انعقاد مجلس میلاد شریف کہ با عترت فحول علماء اهل سنت
 بیعت است بجای آید چنانچہ مولوی نجم الدین قزوینی جواب فتوای مولوی مظہر کریم سر رشته دار فوجداری شایعاً چنانچہ
 می فرماید کہ واسطه کہ اول مولد ہی کرنی کی کچھ اصل نہیں ہے کہ شیخ تاج الدین عمرو بن علی البلیخی الاسکندری المشہور
 بالفا کانی من متاخری المالکیہ فی ان عل المولد بدعت مذمومہ لکما ہی اور علی بن القیاس شیخ محمد والف ثانی فی
 بیچ مکتوب و لیست و ہفتاد و سیوم و مکتوب پنجاہ و چہارم کی لکما ہی تو کہ از ہونا و امین و سری بدعت قبیحہ او
 سیمہ ہی سے مجلس مولد کہ شد ایجاد آن ہے بدعت آن نیست از خود از زبان ہند فاسق بدعت و مجلس
 جمع می آیند با صد احترام ہے شبی خانہ و ان ایجاد ہم چون امام باڑہ از اہل شہ خانہ بدعت شدہ ہر خانہ
 خانہ خانہ گشتہ ہر دو ائمہ ہے خانہ چہ ہر خانہ بدعت خانہ ہے در حقیقت و خالشر نہ دام و دوانہ ہند الخ و خانہ مولد کہ شد

عبد
 بہ عبادت
 رسالت
 خلیفہ ثلاثہ
 و بنی ہاشم
 ۱۳۱۲

بدعتی شد باعث بدعت گردید و ذکر وضع مجلس کید میان به از پی تعظیم بر خیز نشان به گویا وقت وضع محل است
 این به در حضورشان شده مولدین به شد معاودا این شغفت تمام به از اب و برست هم در دین
 حرام به در زمانم معنی بولد کجا به ناکه شد مولود و مولود و سررا به معنیش آمد ولادت را زمان به یا که شد جای
 ولادت نام آن به این زمان بجای را مصداق نیست به غیر بدعت هیچ استحقاق نیست به انتی و سنی
 تحفة القضاء سنل القاضی عن مجلس الولد الشریف قال لا یعتقد لانه محدث کل محدث ضلالة
 و کل ضلالة فالنار و صایفعلون من الجبال علی اس کل حول فی شهر الیبع الاول لیس بشیء
 و یقومون عند ذکر مولد صلیع و یغمون ان سر حه صلیع و فی حاضر و غیبه باطل بل
 هذا الاعتقاد شرک و قد منع الائمة لاربعة عن مثل هذا انتهى فالجواب الجواب قال
 الخاطب بهلا تم سے پوچتی ہیں کہ خدائی یا غیر کے کمان کہا ہی کہ حضرت امام حسین شہید ہوں اقول
 و بہستین کلام مشکوک وین مقام بدو و جعل نظر است اول انکے حق تعالیٰ در قرآن مجید و حضرت محمد مصطفیٰ
 در حدیث بجای فرمودہ است کہ بعد وفات پیغمبر خدایک تن و دو تن را اہل حل و عقد ہر کہ را خلیفہ سازند
 خلیفہ بر حق باشد و منکر خلافت آن کا فر قال سائرہ المواقف و ذلك لعلمنا ان الصحابة مع صلا
 فی الدین شدہ محافظتہم علی امور الشریعہ کا هو حقہا اکثر وافی عقد الامامة بدلک الدک و
 من الواحد الاثنین کعقد عمر لابی بکر و عقد عبد اللہ بن جعفر عوف لعثمان لہ شدہ طولانی
 عقد ہا اجتماع من قال ینہ من اهل الحل العقد فضلا عن اجماع الائمة علی الاسلام
 و مجتہد ہی جمیع اقطار ہا انتہی و بعبارة اخرى خدا و رسول کجا فرمودہ کہ خلیفہ ثالث عثمان بن عفان
 قرآن اخلاف نزل جمع نمودہ رواج و ہر قرآن یک صحابہ را باتش سوزاند و اگر عبد اللہ بن مسعود و دیگرین
 قرآن خود نہاد و در زیر حضور و لکم کوب خلا مان عثمان گرد و دویم انکہ شہادت حضرت امام حسین ع
 بنا بر اصول نہیں بل ایشان ثابت نیست چہ بنا بر اصول موضوعہ ایشان خلافت یزید بن معاویہ قابلیست
 ندارد و نیز کہ طریق ثبوت خلافت بنا بر تصریح علماء ایشان یا بیعت اہل حل و عقد بہت ولو کان و احادیث
 خلیفہ سابق بہت لاتی ادیانہ و استیلاست کافی شہنشاہ القاصد و جمیع مسلمانان سوای معاویہ

چند بایزید بیعت کردند و عبد السلام بن عمر که در بیان ورع او صاحب استیعاب نوشته قال میمون بن
 محمد ان ما را بیعت او در معنی این عمل از جمله بیعت کنندگان حضرت یزید است و اما اختلاف پس با آنکه حضرت
 معاویه که با عترت ائمه ثقلین ایشان خلیفه راشد بود حضرت یزید را خلیفه ساخت اما قهر و غلبه یزید محتاج
 اظهار نیست خلاصه اینکه هرگاه شهادت جناب امام حسین عیبه السلام مخاطب ثابت نباشد اطلاق لفظ شهید
 از عجب می نماید قال الخطیب ابی انکاتم هر سال تعزیه بنا و او را سکا ثواب پا و اقول و به نستعین محض نباشد
 مخاطب در اینجا ورع و انکار است هرست او را ساختن تعزیه هر سال ثانیاً ساختن آن طلقاً ثالثاً ترتب ثواب
 بر ساختن آن لهذا هر یک ابدل اقل قطع ثابت میکند تا دیگر را مجال سخن نماند اما اولایعنی تعیین وقت بدو وجه
 متحقق است اول اینکه در ترجمه صوفی محرقه ابن حجر کی مرقوم است بکذا عبارت چهارم آنکه پنج روز عاشورا
 بحسین ابن علی علیه السلام تعالی عنهما رسید چنانچه تفصیل آن بعد ازین خواهد آمد بنویسد که شهادتی که در آن
 بر فرید ترتب و رفعت در وجه آن حضرت نزد پروردگار و الحاق وی بدرجه با و اهل بیت مطهر خود پس باید که اگر کسی
 از ورعیت او بیاید بنمونه است که در آن روز مشغول نشود مگر بصوم و طاعات و عبادات و استعجال
 بنا بر امتثال اطاعت امر الهی تا ترتب شود بران مغفرت و رحمت نامتناهی كما قال الله تع و یثب الصابرین
 الذین اصابهم مصیبة قالوا ان الله وانا الیه راجعون اولیک علیهم صلوات من ذیقهم
 ورحمة واولیک هم الممتدنان قول فقره و اگر کسی از ورعیت او بیاید اول دلیل است بر تعیین روز
 عاشورا و هو المطلوب ویم آنکه ابو الفرج ابن جوزی در رساله مولد نوشته و قد بسط الکلام فی تشییع
 مولد النبی صلعم فلا زال اهل الحرمین الشریفین المصر و الیم و الشام و سائر بلاد العرب من
 المشرق و المغرب یجتهدون فی مجلس مولد النبی صلعم و یفرحون بقدم و مهلال الربیع الاول
 و یغتسلون و یلبسون بالثیاب الفاخرة و یتزینون بانواع الزینة و یطیبون و یتکلمون
 و یأکون بالسمر فی هذه الايام و یمیزون علی الناس بما کان عندهم من المصروب و الاجناس
 و هیمة فی اهتماک ما یلینا علی السماع و القراءة لمولد النبی صلعم و ینالون بذلك اجزایا و فوائد
 عظیمه و ما جوب عز ذلك انه وجد فی تلك العام کثرة الخیر و البرکة مع السلامة و العافیة

وسعة الرزق وازدياد المال والاولاد والاخفاء ودام الامن والامان في البلاد والامصار
 والسكنى والقرار في البيوت والدار بركة مولا النبي صلعم انتهت في فتح المبين شهر الاربعين
 للاهم النوى قال شيخنا الامام ابو ساقه صاحب جنته في تاريخنا ما فعل كل عام في اليوم
 الموافق ليوم مولا صلعم الله عليه سائر الصلوات المعروفة واطهار النعمة والسر فان ذلك
 مع ما فيه من الاحسان الى الفقراء مشعر لمحبة النبي صلعم وتغنيته اجلاله في قلبنا فعل ذلك
 وشكر الله نعمه على ما من به من انجاد رسوله الذي ارسله رحمة للعالمين صلعم الله عليه سلم انتم
 ازين بهر دو عبارت مبرهن است كه منون مجالس مولود حضرت در بروج الاول هر سال موجب بسي خير و بركت است
 پس چنين ساختن تغزيه و قيام با تمام جناب سيد الشهدا عليه آلاف التحية والثناء عشرة محرم الحرام مير جابر خواهد بود
 و هو المقصود اما نياي بني ساختن تغزيه و نقل قبر مطلقا پس مخفي مباد كه ساختن اين بهر دو صلاح است چه اصل
 در بهر خير يا بحث است و ايمكه از شارع عليه السلام مانعت در ان اراد نشود و بهكذا في البحر الرائق الهداية
 و مانعت شارع در تغزيه و اري كجا فالحق احق بالاتباع و اگر بنور مطهر نباشي از كلام مولوي عبدالواحد خان
 الابن مولوي عبدالعلي بحر العلوم سندی آرم كه باز مخاطب اجمال سخن نباشد و بابت بان رازي مخالفت سدد
 گردد و المختصر در رساله الاوهام نوشته اند كه در عهد صحابه و تابعين كتاب اند غير معرب بود و بعد معرب شد و اجماع
 است بر ان شد و بتواتر رسيد و همچنان جمع كردن احاديث و تفاسير فقهيات و چهار مصلي خانه كعبه تاليف
 صرف و نحو وغيره و اختراع مجالس فرميداد شريف نبوي صلعم بتواتر رسيد و اجماع بر ان گرديد همچنان هر اسم
 تغزيه و اري جناب امام حسين از صد سال جاري و مروج است و در زمان سلاطين اسلام و تشريع مانست
 جلال الدين اكبر و جهانگير و شاه جهان عالمگير از رنگ نيب غير هم كه در تمامي ملك و نافذ الامر كلي بودند مرا هم تغزيه
 بوجه حسن تقديم ميرسيد و نواب سعد الله خان وزير اعظم شاه جهان عالم و قاضي القضاة مستند خان كلان و قاضي
 القضاة مستند خان خرد كه هر يك في المذهب بودند و ديگر علماء آن زمان اگر اسم نكوره يا خلاف تشريع و پيروي
 بخصوص سلاطين معروض ساخته در تمامي ملك موقوف ميگردانيدند كه در سر كار پادشاهان اختيار كنند يا شاهان
 هم تشريع بودند يا پادشاهان كورين كه تشريع بودند بذات خود و در تمامي ملك تحت حكومت و موقوف ميگردانند

و در آن عهد بنام و خصوصاً مروج بود و تا حال جاری است و انشاء الله تعالی است جاری خواهد ماند و کس
 از احوام و خواص زمان تا حال انحراف از آن نکرده و در حیث ترویج آن باجماع است بی تأیید گشت و بتواتر رسید
 حدیث شریف ابن تیمیّه علی الصلاة علیه و آله بر آن اجماع کنند و اتفاق نمایند بر اسرار حق بود پس این
 عصر اگر کسی انکار نماید و این را رسم اخلاف شرع و مکروه دانند غلام اجماع است انکار از تو ترست و این معنی جنوب
 اصول فقه نهایت ممنوع و آنچه بعضی کفران این زمان سند حدیث سنن از قبر بلا میت و یا بلا مقبوضه و قد اثم او
 کفر بزم باطل خود تعزیه شریف را مصداق قبر بلا میت تصور کرده زیارت تعزیه را موجب کفر یا اثم قرار داده اند
 غیر معقول است چنانچه اول حدیث مذکور در صحاح سسته مذکور نیست و راوی حدیث مجهول الفاظ حدیث مختلف
 و پیچیدگی از محل اعتبار ساقط است و بالفرض اگر حدیث مذکور صحیح بوده باشد از جمله احادیث و تواتر و اجماع
 است از خبر احادیث قلعه اصول باطل نمیشود و سوای این تعزیه امام عجمی دیگر است و قبر بلا میت
 امری دیگر قبر بلا میت آنست که قبر حضرت در کس و عیسی و خضر و الیاس و یا قبر لاکه در ریخا بنا کنند
 زیارت گاه سازند و یا کسی صورت قبری بنا کنند که فلاں کس ریخا دفون است و فی الحقیقت چنان نباشد
 پس اینهمه قبور بلا مقبوضه و جعلیه خواهد بود و همچنین عیاد ابناء اگر کسی گوید که جسم طاهر جناب امام حسین در تعزیه
 مدفونست نه در کربلا علیه و آله و سلم و در حیث ترویج تعزیه شریف نیز مصداق قبر بلا مقبوضه خواهد گشت و گنه نقل قبر و هرگاه
 احدی از اهل الف و خالف مجبور شد اول خواهد شد پس تعین ثانی یعنی بودن تعزیه نقل مرزا مبارک جناب
 سید الشهدا علیه السلام بهرین شد و آن جایز است بموجب حدیث نبوی صلعم که مذکور خواهد شد و قطع نظر از آن
 حضرت رسول خدا صلعم تعزیه داری مروج این زمانه را منع نفرموده اند و خلاف حکم پیغمبر آنست که آنحضرت
 چیزی را منع کرده باشند باز آنچه را عمل آرند و علت غائی از تعزیه داری کریم و کما بیان طلم زید و اظهار شجاعت
 شهدا است و بموجب حدیث شریف بنوایت ترمذی که صاحب حدیث فقه او را بسیار معتبر و مستند می دانند که کتاب
 اسد و معتر بنی صلعم در بزرگی و ایفای حقوق هر دو برابر اند و در عهد صحابه و تابعین کتاب اند غیر معرب و معنی
 معرب شد و اجماع است بر آن شد و بتواتر رسید پس تعزیه شریف امام حسین علیه السلام که هم باجماع است
 مروج است با اعراب کلام الله برابر است اگر کسی امانت و بی ادبی با کلام الله و معترت طاهره یا با اعراب

کلام اسد شریف و تعزیر شریف نماید و ترک حقوق کلام اسد و عمرت طاهره کند هر دو در قیامت فریاد و
 غیبت آنکس بر حوض خواهند کرد و از حضرت امام موسی کاظم مرویست که هر که زیارت قبر حضرت امام حسین
 علیه السلام کند حال آنکه میداند حق عظمت وی بنویسد حق تعالی در جبهه برای وی در عیون و چون بسبب بعد شداید
 راه نزار شریف حضرت امام حسین علیه السلام به رسال سیدن جمله مردمان این جای استغذرو متعسر است نابران
 مردمان این زیار به رسال در عشره محرم علامت نقل قبر ساخته زیارت آن میکنند تا باین فضیلت و سعادت
 که در حدیث مذکور است و این نیز که بنا ساختن نقل قبور صباح و بوسه دادن بر آن جایز چنانچه در کفایه
 شعبه و فتاوی غریب و عالمگیری و مطالب المؤمنین و خزائن الروایه و غیر آن مذکور است که با تقدیر
 قبر والدیه لان رجلا جاء الى النبي صلى الله عليه و آله فقال يا رسول الله اني حلفت ان قبل عتبة باب الحجة
 وجهه نحو العين فامر ان يقبل جل الالب جهة الا قال يا رسول الله ان لم يكن ابوای حسین
 فقال قبل قبرها قال فان لم يكن اعرف قبرها قال خط خطا یا واحد لها قبر الام والآخر قبر الالب
 فقبلها فلا تحت في ميدان انتهى الحمد لله که از عبارت سابقه کاشمیر فی وسط النها جواز بلکه استحباب
 تعزیر داری جناب خامس آل عبا و ترتیب ثواب بران بپایه ثبوت رسید اما ثالثا یعنی ترتیب ثواب بنا
 نقل قبر و مقبره جناب امام حسین که از تعزیر گویند ثابت است بچند وجوه اول اینکه ثواب تعزیر داری بشهادت
 مولوی عبدالواحد خان گذشت که فاکم عننا شهادة الفاضل و دوم آنکه گریه نمودن بر مصائب جناب
 شهید مظلوم صلوات الله علیه سنت پیغمبر خدا و علی مرتضی است چنانچه ابن حجر در صواعق محرقة نوشته اند
 ابن سعد الشیخ قال و علی رضی الله عنه بکریلا عند مسیره الى صفین فحافی بنوی و هی و یقه علی
 الفرات فوقه سال عمر ابرهه هذا الارض فقیل له کریلا فیک حکتی بل الارض من موه و قال دخلت علی
 رسول الله فهو یبکی فقلت یا بکیک فقال جاء عند جبرئیل انفا و اخبر فی اوله الحسین
 یقتل الشیاطین الفرات بموضع یقال له کریلا ثم قبض جبرئیل قبضه ضرب اب شهنه یا لها فانه اصابک عینی
 انفاضا ثم دفن المقتل الذی له الفاضل الاله اوای و ساء لیسر الشهادتین انه اخری الحاکم
 و الیه یقع عن الفضل انت الحارث قالت دخلت علی رسول الله فوضعت فی حجره ثم جات منه

ع
 از تعزیر شریف
 از کبریای حضرت امام حسین
 علیه السلام
 و در بیان فضیلت
 و سعادت
 آنکه با تقدیر
 رسول الله
 عشره

الشكايه فاطمه عينا رسول الله فخران من الدعوى فقال تاني جبرئيل فاخبرني ان الله يقتل ابنه هذا
 وانا ذنبي بقصته سمعوا انهم وظهر ظاهره كنعنيه داري باعث كريبه و بكا است و هر امر مباح كه متوقف عليه
 عبادت باشد آن هم عبادت است كما قال المحدث الدهلوي في ترجمة المشكوة بسنن باحسن وجوه
 ثابت و واضح گشت كه در تعزیه داری ثواب اخروی جبرئیل حضرت سرور کائنات صلی الله علیه و آله و سلم
 در گریه داری ب حصول عیادت و هو المطلوب يوم انك بحال الدين محدث در وقت الاحباب میگوید
 آنچه موجب شده از بركات مثال نقل قبر شریف پیغمبر خدا صلعم آن است كه هر كه آنرا و ایم با خود دارد و او را در میان خلق
 قبول تمام باشد و البته پیغمبر صلعم را زیارت كند و هر كه آن حضرت را در خواب بیند فقدا راه حق و این مثال شریف
 در هر لشكر كه باشد نگریزد و در هر قافله كه باشد غارت نیاید و در هر متاعی كه باشد دزد و بران دست نیاید و در هر
 كه باشد غرق نشود و تو تسلیم بویید بصاحب آن صلعم در هیچ حاجتی الا انك گذارد شود و در هیچ صعبی الا انك
 فرج حاصل شود انهي و به نصف لیبیب مخفی نیست كه زیارت پیغمبر خدا صلعم ثواب ما دارد و اولیا مخاطب صلعم
 آنرا از خواص همراه داشتن نقل قبر شریف آن حضرت قرار داده اند و تفرقه در میان نقل قبر حضرت پیغمبر خدا و جناب
 سید الشهدا همین طور كه يكی جایز و دیگری ناجایز باشد نتوان ساخت قال الخاطب انك هو كی كه خدا و رسول
 همین بنین كما قول و به شمعین مخاطب بگوید كه قرآن شریف بكم خدا و رسول عرب گرده و یا بلا حكم
 در صورت اولی فاقول بانكم ان كنتم صادقين و در صورت ثانیة فصا هو خیرا بكم و جوابنا طرفة ايكناز
 تراویح بهیست كذا بی بغير حكم خدا و پیغمبر صلعم پیشوایان مخاطب بخرایجاد كرده آنرا نم البعده گفتند كما في
 النهاية انه دخل ليلة من ليالي شهر رمضان في مسجد فرأى ان المسجد قد غصن باهله بقيام
 شهر رمضان فاستبش وقال البعده ونعو البعده التي اجتريناها بالانهم اعترف و دیده و دانسته تراویح
 خواندن و آنرا از جمله عبادات شمرده مصداق همین بودن است پركیون جان بوجبهك برك مارتی هو قال
 الخاطب پركیون جان بوجبهك برك مارتی هو اقول و به شمعین در رساله غایة المرام مطبوعه بصفحة ۱۱۱ مندرج
 سوال دلی كو بوسه دینار زمان فیض نشان هین مروج تهیا اینمین اگر مروج نه تهیا تو اسن مانی مین بوسه
 دینی دالی ما خود او گر نه گارین اینمین جواب زمان سرور و جهان مین رواج اسكا گر نه تهیا لیکن بوسه

جو بوسه دیتی ہیں گناہ نہیں ہوتی بلکہ بعض علماء کی نزدیک ثواب پائی ہیں در المختار میں نقل فرمایا تقبیل الخبز
 جو الشافعیہ ائمہ بدعتہ مبارکہ و قیل حسنہ اتفقوا فیہ ازین فتوای بوضوح چہ پوست کہ تقبیل خبز گونا گونا گونا گونا
 سر رکات نام صلعم رو ہی نہ داشت لیکن بفتوای شافعیہ مبارکہ بقول حسن بودہ است ندانم کہ این فتوای شافعیہ قبول
 طبع گرامی مخاطب الاثنی می آید و یاد حق آنہامی فرماید پیر کیون جان بوجہ کہ جبکہ مارتی ہو قال مخاطب و ہر ہر
 پوچھتی ہو کہ تعزین بنا کس کتاب میں منعی اقول و بہستغین چون اولیٰ مخاطب مثل امام شافعی و امام نووی ملا
 علی قاری صاحب بدایہ المرید ص ۱۸۰ مستخرجہ را بدل جان قبول کردہ بعضی ادا واجب بعضی را فرض کفایہ بعضی را مندوب
 و غیر قرار دادہ اند پس تفسار مخالفت تعزین بقید کتاب از مخاطب لازم آمد چہ کی ایجاب دل خریدن و بردگی و دست
 روگذاشتن از انصاف کسی بعیدی نماید و تفصیل آن در مباحث آتیہ خواہد آمد درین جا برای طہیان قلب ناظرین
 بقول و قول کفایہ و قال النووی فی فتح المبین قال الشافعی ما احدث و خالف کتابا او سنة واجماعا
 او اثر فهو البدعة الضلالة و ما احدث من الخلف و لم یخالف شیئا من ذلک فهو البدعة المحمودة
 اتفقوا علیہ و العینی شرح الکبیر و کشمیر لایۃ السحر اہل شافعیہ علی اختلافہ اقول اہل ائمہ فی وجوب
 استیجار العلم علی تعلیل القرآن فحق ایضا نقول بالجواز و کذا فی فتاویٰ قاضی خان اتفقوا فی تقریر مثل روز
 روشن و فتح گشت کہ امام شافعی بدعت را منقسم بدو قسم ساخت یکی را بدعت ضلالہ و دیگری را بدعت محمودہ نام
 گذاشت و اتباع علماء دیگر و یاربوزار اجرت گرفتن تعلیم قرآن فتوادادند بآنکہ جناب باری لا شریک لہ
 متناقلیلامی فرماید قال مخاطب اوئی جو کہ توالی و اندی اقول و بہستغین نزد اہل سنت و جماعت غلا
 جناب امیر المومنین علی بن ابی طالب مثل شخص صحیح و مسلم الثبوت است بآنکہ جناب معاویہ و احزاب
 معتقد خلافت امیر علیہ السلام بودند و علم افراشته داد و بجاوت دادند و باز عند امیر بجاو گشتہ یک اجر اجتمعا
 یافتند باز خیر تم میر باید کہ قضیہ میں انکو عن خیلافۃ الشیخہ فقیہا کو کافی عالم گدیرہ بکلام از زبان یافتند
 و در انکار خلافت شیخین و حضرت علی بن ابی طالب صلوٰۃ اللہ علیہ باصول خود مد تقریہ قرار دادند باز خدایا مگر
 بقول لثنی بہر نی سی یہ رتبہ حاصل ہوا سبحان اللہ اوئی جو کہ توالی و اندی قال مخاطب یہ ویسی ہی بات ہے
 کہ کوئی شخص فلان میں افنگلے کری اور پوچھی کہ کس کتاب میں افنگلی کرنی منع کسی ہے اقول و بہستغین

برای تدوین صرف و نحو و تغییر در سن و معرب کردن قرآن شریف و انعقاد مجلس فکر میلاد و رسول مقبول
 حکم خدا و رسول و رو یافته و یا وجه عدم مانع شرعی تمسک حسته از ایجاد فقیر جلوه ظاهر پذیرفته در صورت
 تأییدیه و بی بی باقی که کوئی شخص اپنے فلان و گلی کری اور پوچی کہ کس کتاب میں ان گلی کری منہ لکھی ہے
 و صراحۃ و سرور المحکم فعلیہ الی ان قال الخاطب تم تو تعزیر کا بنا ثواب جانی ہو اور اسکی بہتری کا
 دعوی کرتی ہو یہ تم کو بتانا چاہی کہ کس کتاب میں تم کو تعزیر کا حکم ہی قرآن میں یا حدیث میں فرض واجب سنت
 مستحب کس میں ہے اقول بہستعین تعزیر کہ عبارت است از نقل قبر و نقل مقبرہ جناب امام حسین مباح است
 و آن ثابت است بدو وجہ اول جناب سالک آب برای نقل قبر اجازت فرمودہ و بخیر آن وایت سابق گذشت
 فتدکر ثانیاً شراح مشارق الاثر گرفته و ہذا در خص فی تصویر کرد و در امثال الاجتماع و نحو ہا و صاحب کواۃ
 نوشتہ قال بن عباس قال کنت لا بد فاعلافا صنع الشجرۃ و لا شجرہ فیہ متفق علیہ و ایضاً الا
 تصنع فعلیک هذا الشجرۃ و کل شئ لیس فیہ شجرہ رواہ البخاری چون اخراج جملہ روایت ہا موجب تطویل
 ہو و ہذا بہرین دو حدیث اکفارفیت التعزیر من ہذا القیل ثانیاً بطریق تنزیل یگویم کہ قیام و وقت کہ زول فیہ
 آنحضرت صلی علیہ وآلہ وسلم اعلاما جرمین شہر یقین دیگر و یا مستحب گفتہ اند کہانی غایۃ المرام و سند قیام از حدیث ضعیف
 بہم توان آورد و فاتحہ زیادی بالا استحباب از لطایف مقام اینکہ چون بعضی از اہل سنت انعقاد مجلس شریف
 و قیام وقت کہ زول حضرت رسول اللہ صلی علیہ وسلم را بدعت گفتند محققین ایشان بالزام رفض و خروج او شان را
 از دائرہ سنت جماعت خارج کردہ چنانچہ و تخط مولوی حیدر علی مصنف منقول الکلام در رسالہ غایۃ المرام ^{بصیرت}
 باین عبارت در حق او شان موجود است و عظیم بخت ہا بہید بالیقین قدم از دائرہ سنت جماعت بیرون نہاد
 و داد و اعتراف رفض و خروج داوند و نعم با قیل و اعطی شہر کہ مردم ملکش خوانند قول او یا ہمین بہر است
 کہ او آدم نیست بجزاں کہ ہنوز در مذہب حق چنین علماء ہستند کہ باحقاق حق می پروانہ مذاق ^{بصیرت} قال
 الخاطب کہ جبیلہ بن ہبانی کوئی اور پوچی ہوا قول و بہستعین بچند وجہ مدفوع است اول آنکہ از فعل مجرم
 است دوم آنکہ مائل است بفعل حضرت بن خطاب قال انفسطانی فی المواہب خزائنا لہ بن عبد اللہ
 قال لامت رسول اللہ کان اخرجہ الناس کالجموع من النکاح انما یخرج الجواب الجواب استوم اینکہ

این امر نزد فقهای شافعی و حنفیه حرام است بلکه روه است و بر فعل کرده و می عفو می باشد ^ل و شافعی
 و شرح مسند شافعی فرموده و الله و ذهب اليه الشافعي ان الشياحة و شق الحبوب ضربا لحد و قد يشهد
 و الصبياسة مكرهة و در فتاوی عالمگیری گفته و يكس للرجال تسلي الشياحة تعزيرها بالتعزير و لا بأس
 بالتسلي للنساء انتهى **قال** الخاطب و اعصمه كونهام كراهية و قد كرهوا تعزيرها برأى و نحو كذا طرحة
 برائی حاصل است **اقول** و بتعین بوجه سابقه مثل روز روشن جلوه ظهور پذیرفته که بنا ساختن تعزیر امری
 است مباح و ذریعیه است برای گریه و بکا و ادا و ایت مرویه طریق اهل سنت و جماعت مستند آنهاست آنکه
 مخاطب بنظر انصاف قبول حق نماید و از تعصب غنا و باز آید **قال** الخاطب اول برائی که تعزیر بنا شده
 خلافی یکمین نهی آبی که غم و مصیبت کی واسطی کوئی چیز برائی چایی کیسکه نام کی بر پیرون یا پیغمبر
 امام هون یا شهید **اقول** و بتعین بنا ساختن تعزیر خلاف شرع نیست و دلایل آن سابقا بنویس
 مذکور شد که طالب ادب و وصول مقامات اخیر بعبان می رساند که **قال** الخاطب بدعت و بت پرستی
 شرع میں اسی کا نام ہے جس میں کسی دین میں کچھ اصل نہوا و سکو اپنی طرف سے بنا چنا تعظیم کریں اور ثواب
 شہر دین **اقول** و بتعین آنچه درین مقام افاده فرموده ضبط است ناشی از جعل چه اهل سنت و جماعت
 بسیار چیز بلا حکم خدا و رسول ایجاد کرده و فعل دین خود ساختند و ترتیب اب بران قرار دادند و اکابر ایشا
 امور مذکور را بمفهوم بدعت خارج انگاشتند پس ثابت گشت که هر حادثه بدعت نتوان گفت چنانچه بالا علی
 قاری و شرح مشکوٰۃ تفسیر کل غم ضلاله میفرماید ای کل بدعة بالرفع و قيل بالنصب ضلالة قال سفي
 الازهاوي بدعة سنية ضلالة لقوله صلى الله عليه وآله وسام من سني في الاسلام حسنة
 فله اجرها و اجر من عمل بها و جمع ابو بكر و عمر القرآن و جده و فعل عثمان قال النووي البدعة ^{كشي}
 عمل على غير افعال ما سبق و في الشرع ما لم يكن في عهد رسول الله صلى الله عليه وآله كل بدعة ضلالة عال
 مخصوص قال الشيخ عز الدين بعبه السلام في آخر كتاب القواعد البدعة اما واجبة كمنع الخمر و
 كلام الله و رسوله صلى الله عليه وآله و سائر كونه دین اصول الفقه الكلام فی البحر التمدیل و اما
 محرمة كمنع هب الجارية و القديرة و الجسمة و الدخ على هؤلاء من البدع الواجبة لان حفظ الشريعة

من هذه الیدع فرض کفایة واما مندوبه کما حدث للمل بطول المدارس کل احسان له یهد فی المبدأ الاول
 وکالترا ویدعی بالجماعة العامة والکلام فی الدقایق الصوفیه اما مکروهة کخرقه المساجد وترویو المصا
 یعنی عن الشافعی واما عند الحنفیه فباح اما مباحة کالصا فحة عقید الصبح والعصر یعنی عن الشافعی
 ایضا ولا فتنه الخفیة مکروهة والتوسع فی الذین لیاکل المشاکب والمساکن توسع الاطلاق قد ^{ختلف}
 فکراهة بعض ذلک کما قد مضی قال الشافعی ما احدث فانتخالف الکتاب والسنة والاخبار فهو
 ضلالة فاحدث من الخیر ولا یخالف شیئا من ذلک فلیس بمذموم و قال عمر رضی الله عنه فی قیام
 رمضان نعیت البدعة هذه انما یرى عبارات بوضوح پیوست کبدعت بر چند قسم است واجبہ ومحرمة و
 مندوبہ ومکروهہ ومباحہ و غیر متردد بدعت مذمومة است و اگر نیز مخاطب هر حادث بدعت محرمه است
 پس باعتقاد او حسب تحقیق ملا علی قاری حضرت شیخین باحدث تراویح جمع کردن کلام الله و جناب ثالث
 به تجدید جمع اجماع بدعت مذمومه کردند قال الخاطب و یرى انی به که تعزیه بنا عقل صحیح من ہی عیب که کتاب
 که ایک چیز کی نقل بنا او را و سکی سائده وی باین کرنی جوصل کے ساتھ چاہی محض حماقت ہی مثلاً گوئی
 تقیو بنا وی او را و سکی لی دانہ گہاس لی اور کیرہ کری تو لوگ او سکوتری بنلا ونگی اسپطری وی لوگی
 ستری ہن کہ حضرت امام کی قبر کی نقل بنا کر فاتحہ اور درود او پڑھتی ہن اقول و نسبتین مدفوع است چند
 وجہ اول آنکہ این حکم معارض است بانکہ علماء اہل سنت تقبیل بر نقل قبر والدین تجویز نموده اند چنانچہ صاحب
 احمدی نقل الانجام المتفرقات نوشته مسئلہ ان باب کی قدم چو منامباح ہن حدیث میں آیا ہی کہ ایک
 شخص نے جناب سالت باب صلعم کی پاس اگر عرض کی یا رسول اللہ میں قسم کھاتی ہی کہ آستانہ جنت و جوار ^{العین}
 خسار و پیرو سہ دن گا آپ فی فرمایا کہ مانگی پاوان اور باب کی پیشانی پر بوسہ وی او نی پوچھا کہ اگر مان باب نہو
 حضرت نے فرمایا او کی قبر چوم او کی کہ او کی قبر معلوم نہوارشاد کیا کہ دو خط کہیں کر ایک کو باب کی قبر اور دوسرے کو
 مانگی قبر وار دی کر بوسہ دی تاکہ عاشرت نہو کنانی جامع المتفرقات اتھے و پر ظاہر است کہ حضرت امام حسین
 جگر گوشہ رسول ثقلین بن نسبت پدر و مادر بہتر درجہ اہل اند و ہر گاہ نقل قبر پدر و مادر جائز باشد نقل قبر شہید کر بلا
 بدرجہ اولی جائز و اگر دو فاسق جمع و لاکن جن الغافلین سے ہر انچہ شرط بلاع است ہا تو میگویم ہا تو خواہ

از چشم پندگیر و خواه ملال : دوم آنکه جناب مولوی عبدالواحد خان بن ابی اللہ مولوی عبدالعلی در سال ۱۲۸۰
 الودہ می نویسد و اینجا بنا بر ثقات شنیده کہ حضرت مولانا نظام الدین محمد قدس سرہ و چشم خود دیده کہ حضرت
 مولانا عبدالعلی محمد قدس سرہ و مولوی محمد الدین محمد عرف مولوی مدین محمد و مولوی انوار الحق و مولوی نور الحق
 قدس سرہ و دیگر علماء فرنگی محل و کاکتہ و مندلی و غیرہ از ملاوہ گاہ تغریہ شریف امام مظلوم علیہ السلام می دیدند و استاده
 می شدند و بہر دوست بطرف تغریہ شریف را ذکر وہ البیاض ششوع و خضوع و عجز و انکسار فاختہ می خواندند و عندالاستفسار
 میفرمود کہ تعظیم و افتخار امام مظلوم است زیرا کہ تغریہ شریف موسوم بہ نام نامی امام مظلوم بہت انتہی چہارم الودہ در کتاب
 اہل سنت وارد است کہ پیغمبر خدا صلعم در فتح مکہ تصور حضرت ابراہیم را در فون ساخته پس مخاطب عالی فہم صاحب
 ازین فن ساختن تصویر کہ ساختن نگاہ داشتن آن بالاتفاق حرام است محمول بر بے فہم است بی خبری خواہ بہت سخت
 و یا حکم جواز مطابقت بعض امور با نقلی صل خواہد و اذ قال مخاطب تیری برائی کہ عرض تغریہ شریفی کہ گوئی کہ شرع
 او عقل کے مخالف ہی کہ او سکی و دیکنی سے نعم و المہم یا ہوا قول دینستین بنا ساختن تغریہ مخالف شرع و عقل است
 بلکہ موافق است و دلائل آن سابقہ گذشت قال مخاطب سودہ ہی تو حاصل نہیں اقول دینستین بر بہر کہ
 او فی بہرہ از شعور و ارجمندی نخواہد بود کہ از دیدن تغریہ نعم و المہم جناب سید الشہداء علیہ السجۃ و الشہادۃ می شود و انکار
 آن حکما بہرہ است و اگر کسی غلیظ القلب بنعم و نشود مناظر اعتبار را شاید قال مخاطب تم کسی بوجہی ہیں کہ علم او
 کم کن چیزوں کے دیکنی اور جہونی اتاہی آیا فاقہ اور روکی روئی اور پرانی پیچھے کپڑی اقول دینستین ازین جہنم بجا
 کہ در مذہب اہل بیت صلوات اللہ علیہم برای ترک لذت و عشرہ محرم الحرام ہایت آمدہ و شعائر و نمین برہمن قرار
 یافتہ کہ دین ایام صہبت التیام از اطعمہ لذیذہ و البسۃ نفیسۃ اجتناب می نمایند کاش و لیا مخاطب ہم بہتک لذت
 نعم و المہم جناب امام حسین بر پانامہ نگارین حضرات را باین امر چہرہ و کار قال مخاطب ورنہائی اور اندہیری اور
 معشوق کی جدائی اور شکستہ جو پیری میں جرد و نعم سید ہوتا ہی یا او سکی ضدین اب سوچو کہ فاقہ کی عوض تغریہ
 و نمین شیرمال اور علو اہر جا بودی اور دونوں چلیسی فاقہ ہو گارین من کلانچ پانی ہر کوئی صحیح کر کہ تہا ہی اور پرانی
 پستی کپڑوں کی جگہ خاصی خاصی قبائیں اور گوئی بی ان دونوں ہنکار یکے ہیں اقول دینستین موجب
 مذہب اہل سنت و جماعت روز عاشورائے محمداست و بجا آوردن لوازم فرحت و سرور و ہجوم عاشوراء از ذلت

این حضرات است چنانچه صاحب غنیه و غیره نوشته اند روز عاشورا باید که غلذ جمع کنند و بر ابل و عیال خود
 توسع نماید و سرسره و حشمت بپوشد و لباس نعل در بپوشد و لوازم فرحت و سرور بجای آورد و همین ضماین تفاوت بسیار
 و خطبه محرم از خطبه جمعه ای سال تمام معلوم میگردد که موجود است در رساله بسبیل النجاح مرقوم است که در مکه و جده
 بر روز عاشورا خوانندگی ساخته و پوشاک نو پوشیده و انواع انواع شیرینی و طعام لذیذ و پنجه عید میکنند
 و شیعیان ابلهیت را خود ممول است که خوردن طعام لذیذ و پوشیدن جامه نو و حسابندی و دیگر لوازم خوشه
 و عیش و محرم ترک نمایند پس انصاف باید داد که غاصی خاصی لباس در گوئی نمی آید و نوین بپوشد و بکافی
 او را اگر با اینهمه در یب و شک باشدی بمقام میراث برسد و روز عاشورا برادر برادر و مردم منیب خود را لباس نقیض
 و عطر نماید و چشمش را بشوید و در فرحت سرور تماشاکن **قال** الخطاب از نهائی کی عرض هزار بار شما بهائی
 هم خوانده بسیار او شکسته مکان کاتو کیا نشان جهان عمده امام باقری فروش فروش طیار و در سبک و در تعزیه
 به طایفه پنا آور کریری کی موجود و اورانده میر کایان که جهان هزارون فانوس و چراغ سی اگ لک سی **اقول**
 و بختین ازین تطویل لاطایل محصل پیدا نیست آیا خطاب اجتماع مومنین را منع میکنند و می خواهند که هر حال جدا
 ماتم جناب خامس آل عبا بپایانند و یا گنزدون فرش برای شستن مومنین و روشن کردن فانوس بخت فتح و جرج
 حاضرین و خواندن و کر صایب حضرت امام ناجای می داند و می خواهند که بکان بلا فرش و تاریک گرد و زار
 منو و آید مگر چو که این حضرات نه به نهائی اجازت میدهند و نه با اجتماع و نه در بکان بلا فرش و تاریک گرد و زار
 میکنند و در بکان فرش گسترده و چراغ افروخته با گر خانی که از احاطه ائمه اهل سنت است روایت ماجرای شهادت
 حسین را حرام دانسته و گفته بحرم علی الواعظ و غیره سرایه قتل الحسن و الحسین حکایتی مجابجی
 بیدار بجهت که من التناجود التناجیه فانه یجوز الی بعض الصحابة والطعن فیهم و قیامت نیست که نزد حق را
 عید سعید قرار داده اند **قال** العوفی الا عظم فی الغنیه کن للعیوم عاشورا لا یختل یوم مصیبه لا
 یوم عاشورا ان یختل یوم مصیبه لیس باول من ان یختل یوم فرح و سرور پس این یهود و کفار
 چه حاصل صاف صاف فقره بحرم علی الواعظ بر زبان آورد و خود را از حامیان نیزه و نماید **قال** الخطاب
 از شوق که جهانی کا کایان که جهان هزارون یهودین پیشان یک و یک نوبت ایستاده و بیکدیگر سوخته و کوی

او پیر برین تن که تاملی زیارت کی واسطه وجود اقول و بیستین مردود است بچند وجه اول آنکه زنان شرفا
 پیروه نشین در عیسه محرم به جماعت مردان حاضر نمی شوند و پیش نا محرم بالا حجاب نمی آیند و زنان را نمودن
 خود با بنا محرامان نظر کردن بجا نباشد ایشان در مذہب حق ممنوع است زنان را رانل که بی مقصد در کوچه و بازار
 میگردند مختصا بنیام عیسه ندارد و چه آنجا پیوسته بر زمین می تیر و می باشند دوم آنکه شاه عبدالعزیز دهلوی در تحفه نوشته
 و نیز تحریر نظر کردن مردان اجنبی که عیوت نشان بکشون نباشد هنوز هم در ثنویت بالا جماع ثابت نیست اختلاف است
 انجی سیوم آنکه بوقت استماع خبر اجاعت البیت جناب ام سائیه با استقبال تشریف برده اند و تقدیر کرده اند که غش
 نمودن کفانی تحریر الشهادتین الحاصل باصول اهل سنت رفتن زنان در مجمع مردان ممنوع نیست بلکه در ازدایدن نشان
 نادره و افاضت و ایا اول البصائر قال الخطاب و علاوه اسکی نقارون اور تا شون می او بری رونق حاصل
 اب خدای واسطه انصاف می که کوکب سبب غم گاهی یا خوشی کا اقول و بیستین غنا و فراسه و در مذہب البیت
 حرام است لذت خواص از ان اجتناب می نمایند و افعال عوام مناط اعتبار انشا بدیکر شکار از حضرت اهل سنت است
 که با و نونی مذہب کنند و در عوام عادت نوختن نقاره و تاشه از همان جارید چنانچه صاحب فقه عشاق
 نقل از صحیح بخاری آورده فخلعت جوهریات لنا یضربن بالدفیندین من قتل من ابای یوم یدر یعنی
 دوف می زدند و ندیدی کردند کسانی را که کشته شده بودند از پدران را و زبده خقی و نوختن نقاره بوقت حفظ قرآن نیز
 مباح گفته اند کافی البدایع و ظاهرت که هرگاه نوختن نقاره بوقت حفظ قرآن و هنگام میان حال شهادی بدربر
 اعلان جایز و مباح باشد پس نوختن نقاره برای ظلم ظالمان کر یا بقواعد اهل سنت و جماعت چگونه جایز نباشد
 قال الخطاب چوتی بانی که ایکه اتم او اس تعزیم کی سبب کیل اور تاشا و او چنانچه سبب نظام می آنکه کسول که در
 او زخم و تو صاف یقین چوتی هرگز شب بزی او اگر بالفرض و چاراوله نکو اسر کلفت سی در نایا اتوا و کا اعتبار بنیان
 که اکثر کو حکم کل گاهی اقول و بیستین از انعقاد مجالس غرای جناب سید الشهدا علی التحتیه و التناوید بسیار
 بطور پیوسته این مجالس را و هواری قرار دادن کار جابل سعادت است و الا و ایدایا سبب سید اندک حکم کلا
 بدلیل کلا کلا یکنه بندی از ان بعض بیان می آید اول عیسه محرم ذکر توحید و ثبوت نبوت و خیرات انبیا
 و حال مصایب انبیا و او صیور ظلم فزاران سنا فکان هم میان می گردود و هم حال مصایب امیمه و اخوه و صفا جناب

قرسول

قرصون

قرصون

نبوی است و سه مرتبه خدای جبار ابو بکر مدین شکل اتقی کلامه کنون انصاف باید داد که هزار بار تقوی بخین در مجلدات
 روضه الاحیاء جذب القلوب از کجا بر آید و هزار در هزار با ساختن قیود چندان جایگزینش بقوی بتلاش
 هزار درون قبرین شمس که کما فی الدنیا درست بود و من او را که که حبشین نیستی بی سبب که کما فی الدنیا استی اب بعد از
 کس طرح هزار درون قبرین بنی لکیا فرشته نقاله هر گویای پرتی بن قال المخطب اس مقامین سنای
 که بعضی حق یون گفته پس که امام کی ای مثال ای جسی آفتاب با وجود هونی ایک مقام کی سبب جگه دوسکی روشنی بود
 کیلمات بتری قابلیت خرج کی سوال در جواب بنین و آسمان رات دن کفر قی اول قیاس غایب کا شاپرود
 زمین و مری حضرت امام شکر وجود کرتی توی خوشتر شهادت با قبر هونی کو جسد لازم ای ایک جسد لاکه عکاسه تقی بنیم نهو سکتا
 اور جسد امام مثل آفتاب کی اس جهاغین طلوع اور ظلمت تری تب و جسم بار و ح ایک وقت بن هر جگه بود و نهواتا
 اب بعد فوت کی که غم غرب آفتاب کا پکتر انوخت ات کو دیر پ کفنه لکی اقول و بنسبتین مدفع است بچند و
 اول اینکه انچه مخاطب گفته از طرف خود تراشیده کوی ازل حق گفته که باقول قبر تعلق روح پاک یا جسد شریعت حضرت
 بوده است دوم آنکه جسد مبارک جناب سالت آب صلعم هزار مرتبه منور از جوهر شمس بود و چنانچه بودی سلامت الله
 در تحریر الشهادتین نوشته انچه تعلق جسم شریف است اینست که از پس پشت بچویش و دور شب تاریک مانند روز و روشن
 میدرد و این تنویر دلیل است بر اینکه بدن لطیف و عذوق لطیف کو یار و جسم بوده که کار فرامی تضار شیره ارواح
 مقدسه ترکیب ده ابواب انوار طلق بر روی آن کشاده اتقی و آنحضرت محی حضرت امام حسین فرموده حسین بن
 و انان بنچین صورت جوهر شمس ابوات جناب سید الشهدا علیه الخیر و الشایسته نسبت سیوم آنکه دفن او ای علما
 مکرمه عظمه در جبر ساله غایه المرام محمد مرقوم است نعمیجبالقیام عند ذکر و کادته صلعم استحسنه العلماء
 الاعلام و قیامه الدین الاسلام فذکر و اعند ذکر و کادته صلعم علیه الله و صلعم یحضر و حانیه
 صلعم فینه لاک یجالبه ظلمه و القیام و هرگاه در هزار بار مجاشو اند شریف حاضر شدن روح پر فتوح آنحضرت
 صلعم جایز باشد حاضر شدن روح مبارک جناب حسین در غرا خاندان بعد است قال المخطب او بر شمس پرتی
 که امام کی بی کجی تیرین بن یا جوی اگر تم سچی هو تو کند و که جوی پر حنت که پیش او کین اقول و بنسبتین
 در مباحث سابقه بقیصیل چه تا متر افع کشت که این به قول قبر بنسبتین تقوی و جوی و جوی و جوی

در خانه ناپدید شده و بنات عایشه بنظر آنحضرت افتاد و گفت چه چیز است این ای عایشه گفتم دختران من وید
 در میان آنها کسی که بر آن و جناح بود از رقصه داده و خسته گفت این چیست که من می بینم در میان آنها گفتم اسپ
 گفت چه چیز است که این را اسپ است منم و جناح او گفت اسپ ابجناح چه کار گفتن میانشنیده که برای حضرت
 سلیمان اسپها بودند که جناح او داشت پس خندید آنحضرت تا آنکه دیدم من ندانم و آنجا آنحضرت صلواتی از همه
 لطیف تر آنکه شیخ عبدالحی و بلوی و شرح مشکوٰه میگوید و تصویر است بنات رخصتی هست الخ پس باقیه آن
 اهل سنت جماعت اولیاء مخاطب انساب که لعب بنات را شعار خود سازند و حمیدری که از علماء کبار و
 محدثین نامدار حضرت اهل سنت جماعت میباشد کتاب تطایح بین الصحیحین از عایشه روایت کرده که گفت
 کانت العرب بالنبات عند النبی و کانت لی صواحب یلعبن معی فکان رسول الله اذا دخل بیتهم صله
 فصر یحیی فیهم یمن حی لینی من لعبتهای که بصوت دختر می سازند نزدیک پیغمبر خدا بازی میکردم و چند دختر
 مصاحب خود داشتم که آنها را ملول و لعب با من میکردم و چون جناب نبوی تشریف فرمای شدند آنها
 بحجّه پنهان شدند پس آنحضرت ایشان را بسوی من و اندام میکرد که آنها با من بازی نمایند پس مخاطب
 مؤمن است فعل ام المؤمنین ای او کافی است و اینکه بعضی از سنن بیان گفته اند که عایشه در هنگام لعب بالنبات
 نه سال داشت و مکلف نبود خطاست چه دختر نه ساله نزد اکثر فقها بالغه میباشد و ما قطع نظر ازین میگویم
 که هرگاه پیغمبر خدا که شارح شریعت بود و تجویز لعب نمود و اجازت داد پس دیگر چه کلام باقی ماند اطفال خور و دل را
 اهو و تمیز بعبادات میکنند بحضرات قال الخاطب لوسی ہی تم هی بهو فوق اتناهی که ده چوئی نادان لڑکی
 پس او را تم پیر نابالغ اقول و بستمین کلام بی نظامش بچند وجه بدفع است اول آنکه ساختن نقل قبر
 والدین از دست خود و بوسه دادن بر آن بجای اهل قبور بارشاد حضرت رسول مقبول صلوات علیه و آله است
 کما مر پس اولیاء مخاطب پیر نابالغ باشند که اجازت دهند و عمل کنند و التشیع می نمایند آنچه متشعشع
 بنی است طعن بر وی نمودن از دخیل طعن آن طعن بر رسول خداست قبح آن قبح آن تشیع و راست
 قول و الضحکه انکاری باز دعوی دین او داری دوم آنکه در کتاب الایله الخیرات تصویر است اسد
 و در سینه منوره و انوار و جلال و بقیع نقل قبر و نقل روضه مبارک حضرت رسول خدا صلوات علیه و آله نقل قبر آنحضرت

سورت بنائی میں اور تعلیم کرتی ہیں اور انکو نہیں دیکھتی کہ ہم انکی کیا کم ہیں ویسی بات ہوئی کہ آپ کو سب سب
 اور وہ کہ آج تھو انضر دئی انہی میں لیکن یہی کہی ہوئی اقول و بہستین اہست ازینہ و زیادہ احق
 بہست کہیو نگہ و تین در کنارہ شیخین کے قبر و کی صورتیں نقل کرتے ہیں قبر کامر تہ صورت سی کمری غرض ایسے
 بانوئی یہ ہند و کی بڑی بہائی میں اسٹیک کہ ہند و ون فی صورتیں بنا کر زمین پر رکھ دیں اور یہ حضرات
 نقول قبر شیخین اپنے کتابوں میں لکھتے ہیں کہ میں طرفہ تماشا ہی ہند و کو ہستی میں کہ دیکھا اپنی ہاتھ سی سورت
 جاتی ہیں اور تعلیم کرتے ہیں اور انکو نہیں دیکھتی کہ ہم انکی کیا کم ہیں ویسی بات ہوئی کہ آپ کو سب سب سب
 آج تھو انضر دئی انہی میں لیکن یہی کہی ہوئی اقول و بہستین اہست ازینہ و زیادہ احق
 تغریہ کو حضرت کی محبت سی بنائی میں اور انکی دوست میں بڑی ہوئی احق میں کہی دوست نہیں ایسے لوگ
 امام کی دشمن میں اقول و بہستین بناسا فنن تغریہ امر است مباح و ذریعہ ایست برای گریہ و بکا و ظاہر
 بحال الظاہر ان الیک علی صاحب الحسین من امة المحبة وهو المقصود والنفع علیہ المملو اب
 ساروی عن اصحاب العصمة سلام اللہ علیہم اجمعین من لم یفرح بفرحنا ولم یحزن بحزننا
 فلیس منا قال الخاطب اگر امام کی محبت میں سچی ہوئی تو ادنی وضع او اطاعت اختیار کرنی اقول و بہستین
 الواقع محبت کامل و خالص نہایت کہ جمیع امر انحضرت تابع باشد چنانچہ جناب ملا محمد رفیع واعظ اعلی اللہ مقامہ
 فی العلین ابواب الجنان میفرماید در کتاب تہذیب التہذیب فی از امام جعفر صادق امر و است کہ انا لا نعذر لوجل مننا
 حتی یکون یجمع امرنا متبعا ویدل الاوان من انبیاح امرنا وادادته الودع فاشرفنا ویدل اللہ
 وکیلا واعداءنا باعبیتکم اللہ صلخص معنی انکہ ما کسی امور نیچے شماریم تا وقتیکہ جمیع امر را تابع باشد و انجملہ
 ورجع یعنی اجتناب از محاربت است اپن پورا بنیفت راستہ گردیدند شمار رحمت کناد و باین ترتیب اگر کسی جگر
 دشمنان را رخصت و مروج سازید ندای تعالی قدر و منزلت شما را بلند گرداند انتہی مگر مخاطب الامام باین تحریر
 مغرور نشو و وار بآن رو و مثل عمر الخاطب حق ہونان فاسق بان درازی نماید چہل محبت بارکتاب حسبت
 فی انجاء جمیع میگرد و چنانچہ شیخ عبدالحق بلوی در کتاب ارج النبوی صفحہ ۲۶۸ آورده تاحصا کشا و شد اقسدہ
 و اطہر بسیار از ان قلہ بید و ن آورده و غیر بسیار بخت و عبد الدین غار مردی از مسلمانان و اما کاہی بترتیب

اقدام ننمود و آن وزیر شریف بنیوان شجر نمود آنحضرت را در ادب فرمود و یاران ششیخ و ملامت نمودند
 درین میان شمر بن خطاب رضی الله عنه در الفت کرد آنحضرت فرمود ای عمر لعنت کمن اورا که او خدا و رسول خدا
 دوست میدارد و اینها معلوم میشود که اصل محبت با آنکتاب مصیبت فی الجمله جمع میگردد و هم محبت کامل است که بر او
 و اتباع بود صریح آن الحب بن حبیب و بنو بن حبیب خدا و رسول و صومعه است چنانکه ایمان کامل منافی نیست
 محبت نیز کامل منافی نیست باشد انتی قال الخاطب بیان جو کوئی ایک مال راوی کو چاهنتای تو کیسی بڑی بڑی
 که اگر کسی که بڑی اگر قرائی گشت اگر بعینه بگوید و اینانای که که ده جانتای که او من مال راوی که بیری وضع بر او
 بهلا حبیب چنانکه مال راوی خلاف وضع این نه بر او ای تو حضرت امام بنی مخالف وضع کو که سطح دوست کمین
 امام کو محبت تو سبب صحیح بودی حب کوئی حکم شیخ که تابعه اینی کفر و بدعت کو چه و روی کی میسر بود
 مخالف شیخ کی روی اختیار کردی حکم خدا و رسول که صاف صاف بیان کردی اقول بنیستین و التو نام انفا
 قتد کر قال الخاطب آئی اولاد کی تعظیم است نه یاده بجالادی اقول بنیستین اگر مخالف انصاف از دست نهد
 و محب محب روایت بخیر قال بنیستین از ابلیس نبوت را واجب لازم شمارد و آنحضرت اشقیق کلام باری انکار
 و طایفه مساوات عظام اولاد و امه اطهار صلوات الله علیهم او واجب تعظیم و التکبیر و اندوا از آنکتاب بدعت نشان
 بر خود و تحقیق و تو همین آنرا گوشت و حدیث نبوی صلی الله علیه و آله اولادی الصالحون لله الطالحون لله نظر
 دارد و بوجه خود اعتقاد مساوات نهی الا احترام بجناب شیخ بنظر حقارت و روشنان ننگر و چنانچه عبد الریوف
 مساوی فی تفسیر التوحید شیخ بنیستین بیان کرده اخوانی بضم الهمزة واللام ای کونوا خلفانی فی
 اصل یعنی شد و فاطمه و ابی و مساوات و محاسن حفظوا حق فیه و احسنوا الخ لانه علیه السلام
 و احسنوا هم و تصبیح و کما جسمان الیه و یوقد و هم و التی و عن سید محمد قال لا اسئلك علیه
 اجرا الا لودی فی القرب قال لیس الا لغوی و ما اخیتم به من ای عوامی که بلا ابتداء و ترک الاشاع
 لایشیع فانه ثبت هذا فی بعضی از صحیح عن حماد بن زید القلیج علیه السلام و قد منع
 بعض العلماء علی الصدقات بعض الاشرف لکونه رافضیا فرائک لایله ان النبیامه قد فاش
 و منعته فاصبر علی ان علی الصرا و افشکاکها ایضا فقالت منع ولدی زرقه فاعتل بانه

یسب الشیخین فالتفت فاطمة الیهما فقالتا تو خداوندی قالالا فابنته هذا عورانی حکایت
 طویلہ انتھی قال الخطاب یعجب یعجبت ہی ہزاروں روپی بی حکم خدا اور رسول کے اینٹ مٹی یعنی امام بارہ
 اور برک بانس بنیے تخریب میں چوہٹ کرتی ہیں اور سید و نکو دیکھتی ہیں کہ پہوٹی ٹوٹی مکان میں پڑی ہوئی فاقہ
 کے کچے ہیں کیوں نہ ہو دوست ایسی ہی چاہیں غاک میں ملا دیں اور برک بانس میں لگا دیں برفراز جسد سیر
 ندین نہ کہ ملا دیں اقول یہ مستعین انچا فادہ نمودہ مدفوع است بچندہ اول انکہ اہل سنت جماعت بصرف
 مہلکہما خطیبی خانہ ہا جنشت و گل طیار کردہ اند و در بنی خانہ و دیگر کمالات محفل میلاد شریف می کنند
 و صد ہار و پیر تقسیم شیرینی و انعام خوانندگان مولد شریف خرچ می سازند و بحال فلاس سادات ذوی الاحترام
 کہ اہل اہل شان اپنے غیر عوام اہل اہل اہل تقدیس خود قرار دادہ تو جی نمی آرند و برای عمل مولد خواہ ماہیان
 نمودہ اند فالجواب چنانچہ صاحب فتاویٰ سیف مسلول مندرجہ رسالہ غایۃ الاحرام صفحہ ۲۴ و ۲۵ فرماید
 نمودہ و محفل مولد شریف بتعین یوم اینست کہ قسط المانی در خواہ سبب الدنیہ نوشتہ گفتابین جزیری کہ ہر گاہ ابوب
 کافر کہ در قوم آن قرآن نازل شدہ بسبب نبی گردن شب مولد بنی صلح و عذاب تخفیف یافت پس چہ باشد
 حال مسلم و حد از امت محضت صلح کہ خوشی کند بولد او خرچ کند و محبت و اپنے ہمسر قسم بخورد کہ بخوار بود جزا
 او از خدای کریم مگر اینکہ دل خواہ فرمود او را افضل عمیم بخیرا تقسیم و اہل اسلام ہمیشہ محفل میکنند روز ولادت و ولادت
 می سازند و در شبہای اول تصدق میکنند با انواع صدقات و اظہار سرور میکنند و دیگر کسایا زیارت یازند
 و بخواندن ہولہ کریم اہتمام مینمایند و از برکات و ہر گونہ فضل عظیم بر او شان ظاہر میشود و تحریر کردہ شدہ ان
 خواہ کہ انان است و آن سال و نوید است بحکمت حصول طلبہ لہ بعد رحمت کند بر یکیک شہای ہولہ بار کین
 عید سازد تا کہ صمیمہ سخت رسد بر کسیکہ در ول و انکار باشند انجا انما اسبب نیہ ترجمہ نمودہ شد و محمد بن علی
 در سہل الہدی و الویشا و انہا فظا ابو الجیر سخاوی نقل کردہ کہ عمل مولد شریف بعد قرون ثلثہ پید اگردیدہ ان بعد
 اہل اسلام و در سایر اطراف و شہرہای کلاں چشتہ در شہر مولد بحال کشفہ طعام و صدقات و انعام سرور و زیارت
 و دیگر ہوا و اہتمام بخواندن ہولہ کریم کردہ می آیند و از برکات و براوشان فضل عظیم ظاہر شود و و از ان جزیری
 نقل نمود کہ انست ان سال و نوید است بحکمت حصول مولد از ان کسب نقل نمودہ کہ صاحب سہل نقل

در هیچ الا اول محفل مولد کمال تکلف نمی نمود و این وجه برای او مولد تصنیف کرده و امان بران عمل پیش
 کرده اند که از او شان حافظ ابو شامه او ستاد نووی است این جویری گفت نیست در آن مگر غم شیطان
 و مضبوطی ایمان علامه بن طغرل گفت محبان بنی صلم در خوشی مولد وایم با ساختن اندر قاهره از او شایسته
 ابن فضل او ستاد ابو عبد الله النعمان قبل از جمال الدین عجمی و یوسف بن علی الشامی و منصف البشاره و ابو موسی الرزبی
 و صاحب بل الهندی و الرشاد و اوقات این اکابر و خوش گردیدن بنی کریم صلم و تاکید بران در مقامات بیان نمود
 گفت که امام بطاح در فتوی نوشته که درین شب جمیع کردن مردمان و خوراندن آنچه جایز نیست خوردن آن
 و شغول اندن آنچه جایز نیست شغول آن و دادن بخواننده در خوشی مولد بنی کریم صلم این همه جایز نیست و بکننده
 آن ثواب بر قصد نیک خاص نیست بفقرا مگر در فقر ثواب داده است آنچه دریم آنکه خدمت مساکین سادات
 عظام آنچه در ماه محرم احرام و غیر آن از طرف سادات ذوی الاقتسام و مومنین خالصین بطریق آید یا نه غایت
 شهرت متقی از بیانست و احدی را مجال نکار آن نیست بلکه فی الاصل انقاد مجالس مصایب جناب خالصین علیها
 علیه التحیه و الثناء بمنزله کرام و صاف خدمت گذاران سادات عالی درجات گردیده باعث بسنی امور نیکو و بدیوم آنکه
 بناساختن امام باژده و تفریه امر نیست مباح و ذریعه ایست برای گریه و بکا و گریه در مصایب جناب امام حسین
 سنت پیغمبر خداست که امر را اگر اندر نور و نور الانوار نوشته که کلا یدم الواجب فیه و واجب پس صرف زور
 در تفریه داری و تفریه لازم با نه داخل عبادت است نه شامل اسراف کار غم مخاطب قال الخطاب و ارباب
 سبک و اگر دین پس کس سنت او را مباح کی گریه ای که قباح شرعی لازم آوی تو او سنت او را مباح کا
 چون لازم هوای اقول فی بعض تعین آنچه افاده نموده ناشی از تلبیس ابلیس است چگونه میتواند شد که از سنت
 پیغمبر خداست قباح شرعی لازم آید هذا بهتان عظیم و ظاهر کمال الظهور و من لم یجعل الله نورا
 فما له من نور و مباح در حالت قباح شرعی مباح نمی ماند اگر کوئی که مراد از لفظ سنت سنت
 خلفای اهل بیت سلف است که کاسی بر این هر دو معنی اطلاق کرده میشود گویم او را معنی متبادر از لفظ سنت ین
 مقام سنت پیغمبر خداست و م سنت خلفا و طریقه سلف اهل سنت متضمن پس مقصد است و لن یصل
 السطار صا الفسد الدهر و حجت آنهاست قال الخطاب چه جای اوس خبری که جسکی شرع بین

کچھ اصل ہوا قول و بنستین اصل تفریہ شرع ثابت است کہ است ذکر قال الخطاب الفرض اگر تفریہ
 بنانا اصل شرع میں مباح ہوتا تو ہی اس حرام ہوتا کہ واسطے کہ تفریہ کی سبب بڑی بڑی گناہ ہوتی تھے
 اور شیطان کا بازار گرم ہوا قول و بنستین انچہ افادہ نمونہ تخیلی پیش نیست ورنہ از تفریہ داری صد
 امور غیر اجر ایافتہ و نبندی از ان سابقا بمعرض بیان آمدہ فلا تکن جز العافین قال الخطاب و انک
 کہو لو ہوش سہا لو کہ بڑا گناہ زنا ہی جس کا یہ حال ہے کہ جتنی حرام کار سال بہرین اپنی مراد میں پاتی ہیں تفریہ کی
 بدولت اس قدر دس رات دن میں کاتی ہیں قول و بنستین لعنہ اللہ علی الکاذبین فاسقان ملعون و
 شاہان بازاری کہ غیر از ناکاری کاری ندارند از غرہ محرم احرام بدولت فرزند حضرت خیر الانام از غنا و زنا
 دوری جستہ تا ناخن سینہ در ہم گزیر گزیر دین افعال ناروا نمیکردند فضلا عن المؤمنین قال الخطاب
 بیگانی جوان مرد و عورت کا ایک جامع ہوا کہ میں عقل اور شرع میں درست ہی اور ایمان جب کثرت سی ہوا
 ہوا تو مرد و عورت کا بدن ملنا ضرر ہوا قول و بنستین فتن زنا ان شراف و محفل مردان کہ
 کذب بہتان است و اگر ایسا نازنان عوام بچہای رفتہ باشند و شانزادہ تہدید باید کہ ممانعت تفریہ دانی سے
 قال الخطاب قبول کیا کہ تمہاری عورتیں یکجہت میں گر جب کم یکجہت میں چوڑی ہیں قول و بنستین
 قبول کیا کہ تمہاری عورتیں یکجہت میں گر جب یکجہت چوڑی ہیں چنانچہ اکثر واردات میں ہم بتقریب یارت
 قدم شریف بمقام شاہجہان آباد و جندہ شاہجہان پور و چلہ امر و بہ جلوه ظہور پذیرفتہ قاعدتہ و ایسا
 اولی الابصار قال الخطاب ابھیان سوچو کہ اگر تیسہ کوئی کہ اپنی عورت کو جو بڑھیاں ہوں نماز
 جماعت میں عشا کی وقت پہنچا و روی سبکی پہنچا مسجد میں نماز جماعت پڑھ کر سلام پھیری ہی چلی جاوین کہ کو
 معلوم نہ ہو کہ کون آیا کون گیا تو کم کوگی ایسی بات میں ناک کٹ جاتی ہی اور اشرف تو کی بی بیان کہیں
 مرد و عین ابھر نہیں آتے ہیں سووی تفریہ کی و تو نہیں جس رات بہر ہزار دن آوینے کی رو برو جہان پلا
 طرفہ و شنی ہو رہی ہی اور سب لوگ لچھی بری کافر مسلمان موجود ہیں تمہاری بیویں بیٹیاں ہاتھ سی
 ہاتھ ملای کنہ ہی کی کنہ ہار گرتی کیلئے خزانہ زیارت کی بہانی بڑی پرتی ہیں اور بعضہ قرم ساق اپنی سارہ
 ہی لیکر نکلتی ہیں بہلاہم تیسہ پوچھی ہیں کہ یہاں وہ ناک از دہات کی ہو جاتی ہی کہ کافی نہیں لکھی راوہ سندہ

کہ قیامت تک کوئی یا جوج ماجوج نہیں گرا سکتا کیونکہ خود اونداجو تیری غیرت نگری اسکی ایسی ہی
 سبقتی چاہتی ہے جو تیری در سے آشنا نہواہ مثل سگ اوسکو در بدر دیکھا اقول منہ پستین میں ہیں
 بیٹیان تمہاری ہیں جو ہزاروں آدمیوں میں گندہی سے گندہا رگرتی کیلئے خزانہ زیارت کی بہا قمر سا
 ساتھ لئی پرتی ہیں زیارت کا جسٹی شریف کی بہانا ہی مقصود اصلی در وصل ہاتھ میں لانا
 فراتر ما و صد ہا عورت اپنی پر صاحب کی عنایت سے لشرف حمل ممتاز ہوئیں تو جو باطنی سبب کبھی
 پایا پر سلسلہ پیری مریدی طریقیہ بی حجابی ہاتھ سے نڈیا آفرین خدا فرین و سلسلہ پیری مریدی کہ بالہا چہ بہ
 اور زمانہ آنحضرت صلعم اور صحابہ میں رواج اسکا نہیں تھا با و صفہ مشتمل ہوا ایسی ایسی خرابیوں کی نمود
 اور کسی عالم نے اسکی انقطاع میں ایک سالہ مختصر ہی تجویز کیا فاعتبر وایا اولہ الا بصار
 قال الخائب اور بڑا گناہ خانہ جنگی ہے وہ بھی تغزیہ کی سبب کثرتی ہی محرم کی سپاہی مشہور ہیں اور محرم
 کی بدلت حبس قدر قتل شہر لکھنؤ میں ہوتا ہی سبب جانتی ہیں رس روز کے قصی قضی اپنے دلوں
 محرم پر اور شاکر کہتی ہیں اقول دیہستین فاضل دہلوی در رسالہ الشہادتین آوردہ و خارج الحاکم
 وصحہ عن ابن عباس قال وحی اللہ تعالیٰ محمد صلعم انی قلت یحییٰ بن مکر کیا سبعین
 الضوا فی قاتل با بن بذاک سبعین الفاء و سبعین الفاء ازہین جاہست مخالفان ایہ
 درین ایام زیادہ تر سبب ہی خود ہا میر سندر و شہر لکھنؤ سہ اللہ عن الفتن نام خانہ جنگی عشرہ محرم حکم
 عتقاد دار و بلکہ اولیاء مخالف خوف دست درازی و زبان و زاری علوم مجاہد ہا متواری میشو و بعض
 ترک سکونت دہ روز نمودہ بقصبات قریات قرب جوار انتقال فی غایت قال الخائب و قطع نظر گناہ
 کفر اور شرک کیا کم ہوتا ہی کہ ہزاروں خلقت تغریکو سبھی کہرتی پرتی ہیں را و سکی گی کڑی ہو کر منت ہر اد
 مانگتی ہیں کوئی واپسی اسبات پر سہرہ نشان چڑتا ہی کوئی جاہل عرضی لکھا کہ بربانس میں لگتا ہی کی ہر
 زبانی ہی بیٹیا مانگتا ہی اور بعض احمق اوس لکڑی کہا چون پر کہ جسکو گرجی نہ سردی او میں جان بڑیک
 مورچہ لینی گنگا پریشاد کی طرح کالکا کی مورت پر سی مکینا مانگتا ہی علی ہذا القیاس مہریت رسوما
 کفر کی ہوتی ہیں اگر ان سبکبایان کیجئے تو ایک بحر طویل ہی اقول منہ پستین نچا فادہ نمودہ مد فوع است

بچند وجه اول آنکه تغیر را سجده نمودن ممول عوام بر نیست تا بخواص چو رسد دوم آنکه با فرض آنچه بعضی
 عوام احياناً بعمل می زنند زمین بوس می باشند نه سجده و بر زمین بوسه دادن موجب تکلیفی نمی شود و نیز
 استباه انظار آنکه از کتب معتبره اهل سنت هست می گوید قال البیاضی فی مختصر الفناوی الطبریة
 قال ابو منصور المازنی یذی اذ قبل احد بین یدی السلطان الارض و اخذ له اوطان
 لا لک لایکون لک یزید العظیمه و شیخ عبد الحق دهلوی در ترجمه مشکوٰۃ در فصل سیوم زیارة القبر میگویی در روایات
 بوسه دادن قبر پدر و مادر زنده آمده است انتهى سیوم آنکه بر تقدیر تنزل و تسلیم معارف است معمول بودن بخوشای
 چشمتی که نزد اهل سنت از اکل و لیار کرام بودند مانند خواجه قطب الدین بختیار کاکی شیخ فرید الدین
 شکر گنج و سلطان المشائخ شیخ نظام الدین مریدان معتقدان این مشائخ در وقت مشرف شدن
 بنیست ایشان ایشان را سجده می کردند و هر یک این مشائخ پیروم شدند خود را سجده می کردند و فرمودند
 که از کتب معتبره مشهوره و اوله است بعد از حکایت مولانا بریان نسفی می نویسد که بعد از آن که برین خلق
 می آیند و روی بر زمین می زنند چون پیش شیخ الاسلام فرید الدین مشائخ قطب الدین قدس سره العزیزین
 من هم منع نمی کنم و برین میان بنده عرض داشت که که آنیکس که پیش محمد و بر زمین می آید و آن را که برین
 میشود و نفس او می شکند اما محمد و بزرگ کرده خداست بزرگی و از خدمت کردن بدیده متعلق نیست بعد از آن
 خواجه ذکر ابتدا بنی درین باب حکایت فرمود که درین فرمای گشتی که آمده بودم روی بزرگ زاده سیاحت کرده شام
 و روم دیده چون بیامد شمس برین میان و حیا الدین فریشتی آمده و چنانچه رسم خدمتکاران خدمتی کرد و برین
 نهاد و این مرد که نشسته بود بانگ بر زد که کن سجده جائی نیامده است ازین باب بدیه کردن گرفت
 من نخواستم که باو همیشه چون بسیار درین غلو کرد اینقدر گفتم که بشنو غلبه کن هر امریکه فرض بوده باشد
 چون فرضیت بخیر است تعجب باقی ماند چنانچه صوم ایام بیضی عاشر بر ارم اخیره فرض بود در عهد رسول
 علیه السلام روزه رمضان فرض آن فرضیت ایام بیضی عاشر بر ارم اخیره فرض بود در عهد رسول
 در میان ارم اخیره مستحب بود چنانچه رعیت مراد شاه را و شاه اگر مراد شاه را داشت میفرمود چنانچه رسول
 شد آنسجده برخواست اگر استجاب فت اباحت اند اگر مستحب نباشد بر مباح نفی و منع از کمالی با برین است

اگر عبادت را میگوید

صورت پیدا چون اینقدر گفتم او بماند هیچ نتوانست گفت انتی چهارم آنکه بر تقدیر تسلیم شود و آنها را داده تعظیم بود
 نه باراده عبادت پس موافق اکثر علماء و مجتبیان و باعث لوم نباشد در کافی که از کتب معتبره و فقه حنفیه است
 گفته ذکر الصلوة الشهدیه انه لا یکفر لهذا السبح لغير الله لانه یرید به التحیة دون العبادۃ
 و شرح اشباه و نظائر گفته اکثرهم هو ای السبح علی وجوه ان اسرار به العبادۃ یتکفر ان اسرار
 به التحیة لا یتکفر لوم علیه فی ذلک بنجم آنکه بر فرض تسلیم معارض است تجویز بعضی علماء اهل سنت
 سجد را برای پادشاه جمجاه اکبر پادشاه صاحب تاریخ بدایونی که از علماء اهل سنت است در منتخب التواریخ
 آورده که قاضی نظام بخشی ملقب بقاضی خان از ولایت بدخشان است نزدیک کوی که کان لعل دارد
 در علوم مبتنی شاگرد مولانا عصام الدین ابراهیم است و پیش ملا سعید استفاده کرده و از تصوف چاشنی
 دهر و تمام داشته در طریقت مرید محمدی اعظم شیخ حسین خوارزمی است و بطفیل خدمت اهل معنی اعتبار
 صورت تمام حاصل کرده بود و مرتبه که در بدخشان داخل امر بود و چون به بند آمد در ملازمت پادشاه
 رعایت بیشتر از اندازه یافت او را اول قاضی خان بعد از آن غازی خان خطاب اند و توضیح زبان
 خوش تقریر بود و تصانیف معتبره دارد و از انجمله در اثبات کلام و بیان ایمان و تحقیق تصدیق بشرح
 عقائد حاشیه اردو و در تصوف سائل متعدد و تصنیف و تالیف نموده بین هفتاد و سالگی در او ده و سینه
 نه صد و نود و دو و در حجت حق پیوست اول کسی که اختراع سجد پیش پادشاه کرد و فتح پور او بود و ملا عالم
 کابلی بحسرت می گفت در این که اختراع این امر نشدم انتی کلامه و این سم در خاندان علییه عالییه میو تیا جوس
 پادشاه جمجاه شاه جهان پادشاه انا لاسد بر مانه براورنگ سلطنت جهان بانی سمر و جاری بود و ابو طاهر
 در شاه جهان نامه می گوید نظم درین خاندان شرف رسم بود به بهنگام تعظیم شاهان سجد به شهنشاه
 روشن حق پرست به هماندم که بر تخت شاهی نشست به لبش درفشان شد باین حکم باز به که از
 مردم کنند اختر از به شهنشاه با خنجست اشتراک به که سجد بود و خاص یزدان پاک به رسانند از آقا
 دولت بعض به که تعظیم این دو دمان است فرض به اگر شاه او سجده دارد و با به نیزین جوس از نه مردم
 بجایان زمین جوس اسرار و تحقی شناس به پذیرفت آنهم بصدالتاس به زمین جوس تا مشته به با سجد و به

نگر و بدینسان مقرر نمود و کہ لب را رسانند بر پشت دست و نہ سازد رخ از خاک جانی نشست
 زمین بوس این از اہل حال و ہر سادات و ارباب فضل و کمال بہ ز گوشہ نشینان آئینہ صاف بہمنو
 ازہ قدر وانی معاف و ہر وارہ عجیب تر آنکہ بشیرین غیاث المریمی کہ در فقہ شاگرد ابو یوسف قاسم
 صاحب ابو حنیفہ بود قائل است باینکہ سچو شمس و قمر کفر نیست یا قوت حموی در کتاب جمیع البلدان مسیگر
 بشیرین غیاث المریمی صاحب الکلام مولیٰ زید بن الخطاب اخذ الفقہ عن ابی یوسف صاحب ابی حنیفہ
 تراشتغل بالکلام و جرح القول بخلق القرآن و حکے عنہ اقوال شنیعہ کہ قوله ان السجود
 للشمس و القمر ليس بکفر انتہی ششم آنکہ از سجدہ کردن عوام بنا بر تفریہ چگونہ ممنوعی تواند شد
 بلا تشبیہ اگر کسی پیغمبر خدا صلعم یا قبر شریف آنحضرت سجدہ کند آن سجدہ کنندہ کا فر خواهد شد و پیغمبر
 آنحضرت صحرانی توان گفت و علماء را ہمین قدر پس است کہ سجدہ کنندگان اتہدید نمایند اینکہ در پی
 مانعت تفریہ واری در آیند مگر زبان حقیر مخاطب درین معنی بسی گستاخ است چنانچہ مولوی نجم الدین
 قنوجی مولد خانہ و بنی خانہ را از بت خانہ تعبیر کردہ صاحب غایۃ المرام بچو آب آن سیفر یا پیلان شعاعین
 تفصیل و تفسیق جملہ فقہاء و محدثین اولیاء متقدمین و متاخرین تحصیل کے او مانت اور بہ حقار
 آنحضرت صلعم کی سراسر مذکور ہی اور اطلاق بت کا آنحضرت صلعم کی طرف کیا ہی مولد خانہ و بنی خانہ کو
 بتخانہ قرار دیا ہی جیسا کہ پیشوای اہل خلاف عبد الوہاب فی صنم کہ قبر شریف آنحضرت صلعم کا نام کرے
 جو جسکے چین آئے کسی چاہی خدا کو برا کہے چاہی بجناب پیغمبر صاحب کی بی ادبی اور گستاخی کرے
 کوئی پوچھنی والا نہیں ہے اگر جریمین شریفین یا دیگر بلاد اسلامیہ میں کوئی مستکمل ان جنوات کا ہوتا تو
 جو دیکھتا عبدالحی ساکن نبوتی نے تہوڑی سی شوخی مکہ میں کے تھی اور صرف اس قدر کہ اساتما کہ حقیقہ شافعیہ
 مالکیہ حنبلیہ کو ہم نہیں جانتے ہیں ہم محمدی ہیں اور ہدایہ اور شرح وقایہ وغیرہ کتب فقہیہ کو ہم نہیں جانتے
 ہیں علمای مذاہب اربعہ یعنی فتوا اسکے کفر کا لکھ کر سرائی وائی تجویزی تھی کہ جب تک قبہ نہ کری متلاک
 چنانچہ فتوا علما مکہ شریفہ موجود ہی انتہی چون کیفیت سجدہ کہ امری عظیم بود و از زبان این جنس
 اکنون دو امر باقی ماندہ یعنی گنس الی کہ امریت تقطیع و حاجت طلبی کہ عبارت از استشفاع است

باید شنید تا اول پس اگر گس را فی فعل عوام ست مگر اهل سنت را بر آن شیخ فرموده و در نواید الدرایه
 شرح لهذا باری گفته میجو خدمت لغیر الله تع بالقیام و اخذ الیدین و الاخذاء الخ
 و در نوادر الفتاوی آورده او کان جالسا لا یقوم لاجل العالم و التعلیم علی وجه الحقاۃ
 یکفر و شیخ عبدالحق در جذب القلوب می فرماید و در وقت سلام آنحضرت صلعم و وقوف در آنجنا
 با عظمت دست راست بر دست چپ بنهند چنانچه در حالت نماز است و در رساله غایه المرام صفحہ
 نوشته این نجاست که سائر فضلاء کرام و علماء اعلام دار السلام مکرمین برادها التذکره فابر استحضار استیجاب
 قیام وقت فکر و لذت شریف فتوحه عمل آن را و جبر اکستاب سعادت داین شمرده اند چنانچه شیخ الشیخ
 سید جعفر مدنی رحمه الله علیه در رساله میلادیه فرموده و قد استحسن القیام عند ذکر مولده الشیخ
 ائمة ذر و ابیه و دویه فطوبی لمن کان تعظیمه صلعم غایه مرامه و مرما
 و شیخ عثمان حسن و میاطی شافعی مدرس مسجد الحرام در استحضار استیجاب بر قیام رساله شریف
 میفرماید القیام عند ذکر ولادة سيد المرسلین صلعم فی قراءۃ مولده الشریف تعظیما له صلعم
 امر لا شک فی استحسانه و تدبیر جمیع الفاعله من الثواب لحظ الاوفر و الخیر
 الا کبرانیته چون مور تعظیم از قسم قیام و اخذ یدین و اخذ اذنه و غیره برای غیر خدا جائز باشد و بر کمال
 فاعل قیام وقت فکر مولد شریف حصول ثواب بثبت پیوست پس گس را فی نقل قبر شریف جناب
 امام حسین که دلائل جواز نقل نبذی شنید و باقی در فصل ثلث خوابی شنید بلایر حجاب زور و خواب
 اما ثانیاً پس بیان نقل نیک و اولاً تکیب مور این قسم عوام میباشند و خواص ایشانرا تهدید می نمایند تا عوام را از
 تعزیر جناب امام حسین فرخواست انجام مطلبه نمی نمایند بلکه از جناب یاری عز اسمع حق محمد و آل الامجاسوا
 مطالب مقاصد خود را می نمایند و آن مکان اوجه موجود بودن نقل خیر و تذکار جناب خامس آن علما
 قابل دعای پندارند و نمینمی بچگونه مستلزم شناعی نیست چه در ترجمه صواعق مرقه نقل صحیح بخاری آورده
 که عمر در وقتیکه خط و کم بارانی می شد بر عباس فرود آمد استسقا نمود و میگفت اللهم انک انزلت الیک
 این بیتا صلعم اذا فطنا فاستقمنا و انزلت الیک بعم بنیتنا فاستقمنا بار خدایا

ما قبل ازین پیغمبر محمد صلوات الله و سلامه علیه تنو سل می شدیم و ایام خطایس بشفاعت آنحضرت
 باران عطا میفرمودی بجا حال پیغمبر خود عباس ضر او سیله می سازیم و امید عطا باران بدرگاه تو
 داریم بعد از ان خدای تبارک تعالی رحمت بی نهایت مرحمت فرمود اتمی ثالثاً بطریق تنزیل و
 تسلیم می گوئیم که اهل سنت فقره یا شیخ عبدالقادر جیلانی شینا در او وظیفه مقرر کرده برای آن خاصاً
 و در باب سرعت اجابت دعا نقل کرده اند و مولوی فضل رسول بدایونی در رساله خود بجا ازین رو
 اصرار دارد و قال الحق الجواب ان العباد بغير فرض تسليم سيكوليم كشيخ عبدالحق در مدارج النبوة صفحه ۳۳۳
 نوشته که ابو جعفر امیر المؤمنین مناظره کرد امام مالک را در مسجد رسول سپس فرمود ايشان امام مالک
 رحمة الله عليه ليست كن وان خود را با امیر المؤمنین در مسجدی زیر آن حق تعالی را در بخت و خسته است قومی و گفته
 لا ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبي الا تبس و مع کرده است قومی دیگر و گفته است ان الذين
 يغضون اصواتكم الاية و زم کرده است قومی دیگر و گفته ان الذين ينادون من وراء
 الحجرات الاية و بد رستی که مرست و غرت رسول بعد از فوت پیغمبر مرست او در حالت حیات
 پس زاری کرد و خاموشی کرد ابو جعفر بعد از ان گفت ابو جعفر را با عبد الله در دعاء و قبله آرم یا
 رسول خدا صلعم گفت مالک چرا روی سبک دانی آنحضرت وی صلعم و حال آنکه روی وسیله است و وسیله
 پدید تو آدم صغی الله بر فرقاست و روی از روی و شفاعت طلب اثن از وی اتمی و تشفع
 جناب امام حسین بفاد حسین مینه و امانه استشفاع بحضرت رسالت ماب صلعم است فافهم و لا تم
 خامساً در کتاب کشف الغطاء عن احوال الموتی مرقوم است اما استدعا و باهل قبور و غیر بنی ماصی الله
 علیه سلم یا غر بنیار علیه السلام منکر شده اند از بسیاری از فضا گویند نیست زیارت بگریه رسانیدن
 نفع با موات بدعا و استغفار و قابل گشته اند بآن بعضی از ایشان ظاهراً است که از فضا آمانه قابل
 مسمع و ادراک میت از قابل بخوارند و آمانه منکرند آنرا نیز انکار کنند و آن امریست ثابت و تهر
 نزد مشایخ صوفیه از اهل کشف و کمال یا آنکه گویند اکثری را فیوض فتوح از روح رسیده امام شمس
 گفته که قبر امام موسی کاظم تریاق مجرب است و اجابت دعا را و حجة الاسلام گفته هر که استدعا و کرده شود

بوی در حیات استمداد کرده شود بعد از مات و امام رازی گفته چون می آید از نزد قبر حاصل میشود نفس را
 تعلقه خاص بقبر چنانکه نفس صاحب قبر را بسبب این دو تعلق حاصل میشود میان هر دو نفس تعلقه خاص
 و علاقه مخصوص پس اگر نفس مزبور قویتر باشد نفس ائمه مستقیض شود و اگر بعکس بود برعکس شود و در هیچ
 مقاصد ذکر کرده نفع یافته می شود و زیارت قبور و استغاثت بنفوس اخیار از اموات بدرستیکه نفس مفارقه
 تعلقه هست ببدن بهتر می که دفن کرده است و آن پس چون زیارت می کنند زنده آن تربت را و متوجه میشود
 بسوی نفس سیت حاصل میشود میان هر دو نفس ملاقات و فائضات و اختلاف کرده اند و آنکه انداد و حے
 قوی تربت از انداد سیت یا بعکس مختار بعضی ثانی است و درین باب بعضی روایت میکنند که فرموده است حضرت
 صلوات الله علیه و سلم چون تمیز شود شما و اموی یعنی برآمد کار پاپس مدد جوئید از صاحب قبور شیخ اجل شرح
 مشکوٰه گفته که یافته می شود در کتاب سند و اقوال سلف صالح چیزی که مخالف و منافی این باب باشد
 در و کنایین او با جمله بعد از آنکه ثابت شد که روح باقی است و او را تعلقه خاص با جزا بدن بعد وفات
 از وی و تغییر کیفیت وی نیز هست که بدان علم و شعور زیارتان قبر و احوال ایشان در و ارواح مکمل
 که در حین حیات ایشان بسبب قرب مکان و منزلت از رب لغت کرامات و تصرفات داشتند
 بعد از مات چون بهمان قرب باقی اند نیز تصرفات دارند چنانکه در حدیث تعلق کلی جسدها داشتند یا بیشتر
 از ان انکار استمداد را و حی صحیح نمی ماند مگر آنکه از اول امر منکشف شوند تعلق روح را ببدن بالکلیه و بجمیع
 وجوه بعد مفارقت و زوال علاقه حیاتی و آن خلاف مخصوص است و برین تقدیر زیارت
 و رفتن بقبور همه لغو و بیهوده می گردد و آن امری دیگر است که عاصه اخبار و آثار دال بر خلاف آنست
 و نیست صورت استمداد مگر همین که محتاج طلب کند حاجت خود را از جناب عزت الهی
 بتوسل بر و حانی بنده مقرب مکر در گاه والا او خداوند بیکت این بنده که تو رحمت و اکرام
 کرده او را بر آورده کرد و آن حاجت مرا یابد آنکه آن بنده مقرب مکر مرا که ای بنده خدا و ولی و
 شفاعت کن مرا و بخواه از خدا تعالی مطلوب مرا افاض کند حاجت مرا پس نیست نه میان
 مکر و وسیله و قادر و معطی و مستول و در و کار آنست تعالی شانه و در وی هیچ شائبه شرک نیست

چنانکه منکر و هم کرده و آن چنان است که توسل و طلب عارضه الحان و دوستان خدا و حالت حیات
 کنند و آن جائز است با اتفاق پس این چرا جائز نباشد و فرقی نیست در ارواح کاملان و حین حیات
 و بعد از ممات مگر تفرقی که آن شرح و بسط این بحث چند و شرح مشکوٰۃ است مخصوص باب
 حکم امری که آنجا و تحقیق داده سیوطی و شرح سعد و نیز بفضل ذکر کرده و سره احادیث با تعدد طرق
 نموده انتی سواد و کتاب طهر العجایب تصنیف فاضل متعصب مرقوم است استعانت و توهم بر
 ایک بطور استقلال که مستعین استعانت کوهل مشکلات میں موثر حقیقی یا و سکوا کارخانه قدرت میں
 شریک و درخیل سمجھا کر اوس سے حاجت چاہی یہ بلا شک شرک ہی جیسی مدو چاہنی روحانیات فلک کبریا
 ماہتاب کو اکب سی یار و حانیات عنصر یہ آب آتش خاک باد سی یا ارواح خبیثہ بیہوانی سیتلا شیخ سند
 زین خان سے یا ارواح طیبہ انبیاء اولیاء غوث قطب سے و دستگیر بطور استقلال کہ مستعین استعانت کو
 حل مشکلات میں موثر حقیقی یا و سکوا کارخانه قدرت میں شریک و درخیل سمجھا کر اوس سے حاجت چاہنی
 کہ یہ خاصان خدا میں انکی عرض جناب قدس الہی میں متوقع القبول ہے یہ بلا شک شرک ہی جیسی تعلیم احکام
 دین اور تہذیب نفس وغیرہ انبیاء اولیاء و استاد پیری مدو چاہنی ان دونوں استعانت تو کی تفصیل فتح الغیر
 یون ہی کہ استعانت بغیر خدا اس طور پر کہ اوس غیر پر اعتماد کلی ہوئی اور اوس کو عون الہی کا مظہر بنانے
 حرام ہی و اگر التفات محض حق کی جانب ہی اور اوس غیر کو عون الہی کا مظہر سمجھا کر اوس سے استعانت ظاہری
 کرین و عرفان سی نہیں انبیاء اولیاء ہی اس قسم کی استعانت غیر سی کرتی آئی لیکن حقیقت میں یہ استعانت
 بخدا ہی پھر اوسی تفسیر میں حوالہ تحریر ہی کہ ایک استعانت اس قسم کی ہی کہ اوس میں اصلاً استقلال کا
 توہم توہم نہیں نہ مشرک کی نزدیک نہ وحد کی نزدیک جیسی بہو کہ جانیکو کسانا کہنا اپنا پاس سمجھانیکو یا
 پیناراحت یعنی کوسایہ میں بیٹھنا مرض کہونیکو علاج کرنا معاش کے تلاش کو امر اسلاطین پاس
 و علی ہذا القیاس پس اس قسم کی استعانت بلا کہ استعانت ہی کہ حقیقت میں یہ استعانت ہی نہیں
 بقول ہی یہ بات کہ انبیاء اولیاء وغیرہ ہی موت کی بعد ہی استعانت جائز ہی یا نہیں پس میں علما کا
 اختلاف ہی بعضی کہتے ہیں کہ انبیاء کی سوا کسی سے استعانت درست نہیں و بعضی کہتے ہیں کہ درست ہے

چنانچہ شیخ عبدالحق محدث دہلوی شکوۃ کی عربی شرح میں فرماتی ہیں کہ اما الاستقلا بابل
 القور فی غیر الانبیاء علیہم السلام فقد انکرہ کثیر من الفقهاء واثبتہ المشائخ الصوفیۃ
 وبعض العلماء اور بعضوں کے نزدیک استعانت انکار میں انبیا اور غیر انبیا یکساں ہیں چنانچہ
 اربعین مسائل میں ہے کہ ہر گاہ انبیا کا استئناس وجہ سی کہ عالم بر خمین شہید ونگی طرح انکی ہی حیات
 ابدی ثابت ہی تو یہ وجہ وجہ نہیں اس واسطے کہ بیان دروٹان کی حیات میں تامل نہیں دنیا کی حیات کے
 احکام اور بین او عقیقی کے حیات کی احکام اور شیخ دہلوی مقدم الذکر شکوۃ کی فارسی شرح میں فرماتی ہیں
 کہ ظاہر آیت کہ انا نکلہ قائل لسمع وادراک میت اند قائل بجواز استعانت اند وانا نکلہ منکر اند این نیز
 انکار کنند اقوال اثبات سماعت ورائع سماعت کی اول مع مالہ وواعلیہ کتب فن میں موجود ہیں اور
 حق یہی کہ جس آیت یا حدیث میں سماعت ثابت نہیں اوس سے روح کا سنا مراد ہی نہ دہر کا سنا
 اور جس آیت یا حدیث میں سماعت ثابت نہیں اوس سے دہر کا سنا مراد ہی نہ روح کا سنا بلکہ العباد
 دہلوی نے اپنی تفسیر موضح القرآن میں اسی امر فیصلہ فرمایا باین عبارت کہ مردکی روح سنتی ہے
 اور قبر میں پڑا ہی دہر وہ نہیں سنتا انتہی بلفظہ الشریفیاس تقدیر پر استدرا بانبیا واولیا بشرطیکہ علی
 سبیل الاستقلال ہو نہ بطور استقلال حیاء و میتا درست ٹھہرا غایتہ الامر کہ خواہیں کے حق میں بلاکراست
 درست ہی کہ وہ استقلال درست ظلال کے معنی بخوبی سمجھتے ہیں اور عوام کی حق میں بکراست کہ وہ استقلال
 اور استقلال کے مفہوم سی بخوبی واقف نہیں فتامل فیہ فان هذا البحث من مزال لفقیہ
 فضلا عن السفیہ انتہی کلامہ این عبارت چنانکہ می بینی اول دلیل است براینکہ استدرا
 بطور استقلال از جناب شہید کربلا خاص آل عبا علیہ التیمۃ والثناء جاز و درست است و مقصود
 قال الحیاط ب سچ کہو کہ سبب سی ہفتہ رگناہ اور شکرک ہو اوس سے روح حضرت
 حسین علیہ السلام کی خوش ہونگی یا ناخوش اور خدا و رسول راضی ہوگی یا ناراض قول و بین
 تقریر سبب گناہ و شکر نیست العیا و باندا اگر کسی مسجد را غریبہ قرار داد در آنجا رفع ضرورت بول
 و براز نہ مخصوص مرتکب فعل مذکور کا فر خواہ شد بہ بالعکس انہدام مسجد لازم آید چنان

اگر کسی باتغزیر رسوم کفر و ضلالت بجا آرد آن شخص کا فخر و بزرگواری نہ کہ تعزیر ممنوع شود و فاعتبروا
یا اولی الابصار و چون تعزیر داری فی الاصل مباح است و سبب گریہ و بکا است و گریہ در مصائب
جناب امام حسین علیہ السلام سنت پیغمبر خدا است پس تعزیر داری رضامندی خدا و رسول خدا
ظاهر و مہرید است تعزیر بالبدلتہ از شعائر اسلام است قال الخاطب فی رایہاں خداسی ذکر منہ سی تو
بولو قبول کرو بڑی جاہل نہو جاو او تم تم سی پوچھتے ہیں کہ حضرت امام کے تم بڑی دست ہوا و غجوا یا جو
امام زدی او خود امام تھی بہلا بتلاؤ کہ دوازہ امام میں سے بعد امام حسین کے کسی امام فی ہی تعزیر
بنایا ہی اور تاشی و قبول او مشیہ کتاب و مجلس و مجلس سے ہی کرتے تھے الغرض یہ سبکو معلوم
کہ اماموں کی وقت تعزیر کا نام و نشان نہ تھا اور وی ہر گز نہ کسی کچھ ہی تعزیر کی رسم نہ کرتی تھی اقول
وہستعین بد فوج است پچند وجہ اول آنکہ جناب تمہیدی صلوات اللہ علیہم جالس غریب جناب امام حسین
نموتہ انچنانچہ در کتاب خطاب اخبار الاخران قوم است ابن بابویہ بسند عن ابی عمار و سرقی و ثواب
الاعمال السند آخر سرقی بن قولیہ بسند ایضا عن ابی عبد اللہ قال قال لے یا ابا عمار انشد فی
العبدی فی الحسین ابن علی علیہما السلام قال فانشد تہ فبکی فواللہ ما زلت انشد و یہی
حق سمعت لبکا من الدار فقال یا ابا عمار من انشد فی الحسین ابن علی علیہما السلام شعرا
فا بکی خسید فله الجنة ومن انشد فی الحسین شعرا فابکی ثلثین فله الجنة ومن انشد
فی الحسین شعرا فابکی عشرة فله الجنة ومن انشد فی الحسین فابکی واحدا فله الجنة
من انشد فی الحسین شعرا فابکی فله الجنة ابن بابویہ بسند خود را بنی عامر بنشدر روایت کردہ و روایت
کردہ شد و در ثواب الاعمال سند دیگر و روایت کردہ است ابن قولیہ بسند خود را ابو عبد اللہ کہ گفت بنی قولیہ
کہ فرمود آنحضرت کہ ای ابا عمار بخوان نزد من شعر عبدی را در مرثیہ حسین ابن علی گفت ابا عمار پس خواندم
پیش آنجناب پس گریست آنحضرت علیہ السلام گفت ابا عمار پس قسم خدا است کہ متصل بخوانم آنرا و گریست
آنحضرت تا آنکہ شنیدم من آواز گریہ را از خانہ پس گفت آنحضرت کہ اے ابا عمار کہے کہ
بخواند در مرثیہ حسین ابن علی علیہ السلام شعرے پس بگریہ یا زینچاہ کس را پس بر اے

اوست بهشت و کسی که بخواند در مرتبه چهلین شعر و بگرایند کسی را پس برای اوست بهشت و
 کسیکه شعر و در مرتبه آنحضرت بخواند و بگرایند کسی را پس برای اوست بهشت و کسیکه شعر و در
 مرتبه آنحضرت بخواند و بگرایند یک کس را بهشت بر اوست و کسیکه بخواند در مرتبه چهلین شعر و
 پس آنحضرت خود را بگیرد آورد و گریان ظاهر سازد و خود را پس بر اوست بهشت عن ابن بابویه
 عن احمد الهمدانی عن علی بن الحسین بن فضال قال قال الرضا علیه السلام من تذکره صبا
 و یکی لما ارتکب مناکل من عافی در جنت ایوم القیامه و من ذکر بمصابنا فکی او ابکی لم یتک
 عینه یوم تبکی العیون من جلس مجلسا یحیی فیہ امرنا لم یمت قلبه یوم تموت القلوب
 روایت است از ابن بابویه که روایت کرد آنرا از احمد همدانی و او از علی بن حسن بن فضال گفت
 علی بن حسین که فرمود امام رضا بر کس که یاد کند مصیبت ما و بگوید یا بنجره تا کتاب کرده شد از ما خواهد بود
 آن گریه کننده با ما بدرجه و در روز قیامت و هر کس که یاد و باز مصیبت ما را پس بگوید و بگرایند بخوابد
 چشم او روزی که خواند گریست چشمها و هر کس که نشنید در مجلسی که زنده کرده می شود و در آن امر را نخواهد
 مرد و در روزی که خواند و مرد در آن روز و نه اقیام بحار فی بعض و لعلنا لم تا آخرین آنه قال حکم
 عبد الخیر الخیر قال دخلت علی سیدک و مولای فی مثل هذا الا یام فرایت جالساً جلسته الحزن
 الکیث اصحابه من حوله فلما رأی مقبلاً قال له مرحبا بک مرحبا بنا صبرنا بید و لسانه ثمرانه و سح
 فی محله و جلسته الی جانبه ثم قال له یاد عبد الحبان یلشد فی شعر فان هذا الا یام ایام حزن
 کانت علینا اهل البیت ایام سرور کانت علی عدائنا خصوصاً بنو امیه یاد عبد من بک
 و ابکی علی مصابنا و لو واحد کان اجره علی الله یاد عبد من ذرفت عینا علی مصابنا
 او ابکی لما اصحابنا من عدائنا حشره الله معنا فی زمینا یاد عبد من بکی علی
 مصاب جدی الحسین غفر الله ذنوبه البتة ثمرانه نهض فقرّب سائرنا
 و بین حرمه و اجلس اهل بیته من ولاء السّریس کون علی مصاب جد هم
 الحسین ثم التفت الی قال له یاد عبد ادرت الحسین فانت ناصرنا و ما احنا اقمنا حیا

فلا تقصرون تصفوا ما استطعتم قال عیسیٰ و سالت عیوقی و انشاءت اقول فی کتاب بجا الانوار
 کہ بعض تالیفات متاخرین چنین است کہ حکایت کردیست و عمل خراعی کہ گفت و محفل سید مولای خود حاضر شدیم
 و چنین ایام یعنی در ایام محرم پس دیدیم مولائی خود امام رضا علیہ السلام را نشسته نشستن نمکین و
 اندوگین در حالیکہ اصحاب آنحضرت گرد گرد او بودند پس ہر گاہ کہ دید آنحضرت مرا فرمود کہ مر جاتہ امرا
 یارسے و منہدہ ما بدست و زبان خود بعد از ان جا را بر اے من کشاد و بہ پہلو سے خود نشاندید بعد از ان
 فرمود اے و عمل دوست میدارم کہ بخوانی بر اے من شعرے پس بتحقیق کہ این ایام اندوہ بودہ است
 بر ما الہیت و ایام سرور و خوشی است بر دشمنان من خصوصاً بنی امیہ اے و عمل کسیکہ بگریوہ گریاند
 بر مصیبت ما بریزو یا بگریاند بسبب آنچه رسید ما را از دشمنان ما محصور خواہد کرد و او را خداستعالیٰ باما
 و زمرہ ما اے و عمل کسیکہ بگریوہ بر مصیبت جد من حسین خواہد بخشید خداستعالیٰ گناہان او و التنبہ بعد
 از ان برخاست آنحضرت پس ز پودہ در میان ما و حرم خود پس پردہ الہم خود را نشانید تا کہ گیتہ
 بر مصیبت جد خود حسین پس متوجہ شد بہ طرف من و گفت کہ اے و عمل و تریح حسین بخوان پس مہر کا
 ما و مراح ما ہستی ما و امیکہ زندہ پس کن قصور از مددگارے ما تا استطاعت داشتہ باشی گفت و عمل
 پس پرازد شک شد حتم من و جارس شد سر شکمائی من انشا کردم و گفتم الخ و دوم آنکہ اگر چہ بناختن
 تعزیر بعد انقضای زمان حضرات امیر سلام اللہ علیہم اجمعین بوقوع آمدہ مگر از جملہ امور خیر حسن است
 چنانچہ محفل میلان شریف و اعراب قرآن مجید و ہر بدعت ضلالت نیست بل ہے منقسمہ الی الواجب
 و المندوب المباح غیر ذلک کثرت فی العلوم الشرعیۃ بناء للدار فی المربط کا فی حاشیہ حوالہ الواقف
 و بر ظاہر کہ تعزیر داری کہ امی امر شریع مرتفع نمی شود و قالوا ان لبدعت ان تضمن لم رفع امر ثابت فی الشریع
 فی محروکہ و من ادعی فعلیہ البیان سیوم آنکہ نوافل من تاشہ و مہول کہ از جملہ فرامیر است در مذہب
 امامیہ ممنوع است و حرام و اگر کسی از عوام ترکب این امر شود باہل سنت اطعن و تہنئہ نمیرسد چنانچہ
 شیخ عبدالحق دہلوی در مراح النبوت صفحہ ۴۹۵ نوشتہ و همچنین صاحب امتناع و درالات و فرامین
 سخن کردہ و گفتہ کہ معروف و مذہب اہل جہت فرامیر است و باوجود آن از بعضی علما می مذہب

م کسی اگر کسی کہ در کتابی باشد خواہد بود و او را آن بر خدای تعالیٰ عمل کسی کہ از شک و چشم او بر مصیبت ما

شایسته است که او را در غزالی و امثال محسوسه خلاصه نقل کرده و انواع آلات فراموش کرده اما در مختلف فیه است
 بعضی طلق سیاح گفته و بعضی طلاق حرام دانسته و بعضی فرق کرده و در جلاجل از غیر آن صوابا باحتیاط
 در نکاح و بعضی اعلان آن مستحب است و در سبانه که بعضی نه است نیز اختلافها ذکر کرده دیگر از امرای خود است که آنرا
 بریطایک گویند و تارها دارد که آنهارا زیر و بم گویند و در وی نیز اختلافها ذکر کرده و گفته که معروف زمانه سبانه است
 که زون آن شنیدن آن حرام است و رفتن از طایفه از علما بجواران حکایت کرده اند سماع آنرا از عبدالسبانه بن جعفر
 و عبدالسبانه بن عمر و حکایت کرده شد که آنرا عبدالسبانه بن عمرو بن عبدالسبانه بن جعفر بن یوسف یافت نزد وی جاریه که غیر
 عویس گفت عبدالسبانه بن جعفر عبدالسبانه بن عمر الایمانی بنی درین مانی گفت که لباس لهذا نقل کرده اند سماع
 آنرا از عبدالسبانه بن الزبیر و معاویه بن بن سفیان بن عمرو بن العاص و حسان بن ثابت از غیر صحابه عبدالرحمن و
 خارج بن رید که از فقره سبانه مدینه است نقل کرده است استاد ابو نصر از زهری سعید بن المسیب و عطاب بن
 ابی رباح و شعبه عبدالسبانه بن عتیق و اکثر فرما مدینه مطهره و حکایت کرده است خلیل از عبدالغیر بن باحن
 که وی از خصص می کرد و در عود و حکایت کرده است ابن سمعانی از طاهر بن حکایت کرده است زابر ابیهم
 بن سعد که در آبر بر رشید گفت اریدا لعی پس گفت رشید عی الجهم عی المنصر قال لا عی المنصر
 پس طلبد رشید عود را و بنواخت آنرا ابراهیم بن سعد و فتواد و باباحت عتاد و عود نقل کرده است فاکمی
 در تاریخ مکه معظمه بسندی که دارد از موسی بن المنیر الجهمی که خواند وی عطاب بن ابی رباح را پس آمد و بود و در آنجا
 قومی که میزد و عود را توخی میکرد و چون دیدند عطاب را که می آید بار ماندند از آن پس گفت نمی شنیدم تا عود نکنند
 با نچه میکرد پس نشست و تعذی کرد و صاحب متاع همین عود را اصل ساخته و غلامی را بر آن قیاس
 کرده و بالحدوی درین باب از وسعت و خلاعت خالی نیست اجتماع آلات فراموش این نقل کرده و گفته است
 است در میان قائلین تخمیم که آن کبیره است یا صغیره و متاخرین از شافعیه بر آنند که صغیره است این
 چند کلمه از کتاب مذکور نقل کرده شد و الله اعلم علیه و غرض از نقل خبر آن نیست که اگر احیاناً ازین طایفه چیزی
 از آن نقل کرده شود میانه در تشدید و تمجیل و تشنیع و تقسیق و تفصیل نمایند و ستر عیوب و زلات قوم
 شیوه خود سازند انتهی چهارم آنکه در وفات جناب سرور کائنات صلعم البلیت آنحضرت صحابه عظام

مرتبہ ہاگفتہ اند و ہفتا الہوائف بالمراۃ و در ماتم جناب سید الشہداء اظہر من الشمس امین سر انا لک
 است بالجملہ مراۃ مذکور در وفات را بدو و در عرصہ کثیر موجود و بر السنہ اصاغروا کاثر شہور معروف پس حکم
 بعدم مراۃ در عہد جناب اممہ اطہار صلوات اللہ علیہم ہی است بر تعصبت عناد چنانچہ شیخ عبدالحی در
 مدارج النبوة می فرماید و ہر کدام از اہلبیت آنحضرت و صحابہ عظام مرتبہ وفات آنحضرت در سلسلہ انتظام
 کشیدند و شیخ عبد الغفریر در سر الشہادۃ تین سے نو سید و ہفتا الہوائف بالمراۃ الخ پس اکنون نظر انصاف
 بایہ گفت کہ رسم مرتبہ گفتن قدیم است یا جدید بانی آن اختیار اند یا اشعار و مانع آن کافر یا ایمان ارتجم
 آنکہ کسے نتوان گفت کہ جملہ روایات کتاب ہای مصائب حضرت غلمس آل عبا علیہ التحیۃ و الثنا موضوع
 و مفتری است چہ روایات کتب مذکورہ از اصلاح بر آوردہ شدہ و در موضوعیت آن انچہ پیش یاست ناگفتہ
 بہ المختصر نمجہ در رسالہ سر الشہادۃ تین و تخریر الشہادۃ تین و تخریر مریافتہ مخاطب ادراں مجال تشکیک نیست
 و آنہ قدیم است و ہوا المقصود ششم آنکہ جناب امام زین العابدین علیہ السلام در عہد حضرت امام حسین
 تا چہل سال آنچنان گریستہ اند کہ احدی را یارای آنقدر گریہ نیست پس کہ ام رسم تقریر بایں زیادہ خواہ
 بود ہفتم آنکہ در سند احمد بن حنبل مرقوم است ان من دفعت عینا ہ دفعہ علی الحسین و قطرت
 بواہ اللہ تعالی فی الجنة یعنی تحقیق ہر کہ از چشم او اشک جاری شود در مصیبت حسین و از خدا تعلق
 در غلد برین جا خواہد داد ہر چند انچہ روایات در کتب اہل خلاف بکثرت موجود اند مگر بسبب تنہا بعض
 صحابہ بتذکرہ مصائب آنحضرت توجہ نہ آرنہ قال مخاطب اب ذر الانصاف کہ وہ آج
 کل کے جاہل بیچارے شرافت کے مارے اماموں سے ہی امام کے بڑے دوست ہوتے
 کہ ان پر اپنے سبقت چاہنے لگے اگر اس میں کچھ ثواب اور دوستی ہوتی تو کسے امام نے البتہ
 تقریر بنایا ہوتا اور ہندوستان کے سوا کسی ملک اسلام میں کوئی تقریر کے نام کو بہت
 نہیں جانتا مگر مین نہ مدینہ مین نہ روم مین نہ شام مین نہ قرآن مین نہ ایران مین
 پس معلوم ہوا کہ ہندوستان کے برابر کسے ملک میں امام کی دوست نہیں قول
 و بہستحیین از مباحث سابقہ دریافتی کہ ہنا گریہ بکا و حزن و اندوہ در ماتم جناب سید الشہداء

از سر و کلمات مسلم و دیگر ائمه است و تقریر و تزیین آنها کامرا را پس در سیج آوردی آنها پیر و می پیچید
است و ائمه بزرگه مخالفت ائمه اطهار فتوح لا تغفل و غم جناب سید الشهدا در حاضر و غائب و جن و
انس و ملائک و حور انجمن اثر نگزیده که تاقیام قیامت فراموش توان ساخت و کفی بذلك شهادة
ساقال الفاضل الدهلوی فی رساله السماع بسره الشهادتین لیطلع الحاضرین والغائبون
علی وقوعها کما یلبقاء البکاء والحزن المستمر و تذکر تلك الوقائع الهائلة فی امتداد الیوم القیمة فقد
بلغت نهاية الشهرة فی السلاسل الاعلی والا سفلی الغیب والشهادة والحزن والا لشر
الناطق الصامت انتهى و جناب عمدة المناظرین قدوة المتکلمین معدن اسرار و نسیه منبع انوار الهمم
محرر قصاب شرف خفی و جل مولانا و استاذنا السید محمد قلیخان بهادر مظلما العالی و فتوحات حبیب
بیفر مایه و سولانا محمدا قز مجلسی علیه الرحمة در کتاب تحفه الزائر روایت کرده که حضرت صادق علیه السلام
به یکبار از اصحاب خود گفت که شنیده ام که قومی از نواحی کوفه و غیر ایشان می روند نزد قبر جدم امام حسین فداء
و نوخر می کنند و نمیه ماه شعبان بعضی قصه های عاشورا مصیبت آنحضرت ذکر میکنند و بعضی قرنیخ خوانند گفتیم
ای خدا تیر شویم دیده ام بعضی از آنها را که می فرمایند فرمود و چه و سپاس خداوندی را که در میان مردم می
را مقرر کرده است که می آیند بسوی ما و می گویند و مشیر را بر اس مصیبت ما می گویند و می خوانند و دشمن
ما کسافی هستند که طعن کنند بر آنها از خویشیان و غیر ایشان و استنزد کنند بر ایشان و قبیح شمارند که در ایشان
را و علما را مبدء در کتب حدیث آنحضرت امام رضا علیه السلام روایت کرده اند که آنحضرت یکی از اصحاب
خود فرمود که اگر خواهی که در درجات عالی بهشت با ما باشی مخزون باش بر اس خزن ما و شاد باش از
بر اس شادی ما انتهى و واقعه و زنا بیخ خود ذکر کرده که هرگاه که سر مبارک حضرت امام حسین و الهیبت
مانند سیاه و در مدینه آوردند باقی ماندند مدینه مگر اینکه بیرون شهر رفتند و حالیکه آواز بلند می کردند که بزرگوار
و زینب بنت عقیل بن ابیطالب که در مدینه بودند و نقاب از رویا افکنده و موها پراکنده ساخته بیرون
آمد و آواز بلند می گفت و احسبناه و اخوانه و اولاده و احسبناه بعد از آن گفت
ما ذا تقولون ان قال النبی لکم ما ذا فعلتم و انتم اخرالام باهل بیتی و اولادی اهلکم

عهد اما انتم توفون بالاسم و ذریقی و بنی عی مضعیه x منهم اساسری
و قتلی من جوابد م و ساکان هذا جزائی اذ نصحتکم ان تخلفونی بسوء فی ذوی حصر
و ترجمہ ابیات نیست کہ چہ خواہید گفت اگر گوید پیغمبر خدا شمارا حال آنکہ شما اخیر ہما ہستہا بودہ اید با
اہلبیت من و اولاد من آیا بنو شمارا بعد نیستید شما کہ وفا کنید بعد از دین مرا و سپران ہم مرا کہ ضائع کرد
شدہ اند بعضی از ایشان اسیران و بعضی کشتہ شدہ گان کہ آمینہ شدہ نذبحون بنو دین جزا من و قتیکہ
نصحت کردہم شمارا آنکہ پس من بدے کنید در خوشیان من و سرافہ باہلی گفتہ عین الکی بعد
و عویل و اند بی ان ندبت ال الرسال یعنی ای چشم من گر یہ کن با لشک
و آواز بلند و ندب کن اگر ندب می کنی آل رسول خدا را و بن عبد البر در استیعاب نقل کردہ کہ سلیمان بن جبر
تابعی در مصیبت آنحضرت مرتبہ گفتہ و این ابیات از انجاء است القرآن الاضل ضعت مریضہ
لفقد الحسین البلاد اقشعرت x و قد اعولت تبکی السماء لفقد x و انجمہا نالحت علیہ
وصلت x و كانوا لنا غیثا و عاد و اسریة x لقد عظمت تلك الزايا و جللت x و ترجمہ
ابیات نیست آیا ندیدی کہ بدرستیکہ زمین بیا کہ دید بخت مفقود کردین امام حسین و بہترین اہل شہر را و
از تن برخواستند و تحقیق کہ شروع کرد آسمان در گریستن بخت فقدان آنحضرت و ستارہای آسمان
بر آنحضرت نوحہ کردند و ناله نمودند و بودند بر اسے مایاران پس مصیبت شدہ و تحقیق کہ بزرگ شد این
مصیبتہا و در صواعق محرقہ روی است کہ ام سلمہ چون خبر شہادت آنحضرت شنید گفت خدا تعالی بکشد
خانہ و قبر ہاے قاتلان آنحضرت را از آتش پس از ان گریست چنانکہ غشی بر او طارے شد و زہرے
روایت کردہ کہ ہر گاہ کہ خبر شہادت آنحضرت بچمن بصرے رسید گریست تا آنکہ ہر دو رخسارہ او در دم
کردند بعد از ان گفت خدا تعالی خوار کند امتی را کہ کشتند پیغمبر و خیر پیغمبر خود را و نیز ہرے روایت کرد
کہ ہر گاہ کہ خبر شہادت آنحضرت بر بصرہ رسید و گریست امام ابیہن محمد بن ادیس شامی در روشیہ
آنحضرت گفتہ تادب حق الفواد کثیب x و ارق عینی و الرقاد عیب و ما لقی الوہب
و شنت الی تصاریف ایام لمن خطوب تر لزلت الدنیا لال محمد و کادت لہ صحر

صوم الجبال تذوب فمن مبلغ عنی الحسین رسالة وان کرهتها النفس
 وقلوب قتیل بلا حرم کان قصه صبیغ بقاء الارواح خضیب یصل
 علی المختار من آل هاشم و تعزی بنوه ان ذا العجیب لان کان ذنبی حب آل
 محمد فذلک ذنب الست من التوبه هم شفعایوم حشر و معق و حشرهم فی نصیب و ترجمه این ابیات
 اینست باز ایم من دول من غمناک است و بخواب چشم من و خوابیدن نخریب است و از آنچه در کفر خواب
 من ویرانده کرده بحیث من باز کشتی ماے روزی است که آنهارا دشواری است متزلزل گردید دنیا
 بر ماے آل محمد و قریب که کوههای سخت گرداخته شوند پس کیست رساننده از من چنین رایی خامی اگرچه با شتر
 دارد نفسها و دلهای خوار کشته شده بگیناه گو یا که تمیصل و رنگ کرده از ابا رخوان صلواته مرستاده
 می شود و بر برگزیده آل هاشم و غیرا کرده شوند پس آن او بدستیکه این محمی عجیب است اگر باشد گناه من دوستی
 آل محمد پس این چنان گناهی است که من ازان توبه نمی کنم آنها توبه بعباد من در روز خضر و ایستادن من
 دوستی ایشان شافی را نصیب است و سبط ابن جوزی نقل کرده که ابن ابرار بنی شاعر چون بکر بلا گذشت
 کرد و بر حسین و این ابیات گفت حسین المبعوث جماد بالهای قسمای کون الحق عنده مسائله
 لو کنت شاهدا کربلا لبدلت فی تنفیس کربک جهل بدلال البازل و سقیت حد السیف
 من اعدائکم عللا و حد السهمی الذابل لکن لخرت عنک لتقوی فلا یل یل بین الغوی
 هبنی حرم النحر عن اعدائکم فاعلم من جنت مع سائل ایضه اگر می بودم حاضر در کربلا بر آئینه نبل میگردم در
 تنفیس کرب تو بعد خود مانند نبل کردن نمی و تو شانیده می شدم آب تیزی شمشیر از دشمنان شاد و با
 و تیزی نیزه دراز لکن من باز داشته شدم از توبه بقتل خود پس اندوه ماے من در میان
 بخت سیزی نمی لیل است فرض بکن من که محروم شدم از نصرت بر دشمنان شما پس آیا کم می کنم
 ایحزان و انتک ریخته اتقی از عبارت مذکوره با حسن و جوه روش گشت که رسم گریه کردن و مریه بخواندن
 در صیبت امام مظلوم قدیم است و عا بدید و یاد و زبان مصروف بان بوده اند خصوصیت بولایت
 هندوستان ندارد چنانچه جناب تاج الدقیقین اعلا الله مقامه فی علمین در رساله مذکوره در انصاف

راستاد سابقه می فرماید که ارباب حکومت و سلطنت از شیعیان مخلصین همیشه این سنت سینه قیام
 نموده اند چنانچه یافعی در تاریخ مرات ایحان در وقایع سنه سه صد و پنجاه و دو از هجرت گفته فيها
 يوم عاشوراء الزمر من الدوله اهل بغداد النوح والمات على الحسين ام غلبت الابواب غلقت فيها
 السوق وصنع الطباخين من عمل الاطعمه وخرجت نساء الفضه ناشرات الشعور الخ ونيكفته فيها ثا^{من}
 عشر في الحجه عملت لرافضة عبيد غدي خم ودفن الكوسا وصلوا بالاصحراء صلوة العيد
 يعني درين سال در روز عاشورا مقرر اوله كه شام شاه زمان و از شیعیان مخلصین بود اهل بغداد را امر
 نمود كه نوحه و ماتم بر حضرت امام حسين بن خود لازم گیرند و در روز ه بارانند کنند و بازار را بندند و زنان
 نیزان را از بختن طعامها منع فرمودند و زنان را فضا پرانگنده و کشاده مو و از خانه ها بیرون شدند و در روز
 یحیی هم فوجی عید بر خیم ساختند و نقاره ها فواختند و در صحرای فرقه نماز عید گذارند و در وقایع سنه سه صد و پنجاه
 و پنج گفته فيها اقامت لرافضة المات على الحسين على العادة الماسره في هذه السنوات
 یعنی درین سنه رافضیه را تم بر امام حسین علیه السلام کردند بر طبق عادت مستمره ایشان درین سنوات
 و در وقایع سنه سبصد و شصت گفته فيها اقامت الشيعة عاشورا بالاطم و العويل و الاكل الخ
 و عید الغدير بالکوسات و اللهو و الافراح و این متابعت خیر است که از انما بلبیت
 رسول خدا صلوات الله علیه علیهم منقول شده که یکی از ایشان فرمود که دوست ما کسی است که در
 شادی ما شاد و در اندوه ما اندوهناک باشد فی الواقع موافقت در شادی و غم محبوب دلیل کمال محبت است
 و از اینجا است که بعضی را بلبیت و جماعت که دعوی محبت خاندان اہلبیت رسول خدا می نمایند در این امور
 تقلید شیعیان میکنند چنانچه علامه الجلیل از می در کتاب نقص الفضایح گفته خواهد بود و فی فصل و دیگر مواضع بطریق
 تسبیح یاد کرده است که این طائفه روز عاشورا اظهار خیر و فرح کنند و رسم تفریه را اقامت کنند
 و مصیبت شهدا را گریه و بازه کنند و بر منبر یا قصه شهادت خوانند و علامه سیر بنه نمایند و حوام جامه پاک
 زنند و زبان روی خراشند و سوگواری را به نیت و بدعت منسوب کرده و نام فریاد از غایت
 بغض آل رسول و از فرط عداوت اولاد قبول جواب این آنکه اولاً معلوم جانبا این است که بزرگان و مقبران اهل بیت

ابی حنیفه و شافعی و علما و فقها و طوائف ائمہ خلفاء من سلف این سنت را رعایت کرده اند و این طریقه نگارنده
 او را خود شافعی که اصل مذہب بدوست و مصیبت امام حسین و شهادت ائمه را مذہب مایه گرفته و از اصحاب
 ابو حنیفه و شافعی مرثی شهادت را که بلا ابله نهایت و بی شمار است پس اگر مرثی شافعی از جهت مرثیه گفتن است
 بر ابو حنیفه و اصحاب ایشان نسبت آنکه چون فرود تر آئی بداند که خواجہ منصور با و شاه اصفهان و مذہب
 اہل سنت در عهد خود مقید بوده است ہر سال در روز عاشورا آشوب و فوج و غریب و تفریت سید الشہداء
 داشته و ہر کہ در آنجا رسیدہ باشند دیدہ و دانستہ باشند و در بغداد کہ مذہب الاسلام و جای قرآن و خطا سخنان
 است خواجہ علی غزنوی حنفی این تفریہ چگونہ داشتی تا سجدہ یکروز عاشورا و لعنت بغیانان مبالغہ می کرد و سائل
 برخاست و گفت معاویہ را کوئی با و از بلند گفت ای مسلمانان این کس از علی میرسد کہ معاویہ را چہ گوئی آخر او
 کہ علی معاویہ را چہ گوید و امیر عباسی کہ علامہ و نگار خواجہ معنی و سلطان سخن بود او را در خصوص خلیفہ عباسی
 المتقی الامر اللہ پسیدند کہ فرما عاشورا است چہ گوئی در حق معاویہ جواب مذاق سائل بہ بارین سوال نکند
 کرد و در جواب سوال بیوم گفت ای خواجہ سوال بہم می پرسی نمیدانم کہ امام معاویہ را میگوئی آن معاویہ را
 کہ دندان مصطفی را شکست و مادرش جگر حمزہ خانیہ را و بست و چند بار و بقولی خود را بتیغ بر روی علی
 کشید و پسرش حسین را بیدای مسلمانان شما این معاویہ را چہ می گوئید تمامی مردم کہ در حضرت خلافت حاضر
 بودند از حنفی و شافعی و سنی و شیعہ زبان بہ لعنت و نفرین معاویہ کشودند و تفریت امام حسین با نوحہ و فباہ
 در ہر موسم عاشورا بعد از ازاہ باشد اما بعد ان اگر چہ فرقہ شیعہ غالبہ دارند لیکن براس حضور را بیت
 سلطان و لشکر ترکان ہر سال مجد الدین مذکور ہدانی در موسم عاشورا این تفریت بعنفی دارد کہ قیامنا
 عجیب دیدہ خواجہ امام نجم الدین ابوالمعالی بن ابی القاسم رازے نیشاپوری با آنکہ حنفی مذہب بود این تفریت
 بغایت کمال داشتی و دستار از سر بگریختی و بر افکندی و فوج کردی و خاک پاشیدی و فریاد از حد بیرون
 کردی و دہری کہ از امہات بلاد عالم است معلوم است کہ شیخ ابوالفتح نصر آبادی و خواجہ محمد و حداد
 حنفی و غیر ایشان در کاروان سر اسے کو شک و مساجد ترک روز عاشورا چہ کرده اند از ذکر کرت و تہنیت
 اہلبیت و لعنت بر ظالمان و درین روز نگار شیخ ہر سال خواجہ امام شرف الاسماء ابوالنصر السجانی در ہر عاشورا

بحضور امرائ و ترکان و خواجگان و حضور خفیان کند و همه موافقت نمایند و یاری کنند و این قصه خود
 بوجهی گوید که دیگران ندانند و نیازند گفتن و خواجہ ابو منصور که در اصحاب مقبوض مقدم است بر وقت حضور
 وی بری دیدند که بر در عاشر این قصه بر چه طریق گفت و معاویر را باغی خود و خواجہ قاضی عده ستا خفی که
 صاحب سخن معروف است در جامع مظهر با حضور بست از مردم این قصه بوجهی گفت و این تفسیر
 بعضی داشت از سر برینہ کردن و جامہ دیدن که مانند این کرده بودند و خواجہ تاج اشعری خفی پیشاپور سے
 روز عاشر ابعاد از نماز در جامع عتیق دیدند که چه بالغة کرد و در سہ خمس و خمسمین و خستمانہ با جازۃ قاضی
 با حضور اضرار و کبر او مصنف کتاب آخر بحال شهاب شاطہ رفتہ باشد کہ او ہر سال کہ ماہ محرم در آید تبتلا
 کند بمقتل عثمان و علی و در عاشر بمقتل حسین ابن علی آورد تا سال ہزار بحضور امیران و خاتونان امیر اہل
 این قصہ بوجهی گفت کہ سنی مردم جامہ چاک کردند و خاک پاشیدند و عالم سر برینہ کردند و زاریا کردند و حاضران میگفتند
 زیادت از آن بود کہ بر عفران جامہ رنگ کنند اگر این علماء و فضلاء اینغیہ تغیر شیعہ و بتغیہ میکنند از غیر کافران
 و خوف سلطان موافقت رافضیان باشد و اگر اعتقاد می کنند خلاف ایشان خواجہ رانقصان باشد و اگر کسی
 خفیان و تشافیان و شیعیان اہل بیت را متابعت کنند پس بیدارم کہ خواجہ ازین ہر سہ مذہب بیزار است
 نہ از مذہب شیعہ فقط و خارجی است پس باید کہ بچہ رستان و لرستان رود کہ در اینجا غلبہ فاجیان است
 و تفسیر حسین ابن علی را شنیدن متابعت قول خداست چنانچہ فرمودہ قل لا اسئلكم علیہ اجرا
 الا البودۃ فی القربی و موافق قول مصطفی است چنانچہ گفت من کی علی الحسین او تبائی و حبب الہیۃ
 تا کہ گویندہ و شنوندہ در رحمت خداستغالی باشد و منکرش نباشد مگر منافق و مبتدع و ضال و گمراہ و خارجی
 و دشمن آل رسول انتہی ما اردنا نقایعہ لبیب و بعضی امور کہ عوام و جہال سائر ناس از کتاب آن میکنند
 خلاف مرضی علما کرام و صلحا ارا نام است چنانچہ قاضی نور اللہ شوشتری نور اللہ مرقہ در مصائب الخواص
 گفته لیس صایا قی بہ العوام فی عشرۃ صحیحہ الحوام مسایرضی بہ العلماء الکرام و صلحا الاہل
 و لا هو ما یختص بلاد الشیعۃ بل هو ما جرت بہ عادیہ سائر عوام الدہ و حتی اهل السور
 و ما واد النہر یعنی نیست آنچه بر روی کاری آرد عوام در ایام عشرہ محرم الحرام از آنچه پیشہ باشد آنرا

علماء کرام و صلی الام و ذالان جنس است که مختص ببلاد شیعیه باشد بلکه از ان جنس است که جاری شده
 بآن عادت سائر عوام الدین حتی اهل روم و ماوراءالنهر و مولوی روم و طبرستان شیعیه نوشتند روزگار
 همه اهل طلب و باب انظار کید اندر تا به شب بگردید و روزی جمعی غلبه و ماتم آن خاندان دارد مقیم بناله و نو کند
 اندر بجا پیشه عاشورا بر اس که بلا پیش بزمندان ظلم با و اشتها ناکزیر بدید و شعر دید آن خاندان به از غریب و ناله با
 در سر گذشت به بر همین کو در و صحر اوشت به یک غریب شاعر از ره رسید به روز عاشورا و آن افغان شنید
 پرس پران می شد اندر افتاد به چیت این غم بر که این ماتم فتاد به ان یکی گفته که به دیوانه به خوشی شیعیه
 عهد خانه به روز عاشورا نمیدانی که هست به یا نمی خوانی ز قرانی که هست به پیش مومن کی بود این
 غصه خوار به قدر عشق کوش عشق کوشوار به پیش مومن ماتم آن پاک روح به مشتبه باشد صد طوفان نوح
 انتقی بکلمات الطیبه قال مخاطب پس معلوم بود که هندوستان که برابر کسی ملک مین امام که دوست
 منین اقول و بهستین از و جوه مذکور و کاشمش فی کبد السمار و روشن و منجلی گردیده که بنا بر تخریر
 جناب شهید مظلوم مختص هندوستان نیست و رواج آن در هندوستان با اشاره واقف غیب بطور آمده
 چنانچه در نسخه کیفیت نمایان هندو قوم است که امیر تیمور صاحب در عمر بیت پنج سالگی بود که از درویشی بکوب
 بلندی طالع و از جندی بخت و باوری اقبال در سه بهتصد و بهفتاد و سه بهرست بعد فوت نیر به خود که تیر
 نام دوالی ولایت توران بود در خط و لکشا پنج بر سر بر فرمانروایی جلوس فرمود و سکه و خطب بنام خود کرد
 و ستم قدر اوار السلطنت قرار داد و در اتران بگونه رسید کوفه را قتل نمود و در که بلا معالی بروند حضرت
 امام حسین علیه السلام باریاب گردید ارشاد شد و از واقف غیب ندانید که بر تربت حضرت جعفر علیه السلام
 رفته تبرک بگیرد و اسیر ارشاد شود و سبب الامر عالی بر تربت آنحضرت رسید و نشان و یک رومال
 غایت شد و حکم فرمودند که در هندوستان برو و از غره محرم این هر دو نشان را ایستاد کرده و تا پنج و هم محرم
 سال بسال ناسخ کرده باشی فتح دهند و تو بخشیده شد از اسباب خاص گردیده و در هندوستان آمده و سکه و خطبه
 بنام خود جاری کرد و بر تخت دلی نشست از ان روز رواج تخریر مشهور است انتقی ازین عبارت گمان
 نشود که اندر رواج غریب امامیه اثنا عشر به در هندوستان از پادشاه نیمور است چنانچه جناب علام

دهلوی علیه الرحمه در نرسه اثنا عشر می فرماید بلکه پیش از تسلط بادشاه حجابیه و بابر بادشاه بر مملکت هندوان
 نذیب انامیه در بلاد هند مخصوصاً در کن شیخ تمام یافته یوسف عادل شاه که نخستین عادل شاهیه و عمران قمر
 بیجا پور شده بود در سده شان و تسعمائیه مجلس عظیم ترتیب داده مرزا جهانگیر و حیدر بیگ و غیره را که از امر
 شیخ نذیب بودند و سید احمد صدر و دیگر علما را که آن نذیب داشتند حاضر ساخت و گفت وقتیکه در ساد و پنجم
 روزی بفرمید و تفرج شتران از شهر بیرون شدند و بهر سو میشتانم نگاه با خضر علیه السلام ملاقی شدند و جام
 آب زلال بدستند داد و فرمود هرگاه سلطنت مملکتی نصیب تو کرد و باید که پوست مسادات و جهان البیت
 رسول آخر الزمان صلوات الله علیه و آله را معزز و مکرم داری و همواره در تقویت نذیب اثنا عشریه بهمت
 خود کار می باخورد و هرگاه که اگر ملک ملک بخش تعالی و تقدس این دولت که امت فرماید نذیب شیخ را راج
 داده روس منابر بالقاب هایون انمه اثنا عشر فرین گردانم و همچنین وقتیکه سراج بهادر گیلانی از دو طرف
 آشوب و خو غادر مملکت انداخته بود و نزدیک بود که مملکت از دست بیرون افتد و اندک روز بعد در آنست که
 واقف الضمیر محمد بن کم که بود فرایع ازان مهم در ترجیح نذیب شیخه اثنا عشری که بگویم اکنون درین باب بگویند
 بعضی گفتند مبارک است بسم الله و بر بنی شرایط خرم و احتیاط امر می داشته معروض داشتند که بنا بر سلطنت
 بتانگی و قوی یافته و سلطان محمود و دارت ملک هنوز در میان است و ملک احمد نظام الملک و عماد الملک اسیر
 نیز سنیان پاک اعتقاد دارند و اکثر سران سپاه سرکار نیز خفی نذیب اند و با افتد حادث گردید که دست تدارک
 از دامن آن کوتاه کرد و عادل شاه سرچوب تامل و فکر فرو برد و گفت هرگاه من بعد وفا کنم خدا تعالی حافظ
 و حامی خواهد بود و قضا را در همان اوان از ایران خبر رسید که شاه اسمعیل صفوی خطبه انمه اثنا عشر خوانده
 آن نذیب را رواج داد و یوسف عادل شاه از استماع خبر بهجت اثر بیشتر سعی گشته روز جمعه ماه ذی حجه
 سال مذکور در مسجد جامع در قلعه ارک بیجا پور خود حاضر شده و نقیب خان که از سادات عظیم الشان
 مدینه رسول الله بود به پیشتر شده تخت در اذان کلمه اشهد ان علیا ولی الله افرو و دو بعد ازان خطبه بنام امی
 انمه اثنا عشر سلام الله علیه الی یوم النقیه خوانده نام باقی صحابه از خطبه بیگند و او نخستین کسی است که در
 هندوستان خطبه انمه اثنا عشر خوانده گویند چون یوسف عادل شاه خطبه انمه معصومین خوانده و نذیب شیخ

را رواج داد بسیار از امر استیضای الناس علی دین ملوکم فیما بینهم اختیار نمود و بکذا فی تاریخ
 فرشته بعد از وقوع این سانحه پنجاه سال بنابر وقوع خارق عادت بر میان نظام شاه والی احمد نیکو باریستاد
 شاه طاهر طاب ثراه بندهب اتنا عشر در آمد و امر او ارکان دولت و اعیان آن شهر و سکنه آن حدود نیز در
 مذہب امامیه درآمد و تفصیل این اجمال بنابر آنچه در تاریخ فرشته نوشته بطریق اختصار نقل می کرد و میگوید
 شاه طاهر که از سادات خواندیر است و نسب شریفش بدین موجب شاه طاهر بن شاه رضی الدین بن مولی
 موسی شاه بن شاه موسی بن محمد خورشاه زوز الملک بشمس تبریز بن شاه بن احمد العالم بن مولی محمد
 بن مولی جمال الدین بن گیا محمد بن مولانا حسن العالم بن مولی علی بن احمد مستنصر بن مولانا نزار بن مولی
 مستنصر احمد بن مولی محمد بن علی طاهر بن الحاکم بن نزار بن المعز بن اسمعیل بن محمد الفاسم بن عبد الله احمد
 و نسب عبد الله المهدی یا امام جعفر صادق علیه السلام منتهی می شود بر وایت مشهور برین پنج شده عبد الله بن
 الرضا بن الفقی تا سم بن الوالی احمد بن الرضا محمد بن اسمعیل بن جعفر صادق علیه السلام سادات خواندیر
 سبزه نرد سلاطین و حکام عصر مغز و کرم و محترم بودند چون خلافت و سجاد نشینی ابنا طاهر بن سید
 ورتب و در علوم ظاهری و باطنی و فصاحت بیان و طلاقت لسان و شتابان و شرب محمدی و جمال
 یوسفی از اباء و اجداد و گذشت شیعیان مصر و بخارا و سمرقند و قزوین و غیره دست ارادت بدانش مستحکم ساخته
 باعث شهرت عظیم شدند که کیران و ساجیان خاطر باد شاه عصر غفران پناه شاه اسمعیل صفوی که در آنوقت
 فرمان فرما بر ایران بودند بر شاه طاهر تنغیر ساختند شاه طاهر بنابر فردرت با اهل و عیال متوجه و کج شده
 بعد از استسعاد و حج بیت الله و ادراک زیارات حضرت سیدانام و سایر ائمه کرام علیهم الصلوٰه والسلام
 وارد قلعہ بریده شده مخدوم خواجہ جهان و کهنی که از امر او سلاطین بهمنیه بودند از قدوم سعادت لزوم او
 خبر یافته با انواع تعظیم و تکریم تلقی نمود و بمباغ و الحاح التماس توقف نمود و فرزندان او تهرات کتب
 علی مشغول گشتند و قضا را در آن مدت بر میان نظام شاه خلاف عادت او استاد خود مولانا پیر محمد را
 را که سرآمد فضلا و کهن بودند بر رسم رسالت نرد و خواجہ جهان فرستاد و او در آنجا بخدمت فیض بخش
 شاه طاهر رسید و ملکی و دید بصورت انسانی وجود آنجناب را دولت شکوف و نعمت غیر مترقب دانست

قریب یکسال بخواندن کتاب مجلی مشغول گشت ملا پیر محمد قریب یکسال تقریبات انجمنه در اینجا ماند چون با هم
 مراجعت کرد و بخدمت برهان شاه شرف گردید انتخاب پرسید که موجب این همه درنگ چه بود جواب داد که بزرگ
 سفر بصحبت دانشمندی که جامع علوم ظاهر و باطنی بود و مثل او در مدت عمر در ایران و توران و هندوستان
 فاضله و عالمی ندیده بودم معزرت تم برهان شاه که همواره بصحبت علما و فضلا راغب بود با صفای فضا و کمال
 شاه طاهر بسیار زیارت شاق ملاقات گردید و در زبان مکتوب شوق آمیز بصحبت انگیز نوشته بمحبوب ملا
 پیر محمد استاد خود فرستاد خلاصه مضمون آنکه **س** چو باد صبح گذر کن سوی حدیقه امن چه چو سرو ناز قدم بفر
 کن بدین گلزار به خواهر جان چون چاره ندانست سامان سفر شاه طاهر ترتیب داده در سه تمان و شترین و
 تسخات روانه احمد نگر ساخت اشرف و اعیان آن بلده باستقبال رفته در غایت اعزاز و اکرام بشهر در آورند
 برهان شاه بعد ملاقات ششول نهایت خسران و ناخوارگی مجلسیان گردانید و راندک فرصتی پایتقد و فخر نشتر
 رفیع ترکشته روز بروز راج گرفت بعد از فراغ مهمات سلطانی سلطان جهان و گرجانی با استدعای برهان شاه
 درون قلعه احمد نگر در هفته دو روز مجلس درس منعقد ساخته درس گفتن علما اشتغال می نمود و برهان شاه اکثر اوقات
 در اینجا حاضر شده بدو از اقوی ادبی نشست بعد از آن که در تسمه برین هیچ گذشت طایفه مدو و بی جو پوری را که
 از ایشان قریب خورده و خورده و بیکی از آنها داده بود و از بلده احمد نگر اخراج فرمود و مقارن این حال شهر و دهها
 که برادر اعیانی شهراده حسین بود و سو فرجی بهم رسانیده تیپ محقره کرد برهان شاه که بی نهایت محبت با او داشت
 مضطرب گشته قاسم بیگ حکیم و دیگر حکما را مسلمانان و هندوان را جمع کرده گفت در حال این فرزند و لبند
 مساعی جمیل مبذول دارند و اگر دانند که قدری از جگر جیت ندای در کار است مفایقه ندارم پہلو شکافتم
 جگر مبر آورند و صرف علاج نمایند قضا را بر خیزد و اصلاح مرض کوشیدند اثری بران مترتب نشد روز بروز
 مرض زیاده گردید کار بجای رسید که برهان شاه بگفته بهمانند و عیال نیز در و صدقات به تجانه با فرستاد
 و از کافر و مسلمان کسی نماند که از دو روز و دهالی خیرتر کرد و شاه طاهر که همیشه در فکر ترویج مذہب انعامی
 بود و در نیوخت فرصت یافته سر و صد داشت که در شفای شانه زاده چیزی که سجاظر رسیده لیکن در انظار آن
 صد هزار خطمی نیم برهان شاه که در حصول شفای فرزند یا قصی الغایت می کوشید از شنیدن این سخن دست

بدین شاه طاهر مستحکم ساخته گفت آنچه که در خاطر قدسی ما اثر باشد بیان نما تا من در آن حسب الامکان جبر و جهد
 بجا آورده نگذارم که کسی که زندی بدات اقدس تو رساند شاه طاهر گفت از میانکانه اندیشه ندارم از آن تیر سیم
 که موافق طبع مقدس شهریار نیاید و مرا محتاب بلکه مقاب سازد بران شاه پیش از بدین مشتاق شنیدن طریقی شفا
 فرزند شده سباحت و ایرام از حد برده شاه طاهر حرات نموده بار اول همین قدر گفت که عذر دند یکبند که اگر یادشانه
 عبدالقادر امشب شفا یابد مبلغ گرامی در ره حضرت اممه اثنا عشر باد و الا نشان که عبارت از سادات اند و اول
 سازد بران شاه گفت که در وازده امام کیستند شاه طاهر بیان نمود که اول ایشان علی مرتضی است و اما دو این
 عم محمد مصطفی و ثوابی بی فاطمه زهرا دوم امام حسن و سیدم امام حسین فرزندان بی بی فاطمه و همچنین باقی امامان
 یک یک را بنام و صفت خاطر نشان کرد بران شاه گفت من حرف دو وازده امام در ایام طفلی از والد خود شنیده
 بودم بعد از آن دیدگی گویم نرسیده بود مگر الحال که تو گفتی هرگاه که تا به تخته زر نامرستاده باشم و در بر با کرده بخور
 که بنام فرزندان علی و فاطمه زهرا و اوزم ندی بجا آورم شاه طاهر چون او را ملائیم دیگر گفت مقصود من محض نزدن نام
 ایشان نیست مدعای دیگر است اگر یاد شاه با من عهد کند که آنچه عرض کنم اگر موافق طبع جایون نباشد از ارجا نماند
 نرسانیده مرا مع فرزندان و خصم که کند هر آنکه کنون خاطر بطبق عرض خواهم نهاد بران شاه قبول این معنی نمود
 لوازم عهد و پیمان بجا آورده بصیغه و الدیاب الله و محبت اقدس قسم یاد کرد که توازری نرسانم و نه پسندم که دیگر
 تیر تیر حضرت رساند برآزنده آسمان و زمین و کز وایه دارد و بان و همین عهدی کرد و هرگاه که نیست
 خود را بدان نیر و راه نیست که از آنه بی بخیر لطف و مهر و دگر از روش بازماند سپهر چون خاطر شاه طاهر فی الجمله
 جمع شد بران بدعا و ثنا گفت امشب که شب جمعه است باد شاه نذر کند که اگر حضرت باری به برکت قرب و
 منزلت حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و وازده امام طایم السلام در همین شب نذراده عبدالقادر را شفا بخشد
 خطبه امه اثنا عشر خواند و در ترویج نهیب ایشان بگوشد بران شاه که اصلا کان شفا فی فرزندان داشت و
 از بیات او مطلق بایوس شده بود از شنیدن این سخن خوشوقت شده در ساعت آن پنج که مذکور شد دست
 بدست شاه طاهر داده عهد و پیمان بجا آورد شاه طاهر در آن شب بمنزل خود رفته در کمال اخضع و خشوع و عبادت
 الهی مشغول شد و بران شاه در آن شب نزدیک پیر خود عبدالقادر نشسته هر چه سعی می نمود که لحاف بر او

پوشانند و تصرف هوا نشود و از حدت و حرارت تب دست و پا زده و در می گرد بر میان شاه آتش شده آن
حالت پس گریسته گفت چنین معلوم میشود که عبدالقادر همین شب همان است آزارش میکند و محاف از آلاک
او نیز پرازد از دنیا نسیم دنیا بر و روز و ساعتهی خوشحال باشد و قریب سحر بخیان مخزون و ملول سر بر بسته گذاشته
نخواب رفت و درین اثنا دید که شخصی نورانی از مقابل می آید و در بر و وطن او شش کس اند بران شاه پیش
رفته سلام کرد یکی گفت سیدانی که این بزرگ کیست حضرت محمد مصطفی صلعم است و آنها که همین و بسیارند و از ده
امام اند درین اثنا حضرت پناه صلی الله علیه و آله متوجه شده فرمود ای برهان خدا تعالی به برکت علی و فرزند انفر
عبدالقادر را شفا بخشید باید که از گفته ظاهر کنی و تخلف نمائی بران از کمال نشانت و خوشحالی از خواب بیدار
شده و بید که محاف بالای عبدالقادر است از زوالده و دایه و سکه که بیدار بودند پرسید که چگونه محاف پوشانیده
گفته را بنویس تا بنیده ایم همین محاف خود بخود بچرکت آمده بالا سکه سر پوشیده شد از شاه چنان حال خوش
و دشت بریا نوعی غالب گشت که محال بر تحمل نمانده بران دست زیر محاف کرده معلوم نمود که اثر تب
نمانده و بخلاف شبهای دیگر خواب شیرین رفته پس سجده شکر آملی تقدیم رسانید بعد از آن وقت یکبار
خدا شکاران نزدیک را بطلب شاه ظاهر فرستاد شاه ظاهر که دستار از سر برداشته چیدن عجز و شکستگی درگاه
سلطان بی نیاز گذاشته شفا عبدالقادر رسالت می نمود و از آمدن خدا شکار حضور وقت سحر مضطرب گشت
که سبب او با و شاه از گفته او آزرده شده باشد و قاصد قتل گردیده یا عبدالقادر را اجل مقدر رسیده بران شاه
آن نذر را مبارک ندیده مقارن آن حال یکی دیگر آید خوف و هراس بیشتر گشت و بعد از آن هفت بهشت کس
متعاقب یکدیگر بطلب آمدند شاه ظاهر رضا بقضا داده و لازم وصیت سجا آورده ابلهت را و داغ کرده بهشت
با و شاه شتافت چون خبر قدوم او سمیع بران شاه شد برخلاف عادت تا در دروازه استقبال نموده و پیش
گرفته برالین عبدالقادر برده گفت ایچو لازم نمیباید اختر سست ملقین کن تا بدان قیام نایم شاه ظاهر
مضایقه کرده گفت اول پادشاه حقیقت باز نماید آنگاه این خاکسار آنچه داند عرض رساند بران شاه گفت القدر
صبر دارم نخست آن ندیب اختیار می کنم بعد از آن آنچه دیده ام بیان می نمایم شاه ظاهر گفت بآن خدا سکه که
جهان من بقصد اوست گویم تا بر حقیقت حال اطلاع نیایم بران شاه قصه خواب و حکایت محاف بتفصیل او

گفت شاه طاهر با لفظان خاطر نام و واژه امام و مناقب ایشان یکی یک مذکور ساخته گفت ارکان و قواعد این
 مذهب تولای اهل بیت نبوت و تبرای اعدای ایشان است بران شاه در آن محرفیض اثر عام هر شارب محبت اهل بیت
 پوشیده بدین بیت مترجم گشت سه چه مبارک سحری بود و چه فخر خنده شمی بدان شب قدر که این تازه براتم دادند
 شمر او عبد القادر و والده ایشان آمده و دیگر فرزندان از کورانات و سایر المجرم از آن شربت اعتقاد بهره ور گشته
 لوی محبت اهل بیت افزا شدند و چون خوشید خاوری با تیغ و تبر از شرق هدایت اثر بر سر آورد بران شاه خواست
 که خطبه ای از انعام خوانده نام صیبا از خطبه ساقط گردانند شاه طاهر از عجلت و تشنگی مانع آمده گفت صلاح در آنست
 که اول علما را بر چهار مذهب راجع کرده بگویند که من مذهب کدام قبول کنم بران شاه به موجب گفته شاه طاهر عمل
 نموده لایحه محمد اوستاد و ملا و او و افضل ناسب و دیگر علما را چهار مذهب کرد و از هر مذهب یک نفر برگزیدند و در
 قلعه در عمارتی که درس شاه طاهر بود بحث می نمودند و هر یک از روی حیدر و جد به حقیقت مذهب خود را بر این
 اقامت کرده و ادلای دیگر آن تفرع می ساختند و اکثر اوقات بران شاه در آن مجلس حاضر گشته از آنکه اکثر علوم
 ایشان بود و در حد و تنغی می شد و بعد از آنکه شش ماه اوقات ارباب علوم برین سوال گذشت بران شاه ایشان
 طاهر گفت عجب صحنه مشاهده می شود هر گاه حقیقت یکی از این چهار مذهب ترجیح آن بر دیگر شخص نشود و کدام دعوی
 صحت مذهب خود نماید یکی از انصار اختیار کنم اگر مذهب دیگر باشد تا حق و بطلان آن نیز بخاطر آورم شاه طاهر
 گفت که یک مذهب دیگر است که آنرا انعام عشره گویند اگر حکم شود نیز کتب ایشان را حاضر آورم بران شاه بدان
 اشارت کرد که یکی از علما آن طائفه را کشیج احمد بنی میگفتند بعد از تحسین بسیار پیدا کردند و با علما چهار مذهب
 معارض شده شاه طاهر در تقویت اومی کوشید ایشان چون دانستند که شاه طاهر شیعه مذهب است یکی
 اتفاق نمود و خصمانه پیش می آمدند اما اکثر اوقات ملزم شده از مجلس برمی خاستند و رفته رفته کار بجای می رسید
 که شاه طاهر صحیحین و بسیاری از کتب اهل سنت را در میان آورده بحث خلافت ابو بکر و حکایت طلبیدن و
 و قلم و قصد باغ فدک و امثال ذلک مذکور ساخت بران شاه چون دید که جمیع علما از شاه طاهر ملزم شدند
 حکایت بیاری عبد القادر و در خواب دیدن پیغمبر را و قصد لجام تفصیل باز گفت پس اکثر علما مجلس متوجع
 و غلامان هندی و ترکی و حبشی و امیران و منصب داران و سلمه داران و شاهان و پیشوایان و جلوه داران و فیلیان

طاهر مذهب خاتم

نیز

قریب سه هزار کس مذہب تبعہ دوران اختیار کردند و نام اصحاب تلمذ از خطبہ انداختہ با ساسی سوامی حضرت ائمہ
 معصومین صلوات اللہ علیہم اجمعین اکتفا نمودند و بعد فاصلا سید صاحب تاریخ مذکور نوشتہ چون بران شاہ
 در مقام ترویج مذہب امامیہ بود چار دیواری در مقابلہ قلعه احمد نگر بر کج و شنگ در سہ ساختہ آنرا نگر دوازده امام
 علیہم السلام نام نهاد و قصبہ چنور و سنور و اسناور و چندین قریہ دیگر وقف آن کرد و ہر روز دو وقت آتش
 پنختہ بمیونان میداد و شاہ طاہر مکی بہت برفعت خانہ نظام شاہیہ گماشتہ و صد دان شد کہ مجاہدان
 رسالت را از اطراف و کفاف و رآن جمع آورد پس از خزائن شاہی زر با براق و خراسان و فارس اگر گوشت
 و غیرہ فرستاد و طالب قدرم و دم صاحب علم شد و راندک دست خلاصہ اتا لیم سید جمیع گشتہ احمد نگر رشک
 گلستان ارم گوید از اسخشاہ حسن بنحو کہ در عمد شاہ اسمعیل صفوی برفاقت خواہ معین الدین صاحب دی بگوشا
 آمدہ بدینا دوران حدودی بود چون شاہ طاہر مبلغ دوازده ہزار ہون از بریان شاہ گرفتہ بہتہ خرج راہ او تسلیم
 با احمد نگر آمدہ از مجلسیان حضور بادشاہی شد و معین شاہ جعفر برادر شاہ طاہر و ملا شاہ محمد نیشاپوری و ملا حمید
 صدر استر آبادی و سید حسن شہدی و ملا علی کل نشی استر آبادی و ملا رستم جرجانی و ملا علی مازندرانی و
 ایوب و ابوالکریم طاعنیزادہ گیلانی و ملا احمد امای استر آبادی و دیگر افاضل با احمد نگر تشریف آوردہ بمناصب از محمد
 فائز گشتہ صاحب تاریخ فرستہ و در اثنای این حکایت نوشتہ کہ جامع این حکایات محمد قاسم فرستہ می گوید
 کہ بخواب دیدن بریان شاہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم است بخواب غار از خان بادشاہ
 ایران و فتح شدن او چہ کہ اتفاق مورخین ایران و توران است کہ غار از خان اجد از ان کہ مسلمان بشد
 و در توجہ حضرت رحالت پناہی صلعم را در خواب دید و در ہر مرتبہ امیر المومنین حمید ہمراہ مسند نشین با رگاہ
 نبوت بود حضرت خاتم الانبیا تعریف عزت کردہ گفت کہ می باید نسبت با اہلبیت سن طریق اخلاص مسلوک
 ثنائی و سیر جوی الیقینان کردہ سادات را اگر امی داری ازین سبب غار از خان محبت اہلبیت پیگیری آنرا از ان
 و صفوحان نقیض بستہ سادات کہ بلا و بخت اشرف را اگر امی میداشت و شیعہ مذہب ان را مقرب بر گاہ
 ساختہ بہر یک مناصب مناسب بجمع فرمودہ و بعضی از تو اینچہ بنظر آمدہ کہ غار از خان اکثر اوقات بہر
 زبان می آورد کہ منکر اصحاب نیستم و بر بزرگی ایشان اعتراف دارم اما چون حضرت رسالت پناہ صلعم دید

قوا عند محبت و اخلاص نسبت بجناب ولایت انتساب و یازده فرزند از او سفارش کرد و من بآنچه لازم
 اخلاص و خدمتگزاری است نسبت با ایشان بجای اکر و غازیان خان از کمال محبت که با اہلبیت داشت
 در عین رحلت برادر خود و اہل بیت و سلطان را کہ سلطان محمد خدا بندہ شہرت دارد و محبت اہلبیت و بیت
 فرمود آن بادشاہ کار از برادر گذرانیدہ مذہب شیعیہ اختیار کرد و نام دوازده امام را در خطبہ و سکہ ثبت
 نمودہ نام باقی صحابہ عظام را ساقط ساخت انتہی مولف گوید کہ اگر مذہب امامیہ حق است احوال دیگر
 مذہب چون نخواہد بود و اگر مذہب دیگر حق اند سفارش حضرت رسالت مآب در ترویج آن مذہب چہ منہ
 وارد اللہ صفا فتح سینت او بین قومنا بالحق وانت خیر المقاتلین امید کہ چون عزیزان معاملہ فہم
 کار گاہ بدین جا رسند سرری نگذرد و اسعان نظر فرمودہ زمام التفات از دست ندرند کہ محل تامل و
 مقام فکر است **قال** الخاطب اول حضرت رسول اللہ کو اپنی زندگی میں حضرت امام حسین کے شہید
 ہونے کی خبر ہوئی تھی حضرت جبریل علیہ السلام نے اگر اس واقعہ کو بلا کی خبر کردی تھی شہید ہی رسول خدا نے
 کہیں نہیں فرمایا کہ ہر سال سطح کی تریبیں گنبد دار البرک بانس وغیرہ سے بایندی اور علم ہر شہر میں حضرت
 امام حسین کے نام کو بنایا کیجیو کوئی ضعیف حدیث بھی اس میں روایت نہوئی **اقول** اینستعین و در حدیث
 صحیح وارد شدہ کہ بوقت خبر دادن جبریل علیہ السلام بہ انبہادت امام جلیل علیہ السلام از پر و چشم مبارک
 اشکامی حضرت ریختند چنانچہ شاہ عبدالعزیز در رسالہ سمر الشہادتین نوشتہ و اخراج الحاکم و
 البیہقی عن ام الفضل بنت الحارث قالت دخلت علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم یوما
 بالحسین فوضعتہ فی حجر ثوحان منی التقاتلہ فاذا عین رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم
 تھیر کان الیوم فقال اتانی جبریل فاخبرنی ان امتی تقتل بنی ہاشم و اتانی بترینہ من توبہ حمراء
 و بعد ملاحظہ حدیث مذکور از نظر انصاف افادہ فرمایند کہ در مصائب جناب امام مظلوم کہ یہ کہ در سنہ
 پیغمبر خدا است و بابت دعوت اہل ہوا و صورت اولی تارک سنت کہست و بجات ثانیہ کہ پیغمبر را جواب
 چیست و ملا حسین واعظ در روضہ الشہداء گفتہ کہ یہ درین مآثم موجب حصول رضای ربانی و سبب
 وصول ریاض جاودانی ست چنانچہ در حدیث آمدہ من یک علی الحسین او ابکی و جبت لہ الجنة

یعنی ہر کہ بر حسین بگریید یا بگریہ سازد یا بشکند اور اور بشت بر بند و جارا کند ز محشری فرماید
 کہ ہر کہ بگریہ بشت مر اور واجب می شود و ہر کہ خود را گریان فرماید بحکم من تشبه به بقوم فهو منهم در حدیث
 وحیث لا یجوز داخل است اتمی و مخاطب والا مقام در معنی بتاکی کہ جارا کند ز محشری بیان کرده و وجوب بشت
 برای آن تصریح نموده تا مل کند چہ بتاکی بعینہ مشابه تواجد است و برای تواجد اہل حال انچہ مراتب بیان
 کردہ اند بوجہ غایت شہرت محتاج نقل عبارت نیست فافهم ولا تغفل و چون این نقش تازہ بر صفحہ
 حسن ارتسام یافت پس مخفی نمائند کہ در سابق ب تشریح تمام و توضیح تمام ز تمیز پذیر شدہ کہ تفریہ کہ عبارت است
 از نقل روضہ انور و ترتیب کہ اشارت است بقول قبر مطہر امانت بر یکا میدہد و امریکہ بر بجای کدائی کہ طریقہ
 انیقہ جناب رسول زیان علیہ والہ الصلوٰات من اللہ النان و موجب ترتیب و وجوب جان باشد معین
 بود ظاہر است کہ مورت استحقاق ثواب فراوان است خلاص استغاثہ پایان خواہد بود و ہم مدتی کہ
 بر اباحت نقل قبر کہ تفریہ شریف نیز از ان قبیل است دلالت دارد در تقدیم تحریر یافتہ مذکور و بطریق
 منزل میگویم کہ برای انعقاد محفل میلاد شریف بہ ربیع الاول ہر سال حدیثی ضعیف ہم وارد نہ شدہ و
 جمہور اہلسنت و جماعت این انعقاد را مستحب دانستہ برای مجلس کنندہ ثواب مامقرر کردہ اند
 کما قال الشیخ الدہلوی فی رسالۃ المسماة بما ثبت من السنۃ فی ایام السنۃ فالجواب الجواب
 قال مخاطب کیا تائنا ہے کہ بغیر ذرا ذرا سی باتین کہانی پیچیدہ حاضر و پیشاب اور مستحب اور اواب
 کی تفصیل بتاگئے اور اس تقریر کا نام ہی ایک بار لیا اور مصیبت بین کہیں مرتضیٰ اور کتاب اور نوحہ اور
 شبون کا حکم ندیا بلکہ خلاف اسلے کہ گئے اور کر گئے اقوال و بہستقین اسچہ افادہ نمودہ مردود است
 بچند وجہ اول انکہ شیخ عبدالحق در مدارج النبوة بصرفہ ۷۷۵ گفہ آنحضرت صلعم دید حمزہ را کہ کشتہ شد و
 شلہ کردہ شد صیغہ زد و گفت مصیبت زدہ نمی شدم من ہرگز مثل تو نہ ایستادہ ام من پیچ جانی ایستاد
 غصہ ناک سازندہ تر مرا از اینجا و منقول است از ابن سعد کہ گفت ندیم ما آنحضرت را صلعم گریہ کنندہ تر
 ہرگز سخت تر از گریہ وی بر حمزہ بن عبدالمطلب ایستاد بر جنازہ وی و گریہ کرد و برداشت آواز باہوش
 شد و فرمود کہ یا حمزہ یا حمزہ رسول اللہ یا اللہ یا اللہ واسد رسولہ یا حمزہ یا فاعل الخیرات حمزہ

یا کاشف الکویات یا حمدا یا ذاب عن وجه رسول الله صلوات الله علیه و آله و سلم و از اینجا معلوم می شود که در زیارت
و بیاطقی فریاد آورده و ناله تیر بوجوه آمده است و الله اعلم انتهى و بر صفحه ۱۵۱ و ۱۵۲ و ۱۵۳ نوشته و حقی میگوید
اتفاقاً در جنگ گاه حمزه را دیدیم که چون شیرست در میان قوم در آمده بود و ضحیف و لشکر قریش را در سبیم می
شکست ناگاه سباع بن عبدالعزی غزاعی از صف کفار بیرون آمده بود و مبارزی محمی طلبید حمزه بر آمد
سباع را کشت و من در پس سنگی نشسته بودم در کین و حریر نیکو می انداختم چنانکه حریر من کم خطا کرد که
چون حمزه غافل تر و یک من رسید حریر خود را بسوی او انداختم بر عانده چنانکه از طرف دیگر سر بیرون کرد
دیدیم که حمزه متوجه من شدن روی فرار آوردیم پس در راه بنفقا دو جناحی از یاران وی بر سر وی رفتند و گفتند
یا ابا عماره جواب ایشان گفت و انستم که خورشید صبر کردم تا مردم از سرودی دور شدند و پیغمبر و حواریان را
بر داشتم و شکم او شکم گاهم و جگرش را بر آوردم و نیزه بند بدم و گفت اینک جگر حمزه قائل بپیرت ازین بستند
او آنرا فرو خاشید و بیرون آورد و بنیادخت و گویا بوی گفته بود که چون حمزه را بکشی جگر او را نیزه من ببار یا
این سیاه قاسی القلب این را از پیش خود کرده و بندگان مصلی فریاد خود را تمام بمن داد و وعده کرده که چون
بکه روم ده دینار از سرخ بودیم آنگاه گفت بمن نمائی که مصیری کجا است تا در اینجا بیاورم منی و کوش و
آلت او را قطع کرد و با خود ببرد و بیعت بکند حمزه هند را آلت الاکباد خواندند و در بیت که بعد از آنکه کافران
رفتند و مسلمانان در میان میدان در آمدند نفخ کشندگان خود می کردند و فرمود آنحضرت با فضل علی با فضل حمزه علی
کرم الله وجهه نفخ مشغول شده بر سر حمزه رسید و او را بدان بیت شاهه کرد و در گریه شد و مرا بخت نمود که آنحضرت
صلواته را از صورت واقع واقف گردانید سید عالم با علی همراه آمده بر سر حمزه ایستاد و فرمود و اذ گفت متواضعان
من هذا آنگاه فرمود و الله اگر بر قریش دست یابم بقتل و کس از ایشانرا مثل که من بقتل علیه السلام آمدن این آیت
آوردن عاقبتیم خاقوا مثل ما عو قتم به و لنن صبریم ابو خیر للتصابیرین یعنی اگر خدا بوسه دهد عذاب کنید
با نند آنچه عذاب کرده شده اید شما آن دگر صبر کنید بر آنچه صبر بهتر است و صابران را آنحضرت فرمود و الله
صبر می کنم و از آن و ایدید گشتم و جوی آن هفتاد و نوب برای حمزه استغفار کرده و حدیث آمده است که
آنحضرت فرمود اگر خاطر صغیر در میان نمی بود و من نمی ساختم حمزه را و میگذاشتم که سباع و طایور می خوردند

و حضرت کردی و اراضی ایتالی از درون ایشان آورده اند که چون صفیه عمر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم همیشه در حجره من المطلب
 از در پیدا شد بغیر صلعم سپیدی زیرین العوام فرو و والده خود را باز کردان تا برادر خود را با این حال نه
 بیند و در روضه الاحباب می گوید که آخر صغیر بر سر حجره آمد و روی و غایب می گشتند و بگریه ایشان آنحضرت
 بغیر گریه در آمد و فرمود آنحضرت که حجره بن عبد المطلب را در میان اهل هفت آسمان اسد الله و اسد رسول
 نوشتند و بعد فاصله قبل می نویسد بنقولست که چون مسلمانان روی بنزیمت آوردند و حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم
 تنها گذاشتند حضرت در غضب آمد و عرق از پیشانی جایوشن متقاطر گشت و مثال مرارید و دید در انحالت
 نظر کرد علی بن ابیطالب را که بر پیروی مبارکش ایستاده است فرمود چون است که پیرادران خود ملحق نه
 کشتی علی گفت لا اقر بعد الايمان ان لی بک اسوة ایا کافر شوم از ایمان بدرستی که مرا بتواضع است یعنی
 مرا به شما کار است بایاران و برادران که در پی غنیمت رفتند و نه برحمت نمودند چه کار دارم درین صین جمعی از
 کافران متوجه آنحضرت علیه السلام شدند فرمود ای علی مرا ازین جمع گما بدار و حق خدمت و نصرت بجا آر
 که وقت نصرت است علی مرتضی رضی عنه متوجه انقوم شد و دمار از روزگارشان برآورد و ایشانرا متفرق
 گردانید و جمعی کثیر را بد فرسخ فرستاد آمده است که در اترمان ملائکه تیر حافر بودند جبرئیل و میکائیل علیهما السلام
 بر مثال دوم و جامه سفید بر زمین و بسیار آنحضرت ایستاده بودند و محافظت وی میکردند و با کفار محاربه
 می نمودند و مشهور است که محاربه ملائکه مخصوص بغیره بد راست و در غیر آن حضور و امداد و امانت ثابت
 است نه محاربه و مقاتله چنانکه ذکر این معنی در غزوه بدر گذشت و گفته من و الله اعلم تو انکه تزل ملائکه نیز اعباد
 هزار قبائل کفار مخصوص بید باشند اما ملائکه جبرئیل و میکائیل که ملازمان خاص و گاه اندرینجا باشند
 محاربه کرده باشند منافات ندارد و می گویند که چون علی مرتضی کرم الله وجهه این مردانگی کرد و نصرت داد
 جبرئیل علیه السلام فرمود که این کمال مواسات جو انمردی است که علی با تو می برد آنحضرت فرمود اندر سنی و انا
 مننه یعنی بدرستی که علی از من است و من از تویم کنایت است از کمال اتحاد و اخلاص و یگانگی و آدم است
 که چون آنحضرت این کلمه فرمود جبرئیل گفت و انا سنکما سن از شما هر دو ام و گویند آوازی شنیدند که گوشت
 خبیث میگفت لا فتی الا علی و لا سفی الا ذوالفقار در کتاب معارج النبوه و کتاب کشف الغممه ذکر آنجا

بمسبسطه منقول است و در آخر آن آورده که آنحضرت فرمود ای علی می شنوی مسج خود را که ملکی که نام او فرعون
 است در آسمان می گوید لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار اتقی و در روضه الاجاب می گوید که ابن حدیث
 را باین طریق بعضی از اکابر مجتهدان و اهل سیر در کتب خویش نقل آورده اند ولیکن فریبی که محاکم رجال است در
 سیر ان الاعتماد القصیف و تکذیب را وی نموده است و الله اعلم گفت بنده مسکین حصه الله بنزله الیقین که
 ظاهر اقصه ناد علیا منظر العجائب همدین معامله و معار که واقع شده است اما در کتب حدیث هیچ ذکر آن
 نگرد و الله اعلم و باجماع وی رضی الله عنه حق مبارزت و محاربت و جلالت و شجاعت بجائی آورده که
 فوق آن تصور نتوان کرد و روایتیست از قیس که وی از پیش سحر روایت کرد که گفت علی مرتضی شنیدم که
 الله و همه که فرمود در روز احد شاتر و فریب من رسید که در چهار ضرب از ان بزرگین افتادم و هر بار که می افتادم
 مردی خوب روی خوشبوی بازوی مرا میگرفت و مرا برپا می کرد و میگفت متوجه کافران شو که تو در طاعت
 خدا و رسول وی و ایشان بر دوازده تراضی اند بعد از فراغ جنگ اوقات را بحضرت رسالت عرض کردم
 آن سرور فرمود صلی الله علیه و آله که تو او را می شناسی گفت نه اما بدو چسبیدی می ماندست فرمود ای علی
 خدا تعالی خیمه ترا روشن کند و آن خیمه را چون نذیب چون درینجا ذکر فضائل خباب میر المؤمنین علی ابن
 ابيطالب علیه السلام بمیان آمدند مناسب می نماید که چند احادیث فضائل خباب را ذکر کرده آید چنانچه محقق
 صلعم فرمود ذکر علی عبادۃ قال ابن حجر المکی فی الصواعق المحرقة الحدیث التاسع اخرج
 البزار والطبرانی فی الاوسط عن جابر بن عبد الله والطبرانی والحاکم والعقیلی والضعفاء
 وابن عدی عن ابن عمر الترمذی والحاکم عن علی قال قال رسول الله صلعم انا
 حدیثه العلم وعلی یلمها الحدیث الحادی والثلاثون اخرج ابو تعلیم و ابن عساکر
 عن ابی لیلیان رسول الله صلعم قال الصدیقون ثلثة حبیب التجار مؤمن الیک قال
 یا قوم اتبعوا المرسلین وحقیل مؤمن آل فرعون الذی قال یقتلون رجلا ان یقول
 ربی الله وعلی ابن ابیطالب والحدیث الثانی والثلاثون اخرج الخطیب عن انس
 ان النبی صلعم قال عنوان صحیفه للمؤمن حب علی ابن ابیطالب الحدیث الرابع

والتثنيون اخبرنا عن الصادق عليه السلام ان النبی صلی الله علیه وسلم
 قال علی باب حطة من سد احب منه كان مومنا وصحيحا منه كان كافر الحديث الخامس والثلاثون
 ودر ترجمه صواعق محرقه نوشته دو ربك روايت آمده كه رسول الله صلعم در مرض موت گفت ايها الناس ترويك
 بان رسيد كه من مقبوض شوم و از ميان شما بيرون روم و قبل از اين باشما گفته بودم اين زمان نيز مي گويم تا
 غدر نياريد بدانيد كه من كتاب پروردگار را و اهل بيت خود را در ميان شما خواهم گذاشت انگاه دست علي رضي
 الله عنه را گرفته بلند ساخت و فرمود هذا علي مع القرآن و القرآن مع علي لا يفترقان حتي يردا على الحوض
 فاسألها ما خلفتم من علي باقر است و قرآن با علي است از يكديگر جدا نخوايد بود و تا وقتيكه دار و شويد بر من در حوض
 پس از حال ايشان خواهم پرسيد كه با ايشان چگونه سلوك كرده ايد بعد از من و امام احمد در مناقب حديث طويل
 روايت كرده من مات بحدك بعد موتك ختم الله له بالاسن والايان ما طلعت شمس و غربت يعني هر كس كه بعد
 از موت تو بر محبت و دوستي تو سبب رضايتي ختم كار و با من و ايمان خواهد كرد تا روز قيامت و بروايت
 دارقطني مرويت كه علي رضي الله عنه با شمس تن كه از اهل شوراب و زندقه حديثي طويل گفت و از آنجمله بود انك مودود
 از شما سوال ميكند كه ايا در ميان شما غير من كسي هست كه رسول الله صلعم در حق او گفته باشد انت قسم النار يوم
 القيمة و در معني اين حديث است حديثي كه از علي ابن موسي الرضا مرويت كه رسول الله صلعم علي رضي الله
 تعالى عنه را گفت انت قسم الجنة و النار في يوم القيمة تقول للناس هذا لي و هذا لك يعني تو قسمت كنستند
 بهشت و دوزخي و دوزخ با تو خواهد گشت در روز قيامت كه اين گروه يعني اهل دوزخ حصه من اند و آن گروه
 يعني اهل بهشت حصه تو مرويت از ابن سنان كه قال رسول الله صلعم لا يجوز احد الصراط الا من كتب له على الجواز
 يعني بر صراط نهي گذرودگر كسي كه علي ابن ابي طالب گذشتن او را نبويسد و روايت كرد طبراني و ابن ابی حاتم از
 ابن عباس رضي الله تعالى عنهما كه گفت نازل نه شيعه آيه يا ايها الذين آمنوا و عملوا الصالحات گر آنكه
 علي امير و شريف آن بود كه خدايتي و چند مسكان اصحاب محمد را معاتب ساخت و ذكر علي نكرد مگر بخير و خويش
 دين عساكر از ابن عباس رضي الله عنهما روايت كرده كه گفت قرآن نازل نشد و نشان احدي انيتمه دار كه در
 نشان علي نازل شد و انيضا ابن عساكر از ابن عباس روايت كرده كه سعيده آيه و نشان علي نازل شد و انيضا

اخبرنا عن الصادق عليه السلام ان النبی صلی الله علیه وسلم قال علی باب حطة من سد احب منه كان مومنا وصحيحا منه كان كافر الحديث الخامس والثلاثون

ابن سعد از سعید بن المسیب روایت کرده که گفت هیچ کدام از اصحاب سلونی نگفتند یعنی نگفتند که از من علی
 کنیدا سخن خواهد بود مگر علی که سلونی میگفت و از جمله کلمات ظاهره علی آنست که در وقتی که سر مبارک حضرت
 رسالت پناه صلعم در کنار وی بود بر آنحضرت وحی نازل می شد و علی نماز عصر کند اراده بود و پیغمبر صلعم نایب می شد
 تا وقتیکه آفتاب غروب کرد و آنگاه آنحضرت فرمود اللهم انک کان فی طاعتک وطاعة رسولک فاسر مد علی
 الشمس فطلعت بعد ما غربت یا علی و اطاعت و فرمان برداری تو در رسول تو بود و آفتاب را
 برای وی باز گردان آنگاه آفتاب طلوع کرده بعد از آنکه غروب کرده بود و روایت سلفی مرویست از عبد الله
 بن احمد بن حنبل که گفت از حال علی و معاویه از پدر خود سوال کردم گفت اعلی ان علیا کان کثیرا لا عدله
 ففتش له اعداءه شیئا فاجیده به نجا الی الجبل قد حابیه و قال له اطلعه یکاد ان یسوق له بدایه علی کثیره الاعمال
 بود و اعدای او فتنش کردند که شاید که خطای یا منقصی در وی باشد از اینها فتنه آنگاه نزد وی آمدند که باو محاربه
 و مقاتله کرد و با خود ریح و ثنای آنمرد کردند بچیزیکه در وجود او نصبت کرد و حمله باو و او را از اوسعید ضری روایت کرده
 که آنکه نظیر ایشان نمیکس نازل شد پیغمبر است صلعم و علی و فاطمه حسن و حسین رضی الله تعالی عنهم و این هر میر و فوجا
 باین نظم روایت کرده از نزول نده الایامی انما یرید الله لیدهب عنکم الرجس اهل البیت یطهرکم تطهیرا
 فی خستة فی البی علیهم الصلوة والسلام و فی علی و حسن و حسین فاطمه و طهرانی نیز روایت کرده و مسلم باین طریق
 روایت کرده که رسول الله صلعم اینشان را در زیر کسای یعنی عبا می کرد و در وی بود در آورده و این آیه بر خواند و بجهت
 رسیده که رسول الله صلعم عبا را برین چهار کس پوشانید و فرمود اللهم هوکاه اهل البیت و خاصتی اذهب
 عنهم الرجس طهرهم تطهیرا خدا یا این جماعت اهل بیت و مخصوص من اند و بر از ایشان گناه را پاک
 گردان ایشان را پاک کرد و فی آنگاه ام سلمه گفت من تیرا ایشان ام رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود انک علی
 خیر و مدیست بروایت امام احمد و طبرانی و ابوالجیحاج تم و ما کم از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما که چون آیه
 قل لا استأکم علیه اجر الاک الودعة فی القبر بی نازل شد اصحاب گفتند یا رسول الله صلعم خوشنشان شما که
 واجبست بر ما دوستی ایشان چه کسانند رسول الله صلعم فرمود که علی و فاطمه و هر دو پس ایشان رضی الله تعالی
 عنهم و در سند این حدیث شعبی غالی است لیکن راست گواست و ابوالشیح و غیر او از علی روایت کرده اند

که فرمود در شان باب البیست اثبتی نازل شده و حفظ مودت ناکند مگر بر موعنی بعد از ان این آیه بر خوانند و قل
لا استلکم علیه اجر الا المودة فی القربی و نیز از طریق ارحمن روایت کرده اند از چند طریق اسناد که
بعضی از ان اسناد سن است که وی رضی الله تعالی عنه خطبه خواند از جمله این بود که گفت من عرض
فقد عرفتم من لم یعرف فانا الحسن بن محمد صلعم هر کس مرا می شناسد و هر کس که مرا نمی شناسد
من حسن بن محمد صلی الله علیه و سلم بعد از ان این آیه بر خواند و اتبعت صلی الله علیه و سلم گفت ان ابی البشیر
وان ابن النبی من بعد انکس لم کثرت و منعه و یوم کند و بود و من از اهل بیت پیغمبر که خدا تعالی
و نیز که فرض ساخته است مودت و موالات ایشان را در آنچه بر محمد صلی الله علیه و سلم نازل شده قل لا
استلکم علیه اجر الا المودة فی القربی و من یقدر حسیله فیها حسنات و اقراف
حسنات یعنی کتاب حسنات و دوستی با اهل بیت است و طبرانی از امام زین العابدین رضی الله عنه روایت
کرده که چون از واقعه بدرین حسین و بر اسیر کرده بجانب شام بر می رفت شخصی از اصحاب شام در شهر بادی ملاقات
کرده گفت الحمد لله که خدا تعالی شما را مقتول و دستاقل گردانید و قطع فتنه شد امام زین العابدین رضی
الله عنه را شخص را گفت آیا خوانده قل لا استلکم علیه اجر الا المودة فی القربی آن شخص گفت
قربی درین آیه شما می گفت علی مراد ازین قربی باجم استی لخصا و شیخ عبد الحق در مدارج النبوة در صفحه ۱۲۳
می فرماید الفقه محاربه و مقاتله بیان دو فکر واقع شد خصم یا از علی مرتضی درین غرر خندق مبارزه
و مقاتله واقع شد از حد قیاس و عقل بیرون چنانکه در اخبار وارد شده است الفقه بقیه علی باب طالب
یوم الخندق افضل من اعمال استی الی یوم القيامة کذا فی سروضه الاحباب
و آنحضرت و ما کرد در حق مرتضی و شمشیر خود را که در الفقار نام داشت بوی عطا فرمود و اتهمی چون بنید
از اوصاف حیدر که ارشدیدی اکنون قولی ختم از مسای عجیبه بایشنید که اکابر ایشان حدیث قدسی
لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار و ناد علیا را انکار نمایند که مرتضی مدارج النبوة و حدیث انا
مدینة العلم و علی بانها حدیث رجوع شمس و نزول آیه ذوی القربی در حق اهل بیت و نزول
آیه تطهیر در شان آل عبا چنانچه سابقا گذرشته موضوع نیدانند کافی الصواعق المحرقة و الثغرة الغریبية

جواب افضل المحققین علامه دہلوی طاب ثراه در ترمیم اثنا عشر پی می فرماید اما جافقشالی و امداد و اعانت
 علماء اہل سنت و بار اہل بیت رسالت تیر ظاہر و باہر محتاج بہ بیان نیست جمہور اینان برای ادنی
 شیخ مجہولی کہ متعلی از فضائل و خواص نفسانی و متعلی بہ زایل روحانی باشد ہزاران مناقب روایت می
 کنند و روایات موضوعہ را بکمال اشترار صدر تصحیح نمودہ اثبات فضا کس نمی نمایند چون فوت بہفرت
 امیر المؤمنین می رسد احادیث صحیحہ را ترخیص و تضعیف می نمایند و ہر گاہ از تضعیف عاجزی شوند تا ویالات
 بارہ و یکہ یکبار می برن خیا نمیزد بر ناظر کتب کلامیہ آنها واضح و واضح است و ذکر آن درین مقام موجب
 اطاعت کلام است بغوی ما کاید سر ککہ لایذک ککہ بر یک حدیث اکتفا نمودہ شد نزد فی الواقع
 و طبری با ساندہ خود روایت کردہ اند کہ آنحضرت فرمود انما نیتہ العلم و علی باہا و روایت دیگر ترند کہ
 چنین روایت کردہ اند انما العلم علی باہا با آنکہ حاکم این حدیث را تصحیح نمودہ و بعضی علماء متاخرین ہمین منقول
 اہلسنت بنا بر عادت ستمہ خود و ادلائع صدور حکم بدفع نمودہ بعضی علماء را بنا بر ادلائع تصحیح حاکم و تعیین بغوی
 متاخرین بشید و دیگر دل نشاد کردہ تاویل ریکی در معنی حدیث نمودہ کہ مراد از علی معنی لغوی است یعنی
 سن شہ علم و بلند است در روانہ آن شہر این مجور و موافق محرقی گوید و شہ بعضیہ فاجاب باب معنی
 و علی باب ای من العلم علی حدیث اہل علم و اعلیٰ مستقیم رفع علی تنوینہ کا قول بہ یعقوب انتہی بخیر
 خیر صفت این تاویل واضح بعضیہ متنتیہ بر صفت این توجہ شدہ و صدور و محارضہ آن در آمدہ و در مقابل آن
 حدیث دیگر وضع نمودند و آن اینست انما مدینۃ العلم و ابو بکر اسامہ و عمر حمید و عثمان
 سقہا و علی بابہا و انار و محامل وضع کالشمس فی رابعۃ النہار روشن و منجلی است یہ صفت خانہ
 را معمول است و صفت شہر و نہایت غرابت است مگر انیکہ مراد از صفت شہر تصنیف نبی ساعدہ بودہ
 باشد کہ اساس آنچنان شہر را سقفی چنین در کار است انتہی چنان کہ طوالت بخواد و مقام از میان آن
 ابی است لہذا بذکر حدیث رئیس ختام این مقولات می کم و در ترجمہ و اعمی محرقہ گفتہ کہ طادی و قاسم
 و شہر گفتہ کہ حدیث رد و قتاب صحیح است و شیخ الاسلام ابو ذر عہ گوید حدیثی حسن است و غیر او از علی
 قنات بہت او نمودہ و رد کردہ اند قول جمع را کہ گفتہ این حدیث موضوع است این شیخ عبد الحق و در راجع الیہ

جلد دوم صفحه ۳۲۱ نوشته در برابر گفته روایت کرده است این حدیث را طحاوی که از اکابر علی حنفیه است و در اصل ثنائی بود در جوع کرد از ان بجهت در شرح مشکلاته الاثر و حکایت کرده است قاضی عیاض مالکی و گفت طحاوی که احمد بن صالح که از ثقات ملاحدث است و در تریب احمد بن حنبل می گفت نرا از نیست هر کسی را که سبیل وی علم است تحلف و تفاضل در لفظ حدیث اسازیر که از علایان نبوت است و بعضی گفته اند این حدیث صحیح نیست و این جزوی است و در موضوعات مذکور کرده و گفته این موضوع است بیشک در سند وی احمد بن داود است و وی شروک الحدیث که اب است چنانچه در قطنی گفته است و ابن جبار گفته فصح سبیل حدیث را و نیز این جزوی گفته که روایت کرده است این حدیث را ابن شهابین و گفته این حدیث باطل و از غفلت واضع او است که نظر کرده بصورت فضیلت و تصور کرده عدم فائده آنرا ندانسته که مملو است بعموم بعبودیت آفتاب قضا گردید و رجوع شمس و انمی کرد آنرا و تحقیق آنرا کرده است این تمییز فی تعلیم و در رد و الفی و ذکر کرده است حدیث را بطریق وی در حال وی موضوع است و گفته که عجب است از گفت که وی^۳ قاضی عیاض با جلالت قدر وی و علو حظ وی و علوم حدیث چگونه ساکت ماند از وی ایما مکنده محبت او را نقل کننده نبوت او را گفت کاتب حروف عفی الله عنه که قول این قایل که نماز عصر بفریب آفتاب قضا گشت و رجوع شمس و انمی گرداند او را محل نظر است زیرا که قضا بر تقدیری گردد که آفتاب باقی ماند بر عبودیت و فوات وقت اما اگر وقت تیر عائد گردد چرا ادا نه شود و معنی ادا نیست مگر وقوع نماز در وقت اگر چه با عاده وقت باشد و تیر یوازا از احوال جلالت قدر قاضی عیاض و علو حظ وی مناسب توقفت نرود است نه جزم نه بطلان و انکار یا وجود یک نقل طحاوی و احمد بن صالح آنرا تصحیح کرده باشند و این جزوی مستعمل است در حکم موضع و ادعای آن دو و ثوق نیست بقول وی درین باب انتهی و درین باب حکایتی است عجیب که سید علیخان مدنی در انوار الریح آورده که ابو منصور مظهر رضی و اعظم را با حبیه بخداد دیدند که بعد از عصر این حدیث را مذکور ساخت و بالفاظ خود تنقیح و تزیین می داد و ذکر فضائل اهل بیت می نمود و درین اثنا قطعه از بطاهر شد و حامل آفتاب گشت چنانچه مردم من غروب آفتاب کردند آنگاه و اعظم مذکور بر جناست بالای سبزه و اشارت به آفتاب کرده این شعر انشا کرده که لا تعسبی

یا شمس حتی یلقی + مداحی کال اصطفی و لیلجله + و اثنی عنانک اذ اردت شام + انسیت
 اذ کان الوقوف لاجله + ان کان للولی و فوقک فلیکن + هذا الوقوف لخیله و لاجله x
 خطا من الشمس من تحت الخیم عند انتهائ الامیات فلا یدری حاسری علیه من الاموال
 و الشیاب یومئذ انتهی و هکذا فی ترجمة الصواعق و جناب علامه علی علیه الرحمة و کشف البقیة
 آورده که بعض زبده و در غلط ذکر فضائل جناب امیر می کرد و پس آفتاب قریب به غروب رسیده و افق تاریک
 بهم رسانید پس آن را حفظ خطاب کرد و بسوی آفتاب و گفت شعرا تقریبی یا شمس حتی یقضى مدح
 الصوفی اصطفی و لیلجله + و اثنی عنانک اذ صعدت شام + انسیت یوحنا اذ سر دیت لاجله x
 ان کان للولی و فوقک فلیکن + هذا الوقوف لخیله و لاجله پس آفتاب آمد و روشن گردید تا آنکه مدح آن جناب تمام
 رسید چونکه سامعین بسیار محتج بودند این قصه را خواص و عوام نقل کردند و نقلش متواتر رسید انتهی +
 کجا بودم اکنون کجا آمدم + در جوار فتم اما سجا آمدم به الحال باز بمطلب می روم یعنی شیخ عبدالحق در مدارج النبی
 به صفحه ۱۶۵ و ۱۶۶ می نویسد آورده اند که چون مصیبت زدگان با استقبال آنحضرت بیرون آمده بودند فاطمه
 و دختر حمزه بر سر راه آمده بودند لشکر رسول را دید که جوق جوق می آیند هر چند تقصص نمودند پدر خود را در میان ندیدند
 صدیق را پرسید پدر من کجا است که او را در لشکر نمی بینم دل صدیق سوخت و آب در دیده گردانید فرمود
 اینک آنحضرت می رسد چون خواهر رسید پدر خود را ندید پیش آمد و عنان مرکب خواهر را گرفت و گفت یا
 رسول الله پدر من کو خواهر فرمود که پدر تو من باشم گفت یا رسول الله ازین سخن بوی خون می آید و انتک
 از دیده وی ریزان گشت و باران تیر سبوا فقتل او در گرمی و آمدند بعد از آن گفت فاطمه یا رسول الله کفایت
 شما دو پدرم تقریر فرمای گفت ای فرزند اگر آنرا صفت کنم دل تو طاقت نیارد و خردش و نا الاضعیفه
 زیاده گشت و در اینجا حکایتی غریب است که نقل کرده اند که چون آنحضرت صلوات الله علیه برین تزلزل فرمود از اکثر
 خانهای انصار آواز گریه شنید مگر از خانه حمزه فرمود لکن لا بواکی له یعنی حمزه زنائی که بر وی گریه کند
 ندارد انصار چون این سخن شنیدند زنان خویش را گفتند که تحت پنجه حمزه روند و بروی گیرند لگام بخانه
 خویش آیند و بر کشتگان خویش گریه کنند زنان انصار میان شام و خفتن پنجه حمزه آمدند و تا نیم شب بروی

بدینی که لازم به بشریت است می باشد آنگاه با فاطمه فرمود که سپهران خود را پیش ریس فاطمه حسن و حسین را
 علیهم التحیه و الدضوان پیش آنحضرت صلعم آور و چون او را بد آنحال دیدند گریه آغاز نهادند و چنان گریه و زاری
 کردند که از گریه ایشان هر که در خانه بود بگریست آنحضرت صلعم ایشان را میوسید و در باب تعظیم و احترام محبت
 ایشان صحابه و تمامه است را وصیت فرمود و در روایتی آمده که آنرا که بر در حجره بودند نیز گریستند چون او از
 گریه ایشان بگوش مبارک رسید آنحضرت علیه السلام نیز بگریست ام سلمه گفت یا رسول الله ز کمانان گذشته
 در آینده تو معفو گشته موجب گریه چیست فرمود گریه من برای رحم و شفقت پر است که آیا بعد از
 من حال ایشان به کجا خواهد رسید بعد از ان عایشه پیش رفت و گفت یا رسول الله چشم بکشای و در
 من نگاهی فرما و وصیت کن چشم مبارک حضرت بکشا و فرمود ای عایشه نزدیک شو فرمود که در روز
 که وصیت کرد همان است باید که بموجب آن عمل کنی و حصصه تیر پیش رفت و با و تلوری که با عایشه مکالمه
 فرمود با حصصه تیر گفت و تمامه از واج سطره را وصیت کرد بعد از ان فرمود برادر من علی را بیا برید سطره
 بیا و بر بالین آنحضرت بنشست و سر مبارک را بر آن نومی خویش نهاد و آن سر و فرمود ای علی فلان
 سیودی پیش من چندین مبلغ دارد که از وی برای تهیه لشکر اسامه بقبض گرفته بودم ز منار که حق او را
 از دمه من ادا کنی و فرمود ای علی تو اول کسی خواهی بود که در لب جوف کونتر بمن برسی و بعد از من
 مکر و مات تو خواهد رسید باید که دل تنگ نه شوی و صبر کنی و چون به بی که مردم دنیا اختیار کنند باید که آخرت
 را اختیار کنی انتی چون مردم نکته سنج درین مقام برسد ارشاد آنحضرت را صلعم که بعد از من مکر و مات تو
 خواهد رسید باید که دل تنگ نه شوی و صبر کنی و چون به بی که دنیا اختیار کنند باید که تو آخرت را اختیار کنی تنگ
 نماند که مصداق این سخن خلافت خلفا ز تلته نیست فافهم و لا تکن من الغافلین و جناب افضل المحققین
 و سید الدقیقین سیدان زمان حضرت سیدنا علی خان اعلی الله مقامه فی افراد لیس الجنان در وجهه می فرماید
 و از آیات زابره و حج با بهره که ولایت قطعی بر غصب خلافت از خلیفه برحق دارد و اگر سخا ریر علما جمع شوند و
 آنرا در پیش نهاده باشند و بوقت فتائی خود را غرق لبح جوف و غور سارند سر موزن این اشکال شذر را تقصی
 بتوانند که حدیثی است که صاحب کتاب ریاض النضره با اینمه تعصب که تالیفش پیدا است بکتاب مذکور نقل

علیه السلام بحسب چه که معاویه یا معاویه موقوف خوانند بود لطف انکار این حدیث را از زبان خود امیر المؤمنین
 ساخته اند و هر چند معتقدین این حدیث را مستوع گفته اند لکن شاه ولی الله صاحب درازا از الحفا بدون حجت
 آورده اند و جماعتیان و عدوان مضمون معاویه را بخطا را جهادی که مرکب آن استحقاق است و لو کان
 واحد منسوب میبایزد پس اگر معاویه مصداق این حدیث باشد از سفیده صبح روشن ترست انجلا می پیروز
 که حرب و قتال و باطلین برحق برای حب جاه و ریاست بود و علی نه از موقوف شدن قریب مائة الف
 بطرفین از صحابه و تابعین بر سرش خواهد بود فاین خیر العاقبة بلکه در آخرت هم صدر نشین تقاضای و تبعه همراه
 خوانند بود و فیه محد و عظیم یلذ علی اهل السنة بلین هکما که هم که هو غیر خات پس اگر
 با اینها از عقیده خود کول فرموده معاویه را مصداق مضمون این حدیث قرار دهند نعم النفاق چه شایسته
 هم موصوفت باین صفات بود مگر با قضاای اثر و الفضل لمن غیر لکن بما اتمیم فی سودی نخواهد بخشید زیرا که
 امیر المؤمنین بسید المرسلین و عده فرمودند که اگر تم که ما اخاروا و حضرت سید الانبیا تصدیق و عده نشان
 فرموده و عا فرمودند که همچنین واقع شود و خلف و عده از امیر مومنان و عده ابایت و دعای سید
 مرسلان ممکن و متنی ترک امیر المؤمنین علیه السلام ایا و عزت و با اعتبار و الیک بعد تبلیغ و تعظیم هر گاه راه هدایت
 بی سیر ساخت بلکه زیاده تر سالک طریق طغیان و غوایت شدند و چون بر سرش بر وند و قتالی واقع شد که بهرام
 چون شام تو گوی که تا الیوم اخصیت آن معرکه از ره بر اندام و اردو کابیش مائة الف از نفوس بشری چنان
 ارباب هدایت و چاه اصحاب شلالت و خرفتنی هلاکت شدند و بسبب فتنه که حکم معاودت یکوفه فرمودند باز
 معروف تعلیمه عسکر و تیار سامان حرب و آماده نهضت بودند و ذکر اهل السیر متفقین که واقعه با لکه شما و
 شاه ولایت واقع شد و البته این همه معارک را کسی از عقلات نخواهد گفت که ترک او اما اخاروا پس میبایست که هر چند
 معاویه نصف بصفت اکل تراش و غیره و نام مصر حدیث مریب و تناخرا باشد که ترک نبوده تا مصداق
 این حدیث تو اندر بود و همچنین اصحاب در بجل چو اولاد حضرت سید را ضعی نخواهند بود که جناب طلحه و زبیر که
 آنها را حواری رسول باری میگویند باین اوصاف میبایست موصوفت گرفته شوند و فضلا عن اتم المؤمنین حضرت
 عایشه و بر خیز عزم این حضرات همه این امور متعلق باشند مگر عزارت بابت المال بهره و سلوک نامهربان با سهل

این جهت فرصت از کتاب این اموری یافتند و این همه بمنزل عن الذکر بچاره طلوع در سیر مقتول و حضرت عائشه
 همسکر امیر خیمه گیر با نقس تشریف از زانی داشتند و سحر است عنوان که حکایتی است لطیف عالم نهفت بسوی
 مدینه طیبیه افراشد پس این زمره را کسی چنان متروک میتوان گفت و خوارج که شرف و تمهیل بودند و غیر انحراف از
 تعلیف بر حق باین صفات چه علامت بلکه آن رویا مان سجده زهد و قوی ظاهری داشتند که مردم بود و بدان در
 حال نشان داشتند ای افتادند چنانچه این ابی الحدیث شایع هیچ البلاغه فصلی بمسبوط متضمن حال و مقال نشان
 نوشته و بدلائل جلیه و حاویه و اخواب او را در ارتقای مدارج غوایت و ضلالت برانها ترجیح داده باز اعاده
 همان حرف باید کرد که با جمیع مقتول شدند متروک آری بموجب اخبار مستقبل از زبان صدق توانان متروک
 چند کس بقیه اسبیت باقی ماندند که بقای آن شجره ملعونه از آنها تا امروز است و هرگاه این بر سر طایفه مصداق
 فحوائی حدیث نباشد و دلایل این حدیث فردری الوقوع پس مصداقش زمان خلافت خلفای ثلثه متهم
 خواهد بود و معنی حدیث تحقق که میراث امیر المومنین را که عبارت از خلافت و غیره باشد منصرف شدند و خود
 نشان را خلیفه رسول افاق بلا استحقاق و واجب الاطاعه کافه خلافت علی الاطلاق قرار دادند و مال خدا را
 که حاصل ممالک بود و سبب بدست گرفتند و جناب امیر المومنین ترکم و ما اختاروا یعنی بحرب و قتال بائی
 وجهی کان بنحاستند و بالاخره به ما شاة سهم برداختند و اذ و تیموه پس حکایتی بس رنگین بایستند که
 فاضل معاصر که ذکرش بدینچه این و حیزه مندرج اسم بی اسمی نورالدین حسین قرار داده و او را شایع و نیرو
 شهید سعید علامه بی نیاید نوراند شوشتری و انموده خودش از نام مفروض مراسلات بمن میفرستاد
 تفصیل این افسانه شکرت در رساله که بحواب به فواتش نگاشته ام ثبت است در ذیل تقریرات بنشأ الیه
 انتهای تحریر این مقام اشعاری از تقدیر تفصیلی ازین استدلال تیر کرده بودم در جوابش از زبان نورالدین
 منسوب بمجاطب فرمود این عبارت نوشت حرفی را میرسد که از مستدل بهیرسد که غایت یعنی حق الحق ربک
 بحجج قلع و دار و یافقط بصبر و شوق اول تمامه تقریر بنقلب می شود که از حضرت امیر المومنین در مقابله
 ناکشین و ارفین و قاسطین بکدام امر که نفس یعنی صبر واقع شده و اینقدر هم غرور نمید و در جناب
 ولایت مآب اثر کم و ما اختاروا فرمودند که ترک همین است که در هر که حمل و صفین و در دکان واقع شده

ثانی در لیلی می باید و آن کجا و چون در لیلی مایل و موج است و از اطلاق احتمالی کافی بخلاف قائل که
استدلال دارد و علاوه خصم خواهد گفت که در وقت معاویه این امور بالاتفاق صدور یافته بلکه در امایه
فوقین این از خصم القش امیه است بخلاف خلفای ثلثه که بدینا زمینها را رغبت نداشتند و در کمال زهد
و ورع بودند پس حمل بر معاویه باید نمود فان الاتفاق خیر من الاختلاف بلکه برای تعلق مجموع دلیلی
خواهد آورد که اگر فقط بصیرت تعلق باشد لازم آید که حضرت امیر بر اوصاف سابقه خود باقی نباشد و به
خلاف مذسب تقریقین پس مفاد حدیث تقریر مخالف آنست که جناب امیر المومنین جواب بحضرت سید
المرسلین دادند که در بیوقت با آنها کاری نخواهم داشت و اجتناب از طریق شان خواهم نمود و خدا و رسول
و دار آخرت را اختیار خواهم نمود و صبر بر مصائب دنیا و بلوی آن خواهم نمود تا آنکه کیناب تو بغی حضرت
مسطفی صلواتی شوم انتهی هر چند اهل این کلام بی نظام در نهایت ظهور و زمار حاجت بشرح و بیان
ندارد مگر زمره سنیه که مصداق ما شحت تجا تر همه استند شعار خود ساخته اند که هر کسی که
دوکان خود فروشی چیده بحسب موسیقی زبان می آید شاع کاسدش ابقد جان میخند پس اگر از
تعرض جواب اهل رود طرف مقابل را انتهم بجز میکند و بزعم خود طغی میزنند و لهذا جای
بتحصیل حاصل کرده می آید و بتقاضای اتصال سلسله کلام تقدیم و تاخیری در ذکر بعضی مقولات
بکار رفته و هانا اشع فی کشف عوارض فوائده قوله حریف را میرسد که از استدلال
پرسد الی قوله مگر ترک همین است که در محرکه محل و صفین واقع شده است اقول اما اولایس
حدیث منقول بطریق سنیه است و بیان محل وقوع ترک بر ذمه ایشانست و آنست
لهم ذلك غیر ان یحملوا الذل على ترك امیر المومنین علی خلفاء هم الثلثه کما
سیظهر و اما ثانیاً پس ما رضادادیم که حریف بر این تعلق غایت مجموع خواهد فقط بصیرت و داشته
و برای خود مفید کار و اختیار سازد فان مقصود نافی کلام ما حاصل و آنچه در شق تعلق
مجموع دعوی نموده که تمامی تقریر منقلب گردد و با غشش عمی است یا تعامی و الغالب هوا
الاول چه در متروکین و ما خودین تفرقه نکرده متروکین حضرت خلفای ثلثه و ما خودین ق

ثلثه اعنی قاسطین و نا کثین و مار قین و چون ترو کیت برین فرق ثلثه زنهار اطلاق نتوان کرد و در
 من اجل الیهیات مرجع ضمیر مفعول فی اترکم غیر آنها خواهد بود پس تقریر یجوز تخذیه که انقلاب از فطرت
 انسانیہ کرده باشد متقلب نمی گردد و ترک بموقع خود و اقامت بموقع خود واقع شده قوله در شش ثانی در مباحث
 می باید الی قوله بخلاف قائل که منصب استدلال دارد اقول ما از بهار حاجت استدلال می تعلق نماید
 بصبر نیست که مدعای ما از تعلق غایت مجموع کما یشی حاصل لکن تشخیز الذین میگویم که اتصال غایت
 یکله اخیر و مشمول معنی صله اعنی علی مصیبات الدنیا بجمع احوال القیه مرجع تعلق غایت بصبر است و واقعی
 ما دل را خلق احتمالی کافی مگر و سیر می کند خلق احتمال امکانی داشته باشد و در نی مقام ناممکن کما سید که
 قوله بلکه برای تعلق مجموع دلیل خواهد آورد الی اخره المرام اقول این استدلال اگر نشانه از صحت میداشت
 موجب اثنان مایمی بود که اثبات مقصود ماسیکرد و لکن از تعلیق امری بامری انتفاء از ماعدش
 بدون تقریر به مقصود مفید است پس شکر پس دعوی خصم که از تعلق غایت بصبر نقضای ترک و اختیار لازم
 می آید از اعجاب مقالات است و بمباد مثل سائر المعنی فی لطن اشاعر جزو مای و من مدعی طرف وجود
 ندارد قوله پس مفاد حدیث بقدر مخالف است که جناب امیر المؤمنین علیه السلام بحضرت سید المرسلین
 جواب دادند که در نیوقت کاری نخواهم داشت و اقتضای از طریق شان خواهم نمود الی اخره اقول
 ارباب ادراک از اهل صحت نمی خود را از تعصب هم ندب خود بر کنار داشته بفرایدم بر بند که آنچه کلام بمعنی
 و مهمل است که بان کاری نخواهم داشت اگر حدیث این باشد که تعرض بآنها نخواهم کرد پس اعیان باشد که قول
 و عمل آنجناب تنافض باشد یعنی ایشان و این چنین و عمل آنجناب که مجرد و ساده ارائی خلافت منصب بلا اہمال
 معاویہ را مغرول و از ان که او پی سپردادی بر خار عصیان و عدوان گردید رنگ اماده جنگ بر سر
 روند و مدتی تمادی آنجناب مکرر قتال گرم دارند که چنین الحمد در سابق زمان هم کمتر باید کسی است هزار ما را
 از احزاب این صاحب الاحزاب بکشند و از دست آنها اصحاب ابتدا کشته شوند و خودش را برای مقام
 بذات اقدس خود طلب سازند تا قتل احد با باعث راحت خلق و از راحت فتنه نباشد و اول جزوید و رو
 گرفت و با منزهت و تحکم و قسرها فتنین در بین مالت فتح و انکسار مخالفین که خشک موقوف گردد و از

فضیخ ابی موسی و عمر و عاص ظاهر شد آنچه ظاهر شد باز در صدد محاربه و سامان قتال بوده اند که قضیه مشهور
 واقع شد و مع ذلک که قول قائل صحیح باشد که با سناکاری تخواهم داشت استعید باندین الغبابة الغواتیه
 و تسمیه که جمله اجتناب از طریق شان خواهم کرد معنی که ام فخره ارشاد و تفسوسیت و لو اغضینا النظر عن هذا پس
 العیاذ بالله بعد از تفسیح قبایح اعمال آن زمره که مغضی بکفر است از پیشگاه رسالت مگر اتباع ان فیه ضاله از حضرت
 امیر المومنین علیه السلام محتمل بود که دفع و غل فرمودند که از طریق شان اجتناب خواهم کرد و تقلید و پیروی
 شان تخواهم کرد و خود باندین بنزهة النفوس و اگر بعضی محال معنی با سناکاری تخواهم داشت این باشد که
 امر معروف و نهی منکر تخواهم کرد پس از شوق اول هم در بطلان صریح تر است چنانچه اولاد چنین موارد امر معروف
 و نهی منکر و جواب دار پس جناب امیر المومنین علیه السلام چنان و عده ترک واجب میکردند و معرفت سید المرسلین
 صلی الله علیه و آله که تحسین بران سفیر بودند استعید باند الملک العلام بن النعمان مثل هذا الکلام نهانیا که امام
 و تفسیح از امر معروف و نهی منکر بود که از امیر المومنین علیه السلام غیر مرعی مانده باشد متون کتب از ارشاد و
 مرقی درین باب مشهور است ایامی بچی که شرط شده به از کتاب پنج ابلاغت صرف با معاویه است و نیز
 بمحل عن الذکر این هم عیوب و قتال که واقع شد خبر امر معروف و نهی منکر علتش چه بود مگر معاذ انکسر با شیعیان
 که عروس و نیاز طلاق باتن داده و مکرر غری غیر فرموده باشند نسبت می تواند کرد که بحسب جاه و طمع مال و منال
 و حرص مملکت و ملک این همه چشم سونت متانله و محاربه شده باشند حاشا بخوابن و ذلک و بعضی اصحاب
 که انک محرم علی الامارة باجناب گفته و جناب خلیفه ثانی مهین معنی یعنی حرص امارت را علت حرمان از
 از نفوذ بعضی خلافت ساخته اند جناب امامت باب جواب دندان شکن داده اند که شما ما حریص ترید که حق
 غیر سیکه بریزد منکر حق خود میخواهم و چون تاویل باطل فاضل محل مضمون حدیث بر معاویه و تخریض ابطال گشت
 و شمار الیه که بغیبتی خنای قبل از شده بخرق با جماع اهل تلمذ خود معاویه را نصفت باوصاف کفر گرفته نقعی بحال
 نکرده و اصحاب جل و نهروان که از و انزه مضمون حدیث خارج اند تا انکه فاضل فرمود بر وجود اعتیاد
 متوانست گفت و مضمون حدیث ضروری الوقوع پس لامحاله از ان خلافت را شده بر نعم مصداق نخوا
 حدیث است مگر انکه تشار الیه فرموده و اگر چه پدید آید لکن که یت ممکن باقیانند انیکه سحر مض شود که مصداق

این حدیث خلافائے ثلاث را قائل میگرداند و مقایله آنرا کرده
 و ماسخ تار و انغیاباً بالحق مقتضای آنست که خلافائے ثلاث باشند
 غایتش اینست که بعضی از آنها تا حیات و حتی سید کائنات و حیات
 باشند و الا ترک آنها تا حیات چنان متحقق تواند شد جوابش باین
 شنید و اگر دل و حسد مستحسن بید داشت استا اولاً پس
 ترک از مفهومات سلبیه است و قضیه سالبیه با عدم
 وجود موضوع هم صادق میباشد پس به ترکیب تمام عدم
 شدن شان ترک مطلق است ثابت بقدر ضابطه لایستخوانی
 دقت و ثنائیاً اینست که احکام و حقوق و شریعت که به عدم و عدم در آن
 داخل بر حسب ظاهر جسدان وارد و نه بر علم باطن و شهادت
 امیر المومنین علیه السلام بوقت عدم رض این معتدل و پیشگاه
 رسول رب تعالی علیه السلام و آله و سلم که علم داشتند که اقول
 کدام کس ازین جماعت بیعت آنها و خود امیر مومنان با آن
 سفره خواهد شد پس حسب محاوره مقتضای سال
 عرضه دادند که تا حیات خود و عدم رض آنها نخواهم ساخت
 و اگر کسی از آنها تا حیات مرتضی است زنده بماند بطریقی
 در حال حیات شان عدم رض برفت تا حیات خود است و غرض
 نمی فرمودند و ثنائیاً هم دادند و کذا و کذا و غیره ترک هم و ماسخ تار
 فقط خلف امر او نیستند تنها بنسب شان چه میتوانستند کرد
 بلکه مع شمر کا و مسا و مان که در حقیقت آنها باعث این
 جرات علی الله و الرسول باشند و از آنها استخوانی

کثیر بعد خلافت تا یوم شهادت امام امام زنده و موجود بود و کما ترک امیر المؤمنین الخلفاء و ما اختاروا
 که لایست که کانهم و ما اختاروا و هر چند بتوجه نسبت آنچه بتوجه منسوب باشد شایع و واقع و از این جهت که است
 مگر اینجا نسبت حقیقه تحقیق که پیر و ان و متقدان خلفای محمد و حسین و اسکاف ترک عقیده باطله بعد خلعت
 خود هم نشدند و جناب ابن خطاب که در تقسیم غنائم بجوابش نفس تفرقه و ارج و افراد مسلمانان قرار
 دادند و هر کس هر چه خواستند بخشیدند و آن زریای زانند قابل تیر و او بود و دیگران کار بند نشدند و جناب
 ثالث که لبان صاحب مدرار و باره بنی امیه کما هوست تقیض کار بغیاضی بلکه در اینها فروزندی حتی که
 فدک را بمعنی در جهاز و خنجر و ان بخشیدند و بنظر هر که جمله این عطایا بغیر مستحق و اتلاف مال غیر بود و تفرقه
 امیر المؤمنین حسب وعده اترک و ما اختاروا و اسلحه بنوی عمل فرمودند و کل نده لیس الا بنجر اوعی بنده تیل میل
 مستمر مباد که اگر دعوی کنیم که حضرت امیر المؤمنین از ابتدا تا آخر حتی آوان خلافت خود کار بصبر
 فرموده اند بیان نقل لام باشد چنانچه صاحب مبر علی الاطلاق فرموده اند تا کسی بنای اعتراض بران نهد که
 صبر از هر سبکی فرمودند بلکه صبر بتجدید حیات الدنیا و البوا و انهم مبروده اند و بنظر هر است که انیم طیران
 روح اقدس مصطفوی صلی الله علیه و آله بر غزوات فرودس چه صبریت که با حیدر کرار و دوجا زنده شده
 چو رعد خلفای نلند از هجوم مردم برای احراق بیت انجذاب و برگشتن مردم بنجای عجب که در اینجا حسین
 و فلان هستند و جواب دادن نشان بلفظ و آن و چه از تالم حضرت سیدنا رسول العالمین ازین تنگ و
 هم از غصب فدک و چه فلان طاعت من بحسب طاعة علیه السلام و اتفرع علیه کما مخرج فی کتب السیر و الاثبات
 و اخراج بهی مثل بی نور رضی الله عنه بان ایلا و رسوای و تنگ حرم مثل عمار یا سر و عدم قدرت بر
 حفظ اینها و طاول و تعدی بنی امیه و وجود بر مسلمانان و بر روان و آن شلح و ان و اشکوه از غصب و غنا
 بیت المال و قبض یا اترک و چه در عهد خلافت خود او معرکه جل باخف و تنگ تنگ طبعی بحسب فرج
 جناب عائشه و همچنین بنیایان و عدوان معاویه از ابتدای جلوس بر سرین خلافت منصوصه و بالاخره معرکه
 حسنین که اترک از تفرق آب بود و بهر صبریت یا فدای اترک این صاحب الاخراب با سارت

عمار بنی یاسر رضی الله عنه و ذکر اصحاب بیت رضوان و قتل کابجی جلیل القدر عاشق رسول صلی الله علیه
 و آله و سلم و قتل بلجاسا و خلق منافقین و عسکر خاص مثل اشعث با و تحکیم و صحرانکیت و رابی موسی اشعری که اخیر
 از دست او مظلون اهل ایمان بود و زایده از ان طمور گرفت و چشمن غارت بشتر بن اطلات بر و یا اسلام
 و قتل و منب سلمان و فرج اطفال معمار عبداللہ بن عباس لی غیر ذلک و چه اشکراہ از بدت و خروج
 قزاقهای انما و تاسف بر موت انما نہ بر کفر و مسند و عوی فقیر ازین زایده چه خواهد بود که در خبر آمده که
 حضرت حاتم الرسل صلی الله علیه و آله روزی ابن عم خود را دیده گریستند و عرض انجناب که ای میکایک
 یا رسول الله! تشاد و کرد که منافع قوم با تو که بعد از من ظاهر خواهند کرد پس اصابت مصیبات با انجناب
 نبوی شدید بود که قبل از وقوع صرف بقدر ان سید انبیا را گریه و گرفت و بر جلد مصائب بام مشارق المخابر
 صبر فرمودند یعنی اصلاحی بر امری نفرمودند و حرف شکایت مخطوفی الشریع بر گزیر زبان مبارک نگذشت
 بلکه قلبی بامی سپهر طریق رضا و تسلیم و بیجا ده تشکر مستقیم یا ندو و همین است معنی صیر علی مصیبات العیاف
 و دفع توهم تهاست که شاید سنی النبی را اشتباه افتد که حضرت امیر المومنین علیه السلام که اختیار الله و رسول
 فرمودند یعنی موقت با نوقت بوده است چنانچه از جمله در نوقت با نیککاری نخواهم داشت آنچه کمال
 ما صلب گفته متوهم میگردد و فاما بطل العیاف با نندان کدام وقت بود که جناب ولایت مآب انتداب
 خدا و رسول و دار آخرت نداشتند و البته هیچ کس از اصحاب ایمان نخواهد گفت که اختیار امیر المومنین
 علیه السلام کدام که اصلوح ابتدا و نهایت دار و پس لامحالہ و بلا ریب یغیش این است که در انحال آنما
 را بحال خود نشان گذاشته و تعرض با تمام تحصیل خلافت ظاہری نہ نموده صرف ثقل عبادت الکی
 و اتباع سنن نبوی و سر انجام را و آخرت خواهم بود و پس در عہد خلافت خلفای ثلاثہ یحییٰ بن عثمان
 و ذلک بترتیب الدرایۃ لا اله الا الله و یومئذ خلافت زبان خلافت خود و خلیفہ بر حق و مہکام متقا و محاربه با فرق
 ثلاثہ مذکور غیر از آن چون خلافت ظاہری ہم شملق با انجناب بود اتمام و حفظ لوازم ان واجب شد
 و ان در حقیقت از متفرعات اختیار خدا و رسول و دار آخرت بود و قوله علا و معهم خواهد گفت که قدرت

است پس انقدر رتبه بزدول دارند که اکل تراش و حب مال را خود را به ثبوت رسانند و بگویند که این
 بار نیست نمند و اگر اسعان نظر بکار رود محض مطایبه نیست چه حدیثی در وی بطریق نشان و تفسیر قابل
 برز و نه نشان کما ذکر و اما انانی پس در اسراف و تبذیر جناب عثمان بروایات مستفیضه رسی نیست
 و سخی فی هذه العجالة فی محله و هرگاه احوال حاج ازین شلث متساوی الاضلاع ثابت باشد بقضی بعدیم
 استقامت شلث میگردد و درین قدر اقتصاد نمیرد بلکه قول فیصل مخالفانند که کل تراش اعنی مال نه
 شلث عبارت از نیست که شخص در مال و ملائیس خود زرف بکار برد و نه حب مال برای عین امری باشد که
 اینها و طایفه اشخاص قاصر الهم است نه وجه همت علی حوصله کان علاوه در صفات ذات خاتمی که با کسی
 اسراف می تواند کرد و نه قصه و نه هب و اعلی کوال است و نه از لالی و یوا قیت منج حیرری میتوان گفت و نه
 قوم عرب و خاصه در آن زمان که باوان الله و لین ملائیس ملائیس انداخته اند و از تجلات ظاهر است که
 کسی انگهی هم نداشت عده و وجه حب مال و صرف آن است که با عیاب و اصدقا خضه و افراف خلق محراب
 انعام و عطا بکار بر بند و بذر بیه عطای جوا بر و صلات از زبان نعم علیهم شک و سیاس گوش اشتباه نموده
 بهترین خطیظ تقصافی حاصل سازند و این معنی حسب تفرقه مقتضیات وقت برای تشخیص فضل اعنی فی
 النورین حاصل بود جناب صدیق هم حسب مقتضای حال مرعات بمردم فرمودند و در عهد فاروخته
 که سمت ملکیت بسید و امواتی لا تعد و لا تحصى ازار جابرو اصرار مالک می آمدند از بدل و عطا انبیا
 قصوی رسیده بود یعنی که صرف و خیر برادر بزرگ خود یعنی حضرت عایشه بدون آنکه ضرورتی داشته باشند
 بلکه سبحان واحد بودند و از ده هزار درم شاهره مقرر فرمودند و حال آنکه از خود جناب محمد و صد و سیست
 است که دو سه شب متوالی کمتر افتاده بود که بعد نبوی شکم سیر خورده باشند همچنین از برای او که از مزاج
 طهارت مکره بمقدار شاهره جناب عایشه مانده معتدیه معین نمودند غیر از جناب زینب بنت جحش که
 مرضی الیه خود ستود فرمودند و برای معاویه ابن ابی سفیان کفانی الاستیعاب هزار دینار و چهار صد
 خمره و دیگر القطنی ترجمه المشرار الیه من حرف الیم قال صالح بن الوحید فی سنه تسع عشر و کتب عمر اسراف
 یزید بن ابی سفیان یا مره لغزو و قیاس رتبه را بطارقه الیوم فخاصیم ایا ما کان بها معارفه

ففلقه علیها و سائر نیردلی و مشق فاقام معویه علی قیاسه حتی ففلقه فی شوال سنه ثلثه و ثمان مائه
 نیردلی فی ذی الحجه من فلک العام فی دمشق و استخاف اخاه معویه علی علیه السلام الیه عمر لعبدیه علی ما کان
 نیردلی من اعمال الشام و زرقه الف و بیاض فی کل شهر انتقی ما رونا ایراده و حال نکره برای ذات خاص
 خلیفه از بیت المال و و حدیثی برای صیفت و یکی برای شتا و اسب برای ماکول ضروری باشد تا نیردلی گویند
 و پس و بعضی حکام متوجع که بدبار امور می شدند مطیع بود برای فرشتن خواب و و شش نشان می بود و و نذر
 با نیکو معاویه و در مقابل قیصر روم و برایش تمل ظاهری ضروری بود و تمشی نیست که اگر بدین وجه ضرورت داشت
 برای خود و خلیفه که سرگروه چندین حکام مثل معاویه و عیسی کل بودند و آخر غطای هر دیار و سفرای ممالک
 باریاب آستان خلافت میشدند ضرورت می بود و معذرت درین تمام محبت از حوازی و عدم حوازی نیست مقصود
 همین قدر که صرف اسوا لاین کثرت و درست نشان بود و و اقیل قبیل بدین تفرد سهام الفی و انعام
 بین اهل الاسلام من غیر القبیل الاقبال و قیل چه تفرد یعنی بذات جناب ابن خطاب از گردن اکابر
 و عظام زایده از حد رسید و از عده اسباب رسیدگی دنیا طلبان از امیر مومنان چنین تنویر سهام بین
 الانام بود و وین ظاهر است که ترک یکدین قسم تقسیم غیر جائز باشد القبیل از قبیل تصرف مال بغیر حق خوا
 بود و و سندان معنی از ارشاد امیر المؤمنین تا چه زایده خواهد بود و فی نهج البلاغه وزن کلام علیه السلام
 لا عوت علی تعبیر الناس و واری اعطاه من غیر تفصیل اولی السابقات و الشرف آما و و فی ان الملک النضر
 بالجور فممن و لیت علیه و الله الاطوره با سحر میر و ام نهم فی السما و عباد و لو کان المال لی سوت منعم مکلف و
 انما المال الی الله ثم قال لا و ان اعطاه المال فی غیر حقه تبذیر و اسراف و هو یرفع ما حب فی الدنیا و ینفعه فی الاخره
 و یکبره فی الناس بهینه یعنی الله و ابن ابی الحدید بعد تفسیر لغات گفته و اعلم ان هذه سمسله فقیهه و رای علی و ابی
 یکبره و واحد هو التسهویر بین المسلمین فی تسهوه الفی و الصدقات و الی هذا و سبب الشافعی و اما عمر فانه لما و
 الخافه ففصل بعض الناس علی بعض و فضل السابقین علی غیرهم ففضل المهاجرین من قریش علی غیرهم من المهاجرین
 و فضل المهاجرین علی الانصار کما و فضل العرب علی العجم و فضل الصریح علی المولی و قد کان اشار علی ابی بکر ایام خلافت
 بکات قلم تمیل و قال ان الله لم یفضل احدی علی احد و لكنه قال ان الصدقات للفقراء و المساکین و العالمین

علیه السلام و المواقفه و لم یخص قوم فاما انفسه لیس ان خلافته عمل با کمان اشا اولاد و در سب کثیر من فقهار
 المسلمین علی قول و المستند علی قول و الامام ان یعمل بر پایه ویر افتاده و انکسار اتباع علی عند اولی الاستیارات
 محضه موافقه الی بکر علی المستند و ان صح الخبر ان رسول الله علیه و سلم سوی نقد صارت المستند مستغوا
 علیها لان فعله کفول انتهی و لیکن مستند که اندازانه شیع فی مواضع مدینه این مخفی برای عالی حوصله گمان و کسانیکه
 طبع ریسیه و از به از اعلی مراتب حفظ از مال و منال است که گفته اند که او فرزند خود از نامی و نویش آدمی
 فرزند خود از راه کوشش و زنده بطقا که نزد حضرت سیدنا فیه و اعلی است از باب نشان چه مستعد که بذات خود
 ز به زنده و حفظ انفسه فی متمتع از مال خلق حاصل کنند بعضی سلاطین با نکه خلی منک بدینا بود و مدبر ذات خود
 منتهای میر و مشورت زیاده از حد و در ماکل و ملاسین بیکه و در چایچه در تو اسبج مهندستان مندرج که نام الدین
 بادشاه و ملی قوت و لباس از که همین بهم میرسانید و بر جهان افتقدار داشت از چایچه زانه بتنا خرمال
 او رنگ زیب عالمگیر و زربط پری همچنین بود و مالا نکه در جاه طلبی و طمع مال و حرص تو سبج و انکسار
 از اقران ممتاز و درین وادی از سلاطین متقدم پیش از مخفی که در قتل خوان هم با می و حیکان کاک
 وجه الشرح تقصیر منکره پس مبرهن شد که ز به در ماکل و ملاسین دلیل انقطاع از دنیا و عدم حب
 مال نیست و بنده بکتابی در اقوال اسیر المومنین و دیده ام مگر عبارت بعینا از فکر افتاده محصلش انیکه
 اعظم امور منفی بپلاک اخوی حقوق فعال بقضای انسا است انتهی و بر ظاهر است که حسب مال از
 دوزخ مدیم الالفکاک حسب جاه و ریاست است که برای صرف خاص ذات نباشد و مستر مباد که انچه
 گفته شد بر سبیل تنزل و الا بر گاه تراش تراش و رفقای و مراد از ان خلافت باشد که سببین انچه جناب
 عینی برای ماکل و ملاسین خود از بیت المال باریه خلافت گرفتند و اقل کل تراش خواهد بود و انخان
 قایل و جناب ابن خطاب که مشتاد برادر در هم از بیت المال صرف ذات خاص آمده بود و درین سبب
 اکل تراش صادق گو برای ادای ان وصیت فرموده باشند و معاف نیست که شروکات جناب محمد ص
 با دای این وین معتد به کفایت کرده یا نکرده و برای در یوزه از قبیل خود که اشاره کرده بود و در آنها و
 یا تار و زو کسفی گنجه صحیح و جهان چون الله این همه بیان واضح صحیح عرض رسید اکنون این

فائده دارد که بتبین معنی تراش و متابقی به می پردازد و نامشروع الانصاف رسی نیست و نیز
 بر وجه حدیث است معنی اکلا و تراش اکلا و احوال را جابجا بجهت آیات قرآنی است بسوره و الفجر فرق
 همین که استجابه صیغه مضارع حکما صیغه عن الماضي بالمعنی و اینجا صیغه ماضی مگر بمعنی صیغه مضارع حکما اداست شرط
 و مفسرین و تفسیر بر مژده بالاتفاق اکل تراش غیر بالفرضه خواه با شهادت میراث خود گفته اند فقط علامه
 زنجانی بن لغا النفس افعال و کبر آورده معنی صرف میراث خود یا صرف و هرگاه حدیث متشکل بر الفاظ
 آیت نبینا است معنی حدیث همان معنی آیه خواهد بود یا نحن فیه افعال عقلی زنجانی متطرق نیست لیکل
 تراش بموجب قول خود معادیه را گیرند خواه بموجب قول ما خلفا را گویند میراث ایاتی کسی از آنها نبوده
 ابوحنیفان مالک مالک شام بودند که بارت میراث مالک را گذاشته و بنجاب ابی محمد و خطاب
 و عثمان سریر آرای مالک عرب و عجم بودند که این اقالیم را برای اخلاف خود میراث گذاشتند پس بر او
 نیست مگر میراث نبی و ان غیر نیست مگر خویش بجهت مالک و نیاردین چه اولاد و غیره غیر امیر المومنین که میراث
 متشکل النفس بلکه متوهم هم باشد و ما نحن فیه متوهم هم نیست و ثانیاً ارشاد سلطان البعاصیر و اصفیاء
 یعنی سید المرسلین علیها السلام کیفیت انت الحدیث اول دلیل است بر اینکه تراش متعلق بجهت
 محدود بوده است و هرگاه میراث میراث از تقوی باشد اولاد که تردا بل سنت و ارث نبی همان کسی
 نمی باشد و اگر می بود حضرت سید الشهدا خطاب عباس کما هو فتوی الفقهاء السنی میورند امیر المومنین
 و ثانیاً در خانه رسول خدا خبر نام پاک خدا می بود که کسی تصرف نمیشد بکردار و ما ضامه همیشه بیای خود
 نمیشد و نیز پس میراث همان خلافت و ریاست نبوی متعلق خواهد بود و چنانچه در اکثر مقامات حضرت
 ولایت پناه ذکر منسوب و منصب میراث نمیشد همین معنی آمده علاوه فقرات ما بعد اعنی اتحاد و ادین العبد
 علاوه مال الله و لا قرینه قطعی بر آورده معنی خلافت و متابقی بها است و لو سلمنا که میراث مال باشد نه باضافه
 بجهت نام و چنانچه نبوت منصب میراث مال هم صلح خلافت باقی نمی ماند و لکن الاکلام فقیر تمام فسانه کوا
 میکنند که حضرت خود ارشاد سازند که معنی تراش چیست و اکل ان شصت بدخل گرفتن دین خدا و در اصل ختم
 مال خدا و خدا شریک علی مرتضی کیست نبی و اتوجه و لکن اتی لهم و ان ارتقوا لی اسماء و ناصوفی انتری

الان معینو ان موردا حدیث لیس الا خلفاء و نکته بس لطیف و دقیق گذارش می پذیرد که اگر خصم
 مستغرق شود که مصداق حدیث بموت عنه معاویه یعنی اوست اکل تراش مرقصوی تا بطریق اولی
 بنیوت می چونند که حضرات خلفاء را کلین تراش ابتدا بودند و معاویه مقتضی امر انحضرت و الفصل
 المتقدم فان من سن سنة یخیر من عمل بها علیه چنان تراش مرقصوی ماکول معاویه همان تراش
 بود که پیش ازین در تصرف خلفا بود و لا غیر و ان کان شیئا اخر فعلی الخصم البیان و انی ذلک و البته کسی
 از عقلا نمیتواند گفت که مال میراث باشد و بر خلفا حلال و بر معاویه غیر سباح پس فحوائی هر دو اهل المطر
 و قمار تحت المیزاب صادق و چون تلم با تیار رسید فقیر تقصیر اقتصار بر بقدر اولی دید چه خوش گفت
 انکه گفت من لم یفعله القلیل فلا یفعله الکثیر و الا نعم اذ ال خلقه که البته مطابق فصل الامر است است
 استدلالی که باین حدیث کرده شد طرف مقابل جوابی جز سر بیا بین انگندن ندارد و لو کان بعضهم
 ظمیر او کفی باللذونین و حیثاً و نصیراً فقط انتهى بنیم آنکه مرثیه گفتن سنت اهل بیت رسالت و صحابه است
 است چنانچه شیخ عبدالحق در مدارج النبوة گفته و هر کدام از اهل بیت انحضرت و صحابه عظام مرثیه و رثا
 انحضرت در مسلک انظام کشیدند و پس تشیع بر مرثیه گوئی دلیل خروج مخاطب از دائره اطاعت
 و پیروی انحضرت است فاجتبر و یا اولی الابصار ششم آنکه جناب سرور کائنات معلم عالم با احکام دین
 تعلیم فرمودند و این ارشاد فرمودند که در ربیع الاول هر سال انقا و محفل میلاد و قیام اوست و ذکر مرثیه
 انحضرت چنان چنین غیر و برکت و ثواب دارد و آنکه علامه عامه چه قدر درین امور زیاده و زیاده
 ابواب بنهم آنکه قول و جمله امور هدایت و تعلیم است تفصیل بیان فرمودند و حاضران سنت بقول شاه
 عبدالعزیز حیث قال فی التحفة العزیزیه باید دانست که اول مسائل خلاصیه این باب است که اول
 گویند که مقدمه مکلفین واجب است که شخصی را از میان خود رئیس گردانند و اتباع او را بخواهند
 شرع است لازم گیرند و اینی هرگاه در باب تقرر رئیس از جانب انحضرت با تفصیل حکمی صادر شد
 و تقرر او بدست است مانند پس در دیگر امور دعوی تفصیل نمودن حکم محض است ان نراشی بحجاب
 قال مخاطب او حضرت مرقصی علیه السلام کومی اس واقع کی خبر عربی تھی و وہی تفسیر بنایا

همین فرما که اقوال بنستین در ترجمه مواضع محرقه آورده و روایتی دیگر آنکه حیریل با حضرت
 صلعم گفت خاک قتل حسین را بنایم تو بگویم بی انکار سنگ زیره چند آوردم سلمه گوید من آنرا
 و ز قاروره کردم و چون شب قتل حسین را رسید شنیدیم که قاتلی میگفت ایها القاتلون جلاستینا
 قاتلین و اهل العذاب و التکلیل قد لعنتم علی لسان ابن داود و موسی و عاتل الانجیل یعنی ای کسانی که از
 جمل خدا و حسین را مقتول ساختید شایسته باد شما را العذاب و عقاب ایم و ملعون گشتید بر لسان ابن
 داود یعنی سلیمان و موسی و عیسی علیه السلام انگاه من گریه کردم و آن قاروره را گشادم و دیدم که آن
 سنگ زیره مانحن شده بود و ابن سعد از شخصی روایت کرده که علی بن قتیبه یزید بن عیینه میرفت زمین
 که بلا گرفت و چون محاذی غلیظی که در پی است بر آب فرات رسید ایستاد و از امام آن پرسید گفتند
 این زمین که بلا است انگاه گریه بیدار کرد و چنانچه زمین از خشک چشمان آنحضرت تر شد بعد از آن گفت
 وقتی نزد رسول الله صلعم رفتم دیدم که آنحضرت صلعم گریه میکرد و پرسیدم سبب این گریه چیست یا رسول
 الله صلعم فرمود که حیریل را از روی من بپوشد و خبر داد مرا که ولد من حسین در حوالی فرات در موضعی که آنرا
 کربلا میگفتند کشته خواهد شد و حیریل قصیده فاک از آن زمین گرفت و من و داد که میوم بعد از آن که آنرا
 بو کردم بی اختیار اشک از چشم من ریفت و احمد محقق از علی بن حسین روایت کرده و ملا روایت
 کرده که علی بن موسی قاسم قبر حسین گذشت و گفت لشکری از آل محمد درین عرصه کشته خواهند شد که آسمان و
 زمین بر ایشان گریه کند و اصحاب خود را نمود و این موضع جای خوابیدن شتران ایشان خواهد بود و نیز
 تمام جای رحال ایشان خواهد بود و این مکان جای ریختن خون ایشان است انتی و این عبارت
 چنانکه می بینی نقل است بر نیکه جناب امیر مومنان در مصائب جناب امام مظلوم با آنکه آنجناب را آن
 از عبارت سوره در پیوسته چندان گریه فرمودند که سنگ زیره را تر شد و ذکر کرد که آنحضرت صلعم فرمودند
 این هم از شما که در کوفه صال علی بن ابی طالب علیه السلام هذه العرصة تنبک علیهم السماء والارض یعنی بر شما آسمان
 و زمین گریه کند که در آنحضرت ام سلمه زوجه آنحضرت صلعم بعد از تبع حادثه شهادت گریه کرده قاروره
 را ساخته فرمود و آنرا در دست گرفته و فرمود که ای خداوند منا که این مصائب را بر ما فرستادی و این

برادر شهادت گریان و غیره را روده ویند پس چگونه توان گفت که امیر مومنان هدایت خزان و گنج
 در آنم جناب سید الشهدا علیه التحنه والتناظر موده و سابق داشتی که عمل فرائض متعارف را هدایت مباح
 و از شعایر اسلام است چنانچه مولوی عبدالواحد خان ابن الابن مولوی عبدالعلی در رساله از آلاء الامام
 نیز تفسیر شریف را از جمله شعایر اسلام گفته قال الله تع ومن یحکم شعائر الله فاقها من تقوی القتل
 الا یہ و پرده عصیت دیده حق این فحش است که برگاه محض شنیدن خبر شهادت امام
 مظلوم جناب رسالت آب عالم حضرت امیر المومنین را گریان ساخت پس بعد توجع شهادت ما را که امام
 از گریه باغ و عائق است و موجب این همه مخالفت شدیدی نیست الحق همانست که بعضی گفته اند فاشه
 یهبت بعض الصحابة و بطریق تنزل میگویم که تفسیر از محال اکابر اندیش چنانچه علامه محمد مولانا الشهدا علیه التحنه
 مقام میرنده بدون موجود بودن تفسیر و غیره مجلسی که مصائب جناب با سائل بجا منصفی شود و در آن
 مجلس شریف روایت صحیحی برض بیان می آید و مومنین با صدق و صفای ماهر گردیده اند شک حسرت از سر
 از دیده می بارند باید که اولیا را مخاطب با اتباع جناب مظلوم الیم بر سال و در تمام الاحرام بانقضا و مجالس
 اشتغال کرده روایات موجوده سند اعلی منبل و موافق فخر و تحریف الشارحین و سرانجام متین و غیره
 و فتوا بجز این چنین مجالس و او را ترغیب و تحریر مسلمانان بانقضا و همچو مجالس نماید و مثل مبداء و
 مولوی اسماعیل مخالفت انعقاد مجلس عزت نماید والله الموفق الصادق سید الصراط قال
 نفوز بالبدیع آج کل کے زمانہ کے دوستوں کو ثواب کے کام سوچو جو بنی رسولی کہ سہی معلوم نہ تھے
 اقول ہستین ہر الیان اہلبیت طاہرین صلوات اللہ علیہم عین ہر اشیہ قیام می نمایند عین ہر اشیہ
 جناب محمد مصطفی و اقتضای علی مرتضی علیہ الاف التحیہ والتناہست چنانچه انقضاء تمام من ترقیم یافت و
 بطریق تنزل میگویم اینجا اہل سنت و جماعت امور ثواب اینجا و گرد و اندازہ و تہمتی نہیں خدا صلوات
 صحابہ عظام و اہلبیت کرام را تیرہ معلوم نہ بود کہ قال الامام الحافظ ابو الخیر بن الخیر بن الخیر بن الخیر
 عرف التہذیب بالمولد الشریف من خواص امان فی ذلک العام و تشریفا علیہ علیہ السلام و تشریفا
 ابو اسد بن سہری النعم فیصل ما حاکک فقال فی النار الا ان یحقیق علی کل نبی ازین دان و ان ذلک ما یحاکم

ثوبه عند راسه تنفی بولاده محمد صلعم و با وضاعها فاذا کان ابولسب الکافر الذی نزل القرآن بزور
 فی النار فخره لیلته مولد محمد صلعم کسیر بولد و سید بلال له و عمری انما یکون الله الذی یمن ان ینظره بفضل جنات النجیم
 انتهى فالجواب الجواب قال المخطب اورا سب کوفین کرنا نو کہ حضرت امام کو نیز یدیلید سے مقابلہ کا سبب
 یہی تھا کہ وہ مردود بیعت اور خلافت شرع کے کام کرتا تھا اور امام نے محض خلافت شرع اور بیعت کر
 امور دور ہونے کے لئے آپ کو کربار جان مال سے جدا کیا **اقول** بہ تین مرد و راست بچہ و جہا اول
 انکہ باعث مقابلہ جناب امام حسین علیہ السلام با نیز یکفر و تفاق نیز بدو نہ محض فسق و بیعت
 چنانچہ شایع مقاصد و شرح عقائد نسبی کہ مصنف درست گفتہ فحن لا نتوقف فی شانہ بل فی ایمانہ
 لغتہ الله علیہ و علی النصار و اعوانہ و دہم انکہ تمامی اہل مکہ و مدینہ و شام و بصرہ و مصر و غیرہ بلکہ جمیع
 مسلمانان حتی عبداللہ ابن عمر صحابی جلیل القدر رسوا حضرت امام حسین علیہ السلام و حدودی چند
 بیعت نیز دیگر و مذکوری کتب السید و التواریخ میں مذاق مخاطب سہ مسلمانان بیعت کنندگان بدعتی
 باشند و اگر صیابا بن رضی ہستم مگر اولیاء مخاطب عدالت حملہ صحابہ کمال جد و جہد ثابت می کنند و
 در بنیاضال مفصل فی النار بودن اہل بیعت لازم می آید فانظروا ایہا المنصفون سیوم انکہ مقابلہ
 حضرت امام حسین با نیز یکفر و طبع خلافت بعض علماء اہل سنت نوشتہ اند و نہم ابن القیم چنانچہ
 ملا علی قاری در رسالہ خود کہ مسمی است بکتاب المسرت الوردی فی مذہب الامام المہدی نوشتہ
اقول الثالث انہ رجل من اہل بیت النبی صلعم ولد الحسن بن علی رضی اللہ عنہما تخرج فی اخر الزمان قال و
 قد استلأت الارض حبرا و ظلم فیملارہ قسطاً و عدلاً اکثر الاحادیث علی ہذا یدل و فی کونہ من ولد الحسن
 سرطین و ہوان الحسن ترک الخلفۃ کذلک فحصل التمدین و لدہ من یقوم الخلفۃ الحق المتقممۃ العدل اللہ
 یملار الارض و نہا سنتہ اللہ فی عبادہ انہ من ترک شئیاً للہ عرضہ اللہ و اعطی و نہا افضل ما تمناہ
 و نہا اختلاف الحسین فانہ حرص علیہا و قاتل علیہا فلم یظفر بہا نہ القضا ابن القیم و سولیس یقیم فان الحسین
 حاشا ان یکون حریصاً علی الخلفۃ و لا عاراً علی المقابلی بل الزم سبطا لیتہ جامعہ من الامتہ ان باقی
 الکوفہ و شمل من یمن علی یدری النظم و الفخر و فوجہ بالاتیان الیہم فلما اشرقت علیہم خافوا الفوج چہار

قال المخطب اورا سب کوفین کرنا نو کہ حضرت امام کو نیز یدیلید سے مقابلہ کا سبب

[illegible]

اتفاق گوی سبقت ر بوده احدی از عاصیان و فاسقان و عتبدان هم سرست او نمی تواند شد و اگر
 مخالف نیز را مسلمان دانسته بنظر اسلام دوست آن مردود باشد تا هم در فسق مسلمانان این زمان
 و فسق نیز و نیز بیان فرقی است از زمین تا آسمان و الحافل تکفیر الاشارة و المناصب السیدیه
 عباده مدیم آنکه فی جامع الاصول و فی صحیح مسلم عن نافع قال لما غلوا نیرا بن مساویه و اصبغوا علی ابن
 مطیع اناه ابن عمر فقال عبد الله بن مطیع اطرحوا الی عبد الرحمن و ساءه فقال فی لم اناک لا طبع الیک
 الا حد تک حدیثا ستمه من رسول الله يقول من خلع نیرا من طاعة لقی الله یوم القیمه و لا حرج له من مات و سیر
 فی عتقه سیقات میتة خالیه قال بن ابی الحدیدان عبد الله بن عمر طرق علی حجاج لیبایع عبد الملك کتک
 الملك اللیلہ الامام لانه روی عن النبی انه قال من مات و لا امام له مات میتة جاهلیة و حجاب علامه دہلوی
 طالب خراہ و نیزہ اثنا عشر ہجری فرماید عبد الله بن عمر کہ از سبعت حضرت امیر المؤمنین علیہ السلام ابدا و
 منوہ القاعدہ و زید و وقت تسلط حجاج در پیش او حاضر شدہ گفت دست یاز تا با تو بعت نخواہد
 و اماست عبد الملك بن مروان کہیم حجاج با آن تعصب و عداوت کہ با اہلبیت داشت گفت دیر درازت
 علی القاعدہ منوہ امر و زامہ کہ بعت با عبد الملك بن مروان کنی دست من از سبعت تو باز داشتہ شد
 اینکہ برای من حاضر است امیر فقیر می گویم کہ روایت القاعدہ عبد الله بن عمر از سبعت حجاب امیر المؤمنین
 سبب کثرت شہرت حجاج است شہادت نیست حتی کہ شاہ ولی اللہ در الزلۃ الخلفا اقرار آن کردہ و از
 بعت کردن حضرت عبد الله بن عمر با حضرت زید و حجاج با این کشند و احتیاطا ترتیب زید و زید بیان
 در الفاظ و شرح بین دیدنی و رضائندی امام مظلوم با چنین و عیان ملاحظہ کردنی است بقول
 جویری و سی استخوانہ اقبل سنگ اسکو در بدر و کیا تمی در بر نیر کے پایا ابن یوسف کے پاؤ
 پر و کیا قال الخاطب اور ہذا اپنی عقل سے بوجہ کاس توفیر کے بنائے اور مرثیہ کے کافی سے کیا
 حاصل ہوا ہے سوار دولت اور شکست اور شک ناموس امام کے اور بھی نکلتا ہوا قول و سبعت
 انچہ فادہ منوہ مردود دست بچہ و صبر اول آنکہ در بنا ساقن تفریہ و خواندن مرانی اظہار صبر و عجا
 حجاب امام مظلوم و ظلم لمان می باشد و آن ہجوع من الانواع موجب ذلت نیست ویم

انکہ غنا اگرچہ در مذہب اہل بیت رسالت حرام است و دامن منین متیقن از استعمال میراست
 لیکن اگر اعیاناً از عوام مرتکب خواندن سراقی بہ غنا شود اہل سنت و جماعت را تشبیح بان غیر شد
 تنفی لقرآن تیر در مذہب شان جائز است کافی مدارج النبوة سیوم انکہ ساختن تصویر و خواندن
 صفائین واقعیہ و گریہ نمودن در مصائب جناب امام مظلوم باعث ثواب ہا است کہ زبان تسلیم
 از بیان آن متعریف بہ عجز است و در محزون و مغموم بودن اقتدا است بجناب سرور انبیا و علی مرتضیٰ علیہما
 الصلوٰۃ والسلام من الملک المتعال کما مر انفا قد ذکر قال الخطاب کوئی جہانمین اپنے عزیزک اور
 دوست کی فتح اور تبری و مہوم و ہام سے بیان کرتا ہے یا شکست اور رسوائی تائید اور قبول سے
 سر باز را میوینک نام ولے بنود اور مسلمان کے سامنے زبان پر لاتا ہے اور اس طرح ایک را کہنے میں
 شہرتا ہے میں پر بیون گذرے تمہیں شرم نہیں آتی بڑے بشیرم ہو لقا ایسی بھیجانی پر سچ ہے
 ایسے ہی لوگ یہ دیک کے بہاٹ ہیں اقوال و بنسختین جحد و شست بچند و جد اول انکہ تھکا رہتا
 انبیا علیہم السلام و دیگر گذشتگان و کلام اللہ و احادیث و تفاسیر و کتب تواضع اہل اسلام موجود
 است واحدی از مسلمانان تذکار مصائب انبیا علیہم السلام را موجب تلخ شان جناب شان
 نگفتہ و یہ ظاہر کہ اگر بیان مصائب موجب تنگ دولت انبیا ہو وری خداوند کریم و قرآن مجید مذکور
 آن نفرو دے دوم انکہ در فرقان حمید و تفاسیر آن نام از اول انبیا علیہم الصلوٰۃ و جناب مریم و
 عیسیٰ علیہ السلام مرقوم است حتی کہ ذکر تہمت زنا بجناب مقدسہ موجود و اعطان بر ملا و پردے
 ہزار ہا مردم بیان می کنند و ہزار ہا در ہر النجہ ہام تفاسیر مطبوع کردیدہ بمطالعہ دوست و دشمن سیر
 و کہے انرا موجب شرم و جیانی نمی دانند سیوم انکہ در کلام باری عز اسمہ ذکر خواستگاری زلیخا بہی
 زنا از حضرت یوسف علیہ السلام مندرج یا انکہ زلیخا زان بعد شرف از دواج آنحضرت رسیدہ اگر
 کسی از اہل زمانہ ذکر بد اطواری سابقہ زوجہ کہے درج کتاب نماید انکس بالبدیہ بدرجہ غایت پسند
 سازد و حضرت باری عز اسمہ و تفسیر نسبت حضرت یوسف بیان امر مذکور را جابر و اشتد تقیانی
 اہل زمانہ نسبت بجا صان خدا قیاس از الفارق است یہ در حق خاصان خدا حال اتعی در است

راست بیان کردن مخدوری ندارد بلکه در اخفای آن قیامت با است و لعن ما قبل را منتی موجب قضا
 خدا است چهارم آنکه نوافضن تاشه و معمول اگر چه نزد امامیه حرام و ممنوع است مگر اهل سنت را طهر
 نمودن غیر سید میسر شد و بعد از حق در دایره النبوة نوشته گفته اند که بودند عبدالله بن جعفر از جرای
 که تقنی میکرد و خود میزد و بر سر وی آورده اند که سحر بن السبب که افضل تابعین است زنده می شد
 بدی مثل مردی می شنید غدار اوستندی شد سماع آن همچنین سالم بن عبدالله بن عمر و قاضی شریح
 می شنید غدار از نیکان با جلالت قدر و کبر بن وی و سعید بن جبیر که از امام تابعین است شنید از جابر بن
 تقنی میکرد و دوف نیز و همچنین عبدالملک بن جمیع که از علما و ضابطه و فقهار عباد که اجماع است بر عدالت
 و جلالت وی می شنید غدار او می دانست الحان را و ابراهیم بن سعد مروی بود امام عصر خود و زنده می شد
 نمی شنید از ایشان از غدار و فتوی داد در مجامع و پیرسیدند از وی از احوال مالک پس گفت
 خبر دادند که دعوتی بود در مدینه بر نوع و با قوم و قوف بود و خود ما که تقنی می کردند و لعب می نمودند
 و بود با مالک و فتنه می کشید و از آن تقنی می نمود و اندک علم حکایت کرد از صاحب تذکره که پرسیده شد
 امام ابو حنیفه و سفیان قزوینی از تقنایس گفتند هر دو نیست قضا اگر کافر و زنده از اسود و مغار انتی و لیله فاحله
 پیغمبری گوید و صاحب اتباع همین خود را اصل ساخته و فراموش دیگر را بران تپاس کرده از نوع طهر
 اینکه ادلیار مخاطب روایت می کند که آنحضرت صلعم اجازت تماشای حشبیان و غدار خسته را نیش
 فرمودند و چنانچه حجاب بجز در خانه محقق و منتقل محیط میکردان فروع و اصول و اوقف و اوقف و مؤلف
 عارف معارف اسرار و تقنی و شورش را نگاه رب الحجة و الناس المفتی میر جاس و امام غفر له و جوامع معتبره و غیره
 و ایضا حمیدی در مجمع بین الصحیحین با سند خود نقل کرده که قال عائشة رایت النبی الشیر فی وانا انظر الی
 الحیثیة و هم یلعنون فی السجی فخرجهم عمر یحیی عائشة میگوید که دیدم پیغمبر خدا را اشاره تماشای کند و من
 در آنوقت تماشای حشبیان میکردم و آنها در سجده کرم لعب و بازی بودند و من هم همراه آنها را شنیدم
 از امامی سلام میشود که لعب و بازی در خانه خدا تماشای آن از حشبه است که در آن کرم
 و کرم و بازی با اشاره کرده و چنانکه خصوصاً پیغمبر را این دو سنت و عیب خود و تقوی می کند اما اگر

این حدیث را در کتابها
 و روایات معتبره
 و صحیحین
 و غیره
 و در کتابها
 و روایات معتبره
 و صحیحین
 و غیره

توفیق اهل بیت نبوت و راز کند که امام مظلوم نوره و حکیم یا شقیه الشیطان زده فراید که در من با شما
 می جنگم اینچنین امر و نیست که بزرگان میگناه می تازید و محرومانی این صدای مهابت انقضا شمر از تعرض منسجم
 سر پرده عصمت و طهارت دست کشیده با هم را میان خودش متوجه با تحضرت گردید پس از طرفی جماعت
 شمر از طرفی دیگر فوج آخر حمله آورده جناب سید الشهدا را پس و پیش در میان گرفته آنگاه در باران تیر و نیزه
 از هر دو سو بر سر وقت امام مظلوم باریدند که آن یکتار رسیدان و عالجایم تسلیم و رضا بدست گرفته ایشان
 اسب بزرگین شهادت افتاد و غنان عزیمت از حیات اینچنان بی ثبات کیسوت کشیده رخت آواست
 لعل و دوس علی گشتاد و گویند که این ساسخ بعد زوال شمس از نقطه دایره نصف النهار بوده که جز و اول از این
 وقت نماز پیشین است و گویند این حال بر آنست که تکبیر افتتاح بر پشت ابریش و رکوع بعد از آن نظر از آن
 و بعد هنگام وصول بزمین دست داده و باین صورت و بهیت معمولی نماز ظهر خست ظهور دیدم و پسین
 کشاده و اخلا فیکه و رقاعه سر مبارک است در اصل رساله و نیست واضح همین است که این شهادت
 را در آنزل برنا صیه مال خولی بن نیریز مال نوشته اند اگر چه با وی این شهادت نصرت فرشته را گفته
 اند و در واقعیت که چون تن مبارک بکثرت جراحات سهام و راج غرابال شد شمر ملعون تنضیه با صواب
 خود کرد و که با وصف تشبیه شدن بدنش بر خمهای تیر و نیزه هنوز زنده گذاشته اند که ناگاه تیری از دست
 بدختری از بدجنان یکام حضرت امام حسین رسیده کار او را تمام کرد و که از پشت اسب بزمین افتاد و
 در همین حال شمر نامر و شمشیری بر روی مبارک حواله کرد و سنان بن انس نخعی از پی رسیده و ششم
 نیزه مجروح ساخت و خولی بن نیریز از اسب فرو رفته خواست که لقطع سر پر واز و که دستش لرزید و ثبل
 بن نیریز بگ زد و برادرش حال از اسب فرو آمده سر مبارک را از تن بریده پیش برادر خود خولی انداخت
 و بعد از آن اسب از دست میداد لشکر باین شمر و ابن سعد بر بقعه کمال طه و پسین رفت و باینش می رود و با حمله
 چون سر حسین مظلوم را بر خنجر میداد از تن جدا کردند و شجره رسالت و دودم نبوت و نبالت را به پیشینه طالع نیریز
 گویند تقیس بن انصت پیر پیش از تن بی تیر کشید و خب بن بدیل شمشیر او گرفت و شمر با هم را میان خود
 قصد حمله اهل بیت عفت و طهارت نموده تباراج پیروا خت علی بن حسین که بر پشت بریاری افتاده و توبه

که نظر ستم بر مالش افتاد خواست که او را بکشد که شخص دستش گرفت و گفت که مسلمانان اطفال کناره را
نکشند و تو این میا را مسلمانا میکشند شمر جواب داد که امیر شیخ این را فرموده است که نه بیه از آل عبا
نباید گذاشت او گفت که این همه را پیش امیر باید فرستاد تا او را چه خواست او باشد ببل آرد پس شمر
و ابن سعد گفتند که اسپان را بر تن حسین و دواند ضایع نیست کس از سواران جسم شریف و عنصر لطیف
حسین را پامال سم اسپان مانند خنجر انداخته استخوان تن مبارک ریزه ریزه شده بشکست و سر مبارک
را بر تیره کرده بالین بر تن مالک و فحلی بن یزید که نه پیش ابن زیاد و متاوند و زنان اهل بیت را نیز تران
بی پرده سوار کرده و علی بن حسین بپایر بر شتری انداخته روانه بکوفه ساختند و گویند که ابن سعد یک روز
در کربلا مقام کرده کشتگان خود را در کور نموده و تن حسین و همراهیانش تا سه روز همچنان افتاده
ماند کسی دفن نمیکرد تا آنکه روم غاصبه که قریه ایست بر کناره فلات فرام شده تن حسین را در یک گور
و دیگری تنی هاشم را در جنب او باقی نهاد را یکجا کرده دفن کردند حال آنکه تخیل ساسی شد ای اهل بیت
که با جناب سید الشهدا در کربلا شهید شدند باید شنید و سرشک غم از دیده پر خیم و ماتم این اخبار اهل عالم
باید باز برید و بعد فاصله نقلاً از بعضی مکاتیب مصنف رساله سر الشهادتین آورده و از فرزندان عبدالمطلب
جعفر طیار برادر حضرت علی کرم الله وجهه و دو سپهر همراه حضرت امام شهید شدند که محمد و عون نام داشتند
خواهرزاده های حقیقی حضرت امام بودند و در ایشان حضرت زینب که دختر حقیقی حضرت امیرالمؤمنین
علی علیه السلام از این حضرت قبول بودند و خواهر حقیقی حضرت امام بودند و با عبدالمطلب جعفر طیار کساح
شده بود و حضرت امام زین العابدین محمد بن الحسن و محمد بن عمر بن علی و دیگران از بنو هاشم
و بنو ابیان رفتند و حضرت زینب خواهر حقیقی حضرت امام و شهدا بودند و حضرت امام و حضرت سکینه و حضرت
حضرت امام و دیگر زنان اهل بیت که همراه بودند و در بلاد شام رفتند انتهای کلامه الشریف اینست مال
همه اینان که بلا که همراه سید الشهدا بودند و پشته یه تنوا بود که شهادت جناب سید الشهدا داشت که بلا در آنجا شورا
یعنی در جمجم روز جمعه جزو آل انبیا سال شصت و یکم از هجرت اتفاق افتاد و سینه شریف در آن روز
پنج و شش سال و نیمه و پنج و رسیده بود و ولادت با سعادت پیغمبر شیوان سال چهارم از هجرت

و شهادت روز عاشورا سینه شصت و یکم از سجدات پس عمر حضرت عیسیٰ یکم و کاستن پناه و شصت سال
و پنجاه و پنج روز باشد و درین باب اختلاف را سامانی نیست لیکن صحیح و معتقد همین قدر است که بر این اتفاق
افتاد و القدر چون سربدارک سید الشهدا را و دیگر شهیدان و شست که بلا با اسیران اهل بیت رسول خدا
مکوفه رسیدیم چهار دست نهاد و چو رو بیداد این زیاد و بهر وقت دو دمان مصطفی فرستاده از آن شهر
می شود و بر این طریق کتب سیر و اخبار و ما برین اسفار آثار اخبار غنی و منتخب نموده باشند که هرگاه اسیران
رسالت و بندیان دو دمان فوت و نبات با سربدارک سید الشهدا می ساختند و شست که بلا و اهل
کوفه شدند این زیاد و نعمه الهی یوم التذات و قهر امارت خود میاراسته بایست و وقار و کثرت شکلی شست
در خانه بارعام کرد و چون وضع و شریف از مردم کوفه حاضر آمدند سربداری اهل بیت مصطفی و ذکری داشت
و در بیت رسول خدا را سربدارک سید الشهدا را حضور خود طلبید همین که سربدارک حضرت امام حسین علیه السلام
تطهرش کرد بار بار میزد و تسبیح میکرد و چو سبک بر دست داشت بر لب و دندان سیارک میزد و گویند که در
همین حال این زیاد بر سرش فرستاد و خطبه خواند که شکر خدا را که افکار حق نمود و امیر المومنین بزرگوار
فتح داد و کاذب این کاذب را کشت و دیگر الفاظ کفریه بر زبان نراند که عبد الله بن عباس از جای خود برست
و گفت که ای دشمن خدا و عدوی مصطفی تو دروغ گو هستی و پدر تو و اکس کنه را اسیر ساخته او تیر و تیغ
است و ای بر جان خسران مال تو که اولاد پیغمبر را کشته و اهل بیت رسول خدا را ذلیل و خوار کردی صبر
منبر که مقام صدقی است ایستادی و از خدا شرم نداری که چنین دروغ قبیح بگویی و راه کذب بپوشی
روایت کرده اند که در میکا اسیران اهل بیت را حضور این زیاد حاضر کردند گفت الحمد لله الذی اکرم
و اکرم بشت که خدا را که منشی داد و بشننان و منشی داد و حضرت امام کلثوم جواب داد الحمد لله الذی اکرم
بمهر و انوار الهیه شکر خدا که کرامت کرد و ما را پاک کرد و فی باز این زیاد گفت که ای
قدرة الله جل و علیه قدرت خدا را که کلثوم در جواب فرمود و تسبیح الله میخواند و کرم حضرت بنیاد و کرم
است که هیچ کس خدا را سزاوارتر از شما و شما را انصاف فرماید و میان ما و شما اینی در روز قیامت این زیاد را
جواب داد که گفت که شکر خدا را که سزاوارتر از شما و شما را انصاف فرماید و میان ما و شما اینی در روز قیامت این زیاد را

را با زنان و یتیمان اهل بیت بجهت ریش آوردن دنیا آنچه سر یک یک را از تنهیدان و بدین و حال حسب
 آن سر را پرسیدند آغاز کرد و خدایا آنکه شمر ذی الجوشن سر مبارک حضرت سید الشهدا علیه السلام را
 پیش او گذاشت و به اظهار اجرای جنگ با سبایات و افتخار پر داخت با صفای واقع که بلا و شانه هفت
 حال سبایا و سرهای شهید المعان استبشار و فرج و انبساط از ناحیه حال آن خسران مال قتیله دنیا آنچه
 ابیات این المیزبانی یعنی مصرع لیکت است یاخی میزدند و اما آخری جاوید و از حال تنه از نشانه خود
 می بالید و بچوب خیزان لب و دندان شاه شهیدان را میزد و میگفت که ای ابو عبد الله اگر امان نبود که
 سنین عمرت تا ایندت رسد و سر و ریش تو از خضاب محفوظ باشد و در مناقب السادات منقولست که
 در آن ساعت که سر مبارک حسین پیش یزید پلید میزد و شادی می شد و غم می خورد و سر مبارک را
 با انواع امانت میکرد و خبر به بعضی صحابه رسول الله صلعم بر فست گریان آمدند و گفتند ای یارون چه میکنی ایشان را
 حکم قتل کرد و بهشت صحابه را آنروز گردون بزرگویند که سمره بن جندب از صحابه که حاضر آن مجلس بود چون
 ضرب خیزان بر لب و دندان شاه شهیدان ملاحظه کرد از دست مضطرب آمده با یزید پلید مخاطب شده
 گفت قطع اندر یک که چوب بر لب و دندان میزدی که بوسه گاه رسول خدا علیه الصلوٰه و الثنا بوده
 است یزید یارون بچوب زنده گفت ای سمره اگر شرف صحبت تو با رسول خدا مانع نمی شد اینوقت
 گردنت می زدوم سمره گفت سبحان الله که در حق من ملاحظه صحبت رسول میکنی و با جگر گوشه گان رسول
 و فرزندان قبول خیانت معامله کردی که هیچ کافری با مسلمانی کند این گفت و از آن مجلس برخواست
 بعد از آن بقاصد قلیل می نویسد یزید جواب رسول قهصر بیکوت ندیده متوجه بطرف زنان و یتیمان
 اهل بیت شده زینب و کلثوم و علی بن حسین را نزدیک طلبید چشم حضرت زینب چون پر سر مبارک
 شاه شهیدان افتاد گفت و اجداه و امجداه بعد از آن خطاب به یزید کرد و گفت که هیچ میدانی که زنا
 خود را در سر پرده عزت و حجاب نشاندی و دختران رسول خدا را با این بی پروا گویا بهشت را می
 گردی و در مجمع مردان پیش خود طلبیدی فروای قیامت از عهده خود چه جواب توانی داد و یزید سینه
 که این کدام است گفتند زینب خواهر حسین عا و دختر فاطمه زهرا است پس از آن گفتوم برخواست

و بر سر حسین افتاد و دندان خود را بر آن لب و دندان چندان مالید که بهوش بر زمین غلطید
 چون بهوش آمد و عای بد و رحق نیزید کرد و گفت ای نیرید تمیغ از دنیا نیایی و چنانکه ما را در بالا انگذی
 تو بم در دنیا و عقی روی راحت نه بینی نیرید بگوید گفت مگر این زن هم خواهر حسین است گفتند آری این
 گفتند و خنوا طم است پسر تو چه بسوی امام زین العابدین کرد و پرسید که پسر کیست که این علی بن حسین
 پسر حسین بن علی است گفت که شنیدم که علی بن حسین کشته شد گفتند که حسین را سده سپرد و علی اکبر و علی
 علی اسیر علی اکبر و علی اصغر در دو کشته شد و علی او سده که چهار روز او را اسیر کرده آوردیم نیرید گفت ای
 کو دوک میدانی که پیرت میخواست که بر سینه خلافت نشیند و بر سر منبر با خطبه تمام او خوانده شود و ای
 که سزاوار خود رسید علی بن حسین گفت که ای نیرید کجا این شیر را پدران ما مانده اند یا پدران تو فاست
 و امامت از آن پدران ما بوده است که در راه خدا جاود کرد و دنیا از پدران تو که شرک با خدا نمود و در
 جزا محال ما و شما فیصل شدنی است و کرمه و سیر از این ظلمت است که بقلب بقلب خوانده تمام کلام
 فرمود پسر نیرید حکم داد که ست نبای ای اهل بیت را بفرودگاه اینها بنزد و حسین را بر دروازه دمشق آفرین
 نماند چنانکه گویند که تا سه روز سر مبارک بر دروازه دمشق آفرین ماند بعد از آن وزیرت حسین را با سر
 مبارک او روانه مدینه کرد و مشقوست چون نیرید عایا استیحه اهل بیت رسول و وزیرت قبول را در آن
 مدینه نمودن بن شیر را با جماعتی از سواران مقرر کرد که اینها را بمدینه رسانند چنانچه امام علی بن حسین
 سید الشهدا و سرهای دیگر شهیدان و شش که بلا فراموشی همراه زنان و یتیمان اهل بیت روانه مدینه نمود
 شد و این روانگی هم عاری از حلیه و زینت و خواری نموده چنانکه کلام ابن جوزی میخورد که دال بر انصاف جانی
 گفته که از جوره میداد این زیاد که نسبت اهل بیت انجوی عمل آورد و عجب نیست که او محکوم و متقا و نیرید بود
 لیکن از گمراهی نیرید نیست عجب است که چوب بر دندان حسین زده و اهل بیت را نیرید شترانی نیرید
 و خواری سوار کرده با سر مبارک بطرف مدینه فرستاد و پسر گفته که هیچ مقصود از این نبود مگر فحشیت
 کردن اگر در دل و کینه جا بلیت و عداوت کشته شدن اقرای او که بر وزید را کشته شد یعنی او
 بر ائمه تعظیم و کرمه سر مبارک سبک و کفن پیدا و دفن میداخت و نیکوئی با آل رسول و وزیرت قبول

می نمود و آنکه چون قاضی اهل بیت از مشی عازم مدینه شد ثمان بن بشیر که از طرف نیریز حین عبور
برای عیادت از اهل کعبه خدمت در راه باو رسید حسین پیش آمد و مراتب اطاعت و تعظیم و کرامت
افزاینده را چنانکه باید از جانب خود بجا آورد و بجهت رسانیدن و رسانیکه خبر حاجت اهل بیت رسالت
پیش رسید ایداد مایه و انصار و دیگر اهل مدینه از صفار و کبار استقبال و دیدار بنیکه در بیت رسول
بگوشه ای ایستاد و دیدار معالقی از خود و آنکه در گریه و زاری برایشان گذشت که غار
حمله شرح و بیانست گویند که بعد از آنکه روز وفات حضرت سرور کائنات علیه افضل من الصلوة و التحیات
بر اهل مدینه گذشته بود و همان مصیبت آنروز گذشت که امام زین العابدین با زنان و یتیمان اهل بیت
بیت و سر مبارک سید الشهدا علیه التحية و الثنا از مشق بدین برگشت فریادی عجیب و شوری غریب در
مدینه برپا بود که یا از هنگام صیامت میدادند و بار بار دین درازند و در مدینه و همه از کین و مین از
غم و غصه مین بودند و حالیکه عارض حال آن مؤمنین حضرت ام سلمه را گشته از آن چه توان گفت که فرمود
فرادی از زنان و یتیمان اهل بیت نبوت را بکار میگرفت و بنیکه سینه تا آنکه همراه و زینت قبول نمود و در
مسجد حضرت رسول اهل الله علیه و آله و سلم شمره از زر زینیا لید و زین حال میگفت ای پسر رسول
الله بر آن روز صدمه شرا بگریه اهل بیت نوشتن راز و غناک و خیزن در بلای دشمنان وین گویا
آورد و کس مبار و جهان یار بگرفتار نخبین و اشتی نجوت بعضی اخبار است انصهر عبد الله عطا
نکره و آشنا و غم که بر یوگیان عصمت و طهارت را با چنان چنین نام بدون و احوال شهادت خباب
امام مظلوم تفصیل هر چه تمام تر مع وقایع سر مبارک و امسپ و اندین بر نقش اهر تقلم بیرون و
باز از اسطلاح بیرون جایز است و در ایام و حبس غنمت اسلام و باعث ملام و صورت اولی همان
بر اسب از طرف واقع خوانان معاصی امام مظلوم و اعطان احوال شهادت خباب سید الشهدا را تصور
ایستاد و در صورت شامیه اولاً که سید ذات نقل نمود و بعد نقل و نقل برانی کتابت آورده
و کتابت بقیه اولی ترتیب به تحریر بنیر الشهدا و بنیر رسیدن و باز از امسپ و کس اسلام و باعث شمر
و زین و الشیخ و خواست از آنجا خوان و بنیر گفتن چه سخن دارد و غنمت و یا اولی الا بعد از شمر

سنا خوان میرید فرقت الیست کہ اورا غلیظ الرسول و صوبہ بظلمہ را اثنا عشر سی سالہ و کما قال
 القاضی حیاض و ابن الجبزنہ انکہ اورا کافر می دانند قال الخطاب خدا جانتا ہے سب بد کو
 سنا کہ کہتے ہیں کیا ہم سنا نوکی بھی میں جنگی میگت ہوئی اقوال وہ استعین از نیابت
 نصب و خروج مخاطب بکمال ظہور واضح است حق تعالیٰ اجزاء ان و ہادی بنی کہ بخدمت خدام
 جناب امام مظلوم علیہ السلام چہابی اوی می کند بلکہ حضرات و ہادیہ امانت و استحقاق آنحضرت
 صلعم را ذریعہ تفاخر انکاشتہ اند چنانچہ صاحب رسالہ غایۃ المرام مخاطباً بھو لوی نجم الدین قزوینی
 بہ صفحہ ۴۹ می فرماید علم قدین را دکان اشعار سے ظاہر ہو گیا کسی ملحد کے یہ اشعار میں لایق
 دلیل و سند پکڑنی کی نہیں ہے اور ایسے ہی شعرا کے حق میں حق تعالیٰ فرماتا ہے والاشعر
 تبہم الغاوان ان اشعار میں تفصیل و تفسیق جملہ نقما و محدثین و اولیاء کرام متقدمین و متاخرین
 مستحقین کے اور امانت اور استحقاق را آنحضرت صلعم کے سراسر مذکور ہے اور اطلاق بت کا
 انت آنحضرت صلعم کے کیا ہے مولد خانہ و بنی خانہ کو تجانہ قرار دیا ہے جیسا کہ پیشوا علی الملک
 عبدالوہاب فی ضم الکبریم شریف آنحضرت صلعم کا نام رکھا انتہی مخاطب چاہے خدا کو برا کہے
 چاہے بجناب پیغمبر صاحب بے ادبی و گستاخی کرے کوئی پوچھنے والا نہیں ہے و بخدا اے کعبہ
 اکثر شہود و بید ساعت احوال مصائب جناب خامس آل عبا علیہ التحیۃ و الثناء و ربوی فقیر کجبال
 تصدیق و خضوع و خشوع بیان کر دند کہ از اقرار ان مائتین ام حلیل جلوہ ظہور نگرفتہ فی الواقع
 شہید کر بلا این حق نہا است ورنہ انسان ضعیف النیان را چہ یار کہ در گرسنگی و تشنگی سہ روز
 کجبال شجاعت و اودر دانگے دادہ و مرگ نو نہا لان خاندان نبوت گوارا نمودہ و بصبر و استقلال
 جمیل شربت شہادت نوش فرماید قال الخطاب اگر تمہارے باپ بہائی کا کوئی ایک
 نابوت بنا کر تمام شہر میں بھالے اور آگے آگے اوسکے مارا درگاہی کمانے کہ بیان کرے اوتہا کہ
 عورتوں کے نام لی تو تم بیٹ مارے کو موجود ہوا در شہر میں مذہب مروارید حضرت امام کا
 اپنے ہاتھ سے یہ حال کرتے ہو کیا انصاف ہے ہمیں اپنی دولت بوسمیں امام کی تعریف

پوچھو اور جو کام پریدہ درونی ایک سال کیا تھا تم ہر سال ہر شہر میں کرتے ہو در اسی ڈر کر کہو
 یہ کام پریدہ کا ہی یا امام کا قول و بیستین انچہ افادہ نمودہ تجزیہ پیش نیست چہ بقولی کار یا کان
 قیاس از خود گیر گرچہ ماند در نوشتن شیر و سیر چہ بالبدایہ معلوم است کہ اگر کسی حال شخصہ کہ
 موجب کسر شان ظاہری او باشد باخبار و چہا پہ در آرد آن شخص بسیار زیارتنگ دل و بخیدہ خاطر
 خواهد بود و احوال جناب امام حسین در صد کتاب درج نمودن و باز آنرا بچاپہ پسون کار اہل ایمان است
 نہ پریدہ بی ایمان فلا تکون من المنافلین قال المناطیہ اور ہم تیس پوچتہ ہیں کہ بی تربتین اور غش ناکر
 اور کو چہ باز زمین لیا اگر اسکو دکھائی اور سنائی ہو اقول و بیستین بنا ساختن تعزیر و قیامت برآ
 گریہ در صایب امام مظلوم و اظہار تجاعت و صبر حضرت ظلم ظالمان می باشد قال المناطیہ
 اگر کسی سے فریاد کرتے ہو تو پریدہ ہی نہیں ہے کہ ہم اسوقت اس سے جا کر لڑیں اور اگر ناواقفوں کو
 سنائی ہو سیکڑوں برس سے فیضت کرتی ہو کوئی ایسا نہو دو و مسلمان اب باقی نہیں بکہ اسکو
 نہ جانتا ہو کیا سال بہرین بی نسبتی محرم کی ہول جاتے ہیں اقول و بیستین انچہ مخاطب افادہ نمودہ
 معارضہ است بالینکہ احوال مصائب جناب امام حسین در کتب سابقہ درج بود الحال سر الشہادتین
 و تحریر الشہادتین فکدہ و شہادت نامہ و غیرہ مالیت نمودن چہا پہ کنانیدن برای چیست اگر کسی
 فریاد می کند حال پریدہ کیجاست اگر برای شنوائیدن ناواقفان است آن ہم بیجا چہا کہ کتب سابقہ وایت
 حاصل گردیدہ فالجواب بجواب اگر تکرار نہ کا مصائب حضرت موجب ثواب خروست فوالمقصود
 قال المناطیہ در جو غم کے واسطے ہے اقول و بیستین نعم کمذا و الاقباحہ فیہ کما سیفخ مک قال
 المناطیہ تو اسکے دو صورتیں ہیں ایک تو یہ کہ رونے اور غم کے لیے عقل اور شمع کی رو سے کوئی
 چیز بنانی درست نہیں اقول و بیستین این ادعا محض است بدون قیام دلیل قابل اعتنائست قال
 المناطیہ دوسری یہ کہ ایک کیا خیال کر کے رویا نہیں جاتا اقول و بیستین در تنہائی تیر بعد تصور
 معرکہ کربلا مؤمنین در یاد آگرمی سازند لیکن چہن تصور کامل بوقت سماعت و آیات مقتل جتا
 امام حسین دست نمی ہر و خواندن شنیدن روایات مذکورہ ہر یک ادشوار لہذا در یکجا جمع گردے

می شتوند و گریه می سازند و که ای امر باعث بران گردید که گریه نمودن در تنهایی جایز نباشد و در مجمع
 نارواست و دعای فعلیه البیان قال الخاطب اگر یون که کو که هر سه دل سخت تپه برین بگو سطر ح رو نمان
 آتا تو بهیرو نمانهارا کیا ہو ابر ہی مشکل بات ہوتے اقول نبیستین ہوسنین ہم در مجمع وہم در تنہائے
 گریہ بر مصائب جناب شہید کہ بلا می نمایند کجا ہونظاہر کمال الطہیر و من لم یجعل لشدہ نور انما لہ من نور
 قال الخاطب کہ جب ایک امام بارہ بنی اور مرثیہ اور کتاب و کتابی اور دوسو ہول بہت سی روشنی اور آہن
 ایک ڈھانچا ہی ہو تب کیا کہیں تین و نا آوے اور جو یہ ہما تہہ ٹکونے تو تم رو چکا اقول نبیستین
 و یزولا بہر کہ منو قریب ہفتا و مجلس بقرعہ الحرام ہر روز منعقد می شتوند کہ دران سوای روایات
 صحیحہ دیگر نظم و نثر خواند نمی شود و چہنری از لوازم تخریر داری در آنجانی باشد و الوف و الوف یونین
 جمع میشوند و گریہ می نمایند اگر صدق دل آری در بین مجالس شیک شو و گریہ تا یک رسالہ در باب
 استحسان انفعال مجلس تخریر کردہ برای خواندن روایت صحیحہ و محقرہ و مقتل فاضل و بلوئی و ہاوی
 سلامت اند صاحب جانت فرما و نہ مقصود خود کہ مانعت حزن در مصائب غامض آل عباس است صاف
 صاف تخریر نمایند بلکہ باقتدا حضرت نوح لا اعظم و زفا شورہ و انجیل ایجاد تجویز فرما و جواب تقصیر تہم
 این بقولہ سابق گذشتہ فتنہ کہ قال الخاطب افسوس بگو تمہارا حال خیال کرنے سے رونا آتا ہے او
 تم سنگ لون جو لون صرفا ہے دلی چا و لگا لینے والو کو حضرت امام علیہ السلام کا خیال کہ تو
 رونا نہیں آتا اقول و نبیستین مخاطب الامام خدایا حاضر ناظر و المستر است راست بگوید کہ گاہی
 خیال مصائب حضرت امام حسین زدہ گریہ کہ وہ است یا نہ و صورت اولی کہ امام کہ امام عالم او شان پنجین
 خیال بندی را اجازت دادہ اند و ان واجب است یا منعت و مباح است یا مستحب و دلائل اثبات
 و با فادہ مخاطب کہ در فصل الث گفت ادیب ہوا کہ گریہ کیا اور مقدمہ بر کس ہوا کہ دشمن کبھی گئے
 اور دوست ہر فرار نہوی بہر اقم اور مرثیہ دشمنوں کی نصیب ہی خدا و دوستوں کو خوش رس کہ مخاطب
 بتصور حال جناب امام مظلوم خوشی و نشاط کردن باید نہ حزن و بکا شاید در صورت ثانیہ افسوس
 بگو تمہارا حال خیال کرنے سے رونا آتا ہے الخ فالجواب الجواب قال الخاطب و تعجب یہ کہ کہ رسول

روتی ہو اسے نکاس قدر شوق نہیں ہوئی کہ کیسے بے شائبہ جب چاہو تب ردو اقول و بہستیں
 بلا حفظ روایات شہادت جناب امام حسین و بلا ما حفظ اخبار مجتص تصور صاحب آنحضرت گریہ
 تو انیم ساخت اما انعقاد مجالس اجتماع مومنین قواسم عظیم دار و دامنہ کو ثابت کنم بدو طریق
 اول احادیثی کہ بطریق امامیہ درین باب وارد گردیدہ بیرون از حد و حصر اند مگر حکم بالاید رک کہ
 لایہ کہ کلہ نقل و حدیث اکتفا می رود و کتاب اخبار الاحزان مستور بہت صاحب قریب الاسناد
 عن الازدی عن ابی عبد اللہ علیہ السلام قال قال الفضیل تجلسون و تحدثون قال نعم جعلت
 فداک ان تذاک المجالس اجنا فاحبوا امرنا یا فضیل فرحمہ اللہ من احبنا امرنا یا فضیل من ذکرنا
 او ذکرنا عندہ فخرج من عینہ مثل جناح الذباب غفر اللہ ذنوبہ لو کانت اکثر من الحری یعنی صاحب قریب الاسناد
 روایت کردہ است از ازادی و او از ابی عبد اللہ علیہ السلام گفت کہ فرمود ابو عبد اللہ فضیل کہ شما
 می نشینید و ذکر حدیث در مجالس خود می کنید گفت فضیل کہ آری قربانت شوم و ذکر حدیث می کنم
 گفت اباب عبد اللہ علیہ السلام کہ تحقیق کہ آن مجلس حدیث را دوست می دارم پس زنده دارید امر را
 ای فضیل پس ہم کند خدا تعالی کہسہ را کہ زنده دارم و امر را ای فضیل ہر کس کہ ذکر کرد و ما را یاد کرد کہ وہ
 شویم نزد او پس بیرون آید چشم او مثل پر گس خواہد شد خدا تعالی گناہان او را اگر چہ باشند گناہان
 و کثرت مثل کف دریا و الشیخ الثقف محمد بن عمر بن عبد اللہ العنبر الکشی فی کتابہ جالبہ عن زید الشحام قال کان
 عند ابی عبد اللہ و نحن جماعة من الکوفین فدخل جعفر بن عثمان علی ابی عبد اللہ فقربہ و ادناہ ثم قال اجعفر قال
 لیسک جعلہ اللہ فداک قال بلغنی انک تقول الشہر فی الحسین تجدید قال نعم جعلہ اللہ فداک قال فانشدہ
 فیک و من جملہ حتی صارت الدموع علی وجہہ الحیمۃ ثم قال یا جعفر و اللہ لقد شہدت الملائکۃ المقربون ہما
 یسمعون قولک فی الحسنین و لقد بکوا کما بکینا و اکثر و لقد اوجب اللہ تعالیٰ لک یا جعفر فی
 الساعۃ الجنۃ باثرها و غفر اللہ لک فقال یا جعفر الا زید قال نعم یا سیدی قال ما من احد
 فی الحسنین شرفک و اکبر الا بالحق الجنۃ و غفر لہ شیخ ثقہ محمد بن عمر بن عبد الغفر کہشی و کتاب رجال زریں
 روایت کردہ است کہ گفت زید کہ بودیم با نذر ابو عبد اللہ و ما جماعتی بودیم از کوفیان پس آمد

جعفر بن عفان بخد مت ابا عبد الله علیه السلام پس قریب و نزدیک نشانید آنحضرت او را پس
 گفت فرمود که ای جعفر جعفر گفت فدایتوشوم حاضر مگفت آنحضرت علیه السلام که شنیده ام
 که تو شعر میگوئی در حسین یعنی مرثیه میگوئی و خوب میگوئی گفت جعفر آری حق تعالی مرا فدایتو کند
 گفت آنحضرت که بگو یعنی بخوان پس خواندم شعر پس گریست آنحضرت و هر کس که دور آنحضرت نشست
 بودند تا آنکه رسید اشکها بر روی و ریش مبارک آنحضرت پس از آن گفت که ای جعفر قسم خداست
 که هر آنکه حاضر شنید ملائکه مقرب در اینجا میشوند گفتار ترا در حسین تحقیق که گریه کردند آن ملائکه چنانکه
 ما گریه کردیم و بسیار گریستند با ستماع شعر تو که در مرثیه حسین گفتی و تحقیق که واجب که خدایتعاض
 دین ساعت برای تو بهشت البسبب تاثیر آن و آمرزید ترا پس گفت آنحضرت که ای جعفر باز یاد تو
 بیان کنم گفت جعفر که آری زیاد تر بیان فرما گفت آنحضرت که نیست کسی که گفت در حسین شعر پس
 گریست و گریانیدیان شعر بگرایند که واجب گردانید خدا تعالی برای او بهشت را و آمرزید او را و انت
 ثانیاً بطریق اهل سنت جماعت اگر چه دلائل آن هم بسیار اند مگر بنظر طوط کلام بهر چند احادیث و
 اقوال اکتفا می رود در رساله غایه المرام جف ۲۰ نوشته اوریده بهی حدیث قدسی من آیای که حق تعالی
 فرمایا انا جلیس من ذکرنی یعنی من بنشینم و من شخص کا بهون که بگوید یا کرتا به کذا فی شرح سفر السعیا
 لمولانا الحدیث الدهلوی علیه الرحمة و تنبیه الغافلین ابواللیث محمد بن وفیق مرقندی من به
 حدیث مروی به رو عن ابی هریرة عن ابی سعید الخدری رضی الله عنهما ان النبی صلی الله علیه وسلم قال الله
 ملائکه سیاحین الارض فاذا وجدوا قوم اید کون الله تعینا و ان یقولوا ینزلوا الی ارضکم فیحبون
 فیحبون بهم فاذا صعدوا الی السماء یقول الله تعالی انی اشیء ترکتم عبداً ماذا یصنعون و هو اعلم بهم فیقولون
 ترکناهم یحلمونک و میجدونک و یدنک و یدنک فیقول فای شیء یطوبون و هو اعلم بهم فیقولوا لجنه فیقول
 الله هل اوهام فیقولون لا فیقول کذبها فیقولون لولاها لکانوا الشدا مطلبا و اشد احرا صافق و ان
 ای شیء یتعذون و هو اعلم بهم فیقولون انهم یتعذون من النار فیقول لهم بل اوهام فیقولون لا فیقول کذبها و اوهام
 یقولون لولاها لکانوا الشدا من احواف فیقول فانی اشد کرا فی قد غفرت لهم فیقولون ان فیهم فلا الشا کرا فی کرا

جائے حاجت فقیہ قوم کو لائے یعنی الی ہیرہ یا الی سعید خداری نہی روایت ہی کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا کہ اللہ تعالیٰ نے فرشتگان سیاحین کو زمین پر مقرر فرمایا ہی جسوت وہ پانی میں کسے جماعت کو بحالت ذکر کرنے حق تعالیٰ کے وہ پکار تے ہیں اوس جماعت کو کہ جلد لو مقصود و مطلب اپنا پس وہ فرشتی آتے ہیں محفل میں اور محبت کرتے ہیں ساتھ اونکے پس جسوقت وہ فرشتی آسمان پر جاتی ہیں حق تعالیٰ اونسی پوچھتا ہے کہ کس حالت میں تم ہماری بند و نکو چھوڑ آئی ہو اور وہ کیا کرتی ہیں پس فرشتے عرض کرتے ہیں وہ لوگ تجید و تجید و ذکر تیرا کرتی ہیں پس حق سبحانہ پوچھتا ہی ان فرشتوں کو کہ کیا مانگتی ہیں فرشتے جواب دیتی ہیں کہ بہشت مانگتی ہیں کہتا ہے اللہ تعالیٰ کہ کیا بہشت و بہشتیہ فرشتی جواب دیتی ہیں کہ نہیں مانگتا پس کہتا ہے اللہ تعالیٰ کہ کیونکر دیکھیں گے اوس کو کہتی ہیں فرشتے اگر دیکھتی بہشت کو ہر آئینہ ہوتی وہ لوگ طالع کثیر و واسطے بہشت کی پہر اللہ تعالیٰ استفسار فرماتا ہی کہ پناہ کس چیز سی مانگتی ہیں وہ کہتے ہیں دوزخ سی پس کہتا ہے اللہ تعالیٰ دیکھا ہی دوزخ کو فرشتے کہتے ہیں کہ نہیں دیکھا پہر کہتا ہی اللہ تعالیٰ کہ کیونکر دیکھیں گے فرشتی کہتی کہ اگر دیکھتی ہوتے وہ لوگ خائف تر اوس سے پس فرماتا ہی اللہ تعالیٰ تمکو گواہ کرتا ہوں میں اس بات پر کہ میں نے مغفرت اونکی کی پس فرشتے عرض کرتے کہ فلاں گنہگار اوس مجلس میں اور کسی مطلب کو آیا ہے اوس جماعت میں نہیں ہے حق تعالیٰ فرماوے گا کہ ذکرین ایسی قوم ہیں کہ نا امید نہیں ہوتا ہنشین اونکا اور حدیث دوسری یہی روی عن النبیؐ انہ قال ما جلس قوم دینا کروا لله الا نادى من السماء قوموا فقد بدلت سیئاتکم حسنات وغفر لکم جمیعاً وما تعد عدا من اهل الارض دینا کروا لله تعالیٰ لا تعدم عد من الملئکة یعنی فرمایا ہی رسول صلی اللہ علیہ وسلم انی نہیں بیٹھتے ہیں گروہ ذکر کرنی والا اللہ تعالیٰ کا مگر مناد سے ندا کرتا ہی آسمان سے کٹری ہو پس تحقیق تبدیل ہو گئیں بدیان تمہاری ساتھ نیکی کے اور تم کے مغفرت ہوتی اور زمین بیٹھتے ہیں جس قدر آدمی زمین میں کہ ذکر کرتے ہیں اللہ تعالیٰ کا مگر بیٹھتے ہیں اونکی ساتھ اوسی قدر فرشتی انتہی چون مراتب و مدارج ذکرین ارقسم شریک بودن فرشتگان و محبت نمودن باو شان و تبدیل شدن سیئات شان بحسنات و مغفرت نمودن جناب باری

غرض اسما و نشان را اگر چه گمنامی و زمان مجلس بکار دیگر نیز آمده شیر یک ذکرین شده باشند
 و ہم ناسید نمی ماند و مغفوری شود و ریاضی اکنون بر آن ذکر جناب سرور کائنات صلعمین
 ذکر خداست یعنی بوجه کمال ظهور و تفسیر استدلالت نیست اما بنا بر اطمینان قلاب ناظرین
 بقول یک شیخ اکتفا می رود و مولوی سید روف احمد در رساله غایت المرام صفحه ۱۰۷ و ۱۰۸
 می فرماید اور حقیقتاے نے اطاعت اور نافرمانی رسول مقبول کی اطاعت اور نافرمانی
 اپنی اور ذکر رسول کریم کا بعینہ ذکر اپنا فرمایا ہے اور کتب احادیث اور سیرت میں متواتر آیا ہے
 کہ جس مجلس میں سلمان ذکر خدا اور رسول کرتے ہیں فرشتگان الہی حاضر ہو کر او پر سایہ
 کرتے ہیں اور تا اتمام حاضر رہتے ہیں اور اونکے حق میں دعا کرتے ہیں اور سفارش اونکے
 جناب حق تعالیٰ کرتے ہیں اور ان مسلمانوں کو رحمت الہی احاطہ کر لیتی ہے اور گناہ
 اونکے مرفع ہوتے ہیں اور جس مقام میں درود پڑھا جاتا ہے فرشتگان سیاحین جناب آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم حاضر ہو کر عرض کرتے ہیں کہ فلا نے شخص نے درود پڑھا اور ظاہر ہے
 کہ ذکر اللہ تعالیٰ اور رسول صلی اللہ علیہ وسلم جس مجلس میں ہو وہاں خود اللہ نشین ہوتا
 اور فرشتے حاضر ہوتے ہیں اور تصور آنحضرت کا ہوتا ہے اور روح نبی کریم حاضر ہوتی ہے
 کما فی فتویٰ علماء المملکۃ المنقولۃ انفا و فی ہدی الانام نے مسئلۃ القیام وہاں سب مغفور ہوتے ہیں
 اور حاجات اونکی سیاحت برکت براتی ہیں اور محل استجابت دعا ہوا انتہی اور دنا نقلہ منتجا
 چنانچہ در ترجمہ صواعق محرقة آورده ابن سعد روایت کر کے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود
 انا و اہلبیت شجرۃ فی الجنة و اخصنا فی الدنیا فمن اثنی علی سبیلنا من الیت من ذریک شجر ایم و شاخا
 آن شجر در دنیا ہے پس ہر کس کہ خواہد کہ فریاد و قرب فرید گار خود را سبب خیر و طاعت کو فراید
 بجائے دیگر نوشتہ چون حق سبحانہ و تعالیٰ دنیا را بطیفیل حضرت رسالت پناہ مسلم
 آفرید و دام و نارابد و ام آنحضرت و اہل بیت در چہ چیز کہ از انام رازی بعضی از ان روایت
 کر دیم مساموی آنحضرت اندو دینے دیا کہ حق ایشان فرمود لا یضرکم منی و انما ہم

در زمانہ غیبت حضرت صاحبزادہ علیہ السلام
 در مجلس دعا و ذکر و تلاوت قرآن و غیرہ

بار خدا یا اہل بیت از من اند و من از ایشانم و دیگر آنکه چون فاطمہ رضی اللہ عنہا اور ایشانست بصیغہ یعنی
 خبر دی از رسول صلعم است ایشان نیز خبر دے از رسول اللہ اند بنا برین اہلبیت قائم مقام آنحضرت
 اند در امان نیتی و بقا صلہ چند اوراق باز میفرماید و از احادیث سابقہ وجوب محبت اہل بیت
 و تحکیم نفس و عداوت ایشان معلوم شد و بتقی و تقوی تصریح بلووم محبت اہل بیت چنانچہ قبل
 ازین مذکور شد کہ محبت ایشان از فرائض دین است کرده اند و شافعی رضی اللہ عنہ برین معنی کرده است
 و شعرے از وی منقولست شعر یا اہل بیت رسول اللہ حکمہ فرض من اللہ فی القرآن انزلہ و در
 توفیق عری الایمان بارزی از امام حرامی کلامی نقل کرده کہ حاصل آن کلام آنست کہ خوا
 علمار و در دل خود و مروتی نمار از محبت پیغمبر صلعم می یابند باز از محبت ذریت آنحضرت بواسطہ
 علم ایشان بپاکیزگی و برگزیدگی گیرند آنحضرت انبی بعد از ان بفاصلہ سیر نوشتہ و این شعر نیز از ایشانست
 در مدح اہل بیت رضی اللہ عنہم و بیعت ہم الیہ و سیلتہ و احوالہم اعطی غلا * بید الیہن صحیفہ فی اہلبیت
 پیغمبر صلوات اللہ و سلامہ علیہ باعث وسیلہ من خواهند بود در پیغمبر صلعم و اسیدان دارم کہ بسبب
 ایشان در روز قیامت نامہ اعمال مرا بدست راست می دهند و حساب من با سنانی بگذرد
 انتہی بلا خطہ روایات مذکورہ کہ از اہل ایمان تو اند گفت کہ برائے ذکر خدا و رسول محفل نمودن مستحبست
 و باعث ثواب کبر و بزرگواری ذکر جناب خاص آل عبا علیہ التیمۃ و التناکہ و در جنابشان حضرت پیغمبر خدا
 فرمود حسین متی ما فامنه گوذر مذکور موافق روایات صحیحہ باشد و بر ضمیر من نیز روشن و ہدیہ است
 کہ چنانچہ ذکر رسول کریم عین ذکر خداست چنان ذکر اہلبیت آنحضرت بعینہ ذکر رسول مقبول است
 چنانچہ در صواقہ خواجہ نصیر اللہ کابلی مسطورست قال الشیخ الجلیل فرید الدین احمد بن محمد نیشاپور
 من این چنانچہ اہلبیت فلیس من و آنحضرت صلعم جا بجا اہل بیت نبوت را با کثر اوقات سعاد
 ذات بابرکات خود فرمودہ کما للکتاب المعتبر فتنصرہ لا تکن من الغافلین قال المناطلب
 یہ روزی کہ یاد فانیون کا گانا ہو کہ بے زبانی گاہی ہین سکتے ہیں کہ یہی متے کا ناڈ فانیون کا گانا نا
 کہ ایک فقط بار بار در کار ہے اور تو کہ جب بڑے ڈھول اور تاشے اور قرنیہ اور کتاب اور تیرے

نقطہ

در حدیث

شب تا صبح و اینکه قابل شکر بلکه اسیرین همی شنبه هر که هر شنبه و از دست روانه و رقت حاصل بین
 هرقی جب کوئی بند سوزا و دست مضمون کامر شیدا و ریر علی سائرین و الا هو تب کین تبارے آنسو
 کلین تو کلین پناه رب کی روین تو کجده اسباب کاره هسته تو کیا جانم کیا کردا قول و
 بستین انچه افاده نموده مرد و دست بجز اول آنکه سابقا بعض بیان آمده که در مذمتی
 غنا و مزاج است و بیک سامان بجز تصور جناب امام حسین علیه السلام و مذکاره صاحب انچه
 براسه گریه در کار نیست و فرس کردن و روشنی نمودن و غیر ذلک براسه مومنین مقیمین آهیل
 صیحه گریه بوده است و نظم نمودن روایات صحیح و خواندن آن کس صورت محذوری ندارد و در حکایت
 روایات کاذبه موضوعه مطلقا حرام است خواه به نظم باشد یا شعر و برایت مقتل حسین باشد و یا غیر
 صحابه لیکن امام غزالی بجز علی الواعظ و غیره روایت مقتل الحسن و حسین علیهما السلام فرماید جناب سلطان العلماء
 تاج الفقهاء مجتهد العصر الزمان حضرت میر سید محمد صاحب اتم فیوضه در رساله شریعة الحلاله متعلق به تعلیم
 پیغمبر آنکه انچه مفتی ممدوح افاده نموده اند که از قول غزالی بجز علی الواعظ و غیره روایت مقتل
 الحسن و حسین نفی شهادت جناب ممدوح ثابت نمی شود ممدوح است باینکه تحریر روایت
 مقتل از مومنان نفی شهادت است زیرا که اگر شهادت امری مطابق واقع و حق و صدق
 می بود پس در بیان حق و صدق منعی و تحیری از طرف شارع نمی تواند شد و اینجاست که غزالی
 و امثال اینها تحریر روایت وفات حضرت سرور کائنات و روایت شهادت فاروق و ابوبکر
 فتوسه خواهند داد پس تحریر روایت مقتل آنحضرت مؤید نفی شهادت خواهد بود و اگر این منع و تحریم
 از حیثیت تنجی بعض صحابه عارض گردید پس معلوم می شود که سلسله علل معدومات این واقعه
 باینکه توسط زید بنی بطنی بطرف خلفاء راشدین هم نشود پس ضرورت انقباض حدیث صحاح
 داعی نفی شهادت آنحضرت خواهد بود و مؤید این معنی است تعبیر غزالی و نظری او بطریق کسایه
 و اشاره از شهادت بلفظ قتل و قتل و الحاق قتل تکفیر الانسان اما انچه از عیارت صواعق منقوله
 این تحریر ستفاد می شود که مراد از آن اینست که اگر چه خبر و آثار کاذبه موضوعه و مانند آن

نقل میسازند و محامل و تادیلات آن را بیان نمی کنند و این معنی باعث میشود بر نفس و عین
 صحابه پس تاویل علیل است زیرا که عزالی منع از نقل روایت متقل فرموده است مطلقاً نه
 روایات کاذبه فقط کیف و کذب فی الروایه مطلقاً ممنوع و حرام است اختصاص بر روایت
 متقل حسین ندارد و علاوه آنکه در این صورت تعلیل به هیچ بعض صحابه لغوی افتد زیرا که حکما
 روایات کاذبه موضوعه مطلقاً حرام است خواه هیچ عناد با صحابه باشد و خواه مورث محبت
 با ایشان همدا جز از روایت اخبار موضوعه محتاج به محامل و تادیلات نمی باشد مگر آنکه مراد
 از نامندان روایات مادی غیر موضوعه باشد و در این صورت هم با تخصص تعلیل حسین لغوی
 می شود و حتی با الفاظه الطیبه و هم آنکه اهل سنت و جماعت و اصحاب ائمه از اختراع نمودن اینها
 از کار خفی و جلی و غیره ایجا کردند و باز برین قدر هم اکتفا نکرد و طالب توان خوش آورد و توان
 علم موسیقی و ماهران غنا با ساز و فرامیر گردید و هر طریقه وجد و تواجدا حدث نمودند و آیینی بنی کبرا
 و جلیبوره کلان کلان دستار خوش نوا و مثنوی خوبصورت و خوش آواز و غزل های مضامین
 نو احداث مثل شعر خود کوزه و خود کوزه گرد و خود گل کوزه خود بر سر بازار خریدار بر آید شکست و
 روان شد باید تا هم سوار یا از وجد نصیبی حاصل بخیفرات نمی شود و باین مام عزالی در احیاء العلوم
 می نویسد و منها مواضع یقوم فی القیام اذا قام واحلف و جعل ضائق من غیر دیک و تکلف و قام
 باحتیاط من غیر القیام و جعل قائله لا بد من القیام و با وصف اینهم ساز و برگ در چل از محلات امر و به
 یک قبر بلاست و در شا بهمان پور یک جهنم او همسان در دیگر شهرها از آن غوث الاعظم صاحب
 پرستش بایتنا هم وجد آید یا نیا یا العیاذ بالله بر سر رقص اینقدر اسباب در کار است فلکند
 یا اولی الالبان قال الخاطب لوگ تو بهت روسته بین لیکن اس نهاده که کوئی
 چنین رویا قبول الحمد لله که مخاطب لا مقام گیره اکثر اشخاص قبول نمود و قریه مقام دال است
 بر اینکه مراد از اکثر اشخاص در قول مخاطب بنیاد و حیاد و لیا و علما و دیندار هستند پس مخاطب را
 باید که با قدر اکثر اشخاص موصوفین گیرد اشعار خود سازد حضرت یعقوب سالها سال چندین

گریستن که چشمان آنحضرت میبند شدند و بر سر خود بیت الحزن علامه و مرتب فرموده بودند
قال مخاطب او در جواب آنکه تو که تمیز میفرمودی و تفریق میکردی و میگفتی اینها اینها
 مرتبه و تفریق معین علیک است موقوف علیک نیست **قال** مخاطب او اگر درستی میفرمودی
 خیال کردی که در دنیا که همه سبب بیکدیگر میآمیزد و در هر یک که حاجت بین **اقول** و نیست معین بخلاف آن
 مرد دست بچند وجه اول آنکه در حالیکه میخواند بعد از آن که در آن بر صواب آنحضرت باقی
 مخاطب رو با شدت کار صواب آنحضرت و خواندن روایات شهادت آنجناب چرا و چنان
 ممنوع کرد مطلقاً فی الجمله و هم آنکه اگر خواندن سر الشما و تین و تحمیر الشما و تین و غیره
 ممنوع است پس فائز تصنیف آن چیست میگویم آنکه اگر عبادت نظم است و چنان بیان
 باید ساخت و در این نظام که خواندن اخبار صافه خواه در نظم باشد یا شریعت خودی ندارد و چنانکه
 اهل سنت و جماعت را باید که محاسن غرض قدس است در آن رساله تحمیر الشما و تین و غیره خوانند
 گریه و بکا بر صواب آنحضرت کرده باشند چه شهادت است بر آنکه شهادت روایات شهادت
 حضرت امام مظلوم و گریستن بر صواب آن امام بکس بر عبادت نموده بکذا عبارت و حالا تصنیف است
 شهادت الهی است که با جناب سید الشهدا در کوچه شهادت شدند بنای شهید و مرثیه غم از دین پریم
 در ماتم این خیال را اهل عالم باید بیدار و در حق تعالی آنچه میگویم آنکه هر امر صالح که وسیله عبادت باشد مکمل
 عبادت است چنانچه سنن این سابقه اگر شهادت پس چه میگوید که مخاطب در حال عبادت است
 گریه چرا لازم آن را عبادت می نماید چنانکه سید الشهدا این بر ملا ناسید و دلدار علی طایب است
 و کتاب مواظبت حسینه افاده فرموده که بدعت عبادت از امری است که در دین احادیث کفر است
 برخلاف طریقه نبوی بعد از آن فرموده پوشیده اند که امری که بعد از زمان رسول خدا است
 حالی ازین نیست که جواز آن از عوامات آیات و احادیث مستفاد است یا نه و چه بگوید
 اطلاق بدعت بر آن جائز نیست چه دانستی که بدعت آنست که خلاف طریقه نبوی باشد یا
 از آن قبیل نیست مثلاً بقتضای قول علی السلام هر یک که از علی السلام و بعد از آن است

ثابت شد که گریستن بر آنحضرت موجب ثواب عظیم است بر نیت قربت از جمله عبادت مشرعی
خواهد بود و همچنین هر ضمیمه که دخل در گریستن داشته باشد مثل انعقاد مجلس موسنین و فرشت
کردن از برای شستن ایشان الطعام ایشان و امتثال آن اما اگر آن وسیله از جمله محرمات
آئینی باشد مثل آنکه بر نهائے نامحرم مرتبه خوانند و مردان باراده گریستن گوش کف بندیشک
نیست که از جمله بدعات محرمه خواهد بود و چه ظاهر آنست که آنچه موجب دوری از حق تعالی باشد
موجب نزدیکی او نمی تواند شد و هم دلالت می کند برین معنی بعضی از اشعار جناب امیرالمومنین
صلوات الله علیه و آله بعد از آنکه نوشته و حاصل مضمون آن نیست که با شماع رسید که از اسوال
مسایلین مسجوب بکار کرده پس مثل آنکه در است فاحشه زری که از جور حاصل کرده و در شش تیان
نماید و اس بر ثواب محاربه نمیدانی که حضرت رسول خدا و حق چنین زنی فرموده نه زنا کنی و نه آنچه
مال به کس دهمی و از جمله ضمیمه خیرات است ساختن مدرسه یا دپیل یا در قرآن از جهت آنکه معلوم است
که تحصیل علم واجب است و مدرسه وسیله تحصیل علم است و ایصال نفع بخلق الله از اسباب
قرب الی ویل از اسباب نفع خلق الله و دفع منفرت ایشان از غرق و هلاکت غیر آن است
قال المخاطب اور منصفی سے بولو کہ ایسے مقام میں قرآن کا پڑھنا بہت ثواب رکھتا ہے
یا مرتبہ کا نام **اقول** و یہ ستمین انچہ افادہ نموده مرد و دست بچند و بد اول نگہ خواندن قرآن
ہم ثواب دارد و ذکر و آیات شہادت جناب امام حسین خواہ یہ نظم باشد و یا نہ شریف موجب
اجر است و از ہجاء آوردن یک از و امر ثواب ترک دیگر لازم نیست من ادعی فعلیہ البیان
و دوم آنکہ اہل سنت و جماعت نام خلفا را ربعہ در خطبہ جموعہ بالعوض و در رکعت طہ منیاب
درج کرده اند آیا این بدعت و تشییر را افضل از خواندن قرآن می دانند یا نہ در صورت او
ما تم ایمان خود دیگر نہ در صورت ثانیہ نام خلفا کہ گویا در نماز داخل کرده اند حک ساخته ہجاء
آن خواندن قرآن عادت سازند سوم آنکہ غنا اگر چه در مذہب مامیہ حرام است مگر اہل سنت
جماعت آوردہ اند کہ آنحضرت صلعم فرمود لیس من املی لہ یقین بالقرآن و شیخ عبد الحق دہو

در مدارج النبوت نوشته و اختلاف کرده اند علماء و مسئلہ تغنی بقرآن بعضی مطلق جائز و از نبی یعنی
اگر چه لازم آید افراط و در مد و اشباع حرکات و مانند آن و اگر چه بقوا این موسیقی باشد و بعضی مطلق
منع کنند و دیگر گاه کہ بتصریح سابق تغنی بقرآن امر ضروری و یا جائز باشد یعنی بنظر مفسر روایات
مصائب اہل بیت نبوت سلام اللہ علیہم السلام است جو ازنداشتہ باشد **قال** المخاطب اگر کو
کہ مرثیہ گانا تو یا مین خلل ہے اور اگر قرآن کا پڑھنا کو تو مرثیہ کے عوض قرآن پڑھنا کو کہہ دو
اور حضرت امام کو جواب **اقول** و بہستین بہین مذاق میتوان گفت مخاطب والا مقام
افادہ نماید کہ در مقام ذکر ولادت آنحضرت صلعم رسالہ ہار مولد خواندن السبب و افضل است
یا قرآن در صورت او بے ایمان گشتید و در صورت ثانیہ قرآن باید خواند فاجو ایک فوجو اینا
قال المخاطب اگر کو کہ قرآن سے روزنامین آتا ہو تو ابو جہل ہو قرآن میں تو ایسی مصیبتیں بیان
کی ہیں کہ جس سے پہاڑ روین تمام ہنر اور ولی اور امام قرآن کو پڑھ کر دلی آسے ہیں
اقول و بہستین مدفع است چند وجہ اول آنکہ نواب مولوی محمد حسن رضا خان بریلوی
در شہادت نامہ نوشتہ کہ جب حقیقہ جل جلالہ نے ابراہیم علیہ السلام کو واسطہ فرج کرنے
حضرت اسماعیل کے حکم فرمایا فرشتوں نے عرض کیا کہ خداوند انور فیض منشور جناب سرور عالم
فخر جوہر ذات رحمت عالمیان و صفوت آدمیان تمہ و در زمان احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی اللہ
علیہ وسلم کا پیشانی نورانی نورانی نے اسماعیل علیہ السلام میں ہر لیس اگردہ فرج ہو گا نور و نشور
حضرت خاتم النبیین شفیع المذنبین کا کیونکہ ہو گا ارشاد ہو گا اگر کوئی اور بدلہ اسماعیل کے
قربانی ہماری قبول کرے تو یہ امر موقوف رہے کسی نے پاؤں جرات کا میدان شجاعت
میں نہ کہا مگر روح پر فتوح امام حسین علیہ السلام کو قبول کیا کہ عوض حضرت اسماعیل
دشت کر بلا میں ہو کے ادھر پیاسے خمر ستم اور تیغ ظلم سے شہید ہوے چنانچہ وفد نبیہ
بذبح عظیم بقول صاحب کشف اور مصنف مدارج النبوت کے اشارت شہادت حسین
علیہ السلام سے ہے **امام حسین** یا دشت حسین یا دشت حسین یا دشت حسین یا دشت حسین یا دشت حسین

سر داد و نداد دست بردست یزید و دانست که بنابر لایحه است حسین و اسمعیل انحضرت
 مذکور ثابت گشت که مراد از آیه و آنست که در این حدیث عظیم مراد شماست جناب امام حسین
 علیه السلام است و در این صورت اگر کسی قرآن را با معنی و تفسیر خواند و باین آیه رسید و معنی آن
 روایت شماست جناب امام مظلوم بر و صادق خواهد آمد و مخاطب لایحه را همین مقصود
 که ذکر شماست آنحضرت نیاید یا آنکه حق جل و علا در قرآن مجید ذکر شماست آنحضرت میفرماید
 فاعتبوا یا اولی الابصار اگر کوئی که خواندن قرآن را با معنی و تفسیر و خواندن تفسیر قرآن
 غیر جائز گویم علم تفسیر از علوم دین است و چه منافعت آن چیست من ادعی فعلیه البیان
 دوم آنکه موسی علیه السلام در رساله تحریر الشهادتین میفرماید و در تفسیر سوره انا انزلنا
 فی لیلۃ القدر بیدیل که لیلۃ القدر غیر من الف شهر از حضرت امام حسین علیه السلام مرویست
 که مراد از هزار راه مدت سلطنت نبی امیه است بلیغ را عده ای و بطریق عامه و خاصه مرویست
 که مراد از شجره ملعونه نبی امیه اند چنانچه پیشاپوری و غیره را می تفسیر آیه که یوم ما جعلنا الرؤیا الّتی
 ادیناک الّا فتنۃ للناس و انّ فی الاثر لآیه الّتی امیه را مراد گرفته و در ترجمه خود می نویسد قال رسول الله
 ان اهل البیت سلفنا بعد من امتی قتلوا و قتلوا و ان الله عز و جل انزلنا فی لیلۃ القدر و فی لیلۃ القدر
 مخزوم و بیعت صد است تقد علیه فرمود بدینستی بابل بیت من خواهد رسیدارامت من
 قتل و نافرمان برداری و تحقیق که دشمن ترین قوم ما نسبت بابل بیت ما بنوا امیه و بنی مغیره
 و بنی مخزوم اند انتهای الحاصل نشود مذکور ثابت که اگر کسی قرآن را با تفسیر و معنی خواند همان
 آتش در کاسه می باشد یعنی از تلاوت قرآن مجید و فرقان حمید تذکار مصائب آنحضرت
 لازم می آید و چگونه نباشد که جدائی از احد الشقیین است سوم آنکه با غرض مخاطب گیر
 از عادت پیغمبر جلیل و امام همام و اولیای کرام بوده است و هو الطلوع چهارم آنکه اولیای مخاطب
 بجای ذکر فضائل و مصائب رسول مقبول بجا فیل میلاد و قرآن میخوانند و با هر یک از

میا بجای آوردنی میں کسی فی نہیں کہے مگر وہی کی تفسیر میں خوب سوچیں اقول و تفسیر میں ماسبق
 تکرار ذکر یافت کہ بنا ساقی تفسیر امر لیسیت سباح و مرقیہ گفتن سنت اہل بیت کرام و صحابہ کرام
 کما مران آپس و تفسیر برین راجع باقوال و تقاریر این حضرات است و ہوں کانی و غنا در
 مذہب امامیہ حرام است مگر اہل سنت را بآن تفسیر نمی رسد شیخ عبدالحق در مدارج النبوة جلد اول
 صفحہ ۹۴۸ نوشتہ کہ در حدیث صحیح آمدہ است کہ آنحضرت فرمود لیس مٹامن لم یبتعن بالقرآن
 و بعدہ خاصہ بسیار آورده و اختلاف کرده اند علماء در مسئلہ تعنی بقراں بعضی مطلق جائز خوانند یعنی اگرچہ
 لازم آید افراد در بدو شباع حرکات و مانند آن اگرچہ بقوانین موسیقی باشد بعضی مطلق منع میکنند
 و ہر کہ ادنی بھیر خورد میداند کہ مراد از تعنی در حدیث مذکور حسن صوت است اگر ادباً و محالاً بقوانین
 موسیقی خواندن قرآن شریف جائز خوانند و مقصود آوردن حدیث لیس مٹامن در مقام مہین است
 کہ آنحضرت لفظ تعنی را بر قوانین موسیقی حمل کرده اند و بالانہیہ بر خواندن مرقیہ تفسیر می نمایند اذالہ
 تفسیر فاصح ما شدت ازینجا است کہ حفاظ این فرقہ خواندن قرآن بقواعد موسیقی مادت گرفتار
 گریز از ذوق خدا دانے بود و تفسیرات سب راجع ریاضی بود و تلاوت نوسازی میکند
 بندگی بالوہابانے میکند با ادب بر خواندن قرآن نیست این محفل چنگ چغا و تفسیر
 در پی ترجیع و در مطبعت فکرم تو قارے و یا مطربے سورۃ قرآن با عجاہ نیست
 یا کلام حافظ شیرازی است کی توان در خواندش تحریر کرد معینش باید بدل تحریر کرد
 میردی دور از رہ شرع قویم در صہ اہل اہل المستقیم خواند رب العالمین روح الامیں
 یا کہ رب العالمین الامین ہے ایدیم با خود خوش شایا چیست ایدای رب ربی ایم
 گر تو چون داد ویر خواستے زبور چون سلیمان حکم رائے بطور قتال الخالمب اور جو کہ ہونی ہم
 بین جانی تو ترجمہ قرآن شریف کا ہوتی دونین مرقیہ اور تفسیر کی عوض کیون نہیں پڑے کہ جس
 دین اور دنیا کا کام بخاوی اور دنیا ہنسنا سب کچھ آوی اور اسکو حضرت امام علیہ السلام ہی
 پڑتی رہتے ہیں اقول و تفسیر اینچہ فادہ نمودہ مرود ہے چند وجہ اول آنکہ قرآن ہی شریف

و معنی و تفسیر آن را می دانیم که ازین لازم نمی آید که تک کار فضائل و مصائب اهل بیت را ترک کنیم مثل آنکه
 فعلیه البیان و قوم آنکه اهل سنت و جماعت بجای اعتقاد محافل میلاد خواندن قرآن مجید را اجرا
 شعار خود نمی سازند و ما هم چون آنکه صوفیه اهل سنت ذکر خفی و عملی و دیگر عبادت مستحبه
 را ترک نموده عوض آن قرآن بچسبیده خوانند **فقط** صوفیان در ذکر و عبادت کرده اند
 انحراف از شریعت کرده اند و گاه می رقصدند و افشانند و گاه چون دیوانه اند و گاه مست
 گدازند و سگ برآوردند و این گاه پوستان پوشند گاهی گریه سان ظاهر از گریه هم میکنند ترانده
 باطنی مانند سگ مردم درانند و نظیر چون گریه برخوان کسان چو سگ حیای مرد در جهان
 پای کوبانند و محافل از اصول منحرف از جاده آل رسول شده اند و بلخ چون پوچیزند
 بر اصولش فاخته که کوزند و دعوی حب است میکنند و دین همه افعال و آب نمیکند
 هر که بر راه رسول صادق استباده کنند دعوی حب حق حق است و نخواهی از قرآن بر نیفتد نشان
 حرف این کتم مخمور را بخوان تا بر هر صدق و صفا مولای ما **باب علم مصطفی** مولای ما است
 هر که بر عکس طریق جدید است نیست عارف کاذب است و کفر این فروع است و اصول است
 کفر باشد دین ایشان سرسبز پیش رجه الدین خداست که بود وین تو نیست یا بر و طارست
 گریه و موش و خر و جانشین است یکدم بود و دست و بود و ناموس است و دست و پیراهن هر وقت
 هست چون دریا و پیشانی است و شمع و شریه خدا را نظر الا شیار و هویتها
 هست این شمع یا شمع است حق منزه از چنین تنبیه هست تف برین مذمب چه بد است
 آوست این یا فراق است این مذمب کلانی شود و کاشانه ز سمنان نشود
 نیست حاجت غیب گویم ذکر چون ز دنیا که فکر و سهرگر مرد روی بار و تیده هست
 نهفته در قفا و قنایه دیده است و بهیچ نام این کلام پیر و دانش معرفت کردند نام
 معصیت آمانی پاکان دین نیست ان خط نکان باقیین و از قرآن مغرور بر داشته
 استخوان پیش سگان انداخته که از الحق جائز از سلاج بود بهتر از و صاحب معراج بود

ظاهر از شدت عجب و زیاد عارضش گردید مایه نولیا با بگو و همش بر دمی پیش نظر
 صورتی ساخت از حق جلوه که نفس از سوره فراج آن شقیه که تلبیسش که تو عین است
 سر بر دعوی حیله از غلط از سنگ ناپاک بسماع غلط گفت عاشورا بود و فرط
 هیچ بود آه و افغان را سبب گیر گیر بر باد شاه که راست به فعل نازیا و کار ناز و آه
 چون از صدیق اکبر تبر است و روز مرش لاتی شور و شوق کینه این صوفی ناری بین
 میکند منع از غرادر بی بین کیف لایک علی ذالک الامام و هو مقتول علی حذر الاوامر
 کیف لایک جسد آن اکیه که علیها من عین باکیه + کیف لایک عطا شایع
 لم یزلوا سجدا و رکعا لطف نفس من شفاء ذابلات الاله من صرع علی شط الفرات
 قد و هام قاصح لایوصف قاتل الله العتاة ما انصفوا + کیف لایک
 لسط المصطفی + و هو من جوح و مجرور القفا
 جزه سیف الشقی الارذل + و هو منهل دما کا الجذول
 احمدش بر جان جنت گفته است + سید شیبان جنت گفته است + ماتش فوز جنان حبیب
 بر غرادرش جنت واجبست + آسمان بر حال او گریان شد + سینه جن و ملک بر این شد
 این روایت را ز من گریختو + بشنوا بر عبد الغفریر دهلوس + ریخت گردن خون دنا بریز
 تازه میجو شید خوئی از زمین کرده نقلش مسلم شان و صحیح کی بود دعوی این کافر صحیح
 اسمعوا عنی بعد قتل انکم + انه قد عد من اعیانکم + گفت رنج و محنت و ال کلام
 منتشر گشت است در عالم تمام + گردید حیوان گواهی دور + دانکه انکارش کند مغرورست
 بود و زیبا سز نش افلاک را + منع می بالیست کرد افلاک + استخوان قتل قبل المرقعه
 لم یراعوا فیه حق المصطفی + ثم هم غاروا علی الالاک امر آه منهم احرقوا تلك النجیام
 اخر جوعا منها النساء الطاهره + باکیات فاشحات حاسرات + راسه یدک الی الشا مشوم
 تفرش چون بنیان ترک روم + عترت پاک نبی آواره بود + خلق عالمی محمود در فتنه بود

او علیہ السلام و ہذا سنا آہ از ان وقتیکہ در پیش نریدہ گشت حاضر عترت شاہ شہید
 آن لعین مصروف عیش با بویہ بر اس طہر زیر تخت افتادہ بودہ ناکہ ابالعود فی اسنانہ
 فاطمہ اطول الی سنوائی صوفیان ہم بطریق آن لعین و شادی باشند در روز چہین
 یوم عاشورا من ایام دہم * اہ منہم * اہ من الخادہم * اندہ یوم الاسی و المحنتہ *
 فیہ اقطار النہار کما غبرت * کہ اراقت فیہ اسیاف اللہام * من دما الفاطمیین الکرام *
 قال المخاطب اور اگر کسی کو اس مقدمہ میں شہید گذرنا ہو کہ مرثیہ تو درست ہی دیکھو حضرت کی
 فاطمہ فی اپنی باپ کی غم میں کتنی بیتیں کہیں بہتیں اور حضرت امام کی غم میں ہی جو غیر سی روایت ہے
 اسکا جواب یہ ہی کہ تمہاری اور اونکی درمیان اسبائیں تنافر ہی جس مسبقہ رواور شہسبی میں
 اسکی اتنی حقیقت ہی اپنی تنہائی کی بیان اور میت کی اوصاف میں دو ایک شعری اختیار
 بلا قید کہی منہ سی نکل گئی کچھ اونکی گھر مرثیہ کی بیاض میں نہ تھیں اسکی واسطے نال اور سرور گنگری اور
 سارنگی اور تاریخ اور دن جو ابی اور سوالی تقریبی نہ اس میں حلقہ باندہ کہ بازار اور مکان میں پریتہا تھا
 نہ اس میں فلت اور شکست مردی کی بیان ہی اور نہ کسی نقش اور تخت بنا کر اسکی آگے پرستے
 اور نہ اوپر سی بھول اور تاشی بچہ تھے علی ہذا القیاس مرثیہ اسکو کتنی ہیں جس میں میت کی اوصاف
 ہوں اور تم جو گاتے ہو اس میں میت کی رسوائی اور شکست سر اور نال سی کھاتی ہی عرض تمہا
 جو مرثیہ میں اسکا نام جو ملیج ہی لغت کی موافق اسکو مرثیہ میں حسب طبع تمہارا کام غلط اس طرح
 تمہارا نام غلط اقول و بہستعین انچہ افادہ نمودہ مرد و دست بچند وجہ اول آنکہ قولہ اسکی
 اتنی حقیقت ہی کہ اپنی تنہائی کے بیان اور میت کی اوصاف میں دو ایک شعری اختیار
 بلا قید کہی منہ سی نکل گئے درخبر منع است چہ در کتب تواریخ اشعار کثیرہ موجود ہست بندہ
 عبد الحق دہلوی در معارج النبۃ جلد دوم صفحہ ۲۰۵ می نوید وہر کہ ام از اہل بیت آنحضرت
 و صحابہ عظام مرتبہ در وفات آنحضرت در سلاک تنظیم کشیدند اول ایشان فاطمہ رضی اللہ
 عنہا بود کہ چون بعد از دفن بنیارت قبر شریف رفت خاک ازاںجا برداشت و بدیدہ غمیدہ

و گریه و این شعرانشانود ^۱ ماذا اعلم من شتم توبة احمد * ان لا يشتم مدی لبیان غولیا
صبت علی مصائب الوفا صبت علی الايام ^۲ صلی الی الی بعضی گفته اند که این مقوله علی مرتضی
است کرم الله وجهه که فاطمه زهرا انشا نمود نیز در وقت زیارت می گفت ^۳ اذا اشتد شوقی فزت قبرک
باکیا + انوح واشکول اراک مجاولی ^۴ فیا ساکن الغبر اعلمت الیک ^۵ و ذکرک انما جمیع المصائب
فانکنت من عینی فی اللرب غائباً ^۶ فانکنت من قلبی الحزین بغائباً ^۷ و از جمله مرثی که منسوب بحضرت
زهراست این دو بیت است ^۸ نفسی علی فراخها محبوسة ^۹ یا لیلیها خرجت مع الزفرات
لا خیر بعدک فی الحیاة و اما ^{۱۰} ابکی مخافة ان یطول حیاتی ^{۱۱} انتهی و به متاعل خیر نمی نیست که قول
صاحب مدارج النبوة و از جمله مرثی که منسوب بحضرت زهراست این دو بیت است ^{۱۲} الخ ادل
دلیل است بر اینکه مرثی جناب فاطمه زهرا اصلوات الله علیها بکثرت اند فضلای سائر اهل البیت
و الصحابة العظام دوم آنکه مجلد بودن مرثی در آن زمان قیامتی ندارد چه در آن اوقات احادیث
هم مجلد نبودند سوم آنکه غنا و فراوانی مذهب بائیه حرام است از همین جاست که خواص آن اجتناب
دارند و اگر عوام احدی مرتکب شنیدن مرثی بخاشود اهل سنت و جماعت را تشیع آن نیز
چنین عباد الحق در کتاب مدارج النبوة جلد اول صفحه ۴۰۴ نوشته و اختلاف کرده اند علماء و مسلک
بقرآن بعضی مطلق جائز دارند یعنی اگر چه لازم آید افراط در مدح و اشباع حرکات و مانند آن و اگر چه بعضی
موسیقی باشد و بعضی مطلق منع کنند الخ و به صفحه ۴۰۹ می فرمایند بدانکه صاحب متاع فکر کرده است
در سماع سه قول را حرمت و کراهت اما بحث ذکر در دلائل مذهب و ترجیح مذهب اباحت
چنانکه مدعا است دوست و جواب داوا از استدلالات و تمسکات حرمت و کراهت و اطلاق کرد
در اثبات مذهب اباحت و اثبات کرد آنرا بکتاب و سنة و اجماع و قیاس و وجه قیاس آنکه چون
ثابت شده در سنة صحیحی جواز تغنی بقرآن پس شعر نیز جائز باشد و به صفحه ۴۰۹ نوشته و نقل کرده است
فاکبى و تاریخ که معطله بسندی که دارد از موسی بن المعرة الجعفی که خود و عطاء بن ابراهیم را پس در آمد
و بودند در آنجا قومی که میزدند و عود را و تغنی میکردند و چون میدیدند عطار که در آمد بان آمدند از آن میگفت

نمی نشینم تا عود بکنند یا بنجه میکردند پس نشست تغنی کرد و صاحب شاع همین عود را اصل
 ساخته و عزامیر دیگر را بر آن قیاس کرده آهنگی المختصر بشهادت مذکوره کالشمس وسط الشما
 روشن و منجلی گشت که تغنی تجرید و ترجیع و رعایت بقوائین موسیقی و نواختن عود و طنبور
 و نقاره و تاشه بزم اهل سنت و جماعت مباح است هرگاه تری لنغم ماقبل نظم
 رفت مردی در حضور شاه بن جعفر صادق امام المتقین و گفت چون میروم بیت الخلا
 میرسد در گوش من بانگ غنای مردم همسایه ام بر صوت عود می کشند از سینه آواز سرود
 می نشینم خوش چو می آید مرا به می دهم گوش صدای نغمه را به منع فرموش امام راستین
 گفت سائل چیست چنانچه من آخر پیش ایشان میروم به چیست عیش خود بخود و اگر بشوم
 شاهدین و فرمود آن خواننده امر و نهی حق سبحان خوانده در قیامت گفت حق لا یرال
 میشود از چشم و گوش دل سؤل به چون امام این آیه را تذکار کرد سائل از کار خود استغفار کرد
 گفت سرور اگر تو میماندی بر این به حال تو بد بود در روی زمین به سنیان این فعل اکثر می کنند
 اقرار یا بر غیر می کنند به صبح دم بعد از نماز این همه به جاک تعقیبات باشد فرمود
 مردان غفلت گنان با ساه و صوفیان در پاهو شان بسته و در پوای شاهان شوخ و شنگ
 نغمه پروازند با طنبور و چنگ به بزم شیطانی و نفسا نیستند یا مقام ذکر ربانیت این
 حال کی در پیچوجا حاصل شود به کی حضور دل درین محفل شود به با غنا قرب اکبره را حجو
 کی روا باشد نماز به وضوء و در می سازد زیارت قل و می کند منع از زیارت قول و
 سینه را باید که باشد در دو چشم و به که باشد خلق مجروح از خوشه کن نمازی با بکا و تلویه
 که روا باشد مکا و تصدیه یا د خالق در دل شبهه بکن به اوست تنها ذکر او تنها بکن
 چهارم آنکه تعین تاریخ و روز در شریعت ثابت پس بان طعن بر آن کشودن تیشه بر پای نص
 ردن است مولوی سید رؤف احمد در رساله غایه المرام بر صفحه ۴۴ نقل از بعضی افتاوی فرماید
 الحاصل حضرت ما را از زمان مکان شرفی حاصل نیست بلکه زمان مکان از آن حضرت صلعم

ستر في ست قال الشيخ احمد بن الخطيب القسطلاني في الواهب للدينه واذا كان في الجمعة التي
 فيه ثم خصص ساعة لا يصاف فيها عبد لم يسأل الله فيها خيرا الا عطاياها فابالك يا بشاة النزل في
 سيدك سليمان لم يجعل الله في الاثنين يوم مولده من التكليف ليعبادا ما جعل في يوم الجمعة الخلق فيه
 ادم من الجمعة والخطبة وغير ذلك اكراما للنبيه بالصنفين عن امته بسبب عناية وجوده قال الله وما
 ارسلناك الا رحمة للعالمين من جملة ذلك على التكليف عن قيادة الانصاف من سئل عن صياحه في
 قال ذلك يوم ولد فيه وازلت على فيه النبوة رواه مسلم وفي المسند بن عيسى قال ولد في الاثنين في سنة
 يوم الاثنين خرج مهاجرا عن مكة الى المدينة وحمل المدينة يوم الاثنين فخرج المهاجرين الاثنين انتهى وكان
 فتح مكة ونزل سورة المائدة يوم الاثنين حالا آن رايات كدر تحسان بن علي بن محمد كرسب من قوم
 في شوق قال القسطلاني في الواهب للدينه ناقلا عن ابن الجوزي والشيخ عبد الحق المحدث
 الدهلوي فيما ثبت بالسنة في ذكر رضاعه صلعم لان اهل الاسلام يختلفون
 بشهر مولده ويعلمون الولا ثم ويتصدقون في لياليه بانواع الصدقات وفيهم من
 السرور ويؤتون في المبرات ويعتقون بقراءة سورة الكهين ويظهر عليهم من بركاته
 فضل عظيم انتهى وقال الامام حافظ ابو الخير بن الجوزي ومن خواصه امان في ذلك
 العام وبشرى عاجلة لنيل البغية والمرام فرحم الله امرأتنا ليا الى شهر مولد المليك
 اعيادها ليكون اشدة على من في قلبه مرض وعناد انتهى
 بنجم انك حال واقعي جناب سيد الشهداء عليه التحية والتشاور في شرحه نظم بيان نمودن تلمذ من
 انجناب نبوت ايانا مني كه شاه عبيد الغفر زو بلو في رساله من الشهداء وتين في فرمايد تم دخلوا
 على الحرم واسر اثني عشر غلاما من بني هاشم ومن كان من النساء وامر ابن سعد وشبهه
 فركبوا خيولا واوطئوا جسد الحسين واسلوا الراس المكرم فديره في سكاك الكوفة ثم اسلم مع رؤس
 سائر الشهداء وسبايا اهل البيت الى يزيد بن معاوية مع شمر بن ذي الجوشن وكان في مشي
 الخ وياورم مني آيد كه مخاطب چنان بيان فرمايد كه شاه صاحب براي دولت ورسوا جناب

مظلوم کر بلا انہمہ خامہ فرسائی نمودہ فافہم ولا تکن من الغافلین قال الخ طاب اور ایک غلط در غلط ہو گیا ہے کہ جب کو تم تغیر کہتی ہو اسکی کیا معنی تغیر لغت میں مصیبت زدی کو صبر اور دلاسا دینی کے تین کئی ہیں اور غرا کی معنی صبر کی ہیں پہلا سمجھو کہ اس تغیر میں صبر اور دلاسا دینی کا کہن نام اور نشان ہی ہی اور کوئی کسی سید کے گھر آگن کسی صبر اور دلاسا دینا تا کہ بلکہ کجحت ہر سال بچاری سید و نکونتی نے مضمون کی مرتبہ سنار دلائی پٹائی ہیں اور ایسی جگہ اگر کوئی کہے ایسا جب چپ رہو اور صبر کرو تو یہ تغیر دار اپنی چھاتی چھوڑ کر اسکی چھاتی پر گھونٹے لگا دین اب سچ کہو یہ اولیٰ نام کن الٹی نے رکھا ہے اور نام کر نیو تغیر کس لغت میں لکھا ہے کیا قدرت خدا کی ہی جسکا سری سے نام غلط اسکی اور کام کا کیا ذکر یہ وہ مثل ہوئی خود غلط املا غلط انشا غلط مثلاً اگر کسی کا باپ کہ مصیبت میں مر گیا ہو اور کوئی اسکی اولاد اور دوست یہ کہی کہ بیٹی کیا کرتی ہو باپ تمہارا ایسی خرابی اور آفت سی را گیا کہ کسی پر ایسا ظلم نہیں ہوا اور مرنے کی تیاری میں کونٹے پادون نگلی سرگی میں طوق ڈال کر یا دی کیسٹے پھری میں لیگی اور ہتھکڑی مانی چادر سری اقتاری تمکو لازم ہے کہ جسے یہ حال بار بار سنو اور خوب دھپیو غرض سمجھو کہ کون اسکو تغیر کیا اگر کسی نے کا حال اسے قریب کے سامنی اس وضع سی کو تو وہ ہر مانے بلکہ پیڑ ماری چھای بڑے آدمی کا حال سر بار دھول اور ناشی سے نقل اتنا کہ یہ ہمارا جگر اور صبر ہے کہ ہمارے باپ دادا کو کیا کچھ نیرید لوگ اور بعضی ناخلف ہماری رو بہ در پردہ فیض کرتے ہیں اور ہم اپنی سلف صالح کی طرح صبر اور سکوت اختیار کرتے ہیں حضرت حسن حسین کی وقت میں ایک نیرید تھا اب اولاد حسن حسین کے وقت سیکڑن نیرید ہوئی خیر بہر حال صبر اور بردباری کیا جانتی ان الصبر قول و بہتین مدفع است چند و چراو انکہ اطلاق تغیر بر نقل قبر و مقبرہ باصطلاح خاص است ولا مشاہدۃ الاصطلاح دوم آنکہ معارف است کہ مؤمنین و سادات در عشرہ محرم الحرام ہمدگر را صبر و لاستیلاوت آید دانی ہا یا نا اللہ وانا الیہ راجعون و سیمعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون می نمایزد و خود گریہ کردن دیگر یا

گیر گناییدن منافی صبر نیست ایانه پیی که حضرت یعقوب علیه السلام بفراق حضرت یوسف
آنقدر رانده نموده بود که هر دو چشمها را آنحضرت سفید شده چنانچه او سبحانه تعالی و تقدس در بیان
حال حضرت یعقوب میفرماید قال یا سفا علی یوسف وایضت عینا من الحزن هو کظیم
و فی المثلین تذلل العالی در رساله فتوحات حیدریه میفرماید و تفسیر حسینی از کشف لقل نموده
که اورایت کرده که حضرت رسول خدا از جبرئیل پرسید که اندوه و حزن یعقوب مفارقت پس
بچه مرتبه بود و جبرئیل گفت برابر پنهان دما و حضرت فرمود که او را چه مقدار فرود دادند گفت ثمره شنبه
و بعد از نقل این کلام ملا حسین داغط گفته آری بچکس در آتش مفارقت برابر یعقوب نشست
بقول چهل سال و بقیه پست و سال از وقت فراق یوسف علیه السلام تا زمان حال
چشم یعقوب آری خشک نشد و از بار فراق جگر گشته پشت مبارکش خندگی گرفت و پسرش
مبشاده اینحال را آنحضرت گفتند بالله تفنأ تذکر یوسف حتی توفی حوضاً و کن من الما لکن
یعنی بخدا اگر همیشه تابشی که بنا از آری یاد کنی یوسف را تا وقتیکه ببارشوی به بیماری شرف بر تو
تا باشی از جمله بلاء شوندگان یعقوب علیه السلام در جواب گفت انما الشکوتی و حزن الی الله
یعنی جز این نیست که شکایت کنم غم دانه خود را بخدای نشناور و بغیر شانه منی سوم آنکه شاه عبده
د هلو در جواب سوالات مولوی رفیع الدین خان مراد آبادی نوشته اگر در مرثیه و کتاب
اقوال واقعی باشد پس شنیدن این قسم مرثیه و کتاب فی نفسه مضائق ندارد و نهی پس تشیع
بر مرثیه و کتاب حوال واقعی ناسته از چهل یا تجاہل مخاطب لاثانی است و کذب روایات
بالاتفاق حرام فلف و مستقم چهارم آنکه پاپوش کاری بر ممانعت کنندگان تفریبه داری نهایت
بجا و مستحسن است و حال ما تم سابق گذشت فتد که طرفه آنکه ابن عبدالبر در کتاب استیعاب
در ترجمه جفصه و مرمر گفته عن عقبه بن عقال ما طلق رسول الله حفصه و عمر فلیغ ذلک عنی علی راسه الذی
یعنی از عقبه بن عامر روایت که رسول خدا صلعم طلاق داد حفصه و عمر را و رسید این
عمر پس نیت بر سر خود خاک انتمی در رساله سرور الحزن نوشته روایتی آمده که حضرت رسول خدا

صلح خفصہ فخر عمر اطلاق دادند پس حجت کرده بکلیح آوردند الخ یعنی ہر گاہ عمر را سختین خاک
 بر سر خود گسیب شنیدن خبر طلاق یافتن فخرش جاتز باشد شیعیان اہلبیت را چگونہ سرکوبی
 مخالفان ہنگام اطلاق بیت پرستی تعظیم تفریہ کہ باعتراف قول علماء اہل سنت واجبنا را و امتیاز
 پیغم اکبر مولوی سلامت اندر در سالہ تخریر الشہادتین حال واقع کر بلا بر تفصیل تمام تر کاشفہ و جملہ
 و قائل ہیکل بلبیت عصمت و طہارت بقلم سپردہ کہ بندہ می از ان مین سالہ بموضع بیان آمدہ ہذا
 مخاطب شاہ صاحب مداح زید و ہجو کنندہ خاندان نبوت باید گفت حق اینست کہ مشرک و کفار
 احوال واقعی شنیدن ثواب دار دو حال واقعی را کہ از ان ظلم زید و زیدیان ظاہر میگردد و در خفا
 نمودن فی الحقیقت حمایت زید ساختن است و انعم ما قیل لہ کار پاکان را قیاس از خود گیر
 اگرچہ ماند و روشن سیر و شیرہ با تجمہ ذکر قصص انبیاء و ادبیار خدا کہ متضمن ذکر مصائب محن ایشان
 باشد نیکوترین اذکار است چنانچہ حق تعالی شانہ در قرآن مجید مجیب حضرت یعقوب حضرت یوسف
 و افکندن برادران حضرت یوسف آنحضرت را و چہاہ دیگرستین حضرت یعقوب ان سبب تالیف کرد
 چشم آنحضرت سفید شدند و فرختن برادران تاج حضرت یوسف را و فریفتہ شدن این اخبار آنحضرت
 در سیدن حضرت یوسف بمرتبہ بلند بادشاہی مصر بمرتکب عفت تقوی بشرح و بسط تمام بیان
 ان احسن القصص نامیدہ چنانکہ فرمودہ نحن نقص علیک القصص ان حیرتم می رباید کہ تذکار مصائب
 واقعی جناب امام حسین چہ مخاطب گواری کند العیا باللہ آنرا فصاحت آنحضرت و حمایت برادر
 دادہ از ذکر آنہا اعراض می نماید آنکہ جناب باری عزاسمہ ذکر مصائب انبیاء احسن القصص است
 و اگر تذکار وایت مقتل جناب شہید مظلوم با اتباع امام غزالی باشد میتواند شد لیکن علت ما
 رایا و باید داشت و معجزہ تذکار خون ناحق امام مظلوم را خیال باید ساخت کہ چسان باحقاق
 حق و ابطال باطل یا بعض صوابہ باعتراف امام ایشان کشان کشان میرساند قل جاہ الحق
 و زہق الباطل ان الباطل کان حقاً قال مخاطب عجب حیرت می کہ خدا اور رسول کجہ فرض اور
 سندت جہ حسین نہر الگے نہ ہسکری نہ سکر بلانی پیری نہ بانس برک منگانی نہ تاشہ و بھول بجانہ و ہوام

چائی نہ لیے کی حاجت نہ کاغذ کی ضرورت سو سیکڑوں بار لوگوں سے قضا ہوتے ہیں حسین
 میہ کچھ مال اور بچال چاہئے اسکو ایک سال قضا نہیں کرتی اور اس کی جتنی فرض ہیں سب پر
 موقوف ہیں نہ کو تب ہی جب مال ہو اور روزہ تب ہی جب بیمار نہ ہو لیکن ہر چند محتاج ہو قضا
 تغیر جو بنانا ہو ضرور ہی کہ بناوی سبحان اللہ امام کی روح کیا خوش ہوگی کہ ہمارے دوستوں
 نزدیک اللہ کے حکموں کی کچھ قدر زبردستی اسکی فرض اور واجب پر جانشین پڑایا ایسی مقام خدا کے
 غضب سی پناہ مانگنا چاہئے اللہم حفظہ قول و بستقین مدفوع ست پچند وجہ اول آنکہ
 جوار بنا ساختن تغیر از اباحت اصلی و ارشاد آنحضرت بساختن نقل قبر والدین براسائے
 مستبط است پس بر امر مقبلس از اقوال رسول مقبول زبان طعن تشنیع کشادن خود را مردود
 ساختن ست و اعتقاد محفل ذکر مصائب جناب امام حسین موجب حکام سہ اہل بیت است
 تمسک بعروۃ الوثقا ایشان موجب یعنی ارضالت و اقتداء و اتباع ایشان باعث فوز و جہان
 و سبب سنگاری از عوالت لفظ کلک طعان تو بگاہ جہاں دہیزند طعنہ پر محیب و آل دہ
 قول تو جملہ حشو و طامات است دہ نزد تو گرچہ از کرامات است دہ گریہی بگویم ای ذیشان دہ
 ہست قول تو لعبت صیبا دہ فی غلطہست یا تہ تبلیس دہ مقبلس از و سادس ملیس دہ
 مرحبام جہاز را غرور دہ گشتہ آزرہ ہدایت دور دہ گشتی از را کہ فرخوت جہل دہ
 باہمہ فضل نائب بوجہل دہ مقصدی شدی معارضہ را دہ باجناب شہید بہر دہ سرا دہ
 قول و را کہ ہست وحی تمام دہ می شماری تو از فضول کلام دہ انجہ آن مقبلس قول بنی ہست دہ
 طعن بروی نمودن از و علی دہ طعن آن طعن بر رسول خدا دہ قدح آن قدح آن شفیع و را است دہ
 قول و را بضمک انکار دہ باز دعوی دین او دار دہ دین تو طعن سرور دین است دہ
 این چہ دین است انجہ آئین دہ روحی ست رد قول سو دہ کے بود قول اہل دہ قبول دہ
 الحذر الحذر ازین گفتار دہ و قار بنا عذاب الکان دہ دوم آنکہ اگرچہ محب کامل متبع
 جمیع احکام شرع می باشد مگر فی الجملہ محبت با فضیلت ہم جمع می شود حکام مقتدا کو سوم آنکہ

اہل سنت و جماعت بانگہ و اجابہ شرعی الپس پشت می اندازند لیکن رافضی محفل میلاد
غفلت نمی سازند قال المختلط ربڑی محب اور دوست دار امام کی انس بائین اپنی تین دہی
لوگ جانتی ہیں کہ خلاف خدا اور رسول کے سازگی نوازی اور تقاضی زمانا کاری اور مال
مردم خوری وغیرہ افعال شنیعہ کی تعزیر داری کرتے ہیں پر پی عوام الناس سچا کھانی اور شے
اور خاندہ دنیوی کی پالچ اسکے عیان جا کر شریک مجلس میں تی ہیں بلکہ ان فاسقوں کو موافقہ
خطاب تی ہیں بعضے جو ظاہر میں اچھی بھلی آدمی اور ربڑی کلماتی ہیں باطن میں فاسق اور لاف
وی ہی اسکے عیان ٹری جاتی ہیں کہی یہ غرت نہ آئی کہ ایسی لوگ تو صرف اپنی نام کے لئی یہ کام
کرتی ہیں انکو امام سی کیا نسبت ایسوں کی بیان بنائی اور انکا کہنا نہ کھانی بلکہ انکو سمجھا کر ایسی
سی باز رکھتے کیونکہ اگر امام برحق کے محبت ہوتی تو ان حرام کاموں کو گناہ کرتی نہ کی ایسی کما
جس میں شیطان کار کری امام کی واسطے خرچ میں لگا اور اوسے پیشی کو اپنی کئے جاتی ہیں اس معلوم
کہ اون لوگوں نے شاید کسی نام اپنی خیال میں نام رکھ لیا ہی ہیں تو امام پاک کو اس ناپاک کمانی اور اسکے
ریا کاری سی کہ جس سے اللہ اور رسول ناخوش ہوں کیا علاقہ چونکہ اللہ تعالیٰ اپنی حبیب کی طرف
انیسویں سیداری کی دو کسر کو آیت ارایت من اتخذ اللہ ہواہ افانت تکون علیہ کیلا ام تحسب
اکثرہم لیسعون او یعقلون انہم الا کالانعام بلہم اضل سبیل یعنی بہلا تو دیکھو
جیسے بوجہ اختیار کیا اپنی چاؤ کا کہیں تو لی سکتا ہی اسکا ذمہ یا تو خیال رکھتا ہی کہ بہت انجین
یا سمجھتے ہیں اور کہہ نہیں کہ چوپایوں کی برابر ہیں بلکہ وہ زیادہ بہکی ہیں یہ سی سوان لوگوں کا حال ایسا
کہ شیطان اور نفس کے قریب آگے کسی کے سمجھا کو نہیں مابکہ ضد کر کی اور زیادہ بہکتی ہیں خیر ہم اپنا کام
کرتی ہیں وہی مائین یا نہ مائین ہدایت اللہ کی فضل پر وقوف مہجسی چا دیوی جسے چاہتے
یاز رکھی اور یہ بھی سنتے اور دیکھتی ہیں ایسی کہ جب ایسی ریا کار بد اطوار جو دوستدار دنیا کی حرام کام
حاصل کر کے اور اپنی ناموری کی کاموں کے ساتھ یہ کام ہی کر فکے ہیں اور اس جناب پاک کے
نسبت لیسکروں طرح کی سب او بیان عمل میں لاتی ہیں تو امام علی خاطر سی جو سیکار بندی اللہ ہیں

او سکی غضب میں کہی گرفتار ہو کر آخرت کی عذاب الیم کی سواری دنیا میں ہی جلد خانہ برباد ہو جائے
 اور بہتوں کو جو جب اس سے بچنے کے لیے انساں کو یاد کروا رہے تھے ان کا جواب کلثیہ اذافر جالھا اوتوالا خدا
 نجتہ فاذا هم مسلون فرمایا اللہ صاحب سورہ انعام میں یہ جیب بھول گئی تو نصیحت کرتی انکو
 کہ بولدی ہنمی اینر وازی ہر طور کی بھانٹاک کہ جب خوش ہوئی پھر کیا ہنمی اونکو بے خبر پیشی رہ گئے
 نا امید گناہ کرنے کی فرصت دینا ہی یہ ایک مرتبہ ایسا پکڑ لیا کہ اوسکا اگر گناہ تو بہ کرنا کچھ فائدہ
 نہ کرے گا اور کسی کی سفارش کو اپنی خیال ناقص میں اوپر بھول رہی ہیں کام نہ آدینگی ہاں اگر پہلی
 جہد اور ہو کر اپنی بری کاموں سے باز آئے تو چھوٹی اور بچے اللہ تعالیٰ ہمواد جمیع مسلمانوں کو ایسے
 بری کاموں سے بچاوی آئین یارب العالمین اقول و یستعین بکرات و مرات میرافتی کہ انعقاد
 مجالس تذکار مصائب جناب مسال عبداللہ الحمیدہ و التناؤ کریدون بر شہیدہ مظلومہ ست
 اطعام مومنین ہر سنوں بنیاسا حقن تغیرہ امر لیسیت مباح و ذریعہ ست برگزیدہ و بکا و بظاہر کریت
 ثواب اطعام و بنیاسا حقن تغیرہ ہو قوف ست بر حرف مال حلال و اشیا طہر گیران اہل دست
 جماعت را دیدم کہ از خانہ میریدان شوت خوار دعوت ہامی خورد و ہزار بار پیہ حاصل می نمایند
 و ذمہ داری از غضب حکام بتوجہ باطنی بیان می سازند فاعتبر علیا اولی الا بصار و ایسا فواید
 ہر کس کہ مال حرام و اشیا غیر طہر در اطعام مومنین تغیرہ داری حرف می کنند آنکس با طبع
 بخندست جناب مام مظلوم کستاخ و بی ادب ست و ہو کا ترے فقال الخاطب فصل
 دوسری عجب معاملہ ہے کہ جب جاہلون کو اسطرح کی کامنوسی منع کیا جاتا ہی تو عجب طح کے
 واہی تباہی اقراضین فرسوال کرتے ہیں سب خرافات و اہل انکو کون بیان کری بیان
 چند باتوں کا مذکور کرتی ہیں باقی اگر خدا نے بوجہ دی ہی تو اسی پر اوسکا ہی قیاس کر لینا
 بعض جاہل یوں کہتی ہیں کہ تغیرہ بنانا بادشاہوں کے وقت سے چلا آتا ہی بری بڑے عالم حاصل
 گذری کسی نے منع نہ کیا امتین ہویت پڑی ہوا و کوئی کیا پڑا نہ تھا ویکو فلا نے میان کی پار
 ہم مدت بھر رہی اوہوں نے کہی منع نہ کیا اور جسکے جاری باب و رحم مریدین ہی حضرت تواب

تقریباً تین سو سال پہلے ہی قبول تمہاری بادشاہوں کے وقت سے چلا آتا ہے پہلا پیغمبر اور امام
 کے وقت سے تو نہیں بتا آتا ہے اقول وہ ستمین و رفقا احمدی نقل عن جامع المنقرقات
 آورده مسئلہ ان باب کی قدم چوں مباح ہی حدیث میں آیا ہے کہ ایک شخص نے جناب
 رسالت مآب صلعم کی پائل کر عرض کی یا رسول اللہ صلعم میں کس قسم کہاں تھی کہ آستانہ جنت
 اور حورالعین کی رحسار پر بوسہ دوں گا آپ نے فرمایا کہ ان کے پاؤں اور باپ کے پیشانی پر بوسہ
 اوسنے پوچھا کہ اگر ان باب نہون حضرت نے فرمایا کہ اونکی قبر چومی اوسنی کہا کہ اگر اونکی قبر چومی
 منور شاؤ کیا کہ دو خط کھینچ کر ایک کو باپ کی قبر اور دوسرے کو ان کی قرار دی کہ بوسہ دیکھا کہ جنت
 ہونکہ ان فی جامع المنقرقات و این حدیث دلائل گندہ برائیکہ در صورتیکہ وصول باصل مقبرہ
 یا مقبرہ باشد بعل آور دن بوسہ بر نقل قبر تخلص از حلف شرعی حاصل میشود و نیز انجیث نیل
 اباحت نقل قبرست زیرا کہ آنحضرت صلعم امر فرمایا نذر بان مقرر شدہ کہ نذر نمی شود مگر
 پیغمبری کہ از جنس طاعت باشد و نذر معصیت جائز نیست و چون ثابت نگردد و درست ثابت
 شود حلت و اباحت بدلائل قول وی سبحانہ و احل لکم الطیبات و ہر گاہ بدلائل شرعی
 اباحت نباشا ختن قویہ کہ عبارت از نقل قبر و مقبرہ است ثابت گشت و تعامل بان از
 زمان باو شاہان اسلام و متشیع ماند عالمگیر بلا نیکر بوضوح پیوست پس این تعامل کا
 سیرت نیست و ہوا المقصود اگر گفتہ شود کہ این اجازت برای سائل مخصوص بود جو البشیر است
 کہ چند آیت افک حق اقم المؤمنین عائشہ یا در حق ماریہ قطبیہ نازل گردیدہ و در ذیل آن آیت
 والذین یؤمنون بالمحسنا لعنوا فی الدنیا والاخرہ است باید کہ مخصوص بہان قصہ باشند و الحال
 اگر زنان محسنات کسی متم ساز و در داخل نباشد و علی هذا القیاد و جمیع وعدہ و وعید
 غائبین شامل نباشد و اگر کوئی کہ از نبیست نقل قبر و الدین مستحب میشود نہ دیگران جو پیش
 اینست کہ نقل پیغمبرین و حضرت رسول خدا صلعم کہ در دلائل الخیرات مکتوب است منعوب یا
 واذ لیس فلیس و اگر کسی گوید کہ انجیث ضعیف است و جواب گفتہ خواہد شد کہ اگر این روایت

ضعیف نمی بود فقہاء اہل سنت در استنباط و استخراج مسائل فقہ بر آن اعتماد نمی نمودند و دیگران را
 بالفرض و التبیان علماء اہل سنت در کتب خود تصریح کرده اند کہ در فضائل اعمال مستحبہ متسکد
 استدلال با حدیث ضعیف جائز است **قال** الخطاب اب کہوتم کہ بادشاہوں کی امت ہو یا پیغمبر کے
اقول وہیستیعین باصول موضوعہ اہل سنت و جماعت اطاعت بادشاہان اسلام منطبق
 اطیعوا اللہ و اطیعوا الرسول واولی الامر منکر تا لی اطاعت رسول خداست و دیگر گاہ اطاعت
 پادشاہان مثل اطاعت خدا و رسول باشد پس بجا آوری احکام مجربہ و نشان واجب و لازم
 و هو المطلق **قال** الخطاب و بادشاہان کہ ہوتا اور وقت شکر و نبری کام ہوتی آتیں ہیں
 اونکی دقت کی ہونے سے یا اونکی کر فی سہ دی کام اچھی نہیں ہو گئے اور بادشاہ کی مال پیغمبر کے
 وقت سیست پرستی چلی آتی ہوا و درام کاری اور دغا بازی اور چوری سب ہوتی آتی ہے
 کہہ دے کہ یہ سب کام ہی درست ہیں کہ آگے سے ہیں اور جو یہ کہہ کہ ان کاموں کو انکی سے منع کر دے
 آتی ہیں مگر سب لوگوں نے پھوڑا تو یہاں ہی اس طرح سی سمجھ کہ قنہ کو یہی منع کر دے آتیں ہیں
 مگر لوگوں نے پھوڑا **اقول** وہیستیعین زنا و سرور و غیرہ نامور غیر مشرور و عدا و جماع بر حاکمیت
 منع کر دیدہ و خلاف آن منقول نیست و در عافت بنا کردن تفریہ و جماع ثابت نیست
 اینکہ جماع در فرائض عبارت است از یہ کہ اہل حل و عقد در زمان مخصوص ماوراء مذہب قرار
 بر امر مشروع اتفاق نمودہ حکم با بحت یا حرمت فیری نمایند بنا کردن تفریہ یعنی نقل قبر بقبر
 از ان قبیل نیست کہ ہر در زمان واحد یا از منہ متعارف ہر مستان اتفاق اہل حل و عقد کردہ
 باشد و من ادعی فخلید البیان **قال** الخطاب اور قنہ کی کس طرح ہے حالانکہ کسی عالم او نہ حاصل
 انکی منع نہیں کیا یا ب نہیں کرتے **اقول** وہیستیعین بالفرض انکی کسی از راہ تعصبات عناد
 باتنناغ تفریہ داری زبان درازی کردہ باشد علامہ جہندار و لیکن مولوی عبدالواحد خان
 بنیرہ مولوی عبدالعلی در رسالہ از الیہ الاوامر میں فرماید کہ علماء صالحین این عصر میں مذکور
 از شعرا اسلام تصور فرمودہ قطعاً فتوای برای ترویج و قیام آن دادند و در خزائن المستعین میں

کہ مفتی را باید کہ بنظر حال و عصر زمان فتوے دہد پس درین عصر و الزمان علماء صالحین فتوے
 ترویج و قیام تغریہ ایاہ مظلوم کہ دادند نہایت بجا و مناسب است و ترویج آن موجب ثواب
 و اجر عظیم و فتوے علماء صحیح و موافق است و همچنین علماء یقیناً مناسب خواهد شد علاوہ بر آن
 این مراسم تغریہ داری امام علیہ السلام از صد سال جاری و مروج است و در زبان سلاطین
 اہل اسلام و متشرع مانند جلال الدین اگر جہانگیر و شاہجہان عالمگیر و رنگ زیب و عسیرہ
 کہ در تمامی ملک خود نافذ الامر کلی بود و لازم تغریہ دار بوجہ احسن تقدیم میرسد و ثواب سعدا شد
 وزیر اعظم شاہجہان عالم متبحر و فاضلی القضاۃ مستند خان و دیگر حکم حنفی المذہب بودند
 و دیگر علماء آن زمان اگر مراسم مذکورہ را خلاف شرع دید می بیند انستند مجبور سلاطین معروض
 ساختہ در تمامی ملک موقوف می کنانیند کہ در سرکار بادشاہان اختیار کلی می داشتند و
 و بادشاہان ہم متشرع بودند بذات خود در تمامی ملک تحت حکومت خود یا موقوف میکردند
 دوران عہد عموماً و خصوصاً مروج بود و احوال جاریست و انشا اللہ تعالیٰ تاقیاً
 جاری خواهد ماند و کسی از عوام و خاص از آن زمان تا حال انحراف از آن نہ کردہ در نہ صورت
 ترویج از آن باجماع است بنی صلح ثابت و تحقق گشت و بتواتر رسید و در حدیث تریف
 و اقصت لن یجتہع اھتی علی الضلالۃ ہرچ ایشان بر آن اجماع کنند و اتفاق نماید
 حق بود پس درین عصر اگر کسی انکار نماید و این مراہم خلاف شرع و مکروہ و اند خلاف جماع است
 و انکار از تو اترست و این معنی بموجب اصول فقہ نہایت ممنوع انقی فافہم و استقم
 قال الخاطب جان عالم فاضل ہوتے آئے ہین وہاں ضدی جاہل ہی ہوتے آئے ہین
 تمام جہان منہ کے سبھا فرسے عالم فاضل کہ چورین تیار اور عالم جانتی ہو کسی کہتے ہین
 حقیقت میں عالم وہ ہرچو قرآن حدیث ہی خوب واقف ہو اور اللہ سے ڈری اور دنیا کی محبت
 میں نہ پڑی اور خدا اور رسول کے خلاف نہ کر و ایسے کو پڑیا کہتے ہین اور جو عربی اور فارسی کتابیں
 پڑھ کر لکے دنیا کھانی اور نام و عزت کی لیے اور جاہ و شہرت کیو اسے چھو کھانی دیگر دیکھی خواہاں

موت اور عاقبت کو بھول کر کافروں اور فاسقوں اور بدعتوں کی خوشامدگی اور انکے آثار
 اور دین کے کاموں میں انکی خاطر اور دہشت سستی دکھانے آپ بہت باندہی نہ اور دہشت بہت ہو
 بلکہ دین کے جو تو نکی طرح دنیا کی طمع سی کوئی میں نہ پیدا دی اور دین داروں کو یونکی شرعی پہلے
 باتوں کو جو عوام کو ترک و بدعت سی بخور کے واسطی کہتی ہیں اپنی برای اور خود پسندی کی راہ سے
 اس میں جمیع منطقی نکال کر جاری نادانوں کو اسی راہ سے ہٹکا دی سو اسے چود غبار تو یوں نے
 حصول میں مانے میں ظاہر شرع کے لباس سوائے تین آراستہ کر کی ہزاروں عوام مسلمانوں کو
 راہ سے ہٹکا کر شیطانوں کو مسلط کر دیا سچ تو یوں ہم کہ باطن میں آپ کی سوائے طالب نام اور جاہ و حسد
 اور کینہ اور فسق اور بدعتی اور فساد کی دینداری اور خدا پرستی کے مطلق بونین غرض سے
 لوگ حقیقت میں نفس اور شیطان کے اوستاد ہیں اور پیاری اور امانت اور رسول کی درگاہ
 راندے اور ہٹکاری اللہ تعالیٰ اپنے فضل و کرم سے ایسوں کی صحبت بد سے بچا دے اور ان
 دہوکے کی ٹہنی کے پھند میں نہ پھنسا دی غرض نہ خدا سے دور نہ قرآن و حدیث کی موافق کام کرے
 ایسے عالموں کو خدا نے قرآن میں گدھا فرمایا ہے جس پر کتابین لدتی ہیں پیرا اور پیر اور کدھا
 البتہ جو ایسا ہو کا وہ اور کو کیا نصیحت کرے گا خود فیضیت دیکر اسے اپنی نصیحت بہلا تعزیر کے
 بات ایک طرف سیکڑوں مرد اور عورت مسلمان مدت سے ظاہر بہت پوجتے ہیں اور چوٹیاں
 رکھتے ہیں اور ہندوؤں کی میلے میں پوری پوری یکو ان لجا کر چڑھاتے ہیں اور سیکڑوں لوگ
 اس طرح سے جوی و شراب میں گرفتار ہیں اور ہزاروں خلاف شرع کام کرتے ہیں اور کوئی
 نصیحت فراہم نہیں ہوتا اور بہت سے مولوی حتیٰ ہیں اب یہ لوگ ہی کہیں کہ ہماری سب کام
 حلال ہیں کہ مولویوں کے وقت میں ہم کرے میں نعوذ باللہ منہا **قول** وہ تین قیام
 از کتاب محرمات تحریر کیا کہ خلافت در آن منقول نیست برینا ساقن تعزیر کہ با عارف مجدد
 خان علماء صالحین آواز شعائر اسلام مقصور کردہ برائے ترویج و قیام آن فتوادادہ اند
 قیاس مع الفارق بہت **قال** المخاطب در خلافت میان تمکو تعزیر سے منع کرتے اور کسکا

سے اونوں کو منع کیا تھا وہی میان بی بی سے بدتر تھی کچھ عالم و فاضل نہ تھے جیسے تم ویسے دے
 سوا کہیں سوتے کو جگاتا ہے اور جبکہ تم اور تمہاری باپ مرید ہو کیوں نہ تغیر نہادین اگر ایسی باتوں کو
 مریدوں کو منع کرتے اور خود ہی باز رہتی تو مرید چادر لیدہ ریوڑی گنا کس طرح سے لانا اور بڑی جگہ
 اور داد کا گنبد کہاں سے بننا جیسے ہم مرید ویسے دے پیر جیسی روح ویسے ہی فرشتی اقول وہ مستحکم
 اپنے افادہ فرمودہ مدفع است یا نہ کہ صد پیر و مرشد مسلم الثبوت اہل سنت و جماعت تغیر نہاد
 و تعظیم تغیر نمودہ اند و تفصیل آن کتاب ضخیم باید ہند از ان طے کش نمودہ بذکر و پیر می پردازم
 اول سید الشہداء صاحب السنوی است کہ بدولت خانہ خود بدست خاص تغیر نہاد کردہ سر ویا
 بر ہند ہمارہ تغیر نہاد شریف بر در عاشورہ گریان می بودند چنانچہ نواب زادگان شاہ جہان پور
 مریدان اولاد حضرت نیرنگان و دیگر تغیر نہادری میکردند دوم شاہینا را احمد صاحب بریلوی است
 کہ ہر گاہ بر در عاشورہ محرم تغیر نہاد قرب مکان آنجناب میرسد بدوش خود گرفتہ تا مسافت بعیدہ
 می رسانند و تا آخر ذرخون و منوم بہین کار مصروف می ماند فضائل بن ہر دو مرشد مستغنی
 عن البیان است قال المخاطب و پیر جی کی کہ بیان ہی مرید ہوتی ہیں اور اپنا کسب کئے
 حاتی ہیں اور خیر جی سے پیر کا خیر ہی کالتی میں اب تمہاری طرح کہ بیان ہی کہیں کہ ہمارا کسب
 حلال ہے پیر جی کمانی کہاتے ہیں اور ہم سے فراہم ہیں چو غرض ایسی جی ہر دو پیروں نے تو
 جہان کو خراب کیا ہے خدا انہیں خراب کری اور ان نہکون سے اپنی پناہ میں بچا رکھے اور ہر مال
 میں اور ہر ایمان اقول وہ مستحکم این ثم این ثم این قال المخاطب اور بعض جاہل یوں
 کہتے ہیں کہ اگر تغیر نہادنا منع ہوتا تو ہم کو کچھ امام نہادیتے اسکا جواب یہ ہے کہ تم بے جاہل نہادین
 جانتے کہ اگر امام کے ہاتھ نہ رہتی تو پہلے یزید کو نہادیتے تو آپ کیوں مصیبت اور ہلاکت نہاد خدا کے
 ہاتھ ہی اور وہ موقوف ہی قیامت پر دینا ترا و نہاد کا گہر نہیں ہے بیان کرو وہاں بہکونے گشتل
 مشہور ہے جیسی بیان کرنی ویسے وہاں بہر فی اور بالفرض بہت کام تم ہی حرام جانتے ہو جیسے
 جوہری حرام کاری شراب پینا جو کہیں لانا اور ان کاموں کو نہاد لوگ کرتے ہیں جنگ بے جوہرین کہیں

سزا نین منی کیا انکے ہمہ کام ہو، اچھی معلوم ہوتی ہیں اقول وہ تسعین مخاطب لہ طرف خود
 سوال و جواب تراشیدہ مارا بان سرکاری نیست قال مخاطب اور بعضی بیوقوفیوں نے
 خالی کرتے ہیں کہ یہ باتیں نئی نکالی ہیں ہر پنی پر کھنسی نہیں سنی کیا جانتے کون کتاب لکھا
 نکلی ہر جہین لکھا ہوا اسکا جواب یہ ہو کہ تم جو تغیر بناتے ہو تو یہ اور اماموں کے بعد دنیا داروں نے
 مقرر کیا ہوا قول وہ تسعین لاسلم کہ دنیا داران رسم تغیر داری مقرر کردہ اند بلکہ علماء دیندار
 باصول مشروعہ بنائے تغیر داری استخراج کردہ اند مثل مجلس میلاد فائدہ و لا تغفل
 قال مخاطب اور ہم جو کہتے ہیں یہ تغیر اور امام کو وقت کا کہا اور کیا ہوا قول وہ تسعین
 ایسے دروغ ست بلکہ انچہ میگویم یا سیکھتم ہر فرمودہ یہ غیر خدا و ائمہ ہدایت و یا مستخرج از ارشاد
 آنحضرت ست قال مخاطب ہماری کتاب قرآن اور حدیث ہر خدا اور رسول کا کہا ہوا ہوا
 مہتار امریتہ و کتاب دیگر اور مسکین اور میان فلاں کا کہا ہوا ہوا اور ہر سال نئی مضمون اور
 سور کے مرتبہ گائی جاتے ہیں اس طرح کو پرفانی بیات و کتاب کیسکی ہوا اور نئی کیسکے اور دیگر اور مسکین
 کیسکے طرف در خدا اور رسول کیسکے طرف اقول وہ تسعین انچہ فائدہ نمودہ مردود دست بخند
 و جہ اول آنکہ قرآن و حدیث کتاب ماست و اگر شاعری مضمون قرآن حدیث را نظم کند فحاشا
 قرآن و حدیث لازم نمی آید منی دانے کہ جناب سالت آب صلعم را شعر بودند کہ مدح آنحضرت
 و ہجو کفار می نمودند چنانچہ شیخ عبدالحق در مدارج النبوة بصفیہ ۷۷ نوشتہ اما شاعرای آنحضرت
 صلعم از آنہا کہ دفع میکردند و باز میداشتند کہ کافران را از اسلام دائل کن در مدح رسول
 صلعم اللہ علیہ وسلم و ہجو کفار لغنم اللہ میکردند کہ کس شمر دہ اند حسان بن ثابت و کعب
 بن مالک و عبد الرحمن بن رواحہ صبار و خدا لا جواب میگوید کہ شاعران و خدا و ان رسول اللہ
 از مردان صد و شصت بودند و از زنان دواز دہ بودند انتہی و از مشاہیر شعر از بنی ہاشم
 شہ کس بودند مثل نابغہ کہ شاعر جلیل العمر و بیست سال یا صد و ہشتاد سال بودند و
 و حکایات وی از عجایب و غرائب ست و ہند بن ربیعہ کہ شہرت بود در جہالت و اسلام

و صد و چهل سال با صد و پنجاه و هفت سال عمر داشت و سبحان و اهل که مشهور است و زده میشود
 بوسی مثل در فصاحت و در صفحه ۹۹ و ۱۰۰ نوشته و گفته که هر که خدا آیتقائے او را زبانی عطا کند
 و بزرگوار قدرت بخشد باید که در مدح آنحضرت صلعم و بجز دشمنان او تفصیل نکند که بهترین کارها نیست
 و گفته اند که کار حسان بن ثابت آن بود که معارضه میکرد و مشرکان را در وقایع و آیام و آثار
 و بجزوے کرد ایشان را و ذکر میکرد و قبائح و مثالب ایشان را و گذشته عمر بن الخطاب است
 بر حسان و حال آنکه او شعر میخواند و در مسجدی پسین نگاه کرد و عمر بجانب حسان و گفت شعر میخوانی
 در مسجد پس گفت حسان مرا و راجعی خواندم من شعر در مسجد نزو کیسکه تهر تو نویسی پیغمبر صلی الله علیه
 و آله و سلم پس خاموش گشت عمر ششمی دوم آنکه در رساله تحریر الشهادتین میرقوم است در روایت
 است که چون تن مبارک بکثرت به جراحت سهام و رماح غریبال شد شمر ملعون خصم باصحاب
 خود کرد که با وصف تشبیه شدن بدش بر خمار تیر و نیزه هنوز زنده گذاشته اند که ناگاه تیر از
 دست بدرجحت از بدن بخوان بکام حضرت امام رسید و کار او را تمام کرد و از پشت است بین
 افتاد و در همین حال شمر نام و شمشیری بر روی مبارک حواله کرد و سنان بن اس شخص از
 سپاه رسید و بنیم مجروح ساخت و خولی بن یزید از اسپ فرو رفته و شمر خواست که قطع
 سر بر دزد که دستش از یزید و سهیلی بن یزید گزید و برادر شغال از اسپ فرو رفته و آمده
 سر مبارک را از تن بریده پیش برادر خولی خود انداخت و بعد از آن پنج از دست بیداد
 لشکر باین و شمر و ابن سعد بر بقعیه آل طه و حسین رفت بیا نش میروند و دخول علی الحرم و اسیر
 اشقی عشر غلامان بنی هاشم و من کان من النساء و امر ابن سعد شمر نفر از کبوا
 خیولا و او طواجا و الحسین علیه السلام و ان سلوا
 الی الاسیر و مع بشیر مالک خولی بن یزید الی ابن زیاد سپرد و آمدند بر حرم محترم و اسیر کردند و دوازده
 کس از جوانان بنی هاشم و هر کس را که بداند از زنان و حکم کرد ابن سعد و شمر که در
 راه ایستاده و از شمر و بر اسپها و بے سر ساختند و بن حسین علیه السلام را و فرستادند

سر مكرم امام عليه السلام را با بشير بن مالك و خوي بن يزيد بسوسه ابن زياد با مجلس
چون حسين بن مظلوم را بنجديد از تن جدا کردند و شجره رسالت و دوام نبوت و نبالت
را به نيشه ظلم پديد کردند كه قيس بن شخب بن قيس بن شخب بن قيس بن شخب بن قيس بن شخب
گرفت و شجره را بهر ايمان خود بش قصد خيب اهل بيت طهارت نموده تماراج پر داشت
بن حسين كه بر سر تماراج افتاده بود و هين كه نظر شجره را مشق افتاد و خواست كه او را بكشد
كه شخصي دستش گرفت و گفت كه مسلمانان اطفال كفار را نكشند و تو اين بيار مسلمان را نيكش
شمر جواب داد كه امير يعني ابن زياد فرموده است كه نريند از آل عباس بيايد گذشت او گفت
كه انبياء پيش من بايد فرستاده تا هر چه خواست او باشد بعل آرد پس شمر و ابن سوكه گفتند
كه اسبان را بر تن حسين هم دو اند و چنانچه بخت كس از سواران جسم شريف و عنصر لطيف
حسين عليه السلام را با اعمال شوم اسبان ساختند چنانكه استخوان تن مبارك ريزه ريزه
شده شكست و سر مبارك را بر ريزه كرده با بشير بن مالك و خوي بن يزيد بگرفتند پيش ابن زياد
فرستادند و زنان اهل بيت را بر سر تنان بپرويه سوار كرده و علي بن ابي طالب را بر شترى انداختند
روانه كوفه ساختند و امر الشق بن زياد بالراس المكمه فليد بدي مكك الكوفه ثم ارسله
مع ريس ساو الشهداء و سبايا اهل بيت الى بن زيد بن معاويه مع شمس بن شمس بن شمس
و كان بد مشق و حكم كرد ابن زياد شق و خصوص سر مكرم امام مكرم كه گردانيد و نمود
در كوفه چنانكه كوفه پست فرستاد و سر مبارك را با سر لای باقی شهيدان و اسيران اهل بيت
بسوسه پديد بن معاويه با هم رفتند. الجوشن بود و يزيد بد مشق بر خاطر بن كعب سیرد اجبار
و بانهرين اسفار اتارا اجبار خفي و مجتب بوده باشد كه هر گاه اسيران اهل بيت سالت و بنديا
دو ديان بنوت و نبالت با شمر و مالك سيد المستندار و ساير شهيدان داشتند كه بلا
داخل كوفه شدند بن زياد لعنه الله الي يوم الدين و ما نكرو و بيار استه با همت و وقار در كوفه
نشاندند خانه را بارعام كرد و چون وضع و شريف از مردم كوفه حاضر آمدند بسيار اهل بيت

سے مطلق ہو و ذکور و اناث فریت رسول خدا را با سر مبارک سید الشہداء بحضور خود طلبید
 ہمیں کہ سر مبارک حضرت امام حسین علیہ السلام پیش نظر نشی رسید بار بار می دید و
 تبسم می کرد و چون بیکہ بدست داشت برب و دندان مبارک می زد و المختصر ابن زیاد
 بعد ملاحظہ حال اسیران اہل بیت حکم داد کہ آنہارا در بند چنانہ بدارند سر حسین
 را بر نیزہ گذاشتہ در کو چھائے کو فیکر داشت چنانچہ دست علی بن حسین علیہ السلام
 بستہ و تمان اہل بیت را گرفتہ داخل زندان خانہ گردید و سر حسین علیہ السلام را بر نیزہ
 سوار کرد و خانہ بجانہ در سلک و شوارع کو فیکر داشت و بند بعد از ان ابن زیاد سر سید الشہداء
 و سائر شہیدان دشت کرد و بلا و جملہ اسیران اہل بیت را با شمر فرے الجوشن سوے دمشق
 پیش یزید بن معاویہ فرستاد پس قافلہ زنان و یتیمان اہل بیت بر شتران بے پروہ
 سوار و سر حسین علیہ السلام بر نیزہ در ہر شہر و دیار کمرے رسید فریاد و دایلا و دایمیت
 از زمین تا آسمان سر میکشید تا آنکہ بعد قطع منازل و طے مراحل قافلہ سیایاے اہلبیت
 بدمشق رسید ہمیں کہ یزید علیہ السلام را خیمہ خند قصر امارت آراستہ و بہترین قبا نش
 خود پرداخت و زینا یکہ جملہ غلامے شام پیش و حاضر آمدند حکم با جھارا اسیران و
 بالغور سر ہائے شہداء را بازنان و یتیمان اہل بیت بحضور نش آوردند چنانچہ سر یک یک
 را از شہیدان دیدن و حال آن صاحب سر را رسیدن آغاز کرد چپ دانکہ
 شمر فرے الجوشن سر مبارک حضرت سید الشہداء علیہ السلام را پیش او گذاشت
 با ظہار ماجراے جنگ با مارت اختیار پرداخت با صناعے دقتہ کہ بلا مشاہدہ صورت سیایا
 سر ہائے شہداء المعانہ شہتبار و شرح و انبساط از نا صیہ حال آن خسران مال سے تابند
 چنانچہ بیات ابن الزبیر سے یعنی لیت اشیا فی ہیکل شہداء تا آخر می چا وید و از کمال اہمیت از
 و فشا طیر خود می بالید و بچوب خیر آن لب و دندان شاہ شہیدان را می زد و می گفت
 کہ اسے ابو عبد اللہ مرا گمان بود کہ سنن عمرت تا این شت رسد و سر در پیش تو اخضا نمود

و در مناقب السادات منقولست که در آن ساعت که مبارک حسین پیشینیدیدید
 بر دندلین شادی می شد و خرمی نور و در مبارک را با نوح امانت میکرد و آنحضرت
 حال حسین دهن گردون تم لازم می ناکه جلد کا قدر کون تم بگل کردیانی کا چرخ و خراف
 لونا چرخ سکوے کا ہر از حریف جب ذبح گو سفید کو قصا کت پیوہ معمول ہی کہانی سپر کت پیوہ
 قطرہ دیانہ شاہ کو کتنا طایبیا و پیاسا ہی مارا شکر کیسا غصہ کت پیوہ جو بوسہ گاہ رسالت کت پیوہ
 نیچے عدد کی تیغ کے وہ بوسہ گاہ وہ سر کت پیوہ کت پیوہ کت پیوہ کت پیوہ کت پیوہ کت پیوہ کت پیوہ
 اکنون مخاطب براہ انصاف بربان آرو کہ این خرمیہ و کتاب منقولہ سابق موافق حریت است
 یانہ در صورت اولی قرآن و حدیث با کتاب موافق است و ہوا المطلوب در صورت ثانیہ
 وجہ آن بیان باید ساخت و دلائل کذب بہتان مولوی شاہ عبد الغیر و شاہ سلاست است
 باید آورد اگر کوئی کہنے الواقع این روایات صحیح مستند گویانند آن خصوصاً و جمیع خلایق حاکم است
 گوئیم این مردیگست کہ تذکار روایات شہادت جناب امام حسین ہر حدیث صحیح باشد گوارا نیست
 سوم آنکہ کذب در روایت و غنادر مذہب امامیہ حرام است مگر تو ذہل سنت و جماعت بغنا
 جائز است قال مخاطب در بعضی جواب کو قابل صحبتہ ہیں تو یوں قابلیت جہالت ہیں
 کہ قرآن اور حدیث تو ہمیشہ سے ہی اور بہت ناگو کہ بڑی ہی ہو سے ہیں لیکن بی معنی آیت اور حدیث
 کی کہی نہیں سنتے تھی اسکا جواب یہ ہی کہ قرآن اور حدیث کت پیوہ لفظ کی معنی تم پر ہے ہو یا نہیں اگر
 پڑی ہو تو ہمارا ہاتھ پکڑ کر کہو کہ اس لفظ کے معنی یہ ہیں نہیں جو تم کہتے ہو اس طرح ہیں و جو تم
 طوطی کی طرح سو لفظ کے نہیں جانتی ہو تو پھر سچی ہیں نہیں کیوں کرتی ہو کسی عالم مقبر سے پوچھا
 تمہا کہ اوسنی اس لفظ کی معنی کچھ اور ہی کے اقول وہ بیستیس درگیرہ و زاری و تغیرہ دارے
 جناب خامس آل عبا علیہ التحیۃ و التناہی لفت قرآن و حدیث نیست بغنادہ و مخاطب
 ہیو وہ سرا می میکند و سوال و جواب اپنے طرف خود می تراشد قال مخاطب در بعضی کت پیوہ
 جب سب طرفی ہار مانتے ہیں تو یوں کہتی ہیں کہ یہ ہم کت پیوہ جانتے ہماری بزرگوں سے

یہ بات چلی آئی سہم اپنی باپ دادا کی ایک چلچلیج اسکا جواب یہہی کہ یہ غیر خدا صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم کے وقت کی کافر ہی حضرت کی مقابلہ میں یہی کہتی تھے جو تمہاری کہتے ہو
 بھلا تمہاری پوجتے ہیں کہ اگر تمہارا باپ دادا اندھا ہو یا ایک بار رستا چلنے میں کوئیں جا رہا
 یہ سنکر تم ہی اپنی آنکھیں پھوڑ لو گے اور کوئیں جا کر گر پڑے گی کہ یہ ہماری باپ دادا کی صورت
 اور سیرت ہی آخر یہ چال باپ کی ہرگز نہ چل سکو گے بڑے تعجب کہ دنیا کی نقصان میں باپ دادا
 شریک نہیں اور دین میں اونکی ایک پرچلا جاسکتے ہو ذرا تو شرم و کسب کمر ہو گا کہ وہی کا
 اور ایک پرچلو اپنی باپ دادا کے اقوال و بیعتیں انہی سوال و جواب مخاطب طرف
 خود چا دیدہ مارا ازان تو رضی نیست قال مخاطب بعضی جاہلون میں ملاخودم ہی نہیں
 وی یون مسئلہ چارٹے ہیں سو صاحب امام فی امت کے واسطی سر دیا اس واسطی یہ امت کا
 تو غیر بناتے ہیں اسکا جواب یہہی کہ یہ تمہارا مثل قافیہ جب کا کہیں ہو نہ نہکانہ اسکی کیا منہ
 کہ امت کے لئی سر دیا جو کوئی کیسے واسطی سر دیا ہی تو چاہئے کہ دنیا میں اسکا بچا ہو یا
 عقبتے میں بھلا تمہاری پوجتے ہیں کیا اسوقت نیرید پلید تمام امت کا سر کالی ڈالتا تھا کہ
 امام فی امت کے سر کی عوض اپنا سر دنیا قبول کیا اور عاقبت میں ہی امام سر دینی سے ہمارے
 گناہ کی سند معافی کے نہیں ملی کہیں قرآن اور حدیث میں ہی کہ قیامت کو تمہاری گناہ
 امام کے سر کی عوض بخشی جاوینگے جہاں خدا اور رسول اسکا ذکر کیا ہی یہی کھا ہی کہ جو
 کوئی ایمان لاوے اور پہلے کام کری اور سکو خدا بخشی گا بھلا اتنا سمجھو کہ دنیا اور دین میں
 کوئی ادنا کسی دوسرے گناہ میں مارا دھاڑا نہیں جاتا اللہ ہماری عوض امام کو کیوں مارتا
 ہمارے ہزار ہزار تو بے گناہ ہم کہیں اور امام ماریجا دین اقوال و بیعتیں انچہ فادہ نمودہ
 دفعہ ست پچند وجہ اول آنکہ برفرض تسلیم کہ قاتلے گفتہ باشند امام فی امت کے واسطی سر دیا
 میگویم کہ این مقولہ مانا سہت بقول اہلسنت کہ جناب امام حسین علیہ السلام حضرت اسماعیل
 شہادت یافتہ اند چنانچہ مولوی محمد حسن صفا خان بریلوی در شہادت نامہ مولفہ خود

سیفر باید پوشیده نری که شهادت میں اوس جناب کے چند نکات واقع ہیں اول نکات یہ ہے
 کہ جب حقا جل جلالہ ابراہیم کو واسطی ذبح کرنے حضرت اسماعیل کی حکم فرمایا فرشتوں
 عرض کی کہ خداوندانور فیض نشو و جناب سرور عالم فرمودات رحمت عالمیان صفت
 آدمیان و تہ و در زبان احمد مجتبی محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم کا پیشانی نورانی اسماعیل
 علیہ السلام میں پس اگر وہ ذبح ہو گا ظهور و نشو و حضرت خاتم النبیین شفیع المذنبین کا کیونکر ہو گا
 ارشاد ہوا کہ اگر کوئی اور بدلہ اسماعیل کے قربانی ہماری قبول کرے تو یہ امر موقوف رہی کسی
 پیاون جرات کا میدان شجاعت میں نہ رکھا اگر روح پر فتوح امام حسین نے اس امر کو قبول
 کیا کہ عوض حضرت اسماعیل کے رشتہ کر بلا میں ہو سکے اور سیاسی خیر شرم اور تبع ظلم شہید
 ہوئی چنانچہ وفد بیاہ بزرگ عظیم سے بقول صاحب کشف اور مصنف مدارج النبوت کے
 اشارت شہادت حسین علیہ السلام سی ہی دوم آنکہ در کہ الخراب نوشتہ کہ امام طبرسے
 در سیر کہ خود آورده کہ جبرئیل گفت ای سید این دو میوه باغ ترا شربت شہادت پیشانیہ
 را بر ہر دو گیر ای تیغ بید ریغ خواهند گشت و این صحبت ترا سبب زیادتی شفاعت است
 سنت انتہی و شاہ عبدالغیر دہلوی در سیر الشہادۃ نوشتہ کہ شہادت جناب حسین علیہ السلام
 ثلثہ کمالات جناب سرور کائنات صلعم واقع شدہ و کلامی فضیلت زیادہ ازین خواهد شد
 و امت چہ چیز است جناب مابین ہامین بالعوض جناب خاتم النبیین صلعم شہادت یافتہ اند
 سوم آنکہ صاحب دہ مخزن در کتاب مذکور نوشتہ کہ در حدیث آمدہ کہ روزی حضرت رسول
 صلعم میرفتند و عثمان بن عفان ہمراہ آنحضرت صلعم بود کہ فرشتہ از آسمان در رسید و گفت یا رسول
 صلعم عثمان بن عفان را قوم از قتل خواهند کرد و بسبب شفاعت عثمان ہفتاد ہزار مردم
 کہ قابل جہنم باشند مغفرت خواهند یافت الح پس ہچنان می توان گفت کہ جناب امام حسین
 را بوجہ شہادت رتبہ شفاعت بخشیدند و بسبب شفاعت آنجناب لاک ہا مومنین کیلک
 مغفرت خواهند یافت قال المخاطب ای ناد النون حضرت امام علیہ السلام نے اپنا سر

اللہ کے واسطے دیا ہی کہ اللہ اودن سی راضی اور اودنکو شہادت کی درملین یزید جو غنا
 شرع اور بدعتی تھا اس واسطے اسکی تابعداری قبول نہ کی کہ دین کا نقصان ہو جان جا
 لیکن ایمان بنیابے سحان اللہ اس جناب پاک کی کیا تعریف بھیجی پاک بندی قبول
 اللہ کے ایسی ہو ہیں انین کاموں امام تھی کہ اللہ کے جان اور مال سی غلام تھے
 تعزیر بنانی اور سر دینی سی کیا نسبت امت کو چاہی کہ اپنی امام کی پیروی کریں جسک
 نام ہی کہ اپنی امام کی موافق ہو جی اقوال یستعین انچہ فادہ منودہ مرد و دست اول انکے قبول تھا
 و دست جو خوشی کیجھا اسکو جو غم ہو دی تو ہوا چکر پھر ویرا چل صل ہوا پھر پھر ملال و دست
 و لکھیری لان یاہ تعزیر و سید کا ست پس نسبت بیان تغیر و آرو شہادت آنحضرت ہو تیا ویم آگ
 تبصرہ قاضی عیاض معاویہ بن ابی سفیان یزید بن معاویہ خلیفہ و امام بنیان ست پس اطلاق
 لفظ امام بر جناب امام حسین بن ذوق شان راست نباشد ولعمہ ما قبل فی بنی امیہ نظم
 بھیجا کار شان بکر بکر نیرہ و اگر شہ صلیح غدار نہ دوزخ نیرہ سید رویا نے زفر خطا یاہ
 حنا مالان زخون آل طاہر امیر شان کف تیغ و سنان شہ فقیر شان سنانے از زبان دہ
 سپہر دین بجا ک فتا و زایشان و بنامی شرع شد برابر زایشان و ہما ناز و فاسلئے ندر اند
 بجز خورد و جفا خوئے ندر اند نہ بود آسا قشہ در دور ایشان بہ شب و خلعتی و آہ از جور ایشان
 یکی از قوم ایشان صخر بود آپ کہ سبطاری و خمرش فخر بود ست ہمیشہ نصرت کف امیکو
 جفا بر سید ابرار سے کر دہ یکی زین قوم مروان لعین بود کہ بدخواہ امیر المؤمنین و
 از فطامہ شہر از شقاوت ہاندیدند اہل دین زوہر عداوت و گرازا بن یوسفیان چہ گویم
 در آن بیاسکے و طغیان چہ گویم پیدر را سغ از اسلام او کر دہ بجد جنگا در شام او کر دہ
 ہون خود ہر در کام حسن بخت کہ صد بخت جگر زو و لکن بختہ یکی در کربلا شہر سیا کر دہ
 حسین شہد را خونین قبا کر دہ نہ بے آبی جگر با جملہ خون شہد لب لعلہاں فیروزہ گوشت
 پیر آب گر خون حسن خوردہ پسر کا حسین از شنگ کر دہ سوم آنکہ زو یک اہل سنت

و جماعت گواهی منصب نیست و اطلاق امام بر خلیفه است جواز ندارد و کما اعترف به الفاضل
 الهدوی فی النسخه چهارم آنکه شیخ عبدالحق و دیلمی و درایج البیوه و غیره ۳۴ نوشته و در حقیقت
 محبت نورست و معصیت ظلمت و نور علی التمام است و گفته اند که نیست هیچ مقامی از مرتبه
 و فضل از متابعت حبیب لیکن باید دانست که این اقوام و اهل انواع محبت است و
 هر که متصف است بصفات متابعت کامل الهی و عملی مرتبت است و هر که مخالف است
 در بعضی امور یا قصور المحبه او فی الدرجه است ولیکن از اصل اسم محبت و اتصال بدان
 بیرون نیست و دلیل آن قول آنحضرت است در آن شخص که جزوه است در شرب خمر و غیره
 واقع شد این فعل از وی پس لغت کرد و در بعضی مردم فرمود که لا تلعنوه فان محبت الله و رسول
 و آن شخص بود از اهل بدو و از اهل نامزد آنحضرت می آمد و چیزی از اشیای بدو مثل تره و غیره
 و مانند آن می آورد و آنحضرت علیه السلام نیز از چیزیهای شهرز جامه در زو مانند آن بوسه
 عطای فرمود و میفرمود از هر روستای است و با شیری او می داد بعضی کتب معلوم می شود
 که نام ایشان بر خبر عبدالله است ملقب بخمار و از هر دیگر است و الله اعلم و اینجا معلوم می شود
 که اصل همان میل و انجذاب است اگر چه در متابعت تقصیری رود و نیز معلوم می شود که هر کس
 کبیره کافر نیست چنانکه مذکور است اهل سنت و جماعت است لیکن باید دانست که استمرار از
 محبت الله تعالى در دل عاصی شرط و مقید است با آنکه ادا باشد بر وقوع معصیت
 یا اقامت کرده شود بر روی حدیث کفارت کند گناه را بخلاف آنکه واقع نشود و ندامت
 از وی ترسل نیست که تکرار ذنوب است بر آن مرتبه طبع درین وجه کشت و سلب کرده شود
 از وی ایمان و اعیان و بالند از علامات محبت آنحضرت صلی الله علیه و سلم کثرت ذکر و تضرع
 او است چه کثرت ذکر از لوازم محبت است من احب شیئا اکثر ذکره که استی بمصریح محدث کتب
 کثرت ذکر از لوازم محبت است و آن در تضرع و ارادان موجود و فتنه و کلمات است و این
 قال مخاطب یکدیگر نماز که امام کی اگر نمازین کوئی پیچیده موافقت نه کردی توانی نماز هر کسی

اور اوسکو امام سی مخالفت ہوئی بھلا جب نماز امام کی موافقت فرض ہی تو ایمان امام
 کی اوس سے اولیٰ تر ہی اب ذرا تو انگلیں کہو لو ہوش میں آؤ کچھ اور ایسے امام کی کیا کر رہے ہو
 موافقت یا مخالفت **اقول** وہ بے یقین الحدیث کہ مخاطب جناب امام حسین علیہ السلام امام
 قرار دادہ و پڑھا ہر کہ بنا سنا حقن بغیر نہ دگر یہ ذرا ہی در ماتم آنحضرت و تذکر مصائب آنجناب امور
 موافقت نہ مخالفت **قال** مخاطب در بعض جاہل جو آپ کو دلیل میں بڑا پکا بوجہ ہیں
 یوں طوطے زیر رنگ ہانکتی ہیں کہ دیکھو صاحب بغیرہ کی بڑی بقولیت ہی مجرم کے دور و زبانی
 تھی کہ ایک رات میں اپنی چچا کی اناری پر لیٹا ہوا تھا کیا دیکھتا ہوں کہ امام کے چہ جوتہ پر بہت
 شعلیں روشن ہیں اور پھر اس میں صحابہ معلوم ہوا بعد توڑی دیر کے غائب ہو گیا آپ ہی
 امام صاحب تھی اندون آپ کا گزر ضرور ہوا ہے بڑی قسمت ہماری جو ہو کہ دکھائی دینگے
 اسکا جواب یہ ہے کہ پہلو تو تم بڑی چتے ہو دوسری کھینچو کر جانا کہ وہ امام صاحب کے روشنی رہتے
 سیکڑوں جن اور شیطان آدمی کے برکاتی کو ماری بہرتے ہیں جو کوئی قرآن اور حدیث اور امام
 زندگی کے وقت کی بات چہور کر خواب و خیال اپنا دین مضبوط کرے اسکو جن اور شیطان ایسے
 طلسمات دیکھا کہ خراب کرتے ہیں منے اپنی چچا کی اناری پر یہ تماشا دیکھا اور عجب تماشا ہے
 کہ ہر کو مسجد کے اناری پر سی ایک چراغ بھی کہی نہ دکھائی دیا کیون نہ شیطان اور جن جو جاتے ہیں
 کہ یہ لوگ ایسی تماشے دیکھ کر گرنے پلین گجی قرآن اور حدیث کے خلاف نہیں مانتے ہیں ہم فرار
 شعلیں دیکھا ہیں تو کیا بلکہ اور لاجول ہیں گے کہ یہ قوف لوگ ہماری آس پر ہیں ایسوں کو
 دکھانا ضرور ہے **اقول** وہ بے یقین محدثین سے پیچیدہ جہاں انکہ شیخ عبدالحی در جلد دوم
 مدارج النبوة صفحہ ۳۰۹ نقل از شیخ علاء الدین شافعی منفریہ و چین در میان قبور سائر مومنین
 دار و اح ایٹان بہت خاص ہے مستمکہ بدان راتران رومی شناسند بدلیل استحباب
 زیارت در جمیع اوقات بعد از آن احادیث کثیرہ می آرد و میگوید کہ جمیع این احادیث دلالت
 دار و بر آنکہ اہل قبور را در اک و سماع حاصل است و تشنگ نیست کہ سمع از اعراض است کہ شہر کا

بحیات پس همه چی اندو لیکن حیات ایشان در مرتبه کبر است از حیات شهیدان و حیات انبیاء
 کامل تر از حیات شهیدان است انتهی پوشیده ماند که بعد از اثبات حیات تحقیقی حسنی دنیاوی اگر
 بعد از آن گویند که حق تعالی جسم شریف را حالتی و قدرتی بخشیده است که در هر مکان که خواهد
 تشریف بخشید خواهد بعینه با مثال خواهد بر آسمان یا بر زمین و خواه در قبر شریف یا غیره در صورتی
 دارد و با وجود ثبوت نسبت خاص بقبر در همه حال انتهی ملخص سخن آنکه پسند مذکور شریف شدن
 به بین هر مکان زیارت جناب امام مظلوم علیه السلام ممکن است و در مکانیکه ذکر آنحضرت اکثر
 باشد خصوصیت دارد پس با وصف خصوصیت مذکوره و ملاحظه انوار بدگمانی نمودن کار بسیار
 نیست فاعتبروا یا اولی الابصار و هم آنکه عبدالرحمن جامی در کتاب نفحات الانس در ترجمه عمر خا
 آورده گویند در موسم حج عجمی پیش من آمد که برات من بمن ده که حج گزارده ام و یاران تو مرا
 نشان داده که برات حج از توستانم شیخ سلامت صد رو سادگی و پراوید دانست که یاران با
 فراح کرده اند بزم اشارت کرد و گفت که آنجا برو و بگو یارب اعظم البراة ساعی بر نیامده
 که آن عجمی بازگشت و بدست وی کاغذی بود بخط سبز بر آن نوشته که بسم الله الرحمن الرحیم
 برأة فلان بن فلان من الناحیة الافاده و دکانین تحریر از پیشگاه رب جلیل با اشاره ابو عمر در خا
 چگونه بر عجمی نازل گشت آن حاصل این را از طرف حق جل و علا شمر دن و مشاهده انوار را کار
 شیاطین گفتن از اعجاب عجاب است سوم آنکه شریف شدن مخاطب زیارت جناب امام
 مظلوم بوجه فقدان محبت و حسن عقیدت و صلاح و تقوی است چهارم آنکه مولوی عبدالحق
 در رساله صراط در ضمن حال احمد پیرزاده می نویسد القصه طهارت جلیله در صدر طبیعت ایشان
 پیدا و انوار سعادت از لیمه بر زمین مبارک ایشان بر وی تابو و تا آنکه مفتاح کنوز سعادت که ابواب
 مخلصه هر دو طریق یعنی طریق نبوت و طریق ولایت با عانت آن کنشاده کرد و حضرت ایشان را
 بدست آمد و آن حصول ملازمت جناب هدایت تاب قدوه ارباب صدق و صفایزده
 اصحاب فنا و بقا سید الاولیاء سید العلماء ائمه علی العالمین دارت الانبیاء و المرسلین

مرجع کل ذیل وغیرہ ملا و مرشدنا الشیخ عبدالغفر بنفع الله المسلمین بطول بقائه وغیرہ
 وسایر المسلمین مجدد و علامہ است حضرت ایشان را بموجب ایشان در طریقہ نقشبندیہ شریعت
 حاصل شد و ازین حصول دولت و برکت توجہات آنجناب معاملاتے بس تنکوف و نمود
 کہ سبب ہمان وقایع عجیبہ کمالات طریق نبوت کہ محلا در بد و فطرت مندرج بودہ تفصیل و تشریح
 آنجا مید و مقامات طریق ولایت بر احسن وجود جلوه گر و دیدہ اہل و افضل المقامات نسبت
 کہ حضرت ایشان جناب سالت مآب را صلوات اللہ وسلامہ علیہ در مقام دیدند و آنجناب خیرا
 بدست مبارک خود گرفته در دہن حضرت ایشان را خورائیدند و ضعیفیک یک یک خورایدست مبارک
 خود گرفته در دہن حضرت ایشان می نهادند و بعد از ان میدار شدند و نفس نمودار سے از رویا
 حقہ ظاہر و باہر یافتند و چون واقعہ ابتدای سلوک طریق نبوت حاصل شد و بعد از ان جناب
 ولایت مآب حضرت علی مرتضی کرم اللہ وجہہ و جناب سیدہ النساء فاطمہ زہرا رضی اللہ عنہا را
 بنجاب دیدند پس حضرت علی مرتضی علیہ السلام حضرت ایشان را بدست خود و غسل دادند
 و ایشان را خوب شست و شکر و نایام را اطفال خود را و جناب حضرت فاطمہ الزہرا الباقی
 بس فاضلست مبارک خود ایشان را پوشانید پس سبب ہین واقعہ کمالات طریق ولایت
 جلوه گر و دیدہ و اجتناسے از لیکہ در ازل الارل کمون بودہ مبصر ظہور رسیده و عنایت رحمت
 و ترتیب زوادی بلا واسطہ احدے تکفل حال ایشان شد و معاملات متواترہ و قایع متکاثرہ
 پی در پی وقوع آمد یا انکہ روزے حضرت جل و علا دست راست ایشان را بدست قدرت
 خاص خود گرفته و خیرے را از امور قدسی کہ بس رفیع و بدیع بود پیش روی حضرت ایشان کردہ
 فرمود کہ ترا این خیر را دادہ ام و خیر ہاے دیگر خواہم داد یا آنکہ شخصی بنجاب حضرت استعدا
 بیعت نمود و حضرت ایشان در آن ایام علی العموم احد بیعت نمی کردند مبارک علیہ التمسک الشخص را
 ہم قبول فرمودند و آن شخص پیش از پیش الحاح کرد حضرت ایشان با شخص فرمود کہ یک دور روز
 توقف باید بعد از ان ہر چہ مناسب وقت خواهد بود و ہمان بعمل خواهد آمد باز حضرت ایشان بنا

استفسار استبداد ان بنیاب حضرت حق متوجه شد و عرض نمود که بنده از زندگان توبه
 میکند که بیعت بن نماید و توبه دست مرا گرفته و هر که درین عالم دست کسی گیرد با من دست گیری همیشه
 می کند و اوصاف ترا با حلق مخلوقات هیچ نسبتی نیست پس درین محال چه منظور است از انظر
 حکم شد که هر که بدست تو بیعت خواهد کرد و کلمات باشند هر یک را کفالت خواهم کرد و حیرتم می باید که انجا
 معلوم شد که حق تعالی دست راست او شان گرفته و شیاطین همیشه در قیاس بندگان خدا
 می باشند غالباً شیطان خود را نموده باشند ویر صاحب با یار شیطان عمل نموده ملکوک یاموک
 را تابع خود ساخته و از وسایل بیعت گرفته بجهنم برودند فالجواب الجواب از لطائف مقام اینکه
 و همی که از اعظم علماء اهل سنت است تمامی اکابر صوفیه را از اهل بدعت شمرده و شیخ عبدقیس
 دهلوی در ترجمه مشکوئین گفته که این جوزی را کتابی است مشهور به تبلیس بلبلین بهان کرده است
 در دس طریقه های که راه یافته است شیطان بر طواف مردم و واقع شده اند و بدعت و خلافت
 سنت خصوصاً بر طائفه صوفیه و مبایعه کرده در رد و انکار بر ایشان و نیز شیخ دهلوی تصریح نموده
 باینکه این جوزی معصوم عبد القادر جیلانی و منکر بزرگ ایشان بوده و این جوزی در تبلیس
 ابلیس گفته که در زمان رسول صلی الله علیه و سلم بجهنم نسبت اسلام و ایمان نسبت دیگر نموده و محققین
 اهل سنت و جماعت گفته اند ان الذی تعاده الصوفیه من متابعه المتصوفین بلبلین و این جوزی
 در کتاب تبلیس بلبلین گفته و لم یجاسد الزنادقان یرفضوا الشریعة حتی جات المتصوف فوضعوا اسمها
 وقالوا حقيقة و شریعة و هذا قبیح لان الشریعة وضعها الخالق بمصالح الخلق
 فكل من دام الحقيقة في غير الشریعة فمخار و مخادع
 انتی و در رساله قشیر ابوسعید خراسانی آورده گفت دیدم آنحضرت صلعم را در مقام و گفت یا الله
 معذور دارم که محبت خدا باز داشته است مرا از محبت تو انچه و دیگر میگوید پنج یا نه خدا دارم من
 چه پروای مصطفی دارم و مثل بن از رابعه بصره نیز نقل میکند قال الخاطب وریک وریک
 ایک جاہل یون نقل کرنے لگا کہ دیکو صاحب کل فلاں دہاں سے منہ عجب خواب یکھا

۴
 المذنب
 منہ سے
 بجمہور الفاہ

که ایک شخص بزرگاتی اور اسکے ایک طمانچا مارا اور کہا کیون مرد و قونی دو سال سے
 تعزیر بنین بنیاده سپار اوڑ گیا بولا کہ مجھے حضرت بھول چوک ہوئی اپکی دو سال کا تعزیر نکالو
 اسکا جواب یہ ہے کہ ڈھاری کا خواب ہی تال سر کا ہی قربان جائے تمہاری بوجہ کی جو چھا
 رات دن شراب پیئے اور کسبیدون کو چھاوی سو حضرت امام کو دیکھو **قول** دہشتین مرد و دست
 بچند و جدال نکہ این خواب فتح محمد فرخ آبادی بعد تو بہ از معاصی حلوه ظهور پذیر فتنه پس
 بافعال سابق محض بیجا ست دوم آنکہ ہر گاہ نزد اہل سنت و جماعت یعنی تقرآن و اشعار
 جائز ست تعزیرض بان سر اسرار دا چنانچہ در جلد اول مدارج النبوة ص ۴۹۲ نوشتہ بدانکہ
 صاحب امتناع ذکر کردہ ست در سماع سے قول را حرمت ذکر اہت و اباحت و ذکر کردہ اول
 ہر مذہب را و ترجیح کرد مذہب اباحت را چنانکہ مدعی دوست و جواب دادار استدلالا ست
 حرمت ذکر اہت و اطنا ب کرد وراثت مذہب اباحت و اثبات کرد آن را کتابت شدہ و جماع
 و قیاس و وجہ قیاس آن کہ چون ثابت شدہ در سنن صحیحہ جواز ثقی تقرآن پس در شریعت جائز باشد
 انتہی سیوم آنکہ بنا ساختن تعزیر امر نیست مبلح و در حدیث بر گریہ و بکا گریہ در مصائب انبیا
 و اوصیا معمول خاصان خدا ست چنانچہ مولوی عبدالواحد خان در رسالہ الزلہ و الامم و
 پس درین عصر در مان علماء صالحین فتوے بر اخرج و بیج و قیام تعزیر امام مظلوم کہ دا و نہایت
 بجا و مناسب ست و ترویج آن موجب ثواب و اجر عظیم و فتوای علماء صحیح و صواب ست و
 همچنین علماء یقینا متحاب خوانند شلخ و شیخ عبدالحق در مدارج النبوة جلد اول ص ۴۳ نوشتہ
 و از عبدہ بنت خالد بن معدان آوردہ اند کہ گفت بنو خالد کہ نبایے میکردنچانہ خواب خود ملا
 ذکر میکردن شوق خود را بر رسول خدا و اصحاب و سے از ہاجرین و انصار و نام می برد ایشان را و
 می گفت ہم صلے و نقلے ایشان اصل من اند و سب سے ایشان از رو میکنند دل من را زدن
 شوق من بسببے ایشان زد و کن ای پروردگار من قبض روح مرا بسببے خود و گریہ میکرد
 می نماید و میگفت این کلمات را تا غلبہ میکرد و از خواب بیدار و علی محمد خان فاروقی حنفی

صدیقہ تادیر متوجہ مشاہدہ آن می مانند اندک پنجم آنکه بالفرض و التسلیہ چنانچہ بعض صحابہ
را شرب خمر و زنا و غیرہ از رتبہ صحابیت دور ساختہ و چونک فسق و بدعت و معیست ساکنان
مدینہ یلبہ از حسن خاتمہ و مغفرت محروم نسازد و همچنان محبت جناب امام حسین نیز بر جمیع
معاصی غالب آندہ انجام محب بہ عفو و مغفرت نماید اسناد و کتاب صحابہ معاصی بسیار اند
و بعضی از ان درین رسالہ تقریب ذکر دیگر گذشت لہذا از ان طے کشید نموده میگوییم در جذب القلوب
آورده و از حلا آداب ہمہ کہ در مردم بسبب بعضی عوارض رعایت آن تقصیر سے و تہاد فی واقع
میشود و دانست کہ در محبت ساکنان مدینہ مطہرہ در رعایت تعظیم ایشان علی حسب مراتب تعظیم
بخود را راہ نہ ہند تا بحدیکہ زیادہ بر نسبت جوار صوری مرتبہ و فیصلتہ نہ داشتہ باشند بلکہ ہر چند
بفسق و بدعت و سائر اقسام معیست منسوب و مطعون باشند زیرا کہ شرف جوار حضرت سید قطب
صلعم کافیت و این شرف ہیج معیستی و بدعتی نہ و از حسن خاتمہ و عفو و مغفرت محروم نسازد
و ششم آنکہ شراب خوار بودن قوال مذکور فرض کردیم مگر اہل سنت را بان شنیع نمیرسد چنانچہ
شرف الدین صاحب رام پوری بجلت شراب ساخته قند سیاہ و پوست و دخت میخلان و غیرہ
متعارفہ ہند و ستان فتوا نوشتہ اند و در ہدایہ مرقوم است کہ ابو عینہ کوفی فقط چہار شراب کہ خستہ
انگور دوم جو شاندہ انگور سوم آب زیب چہارم آب حرام میدانند و تفصیلہ فی الہدایہ قال
المنہا طیب سوچو تو ایسا دہاری بہرہ و کسی بہرہ وی شیطان کو خواب مین و یکسگیا حضرت امام کو
و در عجب ہی کہ امام نے اسیر کہی اگر تہا چاہہ مارا کہ شراب پی لی اور کسبونی نو کرے نہ کر اور نماز اور
روزہ کیون نہیں ادا کرتا قول و بہستغین سابقا دانستی کہ این خواب بعد توبہ وقوع یافتہ و
گوئی براس سابق ترک دیگر اعمال ناقص الہدایت نفرو مذکوریم بزبان سابق فتح محمد مذکور بانواع
معاصی مبتلا بود و اکثر اوقات از فاسقان معین بوجہ شدت مصروفیت و مشغولیت بفرار
سلب توفیق میشود لہذا از دولت رویت و ہدایت آنحضرت محروم بود چون رویت جناب امام
مظلوم موقوف است بحسن عقیدت و لطف ترحمت و صلاح و تقوی ہر گاہ فتح محمد بعد توفیق

را پند شد این دولت عظمی نصیب او گشت **قال** المخاطب اور مارا تو ابرک بالسن کے لئے
اقول و بے یقین چون بنا ساختن تعزیر از شعائر اسلام ست و رواج دہندہ و بنا کنندہ
آن مشاب کما اعترف بالمولو سے عبد الواحد خان فی رسالتہ المستماۃ بازالہ الامام پس اگر برا
بنا ساختن امر شعائر اسلام کہ در آن برای بنا کنندہ ثوابے باشد از جانب امام مظلوم ہذا
رو و بعید نیست و در آن چہ مخدور **قال** المخاطب اور ایسے ایک خواب پر اعتماد کر لیتے ہو اور
ہماری سیکڑوں دلیلوں عقلی و نقلی سے ایسی کاموئیں شہید بھی نہیں لاتے **اقول** و بے یقین
مخاضہ جواز تعزیر داری ہر بار ہا دلیل عقلی و نقلی ہستند و بنڈی از ان جرین رسالہ گذشتہ دی آئید
من شاء التفصیل فلینحج الی المطولہ و انچہ مخاطب گفتہ بہ معالطات ہستند کا ظہر و سیطرہ **قال**
المخاطب اور خواب کی کیا حقیقت پوچھتے ہو جو کوئی دیکھ جس ہم و خیال میں رہتا ہو اور جو
ہمیشہ وہی تباہی جہنمہ بولنے کے عادت ہی اوسکو تو امین ہی و سیاہی معلوم ہوتا ہے جہنم کو
خواب ہی جہنمہ دکھاتے ہیں ہر جیسے کہ تیسرا حدیث میں آیا ہے جو بات میں سچا زیادہ جب حضرت
پیغمبر کہ جسکے صورت شیطان نہیں بن سکتا ہی انکی حدیث خواب کا یہ کہی کہ شرع اور حدیث
زندگی کی مخالف ہو تو اوپر عمل نہیں درست بہرہ اور کا خواب کس گنتی میں بہرہ دین مسلمان
خواب و خیال سے مقرر نہیں ہوا خلقت ایسی ایسی گمراہ ہوئی کہ ہم حضرت مدار سالار اور فلا
سیر اور شہید کو خواب میں دیکھا دے ہم سے یوں کہ گئی خدا جہالت سی پناہ کہ **اقول** و بے یقین
مرد و دست بچند وجہ اول آنکہ بمفا و حدیث شریف حسین صلی و انامند شیطان بصورت جنا
امام حسین علیہ السلام مثل آنحضرت تمتل نمیتواند شد و ہم اینکہ رویت جناب ام البنین صلی
را و طیر لقمہ است یکی در بیداری چنانچہ شیخ عبدالحق در کتاب مدارج النبوة جلد اول صفحہ ۱۴۹
نوشتہ و اما تجہ الاسلام در کتاب خود المفسد فی الضلال می گوید کہ ارباب قلوب مشاہدہ میکنند
در بیداری ملائکہ را و ارواح انبیاء را و می شنوند از ایشان آواز را و اقبا س میکنند از ایشان
انوار و استفادہ میکنند و در صفحہ ۵۲ نوشتہ در رویت کہ در نقطہ است بعضی مشاہدہ میکنند

۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰

نموده اند و الله اعلم دوم در مقام در کتاب مدارج النبوة ص ۱۱۱ نوشته و آن را خدا است
 که هر که دید آنحضرت را در خواب پیدا و واقعا و به شک شبهه زیرا که شیطان تمایل میکند به
 یعنی بصورت شریف و بی نمی تواند بر آید و نمودار قدرت نداده اند که بر آن حضرت درین باب
 اقرار تواند کرد و در روایت آمده که فرمود من لانی فقد رأی الحق مراد بهین دیدن در خواب
 و در روایت جابر رضی الله عنه آمده من لانی فی المنام فقد رأی الحق اگر چه حق شیطان را قدرت
 بخشیده است که بهر صورت خواب بر آید ولیکن ممکن نگردد اینده است و اگر بصورت آنحضرت صلعم بر آید
 زیرا که آنحضرت منظر بر اینست و شیطان منظر خلالت است و هدایت و ضلالت خداوند است
 که بصورت بر در و کار نمود و تقدیرس تواند بر آید و اقرار کرد و باری داد و باز کرد و بجهان خالق بر آید
 و ضلالت است هر دو در اینجا محل شبهه نیست کذا قالوا انتی پس صیرم می راید که با د
 اقرار یا بنیعی که رویت آنحضرت صلعم حق است وجه عدم بیای دی حکم آنحضرت چیست اگر گوئی
 که آنحضرت صلعم مجتهد بود و در خطا و اجتهدا جائز است و بر آن آنحضرت بنوع من الوجوه خواهد علم
 رب العزت و یابا یا محابه اصلاح خطایگشت و درین زمان چون اصلاح ممکن نیست
 لهذا عمل بان نمی توان نمود گویم اول آنکه مجتهد بودن آنحضرت صلعم ممنوع است بلکه جمیع افعال
 آنحضرت بوجه مستند آید و آنی به ادویه ما یطلق عن الحوی ذلک و لا یجوز شاید آنست دوم آنکه بفر
 تسلیم مجتهد بودن آنحضرت میگویم انحراف از اتباع مجتهد مجتهد دیگر امیر سنده مقلد را علاوه برین
 شیخ عبدالحق علت عمل نکردن مقصود بودن ضبط از راس در حالت نوم نوشته و هو غیر مسلم الا که
 که شیخ دهلوی در همین کتاب بصفحه ۱۵۱ نوشته که بسیاری از محققین معجز احادیث که مروی است
 از حضرت دی نموده و عرض کرده که یا رسول الله فلان این حدیث از حضرت تو روایت کرده است
 پس فرمود آنحضرت نعم و لا یخ و شاه و الله در کتاب ثمن فضیلت النبیه الامین می فرماید
 الحدیث الخا من عشر اخره فی سیدی الدی ان کان مرینا فرأی النبی ص فی النوم فقال
 کیف حالک یا بنی ثم بشره بالشفاء و اعطاه شعرتین من شعور الحیة فتخافی مرضه فی الحال

۹
 در این باب
 حق تعالی
 بنوعی
 شیطان
 بصورت
 تقدیر

بقیت الشعران عندہ فی القیظۃ فاعطانی احدہما
 فہی عندہ سے حدیث پانزدہم خبر داد مرا سید بن علی بن ابی حمزہ
 آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم در خواب دید کہ آنحضرت می فرماید چہیست حال تو ای پسر
 پس بشارت داد و در ابتفاء و بوی از موہای ریش مبارکش باو عطا فرمود فی الحال
 از مرض شفا یافت و موہای بر داد در بیداری باقی ماندند پس پدرش یکی از ان دو کو
 باو داد و بالجمہلہ ہر گاہ آنچہ در حال منام جناب حضرت بنی صلعم باو عطا فرمودہ بود در حالت
 بیداری در دستش باقی ماند و مکنونات عالم غیب و خیال در عالم شہادت باو وجود و تحلیف
 نشانتین منبہ شد و در روز جلوہ گر گردد و وجود ذہنی موجب ترتب آثار وجود خارجی شود حکم
 منہقود بودن ضبط از رای در حالت نوم و در ان انصاف است فافہم و انصف قال
 الخطاب اور بعضی متوقوف سبکو سنتی ہیں کہ بدعت سی منع کرتا ہے کتر ہیں یہ شخص ہابی ہے
 ایسی باتیں وہاں کرتی ہیں اسکا جواب یہ ہے کہ جس بات سی ہم منع کرتے ہیں او سکی
 برائی قرآن اور حدیث سی بیان کرتے ہیں کہیں وہاں ہونکا نام نہیں لیٹر ہیں نہ انکی بات کج سند
 پکڑتی ہیں باوجود اسکے تہا را وہابی کہنا ہکو جالت ہے اور اگر وہاں اسکا نام ہے کہ جو شرک اور
 بدعت کو در کری اور موافق قرآن اور حدیث کے عمل میں لا دی تو ہم وہابی صحیح بقول امام
 شافعی کے اگر رفض فقط حطب ال محمد کا نام ہی تو ہم ہی رفضی ہیں اقول و بہتیمین بچہ
 نتیجہ الکلام در حق این کردہ کہ خود رافع بدعت میگویند نوشتہ بس است قولہ و عظیمین خلعت
 و تابیہ بالیقین قدم از دائرہ سنت و جماعت بیرون نہا و ندو ادا و اعتزال و رفض و بدعت
 و لغم ما قبلہ و اعط شہر کہ مردم ملکش میخوانند بہ قول بانیہ ہمین است کہ او آدم نیست بہ
 حکمائے غایۃ المرام قال الخطاب اور جو بری بیل ہیں و سے یوں بولتے ہیں کہ مسلمانے
 اب دو کاسون میں آہی ہر ایک کو گای کا گوشت کھانا دوسری تحریر یہاں اسکا جواب یہ ہے
 کہ گای کا گوشت کھانا نہ فرض ہے نہ واجب نہ کچھ ثواب نہ عذاب نہ بطرح اور گوشت حلال ہیں

ایک یہ بھی ہے بالفرض اگر ہندو گائے کا گوشت کھائی لیکن اور بائین مسلمان کی قبول نہ کریں
تو بھی ہم انکو مسلمان نہ کہیں گے اور جو فقط گائے کھائیں مسلمان ہوتی تو سب سے بڑی مسلمان
چمار اور ہنگی ہوتے کہ یہ سب سے زیادہ کھاتی ہیں نہ حلال چھوڑی نہ مردار قبول شخص کھڑی گائے
کھانے والی ہیں اور جو اس سبب سے کہتے ہیں کہ گائے کھائیں نہ ہکو ہندو کسی کمال تفرقہ حاصل
ہوتا ہے کہ جبکو وہ معبود ہوتا ہے تو تعظیم کرتی ہیں ہم اسکو ذبح کر کے کھاتے ہیں یا ہمارے
انکی دین میں یہی بات ہے کمال جدائی نکلتے ہیں تو شاباش فرین پر تفریق کو بھی یہی بوجھ کر
چھوڑ دو کہ حسب طرح گائے کھائیں ہندو کسی مخالفت تمام ہی تفریق بنانی میں ہی اون سے
موافقت اور مشابہت والا کلام ہی بھیاں بغیرتی کا برقع کیون پہنہ ہو اور اون کے موافق
اور مشابہ ہو ہی جاتے ہوا قول درہستہ میں مخاطب میں سوال و جواب برابر تہتین
مدعا بر خود تراشیدہ در تفریق داری پیچکو نہ مشابہت نہ ہست او شان امر سے برائے غم
بنائیں کہ نہ مذاق مخاطب در سمجھو ہی سبب ہی کہ ہندو کسی اور کام مسلمان میں شریک
اور موافق نہیں ہوتے ہیں بلکہ دشمنی رکھتے ہیں مگر تفریق اور گور پرستی سے راضی ہیں بلکہ
شریک ہو کر شربت اور ریوڑی چڑھاتے ہیں اور در گاہوں میں نذرینا لیکر جاتے ہیں
اسوا سے کہ میں مشابہت پاتے ہیں یہی ہے بیت کبوتر با کبوتر باز با باز کتہ جس
باہم جنس پرواز اور بڑے شرم کی بات ہے کہ تم نے قرآن حدیث غار زورہ جج زکوہ پوچھ کر
کاٹھ بانس در گائے میں مسلمان نے مقرر کی در اثر ماو و بڑے پیل کاٹھ کی الو نہ ہوا در تفریق
احوال پہنے او پر سے او سر نہاد کہا دیا اور باقی رہا سہا اور دکھائے دیتی ہیں قول درہستہ
انچہ از شرکت ہنود و تفریق داری گفتہ غلط محض است مگر بعض ہنود کہ از صحبت اہل اسلام
نے الجملہ حقیقت مذہب اسلام دریافتہ اند و باز بر حکومت ہونماں مخلصین ہستند و بعض
غداداری شرکت می کنند لیکن چون این شرکت را حیثیت دیگر است از ان تشابہ و کفر لازم نمی
قطع نظر ازین چند انکہ ہنود از شرکت با فرقہ صوفیہ است با دیگر نیست چہ این طریق فی الاصل

مانو دست چنانکه در هندو گرد و چیل می باشد در اینجا هم پیر و مرید موجود چنانکه باو شان طریقه ارادت
 و حیل نمودن جاری است درین شان نیز طریقه معرفت و ذکر خفی و جلی کردن بر قبیل هندو
 شستن و نماز محکوس بطریقه جوگیان خواندن از غایت شهرت استغنی از بیان است و دلائل ابحاث
 تحریر داری شنیدی فذکر لیکن چون تذکار مصائب جناب مصلح عباد علیہ التحسین و الثناء باقر
 غزالی هیچ بغض صحابه بود لهذا علامه تفاسر آن راه دور اندیشی و کاروانی پیشتر گفته میفرماید و حق
 بین الصحابة من الحاربات والشاجرات على الوجه المسطور في كتب التاريخ والمذكور
 على السنة الثقات يدل بظاهره على ان بعضهم قد حاد عن طريق الحق و
 بلغ حدا الظلم والفسق وكان الباعث عليه الحق العناد والحسد والاداء وطلب المالك
 والرياسات والميل الى اللذات والشهوات اذ ليس كل صوابي معصوما ولا كل من لقي النبي بالخيار
 موسوما الا ان العلماء بحسن ظنهم باصحاب رسول الله ص دكروا لها محاسن و
 تاويلات لما يليق وذهبوا الى التهم محفوظون عما يوجب التضييل والتعنيق و
 لعقائد المسلمين من الزنيغ والضلالة في حق كبار الصحابة سيما المهاجرين منهم
 والانصار المبشرين بالثواب في دار القرار واما ما جرى بعد من
 الظلم على اهل بيت النبي من الظهور بحيث لا مجال للاخفاء ومن الشناعة
 بحيث لا شبهه على الاراء وكم يشهد به الجاه والجهل انما هي
 ويكفي له من في الارض والسماء وتهند من في الجبال وتنشق منه
 الفجور ويقي سوء عليه على كل الثور ومرت القصور فلعنة
 الله على من باشر او رضى او سعى ولعن ائمة
 الاخيرة اشد وابغى انتهى فظلم افعال رشت شان اظهار ميکنند و در بعض
 نفرت و انکار ميکنند گویند در مصیبت عظمای اهل بیت دو دو جدا و هم اخبار ميکنند و کلامی جز
 لعن نویسد بعید نیست از نطق جواد اگر چه او قرار ميکنند و اگر بکنج خانه نشینتر بشیلب و لعنت بر آن کس

در روایات میگردانند **قال المخاطب** فصل تفسیری چند که اور فرما دل سے سنو کہ بنیاد تفسیر کے
 اس بات پر ہے کہ موت اور حیثیت میں دینی چیزیں بطرح ہو سکتی **اقول** بیست و شش اس پر تفسیر
 افادہ نموده در فروع است چند و جدا اول آنکه بنیاد تفسیر داری بر ذکر شهادت و مصائب جناب حسین
 علیه السلام است و مخاطب لفظ موت و حیثیت را هم گفته اند دوم آنکه ساختن تفسیر برای گریه و زاری
 جناب شهید مظلوم علیه السلام بوده است نه برای لطم الخد و دسوم آنکه بطریق منزل می گویند و چهارم
 نزوفهار شافیه نیز حرام نیست بلکه کرده است و بر مرتکب فعل کرده عقاب نمی باشد صاحب
 جامع الاصول در مسند ثانی فرموده **والله الذي هب اليه الشافعي ان التياحة وشق
 الجيوب وحبس الحدود و تخيشها و الصياح مكر** **قال المخاطب**
 اب دیکو که خدا اور رسول شریف وقت بین تفسیر بنانی اور مشیگانانی کا حکم دیا ہی **اقول** بیست و شش
 بنچند و چہ محل نظر است اول آنکه بنیاد ساختن تفسیر بیاح است حکم در افتادہ دوم آنکه بیست و شش تفسیر
 سنت است و اہل بیت و صحابہ مرثیہ یا گفتہ اند برای اطمینان قلب ناظرین نہ نقل یک دو قول
 اکتفا میرود در مدارج النبوة در صفحہ ۲۲ مرقوم است و چون در آمدند صحابہ بعد از دفن نزد طاہ
 گفت چگونہ بناؤنار و دل شما کہ نختند خاک برسوخندہ گفتند بلی یا رسول اللہ تا ہم درین خیال فترتویم
 داند و بہنگان بودیم و لیکن چہ توان کرد از حکم شرع چارہ نیست بعد از ان آمد فاطمہ زہرا ع برتقریر
 و گرفت از خاک قبر و بہنا و بر د چشم گریان خود و گفت **ما ذا علی من شتم و ذبہ احد ان لا یشم
 منک ان من غوا الیاء صبت علی مصائب لواء الیاء صبت علی الایام صبت لیالیا** در صفحہ ۵۲
 و ہر کدام از اہل بیت آنحضرت و صحابہ عظام مرثیہ و وفات آنحضرت و مسلک تنظیم کنندہ اول
 بیضا فاطمہ زہرا رضی اللہ عنہا بود کہ چون بعد از دفن زیارت قبر تشریف رفت خاکی از آنجا برداشت
 و بیدہ غمدیدہ مخدود گریہ کرد و شعر مذکور انشا نمود و نیز در وقت زیارت دیگر گفتہ است
 اذا اشتد شوقی لرب قبلک باکیاء انج و اشکو لا اناک مجاوبی فیا ساکن الغیر اعلمنی
 البکاؤن ذکر الہ انسانی جمیع المصائب فان کنت من عینی فی الزب غائباً فما

كنت من قاصي الحزين بغائب ::

و از جمله مرثی که منسوب بحضرت زهر است این دو بیت است **نفسی علی نفس انتها**
محبوسه :: یا لیتها خربت مع الزفرات :: لا خیر بعد له فی الحیاة واثما :: ایکی مخافه ان
تطول حیاتی گفته شود که این مرثیه گفتن در وفات جناب سرور کائنات صلوات شد زیرا که
زیرا که در همین کتاب به صفحه ۴۵ مرقوم است که عمر ابن خطاب به شهادت معروفه بن مسعود و مرثیه
و اگر با انیمه در شکایتی و برای مرثیه جناب سید الشهدا در سند خاص خواهی تعقل فاضل و بگو
را سیر کن که میفرمایم لما وقعت واقعة الشهادة اشتهر امرها بانقلاب التراب و ما و
امطار الدم من السماء و هذا هو انتفاخ الراتی فوج الحزن ^{بکمال} یعنی بسبب شهادت جناب مظلوم
که بلاه از آوار غیب مرثیه پاشیده می شد فلا تکن من الخافین سوم آنکه غدا در دست
اهل سنت و جماعت ممنوع نیست پس محل طعن نباشد بلکه اینکه تفسیر قرآن مجید نزد اهل
حضرات امری است ضروری چنانچه عبدالحی محمد ث دلموی در مدارج النبوة نوشته و در حدیث
صحیح آمده که آنحضرت فرمود صلعم لیس منا من لم یغتن بالقرآن و هرگاه تفسیر قرآن جای
باشد و تفسیر مرثی چه قباح است تنبیه مراد از تفسیر همین غنا متعارف یعنی رعایت قوانین است
است چه در همان کتاب بفاصله سیر نوشته که علما در مسئله تفسیر بقرآن اختلاف کرده اند بعضی
مطلق جائز دارند یعنی اگر چه لازم آید افراط در مد و اشباع و مرکبات و مانند آن اگر چه بتوانین
موسیقی باشد و بعضی مطلق منع کنند انتهى و از همین جا است که صدق خطا اهل خلاف را عادت
تفسیر قرآن مجید است و اگر گوئی که این روایت تأکید تفسیر قرآن شریف برآمد لیکن تفسیر مرثیه را
سندی دیگر باید گویم اول آنکه چون غنا جان تر شد خواندن هر چه در آن بیان رود و او قرآن را همین
نیاز دینی که برای آن تحریر ترغیب داده شده و دوم آنکه در صحیح بخاری نوشته که برای شهدا بدر
به میگردند و دف نیز و ندکامتر بقلا من نغمة العشق و نیز ظاهر ندک که با دف باشد بکمال
رعایت قوانین موسیقی خواهد بود **قال الناطب** ماصلا و را پنی یاد کرده که فرمایای **اقول** و ترا

گر بر زاری منافی صبر و یاد خدا نیست بلکه البکاء من الکراہیات بشعور اہل سنت است
 و اگر بگردن بر میت او صاف او بر شمر دن از سنت سینه جناب تم البیین صلی اللہ علیہ وآلہ
 وسلم و شواہد آن بسیار از اسماء و در کتاب مدارج النبوة بہ صفحہ ۵۷۰ و ۵۷۱ آورده و چون دید
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خمرہ را گشتہ شد و مشکہ کردہ شد و صبر زد و گفت مصیبت نزد
 نمی شوم من ہرگز مثل تو نہ استادہ ام من ہیج جای التساد فی غصہ ناک سازندہ تر از اینجا
 از ابن مسعود کہ گفت ندیدم با آنحضرت را صلعم گیر کنندہ تر ہرگز سخت تر از گریہ وی بر حمزہ بن عبدالمطلب
 التساد بر جنازہ و سہ و گریہ کرد و برداشتہ آواز تا بیہوش شد و فرمود یا حمزہ یا رسول اللہ یا
 اللہ یا اسد رسولہ یا حمزہ یا فاعل الخیرات یا حمزہ یا کاشف الکربات یا حمزہ یا ذاب
 عن وجہ رسول اللہ صلعم و اینجا معلوم میشود کہ در ندبہ و بی طاقتی فریاد و آہ و ناله نیز بوجود
 آمدہ است واللہ اعلم انتہی طرفہ اینکہ روایت مذکورہ با عمراف شیخ عبدالحی بر حصول بطلان آہ و ناله
 در ندبہ نصیحت صریح کما تری قال الخاطب قال اللہ تعالی یا ایہا
 الذین امنوا استعینوا بالصبر والصلوة ان اللہ مع الصابرين
 استدفا تا سہ ای مسلمانوں قوت پکڑو صبر کرنے سی اور نمازی بیشک اللہ ساتھ ہی صبر کرنے
 والوں کے اقول و بستین مخاطب علی فہم بفراہد کہ جناب رسالت اب صلعم از گریہ و صبر شہید
 اوصاف جناب حمزہ رضی اللہ عنہ داخل صابران مانند ندیانہ بحالت اولی خدا ہمراہ ماست و گریہ
 و بکا مخالف صبر نیست و بحالت ثانیہ ماتم ایمان خود کنند کہ آنحضرت را بے صبر گفتہ از خدا جدا می کنند
 و ان اللہ مع الصابرين یا دینی آر و قال الخاطب سل ایست سی معلوم ہوا کہ جب کچھ مشکل اور مصیبت
 پیش آئے تو او ہمیں صبر اور نماز سے قوت پکڑی کیونکہ بغیر مشکل در مصیبت صبر کی حاجت نہیں اور جو
 کوئی صبر کرے اللہ اسکی ساتھ نہیں اور صبر کرنا ایمان کی نشانی ہے اقول و بستین گریہ
 و بکا مخالف صبر نیست بلکہ مخالفت صبر امر دیگر است کہ عدم رضاء قلب عبارت از ان است
 چنانچہ علامہ دہلوی علیہ الرحمہ در ترجمہ اثنا عشر بیہ فرماید شک نیست کہ صبر از اعظم خصایل نفسانہ

این حدیث در کتاب مدارج النبوة
 ص ۵۷۰ و ۵۷۱ مذکور است
 و در کتاب التلخیص ص ۱۰۰
 نیز مذکور است

و جرع از ایل است و ظاهر است که جبر از انفعالات نفس است و تعلق بقلب دارد اگر
 با وجود اطمینان قلب ثبات قدم بر جا و صبر و رضا بقضای آنست عمدتاً بر اعلام استغفار
 بعضی مصائب و انهای آن جبردم بعضی امور که بحسب طلب هر دالالت بر عدم اضطراب میکنند و وقوع
 بیاید مخدوری ندارد و منافاتی بمقام صبر نخواهد داشت شیخ عبدالحق دهلوی در مدارج النبوة
 جلد دوم صفحہ ۴۹ می فرماید پس بسیار سخت شد مرض می صلعم چنانکه آورده اند که اضطراب بسیار بود
 و بر فرش خود از بلوی به بلوی گشت عایشه میگویی پس گفتم یا رسول اللہ اگر مثل این حالت از
 از با وجود آید عیب میکنی و در غضب می آئی فرمود ای عایشه مرض نهایت سختی دارد ای اخوة
 بعد از آن شیخ مذکور میفرماید اما جرع و فرج و بلا یا آه و ناله در امراض چه حکم دارد اینجا شیخ جرع
 و فرج که بمعنی بے صبری و بیطاعتی است و مکروه داشتن بلا و گرفتاری از آن حرام است خلافت
 و آه و ناله که بقصد اظهار غمت و شکستگی و بیچارگی که لازم حال بندگی است و اضطراب و بیقراری
 هر که از شدت مرض و صوبت آن عارض گردد دیگر است و داخل جرع و فرج و مکروه داشتن و
 دیگر سختی و شکایت از بلوی نیست و حدیث عایشه رضی اللہ عنہا که در بیان حال شریف مذکور شد
 در اثبات آن کافی است آری بیقراری و ناله و زاری اگر بعد از رضا و تسلیم باشد مکروه است و در
 شکایت است و از علماء منشایح و آنکه اطلاق کراهیت و شکایت بر آن کرده اند مطلق نیست
 بلکه مقید است بے صبری و بیقراری اما جبر دادن بدرد و اطمینان و طبیعت بشری بالاتفاق
 مضائقه ندارد پس اگر در شکایت مخدوم ندارد و بسا کس که بظاهر خاموشی باشد و در بیان
 شایکی بگوید بسا که در ظاهر سخن مرض و بلا گوید و در باطن راضی بود پس تکیه و اعتماد و برین امور بر
 عمل دل است نه بر فعل زبان انتہی مفاد کلام قال النخاطب جبر علی اسی کلام است که مصیبت
 مین آید کوفه و زاری و پریشانی و گریبان پیاوردن بے بندگی و در نماز پیرایه مصیبت مین آید
 است که طرف رجوع و دعا کردن بے بیماری پیغمبر صلعم چنانکه در مین میوتن تہ نماز پیرایه گفتیم
 اقول و بنسبتین در اینجا بحث عنہ جبر شرعی است نہ عرفی و سابق گذشت که جناب بر آن است

بانکه بر حضرت حمزه رضی الله عنه گریه و صیحه و نوحه و نذر بنودند از دانه صابران بیرون رفتند و کشته
 همان است که شیخ عبدالحق دهلوی گفته که تکیه و اعتماد دیرین امور بر عمل دل است نه بر فعل زبان و از
 همین جا است هر آنکس که بظاهر خاموش باشد و در باطن شاکه بود و اطلاق بی صبر بر او در
 شرع خواهد شد و در عرف آن را صابر خوانند و پیغمبر صلعم در مصائب جایا گریه فرموده و الهیست
 کرام و صحابه عظام اقتدار آنحضرت به گریه و زاری نموده اند اگر استیغای این احوال نموده آید کتمان
 عیسی به باید بلند به نقل دوسه عبارات اکتفا میرود و اول آنکه در کتاب مدارج النبوة به صیحه سه
 مرقوم است که چون خبر یافت رسول خدا که ابراهیم در سکر است است عبد الرحمن بن عوف نزد حضرت
 بود پس گرفت آنحضرت م دست عبد الرحمن را پس آرد او را در سید بر سرش و دید که ابراهیم جا
 میدهد پس گرفت او را و نهاد در کنار خود پس لشک فتن گرفت از چشم مبارک و سه صلعم
 پیش گرفت با سبب تو اس ابراهیم اندوه گین ام چشم می گرید و دل می سوزد و انت بقدر الحاجت
 و دم آنکه نصف ناله نوشته فاطمه رضی الله عنها چون این به شنید بگریست فرمود ای دختر من گریه
 نکن که جلوه عرش بر کار تو گریه میکند و بدست مبارک اشک از چهره فاطمه رضی الله عنها پاک کرد
 و دلدارها و بشارت ها داد و انخ و بعد از آن میگوید آنگاه با فاطمه فرمود که پسران خود را پیش
 پس فاطمه حسن و حسین را علیهم السلام و از عنوان پیش آنحضرت صلعم آرد و چون او را بداند
 حال دیدند گریه آغاز نهادند و چنان گریه فرار می کردند که از گریه ایشان هر که در خانه بود بگریست
 انشی سوم آنکه بعضی ۲۵ م سطور است چون از دفن آنحضرت فارغ شد صحابه خاک حشرت
 نهادند بر سر وقت و حال خود می ریختند و از آتش فراق آن محبوب و دو جانی سوختند
 و گریه فرار می میکردند خصوصاً فاطمه زهرا رضی الله عنها که از همه مصیبت زده و میکس تر و زار
 و نالان تر بود و در سه حسن و حسین رضی الله عنها نگاه میکرد و بر پیم خود و نامرادی فرزندان
 میکرد است از آنجانب عایشه صدیقہ در همان حجره که آن سرور وصال یافت بود بیت الحزن و
 الفراق او شد بے خانمان شده روز و شب میکرد است انشی قال الخاطب او جب حضرت

سارا کو کہ حضرت ابراہیم کی بی بی تین بادشاہ مہر نے پکڑ لیا حضرت ابراہیم عین اس صیبت
 میں نماز پڑھنے لگی اور وہاں حضرت سارا بھی جا کر بادشاہ کے سامنے نماز شروع کی اور حضرت
 عبداللہ ابن عباس رضی اللہ عنہ اپنے بیٹی کی حالت موت سن کر پڑھنے لگی اقول
 یہ مستحقین مولف رسالہ حوالہ کتاب بیان نسخہ کہ در سیاق و سباق روایت نظر کر دہ می شد
 و حقیقت حال منکشف میگشت و ظاہر روایت مقتضی آنست کہ این نماز خواندن برای آنست
 و عا خواہد بود و نظر اہل ہمار عاجزی و شکستہ ورنہ در مدارج النبوة بصحیفہ ۵۰ موجود است کہ ابن
 عباس میگفت کہ روز پنجشنبہ چہ روز ہے بود روز پنجشنبہ کہ این قصہ واقع شد و بکر لیت ابن عباس
 تا اشکبار شمال مر و اید در شہ کیشہ بر روی او فرو وید انتہی قال مخاطب و مشہور ہے
 کہ حضرت امام حسین علیہ السلام ہی سجدے ہی میں شہید ہوئے اقول وہ یستحقین ہر دو
 یعنی نماز گزاروں و گریہ کنوں جناب سید الشہداء علیہ التہنہ و الثناء ما معلوم است و مقتضی
 را باید کہ بہر دو امر اقتداء با آنحضرت لازم کہ اگر گریہ آنحضرت با شہی رسالہ تہذیب الشہادتین را
 بنظر انصاف ملاحظہ فرما کفلا عن الصواعق می نویسند منقول است کہ چون حسین ۱۲ این سختی گذشت
 نصیحت برادر خود یعنی حسن بن علی علیہما السلام یاد میکرد و میگفت لیت آخرہ و بعد ملاحظہ
 مذکورہ حضرت مخاطب ارشاد فرماید کہ در مصیبت گریہ و بکا جاریست یا ناروا و در گریہ اقتدا
 بحضرت سید الشہداء و یا امری است باتباع ہوا قال اب سمجھو کہ تغیر ان دونوں باتوں کے
 خلاف ہے جس کی جگہ یہ بیٹیا اور چہاتی کو ثنا اور نعش بنا کر کوچہ و بازار میں نکالنا اقول
 وہ یستحقین در بنا ساختن تغیر نمونے مخالفت آیہ نیست و سابق دانستی کہ گریہ از سنت غیر
 خدا است و ہمیشہ معمول صحابہ عظام و اہلبیت کرام در مصائب گریہ بودہ است شعاہدان
 مفصل گذشت در نیجاہ نقل یک روایت کہ از ان دست بر سز دین و فریاد کردن گریہ و دین
 در جمع عام از صحابہ ثابت است کہ تہذیب و در مدارج النبوة بصحیفہ ۵۰ مرقوم است پس ہر دو
 آنحضرت علیہ السلام بغیر بابا بکر کہ بگذارد نماز بام و میں ہر دو ان اعدال و دست بر سز

و فریاد گنان و اشک بار وادیه بریده شدن امید و تسکین پشت کاشکی نمی زاید مرا در من چون
 زاید کاش می دم پس زین روز و نمیدیدم این غیر خدا این حال را پس در آمد بلال در مسجد
 و گفت یا ابوبکر سوختن امری فرماید که پیش وی و نماز بگذاری بامدم پس چون دید ابوبکر
 بودن مسجد را از رسول خدا بود ابوبکر رضی الله عنه مردی نرم دل سخت اندوه گین شد که نیست
 نگار داشت خود را پس بروی افتاد و هوش و بگریه آمدند صحابه و فریاد کردند پس در گوش
 آنحضرت رسید فرمود یا فاطمه این چه آوارگری و فریاد است که میسر فرمود فاطمه این آوارگریه
 و فریاد مسلمانان است که ترا در مسجد نمی بیند پس طلبید عیسی علیه السلام را و فریاد ایشان
 بیرون آمد بسوی مسجد و نماز گذارد و استی او لیاء مخاطب رشتاد فرمایند که درین وقت صحابه
 عظام از آیه دانی هدایه استعینوا بالصبر الصلوة انحراف ساخته با وصف ارشاد نبوی پروردگار
 نماز فریفته گشتند و از گریه و فریاد دست بر سر زدند و نوحه نمودن خود را از محبت خدا جدا ساختند
 به بی صبران ملحق گشتند و دلائل جواز نقل قبر سابق گذشت قند کمال مخاطب از نماز
 جگر مرثیه بین که حسین تمام بے خبری و شکایت اقول و یستعین آنچه در مقام افاده نمود
 ناشی از تعصب حضرت مخاطب بیانش چه هر دو احراز نماز و مرثیه امر نیست علامه علامه
 کسی از اهل حق نگفته که یک بجای دیگر است نمی بینی که در مذہب بلبیت نماز عاشورا وارد است
 المختصر بر ذریعیت جناب خامس آل عبا علیه التحیت و التنا و اگر در نماز خواندن مرثیه
 کار مومنین است اهل سنت و جماعت را نه بسوی نماز اتفاتی و نه مرثیه سر و کاری و در مرثیه
 بے خبری و شکایت بیان نمیشود بلکه سر اسرار حال صبر و شجاعت حضرت و ظلم نپیدایان مرقوم
 و منظوم قال مخاطب ال اور مرثیه نکلتی ہے اقول و یستعین کلام بے نظامش
 مرد و دست بد و جواد ال آنکه غنا و مذہب امامیه حرام است دوم آنکه اگر کسی از عوام تکب
 خواندن و شنیدن مرثیه به غنا میشود حال او کمتر است از حال صحابه که بر روایت اهل سنت و

و جماعت غنا با نحو می شنیدند چنانچه در مدارج النبوة صفحہ ۳۹۱ مدارج بہت گفته اند قایلان
 باباحت کہ روایت کردہ شدہ بہت غنا و سماع از جماعت کثیر از اکابر صحابہ کہ در ایشان چند
 از عشرہ مبشرہ اند و ہم غیر از تابعین و تبع تابعین و دیگر علمای شیخین علمای دین
 کہ از ارباب زہد و تقوی و علم و عبادت بودہ اند و نقل کردہ شدہ بہت درین باب از
 ایشان روایات و حکایات کہ کفایتست در آن و بیشک معلوم کردہ کہ ائمہ دین و اکابر
 اہل یقین مختلف بودند در آن اما عبد اللہ بن جعفر رضی اللہ عنہما سماع غنا از دوسے تنیض
 و مشہود بہت و نقل کردہ بہت از اہل کرامت کہ سماع درین مسئلہ از فقہاء و حفاظ و ارباب
 تواضع و ابن عبد البر در استیجاب گفتہ نمیدرد سماع غنا با سماعی و بود امیر المؤمنین در آن زبان
 عم دے علی ابن ابی طالب میرفت وی رضی اللہ عنہ در خانہ جمیل کہ از مضیبات بودہ و گفتہ بود
 بود کہ تفتہ نکند براسے هیچ کسے مگر در خانہ خود پس تفتی کرد براسے وی و خواست کہ بیاید در خانہ
 دے رضی اللہ عنہ و نشینا و ادا و کفارت و ہذا زمین خود پس منع کرد دے رضی اللہ
 عنہ و از آن و گفتہ اند کہ بودہ اند عبد اللہ بن جعفر را جاری کہ تفتی میکرد و دعوی زدند
 برای دے اشقی قال مخاطب معلوم ہوا کہ تغریہ میں ہر سترتی صہری سہم کہ جس میں اشکبار
 ساتھ چوشتا ہے او پر بھرون اور ماسون کے طریقہ اور خدا کے حکم میں کہ صحبت میں نما
 پڑھنا اور صبر کرنا ہے مخالف ہی اقول یہ تہمین از روایات سابقہ موضوع پیوست
 کہ تغریہ داری عین صبرست و امری خلاف صبر و آن نیست و گریہ وزاری را خلاف صبر
 نتوان گفت بل ہر آنکس کہ گریہ وزاری را بے صہری میگوید از محبت خدا و پیروی رسول
 بر اصل و در قال مخاطب لا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللہ اموات بل احياء و لکن لا یشعروا
 اور نہ کہ وجہ را اجای اللہ کی راہ میں کہ مردے ہیں بلکہ وہ زندگی ہیں لیکن تھکاوٹ نہیں
 بدر کی لڑائی کے بعد صحابہ شہید دن پر افسوس و در غم کرتے تھے کہ دیکھو فلاں نے فی لون جا
 دیا اور دنیا کی لذت سہی محروم ہوا سو اللہ تعالیٰ نے فرمادیا کہ جو کوئی اللہ کے راہ میں گیا

او سکومرہ سمجھ کر اسپر افسوس و ماتم کرنا چاہیے **اقول** و بتعین مخاطب والا نشان در اینجا آخر است
 غریب و فائدہ عجیب از آیہ **ولا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللہ اموات** برآوردہ میفرماید جو کوئی اللہ
 کو راہ میں مارا گیا او سکومرہ سمجھ کر اسپر افسوس و ماتم کرنا چاہیے و ظاہر کہ فقرہ اسپر افسوس و ماتم اینجا بہتر
 از اینجا و طبع حضرت مخاطب میباشند لکن افسوس و ماتم کردن جناب رسالت اب صلعم بر حضرت حسدہ
 رضی اللہ عنہ ثابت است **قال** الخطاب کیونکہ وہ اللہ کے پاس زندہ ہیں اور انہی زندہ کا جہان میں کوئی
 ماتم نہیں کرتا پھر اللہ کے زندہ پر کیون ماتم کرے **اقول** و بتعین اینجا فائدہ نمودہ و فرج است بچند وجہ
 اول آنکہ اگر شہدا نزد اللہ تعالیٰ زندہ اند کہ حکم زندہ بر آئندہ و دنیا جاری کردن عند الشرح غنی و اند شد و الا تقسیم
 نہ کرکہ وغیرہ و دفن و کفن و نکاح ازواج شہدا جائز نباشد و احکام صوم و صلوة و حج و زکوٰۃ و جہاد جاری باشد
 و در حالیکہ دنیا احکام مردہ از قبیل دفن و کفن و نکاح ازواج وغیرہ بر شہدا جاری باشد گریہ و بکا چارہ و چہاں
 روان باشد دوم آنکہ اگر مخصوص بر بیت نیست بلکہ بر زندہ تیر بسبب مفارقت گریہ و زاری جائز است
 زیرا کہ حضرت یعقوب عظیمیہ از مفارقت یوسف علیہ السلام چندان گریست کہ ہر دو شمشانش سفید شدند و
 اور از اب حدید عطاشد سوم آنکہ جناب محمد مصطفیٰ صلعم در زندگی خود بعد دریافت حال شہادت جناب
 امام حسین علیہ السلام بسیار گریہ کردہ اند و سندان از سر شہادتین گذشت و یہ ظاہر کہ آنحضرت را معلوم
 بود کہ جناب امام حسین علیہ السلام در جہ شہادت خواهند یافت بلکہ در اوقت زندہ بودند پیش بنصوت
 بر زندہ دنیا بد دریافت خبر شہادت کہ عبارت از زندگی اخروی است گریہ جائز و رواست و این فعل
 آنحضرت را صلعم مخالف آیہ گفتن کاریجا است **قال** الخطاب مگر ان التنافر کیونکہ اللہ کے زندہ کی
 تم سے ملاقات نہیں سوا سکویون سمجھو کہ جیسی کوئی تمہارا بزرگ یا قریب کسی ولایت و دوست میں بگلیا
 ہوا و تم سنو کہ وہ دہان صحیح و سلامت چین میں ہے تو البتہ یہ حال شکر اسکو سفر کی مصیبت کو یاد کر کہ
 ہرگز ماتم نہ کرو کہ آنحضرت اب اسطرح امام علیہ السلام کا حال کہ اللہ کی راہ میں شہید ہوئی سمجھو اور انکو
 زندہ جان بوجہ کہ بی صبری کے کام نہ کرو **اقول** و بتعین بچند وجہ و رواست اول آنکہ شیخ عبدالحق
 دہلوی در علاج النبوتہ فرماید کہ حیات انبیاء صلوات اللہ و سلامہ علیہم جمعین متفق علیہا است میان

علم است و هیچ کس را خلاف نیست در آن کامل تر و قوی تر از وجود حیات تمسار و متکلمین فی سبیل الله که
 آن عنوانی اخروی است عند الله و حیات انبیا حسی و دنیاوی است و احادیث و آثار و در آن واقع شده
 چنانکه مذکور گردید یکی از آن حدیث است که ابو بصیر نقل ثقات از روایت انس بن مالک رضی الله عنهما آورده
 قال قال رسول الله ﷺ الا نبیة احیاء فی قبورهم یصلون الحادیث و چون زنده بودن جناب سرور
 کائنات ب حیات کامل تر از شهیدان یا عترت ائمه است و بلوی بوضوح پیوست اکنون گریه و زاری و فراق و فراق
 و فراق و فراق و اهل بیت کرام و از و اوج نبی آنرا از زمان و حضرت خضر رسول نیر و نشان به با تم جناب خاتم النبیین
 صلعم بگوشتش ای نیتند و در تاریخ النبوة در صفحه ۱۲۰ نوشته پس ملک الموت روح اطهری را صلعم بقبض کرد
 و با علی علیین برو گفت یا محمد یا رسول رب العالمین و از علی بن ابی طالب رضی الله عنه منقول است که
 گفت من از جناب آسمان آواز و امدهای شنیدم که ملک میکرد الخ بعد از آن بیگوید و صحبت سویه که چون
 آنحضرت صلعم رحلت نمود فاطمه زهرا اندک به کرد و زاری نمود و فرمود یا ابتاه و عوت حق را اجابت فرمود
 و ابتاه بجنبت الفردوس نرفل نمودی و ابتاه خیر مرگ را بخیب میل که رساند و ابتاه بعد از تو می بر که آید
 و جبرئیل هر که آید خداوند را روح را بر روح او رساند الخ و بفاصله و وسط بینو لیس و عایشه صدایه رضی الله عنها
 تیز زاری میکرد و میفرمود و من الخ از آن پیغمبری که حق را بر قضا و در پیش را بر تو نگری اختیار کرد و الخ و
 صفحه ۱۳۰ آورده و در آمد روی اشهد بالحقیم صبح یعنی حضرت خضر علیه السلام پس گذشت کرد و بنا
 مردم را و بگریست آنحضرت دوم آنکه خاصان جناب باری عزرا سید و راتم جناب سرور کائنات صلعم
 بکمال خلوص با وصف مرور سالها و وام و استمرار و زریده اند چنانچه در مدارج النبوة موجود است که
 روایت است از زید بن اسلم گفت بیرون آمدنم شبی برای در است خلق پس دید چنانی را و خانه پیشتر
 بینو و چشم راوی گوید و میگویی علی محمد صلاوة الامراء صلی علیه الطیبون الاخیار قد کنت قویا لکاء
 بالاسحار یالیت شعری و الخ یا ایا اطوار هل یجحف و حبیبی الداء یامیکنده آنحضرت را صلعم و اطهار شوق
 میکنده بقای او پس نشست عمر و گفت اعاده کن قول خود را پس اعاده کرد بصوت حزین و گریه که و اتقوا
 سوم آنکه جناب فاطمه زهرا صلوات الله علیها مدت حیات خود را تمام آنحضرت بود و نشان دادن همین سبب

کہ شیخ عبدالحق در مارج النبوة گوید کہ بعد از گذشتن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بر گزاف طبعی اللہ عنہما را کسی نخواستن
 الخ پیر و ایامی مخاطب از دوام این تم ایچہ جواب خوانند گفت مانیزمان جواب بعینہ خوانیم و او
 قال مخاطب آید و انبلو نکر نشے من الخوف والجوع ونقص من الاموال والنفس والشرا والفتن
 الذين اذا صابهم مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون ترجمہ اور البتہ ہم
 از آونگینے نگو کہچہ ایک دوسے اور بھوک سی اور مالون کے اور جانوں کے اور سیون کے نقصان سی اور خوشی سے
 صبر کریو انکو کہ جب انکو پیچہ مصیبت کہیں ہم اللہ کے مال میں اور بھوکو اسطوف بھرجا ہیو آئے اولئک
 علیہم صلوات من رجم ورحمة واولئک ہم المتمدون ترجمہ ایسے لوگ نہیں پریشان شی سیو انکو کہ
 اور صبرانی اور ہی میں لہ پرف اس آیت کو بھت فائدے اور حکم بوجہی گئے کہ جب کسی غمخیز یا
 امام کا اسطر حکم مصیبتوں میں جو آئے میں مذکور ہوئیں گرفتار ہو نہ معلوم ہو یا اب کوئی مسلمان گرفتار ہو تو
 او سکوا اللہ کی آزمائش سمجھی اور اس میں صبر کرے اور انا اللہ شہید ہے اقوال و بستعین مخاطب درینجا
 طر فظا ظفر مودہ چہر مسلمانان و رار انبیا و اوصیا علیہم السلام ترول بلا گاہی بسبب آزمائشیں و گاہی بوجہ
 شاست اعمال ناقصہ و مخاطب فقط یک قسم بیان ساختہ و ہو کما ترے قال مخاطب اور واقعی ہو کہ دوست
 کی آزمائش میں خواہ اپنے او پر خواہ اپنے کسی بزرگ او قریب پر ہو نام اور بی صبری کے کام کرنا نہایت
 غامی اور دوستی سوجی چہا نا ہے اقوال و بستعین محصل کلام بلاغت نظام مخاطب ہمیں کہ گریہ و مصیبت
 بی صبری است و ان محل نظر است بچند وجہ اول آنکہ چون جناب خاتم النبیین صلوات اللہ علیہ وآلہ وسلم را
 بعالم بقا خواندند گریہ فرمود بچند در مارج النبوة صفحہ ۹۴۴ نوشتہ آنحضرت فرمود بداند و آگاہ باشد کہ
 مرا بعالم بقا خواندہ اند و ام کردہ اند و بے تسبیح و تحمید و استغفار و در گریہ شدہ گفتند یا رسول اللہ از موت میگفتی
 و بے تحقیق امر زیدہ است خداوند تعالی گذشتہ و آئندہ تر فرمود فاین هول المطلاع این ضیق القبر و ظلمۃ
 اللحد و این القیمۃ و لا حول الخ دوم آنکہ از عبد اللہ بن مسعود روایت است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پیش از وفات
 خویش یکاہ بار از فوت خویش خبر داد خواص اصحاب را بنانہ عایشہ خواند و چون نظر مبارکش بر افاضہ و در گریہ شد
 کہ زانی مارج النبوة پس بحال موضح لایح شد کہ بوقت نقصان النفس بغیرہ گریہ کردن خلاف حکم خدا نیست بلکہ مستحب

معمول رسول خداست سیوم آنکه بوقت استماع خبر وفات جناب پیغمبر خدا صلوات الله علیه حضرت ابو بکر نیز گریه فرموده اند
پس تحقیق مخاطب جناب ایشان را نصیبی از آیه اولیک علیهم صلوات من برجم الخ نخواهد بود و چه کمتری مگر آنکه
گفته شود که این مصیبت وفات پیغمبر خدا صلوات الله علیه حق ابو بکر و مصیبت وفات شان بود و مصیبت بزرگ شان بودند گریه
ابو بکر آنکه شیخ عبد الحق در کتب دارج النبوة به صفه ۹۱ میفرماید لیکن شیخ سیم بر تعدادی را که نخبه کنیز
در آن بودند انداخته و بلاک شود و چنانچه بلاک شدند آنکسا نیکه پیش از شما بوده اند و از ابی سعید حدادی رضی الله
آمده است که رسول خدا صلوات الله علیه بر منبر و گفت که خیر گردانید خدا تعالی بنده ازندگان خود را میان آنکه
بدیدار و ازب و زینت حیات دنیا را و میان آنچه تر و دوست تعالی از اجرو ثواب آخرت پس اظهار کرد آن
بنده خیر را که تر و دوست و رغبت نکرد و در دنیا پس بگریست ابو بکر صدیق به شنیدن این خبر و گفت پیران
و مادران افدای تو باد یا رسول الله گفتند مردم به بنده بسوی این شیخ پیغمبر صلوات الله علیه از حال بنده ازندگان
خبر میداد و گریه میکردنقی قال مخاطب خصوص و مستحقین که دوست کمکاران وادی تو او را و بسوی مصیبتی
چایم اوری سبب هر که انبیا اولیا بر بی سبب مصیبتین گذرین اوری را غی بر فساد و مباد بقضا می رسد
اقول پستجین و اما خاصان جناب باری عز اسمه پانصد و شصت و یکم آمده اند لیکن آه دانه که بعد
اظهار غرت و بیچارگی که لازم حال بندگی است و اضطراب و تقیاری که از شدت مرض و محبت آن عاقل و
دیگر است و داخل جرح و فرج و کرامت بلا و سکایت از میلی نیست کمانی الدارج النبوة قال مخاطب کینه
نهین کیا که مصیبت کیو اسطر خواه این و پر بنده خواه این و قریب یا بزرگ بر منی بار بار اوری بار بار او امام بار
نمایا هوا و زمین تفریه که کم و در مرتبه که چنانی کو و او سر شایه **اقول** پستجین مخاطب خبر و در مقام
بچند لفظ طعن و تشنیع کرده اول آنکه در مصیبت ذات خود یا قریب و بزرگ خود تمحیر کردن مکان و در هر دو شستن
تفریه سوم گفتن مرتبه چهارم غمخواران تخم دست بر سر و سینه زدن و اینجمله غمها تعصب است زیرا که تنازع فيه
در میان امامیه و اهل سنت نیست که گریه و بکا بر جناب امام حسین علیه السلام و حب اجرو ثواب است و
یا بدعت و ضلالت و در صورت اولی انعقاد مجلس برای آن و ذکر مصائب آنحضرت و آن یا زنده یا بخت
و در بدعت اهل سنت بهر دو شستن کمانی و تقد و امامیه پستجین اولین قائلان در آن ثابت است بوجه ادا آنکه

شخص احمق با یکبار چنانچه در ترجمه صواعق محرقه از ملا روایت کرده که علی بن موسی قاسم در گذشت و گفت لشکر
 از آن شهر صاعقه درین ارض کشته خواهند شد که آسمان و زمین برایشان گریه کند و آتش چو آرم آنکه خدای تعالی فرستاده
 به قتل و تازیانه فرشته را برای گریه بر قبر مظلوم که بلا شمعین فرموده که درانی غنیة الطالبین عبد القادر الجیلانی پنجم
 آنکه شاه عبدالعزیز دهلوی در رساله سرالشفاه و تین از قبا بر بکا و خرن و تذکره وقایع مذکور درین است
 تا قیام قیامت اقرار نموده حیث قال لیطلع الحاضرین والغائبون علی وقایعها بل بابقاه البکاء و الحزن
 المستمر و تذکر تلك الوقائع الهائلة فی امته الی یوم القیامة ششم آنکه شاه صاحب فرمود
 عشاء و صبح در مجلس بدو و تثنیاء خود و یک مجلس بحضور اکبر شاه با و شاه شاهرخ ساخته صاحب جناب امام حسین
 بیان میفرمودند فقیر نیز بارها شریک مجالس کوره گردیده و لطف بیان شاه صاحب شنیده چون تقدیر اصلی
 بخوبی ترین وجه ثابت گشت لهذا اکنون عنان شنیدیم خامه بسوی ترویج احوال عنایه طبعت بسیار احوال
 مکان پس بدانکه تعمیر مکان و نفس الامری است و مباح و احدی را در آن مجال دم زدن نیست علاوه بر آن
 جناب سیده الفسار علیها الصلوات والسلام و حضرت یعقوب بیغمی خدایت الرحمن بیرون شهر ترتیب داده
 بودند چنانچه دفاتر ایشان ازین ذکر شجون والفضل ما شهدت به الاعلاء از منظر تراز آنکه هزاران بنی فانی
 و خانقاه برای ترتیب مجلس کد شریف و توجیه مریدان تیار و موجود است و درده مخزن بروایت بلال مروی که
 بران حضرت پیشانی که گردید پنجم و درج را نخواهد دید و دنیا داشتن توغیر اوله جواز توغیر واری و رجعت سابق گشت
 فقد کز و لا تقفل ثانیاً گفتن مرتبه اگر چه پیش ازین ثبوت مرتبه گفتن اینچنان گردیده که احدی را مجال انکار یا قبی نیست
 مگر برای اطمینان قلب ناظرین سندی درین جایتمی آرم یعنی شیخ عبدالحق دهلوی در مارج النبوة به صفحه
 ۵۲۵ میگویی که کرام از ابلهیت آنحضرت و صحابه عظام مرتبه و وفات آنحضرت صلوات الله علیهم و علی آله و سلم
 انتفی را با غنا و زنده بپایان میرسانم است مگر منظر ظاهر که در زینب ابلسنت غنا ممنوع نیست حتی که نفسی تغیران
 اگر چه لغو این بیتی باشد جانور و امید دارند و روایت کرده اند غنا و سماع آن از جماعه کثیره از اکابر صحابه
 که در ایشان چندی از عشره مبشره و آنکه درانی مارج النبوة خامه دست بر سر و سینه زدن بالغیر و التسلیم میگویی
 که چون بروایت ابلسنت و جماعت ثابت است که در اتم آنحضرت بلال دست بر سر و زان و غیره و کائنات

به مسیحا که کفانی مدارج النبوة و جناب سیده دست بر سبزه زان از خانه بیرون دوید و میگفت خیار خجسته
 حاج النبوة آورده که او از شیطان که قتل محمد صلی الله علیه و آله را میسر کرده و میسر شده و میسر شده و میسر شده
 فاطمه زهرا رضی الله عنها چون این آواز شنید دست بر سبزه زان از خانه بیرون دوید و میگفت و هم زان
 ماشه میبندید و چنین معلوم میشود که زهرا را بلا شنیدن این آواز از درین باجه رسید امتی پس برین با
 تشبیح نمودن بچا است **قال** الخطاب اور اللہ تعالیٰ نے قرآن شریف میں متبرک جگہ فرمایا ہے صبر کی تعریف
 کی جو اور ثواب صبر کے نیکوابی انتہا فرمایا جو اور ماتم کر نیکو صیبت میں ایک جگہ بھی ذکر اس ثواب نکلا اور کسی
 بنی ولی امام کی واسطے ماتم مخصوص نہیں کیا **اقول** و بتعین چون مخاطب معنی صبر کا حقیقہ اور ان کے لئے
 بار بار در غلطی افتد و مردم را اغوا میکند و نمیداند که در صبر عرفی و شرعی فرقی است بسیار و گریه و کافا
 صبر شرعی نیست بلکه در گریه و زاری رتبه ندان آنکسار که اعلیٰ رتبه خود نیست حاصل میشود چنانچه در مدارج النبوة
 از آن حضرت آورده کہ البکاء من الرحمة و در دین بر وایت بلال مرقوم کہ بدان حضرت صلی الله علیه و آله
 آن چشم آتش و فرخ را توبه دید اکنون ارشاد فرماید که بعد گریه و زاری انسان داخل زمره صابران میباشد
 یا نه و صورت اولی آنچہ حق تعالیٰ توصیف صبر بقرآن شریف فرموده آنهمه برای گریه کنندگان میا و وجود است
 و بحالت ثانیه شخی مختصر گویم کہ آن حضرت صلی الله علیه و آله بار بار صیبت گریه فرموده اند و شواهد آن سابق گفتند غلط
قال الخطاب اور حدیث میں آیات کہ صبر نصف ایمان جو اور ماتم کو کمین چالیسوان حصہ بھی ایمان نکلا
اقول و بتعین اگر از ماتم گریه مراد گرفته کما هو الظاہ پس حدیث البکاء من الرحمة وجود اگر امری دیگر دارد
 داشته فعلیاء البیاء و علیہا التسلیم و الرذب البرہان **قال** الخطاب و پیغمبر خدا فرمایا ہے کہ جو
 مسلمان صیبت میں جوع و فزع کو مقام میں اس کلمہ کو انا لله بارک و تعالیٰ و سکوا چاہد بلا اوس صیبت کا
 اور اجر و ثواب اسکا ذخیرہ ہے **اقول** و بتعین فی الواقع گفتن انا لله ثواب با دارد و جمع و فزع منع
 گریه و در صائب خاصان خدا تیرا جر و ثواب با دارد کہ بیان آن از حیط قلم نشکستہ رقم حال است طرہ آنکہ در
 مدارج النبوة مرقوم و فاطمہ زهرا گفت یا رسول الله پدید من کو خواہم فرمود کہ من پیر تو ہستم گفت یا رسول الله
 ازین سخن بی خون سیاید و اشک از دیدہ وی نیز ان گشت و یاران تیرہ ہوا گفت او در گریه و زاری و زاری

از آن زمان که حضرت شنید پسید که این چه اواز است گفتند زنان انصار بر بزم تو میگردید پس دعا کرد و آنحضرت فرمود
 رضی الله عنکم و عن اولادکم و اولاد اولادکم انتی دوم زبان خلافت جناب عمر بن الخطاب را زنی پیش پای او از
 حزمین مضامین شوق بلغا را آنحضرت میگفت حضرت خلیفه ثانی بوقت پاسانی استماع آن کرده نشست و دعا
 قول از آن ضمیمه خواست پس اعاده کرد بصوت حزمین و گریه کرد کمانی مدارج النبوة سیدم زنی از عاقله اتماس
 کرد که قبر شریف رسول خدا صلعم برای من بکشایس بکش او عایشه گریه کرد آن زن تا جان بقا بعض روح داد و پای
 این گریه و پیرنی است که تا جان نداد دست از آن برداشت کذافی مدارج النبوة و صفحہ ۳۴ - چهارم چون
 از آن وفات آنحضرت صلعم قریب تر شد جبریل بر پیغمبر عیسی گریه نمود چنانچه در صفحہ ۱۲۰ مدارج النبوة مرقوم است
 که آنحضرت فرمود ای ملک الموت تقبض روح من من کنی تا زمانیکه باور من جبریل است و من نیاید پس جبریل
 آمد گریان الخ پنجم در کتاب مدارج النبوة صفحہ ۱۱۵ - آورده نقل است که در آن ساعت ابو بکر در خانه خود بود
 که در محله شیخ غوالی مدینه بود چون ازین واقعه خبر یافت سوار شده و بتجلیل روی به حجره عایشه آورده و در راه میگفت
 و میگفت واه محمداه و انقطع ظهرا تا به مسجد شریف درآمد دید که مردم پریشان حال اند و هیچ کس لم یسکنه شد
 و سخن نکرد و به حجره عایشه درآمد و در مبارک از روی شریف برداشت و بر پیشانی نورانی بوسه داد و در
 روایتی که نهاد و من خود را بدین مبارک و بوسید سگ را و گفت و انتها و بعد از آن سر بر آورد و میگفت
 بارگرو بوسه داد و گفت و اصفیاء باز سر را آورد و بگرفت بار و دیگر تقبیل کرد و گفت و اخلیاء انتی ثانیام منیر
 ثبوت ان همین قدر پس که بر یک از ابلهیت کرام و صحابه عظام مشیه با و وفات آنحضرت صلعم و سگ
 انتظام کشیدند و قول عبد الحمید دهلوی و شعب الہوائف بالمرأی و فوج الجن و کجاستم اول دلیل است بریکه
 مشیه ای جناب بطاوم که بلا علیہ التجهیز و التنا از آواز نجیب شنیده میشد فلان من الغافلین ثالثا تفریه و جو
 شرت آن مکرگشت قند کر قال الخطاب اب ای مسلمانون جب تکو حضرت امام کی مصیبت یا آوس
 قول بنسبتین و ریتقام عجیب لباس عبارت آورده یعنی جب تکو مصیبت یا آوس صان میگوید که با و
 آوردن مصیبت آنحضرت صلعم با تراست و بباح و یا بدعت است و ضلاله و قول یا مخرجی بحرم علی الاعظ
 و غیره و عاقله الحسین و حکایتی اجری بین العسایرین التنا و انتی هم فایده هیچ الی فضل الصحابه و اشعر

منهم دلیل است بر یکدیگر آوردن مصائب جناب شین علیهما السلام بخدیب است ممنوع است و حرام بر
 علت آن همان است که عمرانی گفته فانه هیچ الی بعض الصحاخیا جناب علامه و ملوی علیهما السلام در نهضت
 و چون خلافت نیز بر فرعی خلافت معاویه و آن فرعی خلافت عثمان و آن فرعی خلافت شین بود و سبب تقدم و تفاء
 فرعی که تقاضی آثار حصول بودند شقاق و اتفاق اصول بر یکسان نكشاف گشت و به همین جهت برخی از علماء
 است لعن نرید یا بنیگز از نذنا باعث ترقی با علی فالاعلی نشود و علامه قضا زانی و شرح مقاصد فیست و
 فان قبل من علماء المذهب من لا يجوز لعن علی بن ابی طالب مع علمهم بانه يستحق به قلنا تخاصیا من ان ترتفع الی
 الاعلی فالاعلی كما هو شعار الرافضی و روی فی ادعیتهم و یجری فی اندیتهم فهای المعتدین باجرالدین
 الحارثی العوام بالکلمة طریفا الی لاقتصار فی الاعتقاد بحيث لا تزال الاقدام علی السوء ولا
 ولا تصل الاقدام الی الاهواء الامن لا یخفی علیه الجواز والاستحقاق و کیف لا یقع علیها الاتفاقی
 و هذا هو السیما نقل عن السلف من المبالغة فی جانب اهل الضلال و سد طریق لایومن ان یجر الی الغیاء
 فی المال مع علمهم بحقیقة الحال و حقیقة المال و قد كشف لنا ذلک حین اضطررت الاحوال و اشرقت الال
 و حیث لا یقع الحال فالتشکی الی الله الکی التفت انتمی کلامه و نعم ما قبل رباعی دل است محبت حسین بن علی است جهان
 عاشق طاعت حسین بن علی است و تحقیق البیت بر خاق جهان به ثابت ز شهادت حسین بن علی است و به یاد
 دارم که روایت باین مضمون از یکی از ائمه معصومین علیهم السلام در دیافیه چون بمقتضای زیگر و بهر دو گزیده
 سپهر نو ظهوران هنگام تحریر این مقام کتابی از کتب احادیث امامیه حاضر بود و لاجرم بذكر حاصل مضمونش از شنو
 شمس الفصحی انکشافه میفرماید نظم از جهان چون رسول کرده سفره فتنه زده و برابیکد گیره حق و باطل میزد ترا
 شام تاریک با سحر انیست به اقواب از میان چو سب کنا به روز اهل زمانه شد شب تاریک اهل باطل شد و امیر
 بهوانه اهل حق حملگی اسیر بلا شد شقی بر سعید حاکم و میره جای روبا شد کجین گهر شیر به سنگ و گوهر یک به لاله
 بود به سایه بهار گردید به از برای صلاح ملت دین به آل خاتم شد خانه نشین به کعبه که این بود و او را به از برای
 و او قهرمانه از نظرهای خلق گشت نماند از دین بهین تن بهمان چو رفت از یاد آن گره و فصول به شرف
 تدارک البیت رسول به حسین علی با بر خلا به حق و باطل زخم نمود و جاده ترک بهیت نمود و چون بریزید به شرف خود

کجای ساحت پدید آمد دعوی حق او و عزت او بدیافت اثبات از شهادت او و بدست بر توبت این دعوی
 این شهادت باز بر گواهند شد ز قلمش جفای اهل نفاق چه نردم و معیان علی الاطلاق به ظلم و عدوان اهل
 بطنی و ضلال چه شد عیان چون در آئینه مثال چه و بمقام دیگر منیر باید باوری که از اعظم حدیثین اهل سنت است
 روایت کرده تا مثل فریج الله الحسین بن علی علیهما السلام که کتاب عبد الله بن عمر بن ابی بن معاذیه اما بعد بقدر
 عظمت الزبیر و جلالت المعصیة و حدیثی الاسلام حدیث عظیم و الا یوم که یوم الحسین فکتب الیه زبیر اما بعد یا حق
 فاما جنبا الی بیوت مسجد و فروش ممتدة و رسایه بنصدة ففما لنا عننا فان کین الحق لنا نحن بخفا فاما ان یزید
 بنیر فاما کجک اول بن سن بدلا و اثر اثر الحق علی ابد اتمی یعنی بجا حضرت یح الله حسین بن علی علیهما السلام بدرجه
 شهادت فایز گردید عبد الله بن عمر بن زبیر بن معاذیه نوشت اما بعد بر تحقیق عظیم شد زبیر و بزرگ شد مصیبت و جفا
 شد و اسلام جاوره عظیم نیست روزی آمد روز حسین پس فرید پدید و رجوا بش نوشت اما بعد ای احمق بدستیک
 ما آمدیم بوی خانهای افراشته و فرشتهای گسترده و سادهای بالای هم انداخته پس مقاتله ازان کردیم پس
 اگر حق بود و بر حق خود مقاتله کردیم اگر حق غیرا است پس بدتر تو اول انکس است که این هفت هزارا کشته کردی و حق
 بر اهلین از یحی است که گفته اند انظم که شخصی سوال زد انا که کشته شد حسین کجا گفت کانه در سقیفه اش کشته شد
 چه بر وی ای سقیفه اش کشته شد سبب کتل او بود و زبیر و این قسم بروی از سقیفه رسید به مرض را که میشو و لا حق
 باشد اسباب و اصل و سابق چه سبب سابق است اصل مرض چه چاره اش از طبابت است تعرض به قال الخ
 تو می لازم می که موافق حکم خدا و رسول و امام که صبر کرد و او را نماند چه بگوید قول تو می لازم می که موافق حکم خدا و رسول
 و امام که صبر کرد و او را نماند چه بگوید و موجب حدیث البکاء من السجدة گریه می کردی می نکردی قال الخاطب
 مصیبت کی بات هر که خدا را کائنات و غیره که امام کا قول با جان امر خدا و رسول و انما فاما عشره علیهم الصلوة
 و السلام ایست بشتند و انوار علیهم الصلوة یعنی بسبیل جمال معترض میان می آید قال الله تعالی لا استعجلوه
 اجرا الا المودة فی القربی و قال الرسول انی نازل فیکم النفلین ان تمسکتم بهما ان تضلوا اعدای
 کتاب الله و عترتی و در ترجمه جوامع معنی صحیح آورده و در روایت آمده که رسول صلوات بر او و آله و عترت
 نزول یک بان رسیده که من مقبوض شوم و از میان شما بیرون روم و قبل ازین با شما گفته بودم این زبان تیری گویم

تا عذر نیارید باینکه من کتاب پروردگار را و اهل بیت خود را در میان شما خوانم گدازت انگاه دست علی بنی الله
 عذر گرفته بلند ساخت و فرمود هذا علی مع القرآن و القرآن مع علی کایضا قرآن حتی یداعل الحوض فاسألها
 ما خلقت فیها من بعدک یعنی این علی باقران است و قرآن با علی است ازیکه گرجا است و اما بنده بود تا وفاتیکه دار و نمودن بزر
 و حوض پس حال ایشان خواهم پرسید که با ایشان چگونه سلوک کرده اید بعد از من انتمی و جناب علامه و ملوی طاب
 شاه دست پیغمبر را دیدار مجلس سلوکیکه عظمای اهل سنت با اهل بیت رسالت نموده اند اما در او اعانتی است که حضرت
 ابوبکر با تشاره جناب فاروق که با عتقا و عجم اشرف و افضل صحابه بودند با حضرت سیده النساء خاتمه برادره که بفر
 تا طایفه یثربی من اذا ما تقدروا فی بعضه رسول خدا و بگویند سیده الورا است نموده که باغ حکم و دیگر حقوق آنحضرت
 را غصب نموده سجده آنحضرت را از روزه خاطر ساخته اند که ما چنینکه در تیر حیات بود و با یمن گفت و وصیت فرمود که بر
 بخانه اش حاضر نشوید چنانچه صحیح بخاری و صحیح مسلم و دیگر کتب معتبره احادیث و تراجم آن ناطق است و دیگر ادا
 و اعانت عایشه و طلحه و زبیر و عبداللہ بن زبیر و دیگر مردم آن طبقه است که عظمای اهل سنت اند و با حضرت امیر المؤمنین
 که سر و قمر اهل بیت رسالت بودند نموده اند از طهر من الشمس و امین من الاسلام است و همچنین مجاہدات سیفی و شافعی و مناظر
 علمی و لسانی که معاویه بن ابی سفیان که اهل سنت او را حال المؤمنین باعث قتل خدیج بن ہزار کس از مولیان و شیعیان
 آنحضرت گردیده و در اوتامای او با حضرت امیر المؤمنین و اهل بیت علیہ السلام از غایت شہرت محتاج بیان نیست
 جناب صفین ثاب و بدل انقض و اتفاق است و سب حضرت امیر المؤمنین علیہ السلام و محمد که منت خود را قتل فرمود
 خود هم آنجناب را سب می نمود و مردم را بران تحریص میکرد و شیخ جلال الدین سیوطی در کتاب بدو رسافر روایت کرده که
 حضرت امام حسن مجتبی علیہ السلام او را مخاطب فرموده فرمود ندانت الساب لعلی الحدیث و ترو بعضی طلب
 باین کلام معاویه بن خدیج است مگر این تاثیر و جامع الاصول از صحیح مسلم و ترمذی روایت کرده ان معاویه بن ابی سفیان
 امر سعدا فقال ما منعک ان تسب ابا تراب الخ و عمرو بن عاص و لیس انش عبداللہ بن عمرو و عبداللہ
 بن عمرو عبداللہ بن عمر بن الخطاب که رسول اهل سنت اند و ان سحر که ترکیب معاویه بن عمرو و در ادا و اعانت
 او و معاویه و معاویه حضرت علی ابن ابی طالب و توفیق فرمودند که در دنیا سب سید و تراجم آن ناطق است
 و تیر خال المؤمنین معاویه اما در او اعانتی که با حضرت امام حسن علی آورده نشون ترا از آفتاب است که معاویه در سر

بیان نیست انتی بقدر الحاجة و این اشعار از حکم خدا و رسول و آلاء متعوق الہدیت و محبت خاندان نبوت و رسالت نمودن کار میجو صاحبان شریعت و جیاست **قال** الخطاب اور کننا من تو احسان اور دیکر کا **اقول** روایت مقتل جناب امام حسینؑ را نظم کردن کسی منع نموده و نظم مذکور را مقابل قول خدا و رسول احمد شمار نموده بلکه چندینا عریضه شریف صحبت رسول مقبول حاضر بودند از انجمله حسان بن ثابت است که آنحضرت می فرمود برای وی شہر در مسجدی می ایستاد بر اسے مدح آنحضرت و میجو دشمنان وی و فرمود آنحضرت ان الله یؤید حسانا بروح القدس و ادا مینافج عن رسول اللهؐ و در روایتی تفاخر و میگفت آنحضرت صلعم کہ قول حسان بن ثابت سخت تر است بر ایشان از آمدن تیر و خلیدن آن و گفته کہ ہر کہ خدا یتیمانی اور از زبانی عطا کند و تبریکم قدرت بخشند باید کہ مدح آنحضرت صلعم و میجو دشمنان او تقصیر نکند کہ بہترین کارا این است و گفته اند کہ کار حسان بن ثابت آن بود کہ معارضہ میکرد و شکر کان را و در قنایع و ایام و ماثر و میجو میکرد و ثنائی و ثنالب ایشان را و گذشت عمر بن الخطاب روزی بر حسان و حال آنکہ او شعری میخواند و مسجد پس نیز نگاہ کرد و عمر بجانب حسان و گفت شعر بخوانی در مسجد پس گفت حسان مرا در امی خواندم من شعر و مسجد نیز دیکسیکہ بہتر بود جاز تو یعنی پیغمبر صلعم و صاحب شرف گشت عمر انتی من مارج النبوة از روایت مذکورہ ثابت شد کہ شعر گفتن در وصف شجاعت و بیان صبر و قیام امام حسینؑ و اطہار ظلم و جور نیز بیان ثوابها و اردو ہی المرتبہ المتعارفہ آری نظم روایات کا ذہب مضبوطہ و مطلق منقول و حرام است خواہ مشتمل بر احوال مقتل حسینؑ باشد خواہ مستوی بر اہر و دیگر و بطریق تنزیل میگوئیم کہ اگر الخطاب نفعا و مجاہدہ نموده روایات مندرجہ شہادتین و تحریرات شہادتین و مصواعق محترقہ ذکر میکرد و گنجایش تحریر بر احسان و دیگر داشت لکن قیامت این است کہ خود برین امر ترقی اندام نمیکند و پروردہ نصب و فرج بر دیده دل انداختہ از گرد و بکار و بزدل شدن ماتم جناب سید الشہداء منع مینماید **قال** الخطاب و ربی حیاتی و انام کی محبت کا دعوی کہ فرمایا اس محبت اور اس اعتقاد پر پیروی صاف مخالفت اور دشمنی بہا ایسی مخالف کو محبت کا دعوی کرنا اور اپنے ہمین محب الہدیت مشہور کرنا خلاف واقع اور صرف نادرانی ہے **اقول** و بتبعین **یا** این چک و چنانکہ آئی ہے بجا است کز ان و خود نمائی ہے باز شتی منظر کہ دارے این لاف زنی است بیجائی ہے بجز یہ کہ اہل سنت و جماعت ہا و دوست و دشمن و مسلمان و انستین نیز پدیدار و نفی تحریر بر احسان و میگویند خود را از انجمله جناب امام حسینؑ

و کلام وجهت اجتماع محبت یزید و مروت جناب شهید منظم که بنامین کلی دارند قرار داده اند و بظاہر که یزید نزدیک
 این حضرات مسلمان بوده و بحالت اسلام محبت او امری است بدی جناب سلطان العلماء مولوی سید محمد صاحب
 ادام الله تعالی و موجوده و موجوده در رساله شریفه شجرة الخلافة در باب یزید انا و فرموده نقل آن عبارت برای مزید است
 کافی است عبارت ما بکذا فی الصواعق الموقدة قال اخرون لا یجوز لعنه اذ لم تثبت عندنا ما یقتضیه و بفتح النون و اطلال
 فی الانتصار له و هذا هو الملائق بقوا عدائنا و ما صرحوا به من انه لا یجوز ان یلعن شخص مخصوص الا ان علم سوره علی الکفر
 کما بی حمل الی السب و اما من لم یعلم فیه ذلک فلا یجوز لعنه حتی ان الکافر الحی المعین لا یجوز لعنه لان اللعن هو الطرد
 رحمة الله المستلزم للیاس منها و ذلک انما یلحق بمن علم سوره علی الکفر و اما من لم یعلم فیه ذلک فلا و ان کافر
 فی الحاله الظاهره لاحتمال ان یستجمل بالحنی فیه و علی الاسلام و صرحوا ایضا بانه لا یجوز لعن فاسق مسلم جمیع احوال
 علمت انهم صرحوا بیک علمت انهم صرحوا بانه لا یجوز لعن یزید و ان کما نفاستنا و لو سلمنا انه امر قبل
 الحسین و سوره فان ذلک حیث لم یکن عن احتمال و کان حقه لکن تبایل و لو باطل فاسق الکفر علی ان امره قبله
 و سوره به لم تثبت صوره عنده من وجه صحیح بل کما حکى عنه ذلک حکى عنه صوره کما قد مره و اما استدلال احمد علی حواء
 لعنه من قوله تعالی او ذلک الذین یلعنهم الله و ما استدلال بنحوه من قوله فی حدیث مسلم و علیه لعنه الله و الملائک
 و الناس یلعنونه فلا و الا فیما یجوز لعن یزید بخصوص اسم و کلام انما یوسفیه و انما الذی و لا علی حواء لعنه لا
 بذلک الخصوص و هذا ما یبایع بالانزعاع و من ثم حکوا الاتفاق علی ان یجوز لعن من قتل الحسین و امر قتلته او اجازة او نصح
 به من غیر تشبیه لیزید بکجا یجوز لعن شارب الخمر و نحوه من غیر تعیین و هذا هو الذی فی الایة و الحدیث اذ لیس فیما تعرض
 لعن احمد بخصوص اسم بل لعن قطع رحما و من اخاف اهل المدینه فیروز اتفاقا ان یقال لعن الله من قطع رحمه من اهل
 اهل الدین ظلم و انما اجازة هذا اتفاقا لکونه لیس فی تشبیه احد بخصوصه فکیف یتبدل به احمد و غیره علی حواء من شخص
 بخصوصه و صرح الفرق بین المقامین فالنصح انه لا یجوز لعنه بخصوصه و انه لا و الا فی الایة و الحدیث المجوز ان یشتبه
 موضع الحاجة و چون درین عبارت صاحب صواعق اشاره اجمالیه بطرف کلام غرضی فرموده است لهذا
 مناسب بیان نمود که ان عبارت را نیز در تزیین مقام بجزیه تمیز می نماید فی حیاة الحیدان المدیری الشافعی قد لعنه الله لا یجوز لعن المسلم
 اصلا و من لعن مسلما فهو ملعون و قد قال صلعم المسلم لیس باعوان و کفیت یجوز لعن المسلم قد در و انی عن ذلک و ذکر

المسلم اعظم من حروته الكعبة من النبي ويزيد صحيح اسلامه ويا صحيح قتله للمؤمنين ولا امر ولا ضمانه بذلك ما لم
يصح ذلك عنه لم يجران نظير ذلك به فان اسأله النظم بالاسلام انما حرام قال الله تعالى لا تجدوا كافرين الا من انظر بان
بعض النظم انهم قالوا مسلم ان الله تعالى في حرم من الاسلام وسدوا له بغيره وان يظن بغيره السور من اسم الله تعالى حقيقة
من الذي امر بقتله لم يقبل على ذلك واذا لم يعرف ذلك وجب احسان النظم بكل مسلم كونه احسان النظم به مع ذلك
فلا تحت على مسلم ان يقتل سببا بل الحق ان ليس يكافروا يقتل ليس كغيره بل هو محصية واوقات القاتل محرمات
بعد الموت بولا كافر واثاب من كفره ثم لم يحجر عنه فكيف من ثاب عن قتل ولم يعرف ان قاتل الحسين مات قبل القتل
وهو الذي يقتل التور عن جواده فاذا لا يجوز لعن احد من المسلمين ومن لم يكن كان فاسقا عما صلي الله عليه وسلم اوجبا
لعمه فمكت لم يكن ما صليا بالايجاب بل لم يكن طول عمره لا يقال له في القيد لم يكن المسلمين يقال لا لعن ثم
ومن اين عرفت انه ملعون والملاحون به البعيد من الله تعالى وذلك غيب لا يعرف الا من مات كاذرا فان ذلك
علم بالشرع واما الترحم عليه فبما ينسب بل داخل في قولنا اللهم اغفر للمؤمنين والمؤمنات فانه كان مؤمنا انتهى
وراجع الاسلام كروما من حوزة خلافت ودفعت بغيره اسلام وامر بصيت اسلامه واما غيره واداه اذ عرف حقيقته
نجم سنيه سيرة كرهه ان كلمة طيعه راكه بيان مخي قولنا نعم آووه وديانة تودوا ام احمد من قبل ما تذكره من الجاهل واما
مروءة زيراك نظر الله انك قلت اسلامي كرهه ذكره انه يكره ويرجوها بخارجي كروءا من سلة الى باشا الله
تقطع شدي في نيت بعد ان سفير يند ويزيدك بيان على امر في الصواعق ايضا ثم ايت ابن الصالح من كتاب
استنا الفقهاء والمحدثين قال في قتاده لا يسئل ممن يامنه لكونه ام ليقبل الحسين لم يصح عندنا انه امر بقتله ولا المحفوظ
ان الامر بقتله المقتضى الى قتله كرم الله وجهه انما به عباد الله بن بيار ولى العراق اذ ذاك واما سبب بريد راض
بين ذلك من شأن المؤمنين وان صح انه قتل او امر بقتله وقد روى في الحديث المحدث ان احسن المسلم بقتله وقاتل
مسكين ولا يكفره ذلك وانما انكسب ذنبا عظيما وانما يكفره افضل قاتل بني من الاغنياء والناس في نيتك
في فرقته يراه وتجده فرقته سب وياخذ وفرقة متوسطة في ذلك لا يتولا ولا ياحنه ويسلك بسلكه سايريك
اسلام وظفارهم غير الراشدين وبنده الفرقة المصيبة ذنبا سوا اللاتي من يعرف سيرة المؤمنين ويحكم في المصيبة
المظنة وجعلنا من خيار الامم التي انتهى لفظه جوفه ورفض فيما ذكرته وفي الاثار من كتب استنا الساجدين في الامم

البسوا القسطنطین ولا تفرقوا کلمتهم من قیامهم فقیما ففعلوه ویزیدون البسوا القسطنطین فی معاویة لانه من کبار الصحابة و
 لا یجوز ان یزید ولا ینقص فی حجة المؤمنین و امره الی شقیة الله تعالی ان شاعریة قالوا انقرضی و المتولی و
 غیرها انتهى و صنف صواعق و شرح قصیده بنزیه که صنف او است بعد نقل قول ابن جنبل گفته اند لم یقل کلاما لقصید
 وقعت منه صریح فی ذلک ثبت عنده وان لم تثبت عند غیره کالغزالی فانه اطال فی رد و کتبه ما نسب الیه لقتل الحسین
 فقال لم تثبت من طریق صحیح انه قتل ولا امر قبله ثم ما فی فی تحریم سببه و عنه و کان ابن العربی المالکی فانه نقل عنه انه قال
 ما قتل الحسین الا بسیف جده امی الاله الخلیفه و الحسین بانع علیه و البیضا بقت لیزید و کفی فیها معظم اهل الحل و العقد
 بعینه کذلک لان کثیرین اتهموا علیها مختارین لماندا مع عدم النظر الی استحالات ابیه له و اما مع النظر کذلک فلا
 یستطاع موافقه احد من اهل الحل و العقد علی ذلک انتهى موضع الحاجة من کلامه و حق ابن است که موافق اصول
 موضوعه و توارد بقره الحسنیة بین قول ابن العربی مالکی است و صحاح اخبار ایشان نیز بر آن دلالت دارد
 فی جامع الاصول عن ابن سعد و قال سمعت رسول الله یقول شکون نهات فمن اراد ان یفرق امره بالامه
 و هی جمیع فاضویه بالسیف کائیا من کان فی روایة فافعلوه اخرجه مسلم فی روایة ابی داود و نهات موقوف
 و اخرجه النسائی و له فی روایة اخرى قال رايت البنی علی المنبر یخطب فقال انما شکون من بعدی نهات و
 نهات فمن رآه فارق الجماعة او یرید ان یفرق الله محمد کائیا من کان فافعلوه فان ید الله علی الجماعة و ان
 الشیطان من فارق الجماعة یرکض و عن اسامة بن مریک قال قال رسول الله اتیان جل خرج یفرق بین امتی
 فاحذر بوا عنقه احببه النساء و این روایات صحاح بنی بکن حکم تجوز قتل حضرت امام حسین و رد سب
 ایشان میکنند بلکه گویا لفظ کائیا من کان را وضع برای همین غرض موضوع ساخته و فی جامع الاصول ایشان
 ابی سعید قال قال رسول الله اذا بنی بخلیفین فافعلوا الاخر منها ^{مسلم} این روایت را بطرف انصاف ملاحظه
 باید فرمود که صراحت دلالت بر حقیقت تدسب ابن العربی مالکی و رجوع قتل خیر خلیفتین دارد چنانچه ظاهر است که
 بیعت اهل کوفه با حضرت امام حسین تناخروا و از بیعت اهل شام و حرین با نیردیس قتل آنحضرت العیاذ بالله
 ماسور بوده باشد انتهى بالفاظه الطبیة قال الخطاب محب اهل بیت و ده لوگ بین جوانی حکم او مرضی کی باتکوسر
 او را نکوهن سوانته بین او رجوان و دل سے او کو خوش ہو کر سجالا تمے بین او را حسین کسی اور کی پیروی ہرگز نہ

منظور زینین رکنه اقول فی الواقع معنی محبت همین است لیکن اہلسنت را از آن بہرہ و نصیب نیست
 بلکہ محب البیت اما یہ بہتند آری پسینی کہ ابو بکر بن ابی تمافہ از اقتدار جناب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب با آنکہ
 حضرت رسالت مآب صلعم با علی انت خلیفتمن بعدک کا اعتراف یہ لطف سیف السلول دان علیا منہ و لا تعالیٰ
 ولی کل مو من بعدی کافی الصواعق و من کنت مولاه فعلی مولاه کا ہوا المستور است
 در جناب نشان فرمودہ ابا نمودہ برای خود بشورہ حضرت عمر منصب خلافت قرار داد و چنانچہ سید جمال الدین محمد
 در روضۃ الاحباب میفرماید کہ عمر دست ابو بکر گرفت و با وی بیعت کرد و مہاجرین را گفت تا بیعت کردند و بعد
 از آن انصار تا بیعت نمودند الا طائفہ قلیلکہ کہ بعضی گفتند تا بیعت یکس نہ کنم الا علی ابن ابی طالب و شیخ
 فرید الدین عطار از زبان ابن جمعی گفته ۵ و مشرق تا بہ مغرب گرامام است علی و آل و ما تمام است
 اتقی کلامہ و جناب علامہ دہلوی طاب ثراہ در زمرہ اثنا عشر یہ بعد نقل تمامی عبارت روضۃ الاحباب میفرماید
 بعد التیاء اللتی بالجلہ مخلصین اختلاف است کہ بعد از ارتحال جناب سرور کائنات پیجار رحمت ملک
 منان عمر و ابو عبیدہ جراح ابو بکر را بخلافت برداشتہ مہاجرین و انصار را بہ لطف و عنف و وعدہ و وعید
 مستمال ساختہ و در آیرہ متابعت او در آورد و جمہور را نام و طائفہ عوام اتباع ایشان نمودند جناب امیر المؤمنین
 بر ایشان انکار فرمودہ و دعوی خلافت و امامت برای خود کرد و ذات مقدس خود را بنص حضرت رسالت
 پناہ اولی با امر امامت میدادست و گروہی از خواص تصدیق آنجناب نمودہ آنحضرت را امام و وصی برحق
 بلا فصل بی پیغمبر خاص و انتہ پیروی و اتباع آنحضرت را سر ما یہ سعادت و و چنان انکاشتمند فرمودہ اول با
 اہلسنت التیام یافتند اگرچہ اظہار میکنند کہ مراد از سنت و دین تسمیہ سنت نبوی است مطلقا لیکن و تحقیق
 مراد ایشان از سنت محبت شیخین است یعنی و را فرد از عمر مولی عفرہ از ہشام از عائشہ روایت کردہ شیخ جمال الدین
 سیوطی در جامع المصنفین تخریج نمودہ من تمسک بالکتاب و حال بخیرہ قالت عائشہ یا رسول اللہ و ما انت قال
 حب ابیک و صاحبہ یعنی عمر اتقی و فرقة دوم موسوم بہ شیعہ کردیدہ فخر اعی حدیثی کہ دلیلی از ائم سلمہ رضی اللہ عنہما
 روایت کردہ کہ حضرت رسالت مآب فرمود شیعہ علی ہم الفارزون یوم القیمہ سبک نشاہ راہ نجات فاکثر کنند
 نسبت و قوی این اختلاف اقسام اولی اہل اسلام منحصر و فرقة ثانیہ اہلسنت و شیعہ و معتبر و مفہوم و تحقیق

اهل سنت اولاً و بالذات صحبت شیخین است چنانچه در حدیث عایشه تصریح بان واقع شده و اگر حسب تناسل می گویانند
 اهل بیت و پیروان حقیقت اهل سنت اعتبار کنند تا نیاید با بعضی خواهد بود و اینجاست که شیخ و اولاد فاضل صاحب
 کتب مدنی نقص فرموده که اهل سنت در تحقیق اصحاب قرون ثانیه مشهور و مخیر اند یعنی از صحابه تا بنی امیه و بنی عباس
 اصدی را از ان استثنای نموده و بجز عبارت ثلث اهل سنته عن یا هم اهل قرون المشهور و بالخیر الی آخر یا قال امیر
 است که بسیاری از اصحاب قرون ثانیه تا در حدادی و عمود عاص و غیره بنی عباس و بنی عباس و عاص و شمشیر
 الی اطلاق در حدیثین خیر و تبعه ایشان محال است کسی که بنویسد علی بن ابی طالب و غیره عبارت از تبعه ایشان
 است و این کرده علی ثابت با قوا را از زبانه متابعت آنحضرت به خارج بود و از اتهمی که در حدیث و عقود از او نقل
 نموده اند و در حدیث ابو بکر بنیر رسول الله صلعم و حسن علیه السلام آمد و گفت فروه اسی از جای پرست
 ابو بکر است گفتی و الیه که این جای پرست و نگاه حسن را بر داشت و در کنار خود نشاند و کرد و بعد از آن
 علی را گفت و الله که صد در این سخن از حسن بای و قرار داد من نبود بلکه با طرودش چنین رسید انتهى آنحضرت
 صحبت ابو بکر با اهل بیت نبوت که عبارت از فرمانبرداری آنحضرت است و ریافتی اکنون محبت جنابش در حق
 اعظم شنیدنی است جناب فاضل کامل عالم عامل المدعو به میرزا محمد و بلوی نهمه الیه یغفر الله و غیره ثانیاً حضرت
 میفرماید جناب عمر فاروق تیر بسیار موع و تشکیک و اعتراض بر اقوال و افعال احکام حضرت سیدنا ام علیه و
 الله السلام بودند چنانچه کتب احادیث و تاریخ نشان میدهند این می است و استبعاد ان خارج از طور و مقام است
 لاجرم به بنی ازان گفته اند نموده میشود و از آنجمله مسلم بن اوش و صحیح خود روایت کرده عن سلمان بن یحیی قال
 قال بنی الخطاب رضی الله عنه قسم رسول الله قسما فعلت و الله یا رسول الله یحییو الکرکان الحق بنیهم قال
 فیرونی بین ان یسألونی بالحق او دلت بابل چهلوی از سلمان بن زید میروی است فرمود عمر بن الخطاب
 که قسمت فرموده در سوخته ام قسمتی را پس گفتم بنده اسو کند ای رسول خدا و غیر این اشخاص که تو با آنها عطا فرموده
 حق تر از این از آنها آنحضرت فرمود بنی را خندید و اینکه سوال بکنید از من بدشتی و بدگویی یا مرا بنی خنسل
 گفته حال آنکه من خنسل نیستیم از آنجمله قصه جدیه است و ان از شاه تیر قصص است بخاری و صحیح خود حدیث طولانی
 روایت کرده بطریق اختصار ذکر کرده میشود و قال عمر بن الخطاب فالتبت بنی الله فقلت است بنی الله فقا

قال بلی ثلث السماعی الحق وعودنا علی الباطل قال بلی ثلث فلم یجلی الدینی فی دیننا اذ قال فی رسول الله
 است اعصیه ویزناصری ثلث اولت تحدثنا اناسیاتی البیت فی طویث برافتمی بقدر الحاجت ودر روضه الاحباب
 میفرماید مروی است از عمر خطاب که گفت در آن روز امر عظیم در دل من پیدا شد و مراجعت کردم با حضرت ^ص و مرا
 که برگزینان آن نکرده بودم روایتی آنکه گفت رفتم نزد حضرت و گفتم تو منجیر برحق هستی فرمود بلی گفتم ما برحق ^ن و تو منجیر
 ما بر باطل فرمود بلی گفتم آبا مقتولان ما و یوسف است بستند و مقتولان ایشان در دوزخ فرمود بلی گفتم همه سبب این
 و مذلت قبول کنیم و با این طریق صلح نموده باز گردیم بالجمله این حضرت مکرر خود را به مخالفت حضرت رسول ^ص فخرانه انداخت
 و سبالاتی ازین نمود و خود هم استنصار عدم صفای طویث نموده از حدیفه که صاحب سر آن حضرت بود سوال میفرمود
 بلی ذکر کنی رسول الله مع المنافقین مخذلفه در جواب فرمود که من انتشار سر رسول خدا نیتوانم کرد و در روایت دیگر
 گفت انت اعلم تفسک این بود سلوک این بزرگ در عارضه و مجاوله با سرور کائنات علیه و آله السلام و حال صحت بدن
 و کمال اقتدار و آنچه در صین طغیان مرض موت آنحضرت و بعد از وفات آن سرور و توفیق آمده از غایت اشتیاق
 مستغنی از بیان است بنا بر اطمینان قلب مستغیدان بر ذکر برخی از آن اکتفا می رود و عبد الکرمیم شهرستانی بعد از
 ذکر قول سابق فرموده فاول تناسخ وقع فی مرضه مارواه محمد بن اسماعیل البخاری باسناده عن عبد الله بن عباس
 قال لما اشتد بالنبی مرضه الذی ات فیة قال یتوبنی بدوات و قوطاس کتب لکم کتابا بالاضلعوا بعدی فقال عمر ان یقول
 الله قد علی الوجع حسبا کتاب الله انتقی و سلم از ابن عباس روایت کرده است قال الخلیل بالیوم الخمیس شتم علی
 یسیر و موعه حتی رایت علی خده کاهنا طعام اللول و قال رسول الله یتوبنی بالکف والدوات و اللوح والدوات
 اکتب لکم کتابا بالنضلعوا بعدی فقال عمر ان رسول الله لیه و تحمل است که آنحضرت اراده کرده باشد که به کام قرب
 از شغال خود ازین عالم تجدید نفس برخلاف جناب مرقضوی فرماید چنانچه شیعه میگویند عمر قهر نیدلن تضلعوا بعدی که
 درین حدیث و هم حدیث تقلین که در آن امر با عتصام جلالتین اهل البیت واقع شده متعظین بمقصود آنحضرت شده
 مانع احضار قوطاس گردیده باشد استناد و الی با جلال السید الجلیل الکبیر فی مثل الدین الفقیر الی لکوی تعذبا الله بفرانه
 و تخصیصه موسوم به گنجینه تضمین این بر دو حدیث را استلوم فرموده جزالت معانی و شفاقت مبانی ان باعث تحریه
 مرفوع حاجت از آن گردیده میفرماید بر قوی خوانم و محبت انکلام مصطفی که اگر بخواهی داری در افاضات کثر

ناضل عارف قطب الدین انصاری شیرازی شافعی ائمه اثنی عشری بان نموده و بعضی کتابت خود میفرماید راه
بی راه نمائی نمیتوان یافت و گفتن آنکه چون کلام الله در میان ما است بمرشد چه حاجت است بان می ماند که مرئیس
گویند چون کتب طب هست که اطباء نوشته اند چرا ما را با طبایع جمع باید کرد و این سخن خطا است برای آنکه هر کس را
نعم کتب طب میسر است که استنباط از آن توان کرد و مراحت با اهل استنباط می باید کرد و کتاب حقیقی صدر را بل علم است
که بل هوایات یتأت فی صدور الذین اوقف العلم به بطون و فائز چنانچه حضرت امیر المؤمنین فرموده و اما کلام
الله اله الطبی و هذا کلام الله الصامت انقی کلامه الحاصل بحیات جناب سرور کائنات علیه التیات عمر از
تجارب الملبیت به تصریح مذکور را کرده و بعد وفات آنجناب صلعم جناب سیده علیها السلام را به تدبیر و سخن خانه فیضی نشأ
تمت و بیت شمره با آنکه در آن خانه جناب امیر المؤمنین علی حسنین و جناب فاطمه علیهم السلام تشریف داشتند از گفتن چنین
افاظه ای و ای واره و سخن پرور آنکه و کریمین سخن فرمان برداری اهل بیت است مضیّب مخاطب باو شیخ جلال الدین
سیوطی و جمیع ابواب در سنده عمر بن خطاب از این تشبیه روایت کرده عن اسم الله حین یوجع لابی بکر بعد رسول الله
کأن علی و ذیور و غیرها یبدلون علی بیت رسول الله فیثا و ردها و رجعون فی امرهم فلما بلغ عمر بن الخطاب
خرج منی و دخل علی فاطمة م فقال یا بنت رسول الله م و الله ما احدا حبلى من ابیک و ما لم یحده
احدا لیس بعد ابیک منکم و ایم الله ما ذلک بانفع ان اجتمع هو لاد الفرح عندک ان امرهم ان یخرجوا علیهم
الامیت انتهى بقدر آنکه فرمان برداری و اطاعت جناب حسنین علیهما السلام کما شمس فی رافعة النار روشن و بجای حق
که حضرت حسن مجتبی علیه التحیه و الثناء بوجه بیلا ان خلایق بطرف معاویه او صلح فرمودند و حضرت ابی عبد الله علیه السلام
تشبیه گشتند و به نظر هر که معاویه و تابعان او حضرت زید و بعیت کنندگان او خصوصاً ساسانان جریمین شمرند و اهل سنت
بوجود چون استیعا بن بخت را طوالت و کار اندامی کشج ازان نموده بزرگچند روایت که ازان راست گوئی محض
بخوبی ظاهر شود و کذا نموده آید و شرح منهاج در سبب قیاس گفته الحقیق اندر قد شمر من اهل بیت کما لبقه و الاضا
و غیره ما من الامم و رضوان الله علیهم اجمعین انکار القیاس کما اشتهر من ابی حنیفه و الشافعی و مالک القول
بوجود العمل به انتهى ۱ طرف آنکه محمد بن ابی سنان از روایت بعضی ائمه با علیهم السلام استنکاف و از زیاده خارج
و سببی و نیز ان الاعتماد گفته جعفر بن محمد بن علی بن الحسین العاصم ابو عبد الله احد الاثنت

الجاحد لہ من کثیر واما الحدیث محمد بن شہاب الزہری وجامعہ کثیرہ مشہورون من النایین واما من کان
 علی راس المائۃ الثانیۃ من اولی الامر المامون بن الرشید ومن الفقہاء الشافعی والحسین بن یزید اللؤلؤ
 من اصحابہ یحییٰ فیتہ ولسہ بن عبد العزیز من اصحاب مالک واما احمد بن حنبل فلم یکن یومد شہوا فاما
 ما تلتنا احکم وادعین و ما تین ومن الامامیۃ علی بن موسی الرضا ودرمات ثلاث محمد بن
 یعقوب کلینی را از محدثین شیعہ امامیہ شمار کردہ ودر ماتہ را بعد از عید مرتضی علم الہد را شمار کردہ و قاضی شہرستانی در بیان محل
 گفتن ان امام عبداللہ جعفر بن محمد الصادق محسود ذو علم غریبہ الدین وادب کاملہ حکم و زہد بالغی الدین
 شیخنا عزیز الشہو و قد اقام المائۃ فیہ صلی اللہ علیہ وسلم فیہ فی بعض الجالیس اسرار العلوم انتہی **قال** سیطرح
 مرتضیٰ بن سے حدیث میں منع آیا ہے چنانچہ کتاب ابن ماجہ میں یہ حدیث ہے کہ لکھی ہوئی کتب اللہ عن المسالک یعنی منع
 فرمایا رسول خدا نے مرتضیٰ سے **اقول** بالفرض والتسلیم در خیال مراد از مرانی مرتضیٰ متعارفہ یا مہلبیت است کہ در ان
 امور ممنوعہ غیر شرعہ بیان میکرد مرتضیٰ متعارفہ اہل اسلام ورنہ اہل بیت کرام و صحابہ عظام و در ماتہ خباب سرور کائنات
 چہ سان بہ گفتن مرتضیٰ با ما در ان میفرمودند و خباب غمر فاروق در مصیبت مراد بن مسعود مرتضیٰ میگفت فاعتبروا یا اولی الالباب
قال اور میرا اسکا نام نہیں ہے کہ آدمی اپنے وطن کی بدورت کسی مکروہ کام کی نہ پادی اور پاؤں سے تو اسکو مکروہ نہ جانے
 کیونکہ یہ دونوں امطاعت بشری سے باہر ہیں بلکہ تحقیق صبر کی چیز ہے کہ باوجود بدورت اور کراہت طبعی کی خلاف
 عقل اور شرع ہو اگرچہ منکر کے اور پیغمبر اور امام سب اسبطح کا صبر کرتے آئے ہیں **اقول** معنی صبر و تحقیق ان سابق
 گذشتہ تذکرہ **قال** اور عین مصیبت کیوقت اپنے تئیں خلاف شرع اور عقل سے باز رکھے اور فقط آنسو جاری ہو یا
 چہرہ متغیر نہ تا خلاف شرع اور صبر کے نہیں ہے **اقول** در تعین در نیجا مخاطب گویا از معنی تواجد و تکیا عبارت چہرہ
 متغیر نہ تا اقرار نمودہ و الحمد للہ علی ذلک **قال** اور صبر ہی سمجھو تو وہی ہے کہ جواہل حدیث کیوقت واقع ہو اور عین مصیبت
 گذر گئی پھر اسوقت تک نہ کثایت اور خیر و دفع جبرین نہیں گنا جانا بلکہ اسکو تسلیم اور لا سکا کہتے ہیں اور اسید واسطے
 حکمانے کہا ہے کہ جو کسی کو اسباب کی تکلیف دیجاوے کہ ہمیشہ مصیبت پر رویا پیشا کریں وہ تکلیف بالاطلاق ہے
اقول پنے عین این قول مخاطب را تسلیم میکنم ومن اوعی خلیۃ البیان **قال** سچ ہے کہ جو کسی نے بے سبب اور تعزیراً
 سے یوں کہا جاوے کہ ایک مہینہ ہجرت تو از امام کے غم میں رویا کرے مہینہ کسا و روز متواتر رویا جاوے **اقول**

ای مہنہ علی نعم کہ حضرت یعقوب حضرت امام زین العابدین علیہما السلام کہ اسما جو وہ شہید ہو گیا اور نہ کر
 پہنچی کہ جناب فاطمہ زہرا اور مصیبت وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خان الزام ماتم ہو کر بعد از گذشتن آنحضرت صلوات اللہ علیہ
 را کسی خندان ندید کہانی مدارج النبوة **قال الخطاطی** قال الله تعالى ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله اهلنا بل
 احياء عند ربهم يرزقون اور تو نہ سمجھو جو لوگ مارے گئے اللہ کی راہ میں بلکہ زندہ ہیں اپنے رب کے پاس جو
 پاتے ہیں فرحیں ہا انھم اللہ من فضلہ و یستبشرون بالذین لم یلقوا اللہم لا خوف علیہم ولا هم یحزنون
 خوشی کرتے ہیں اس پر جو وہ اللہ نے اپنے فضل سے اور فضل ہو تو میں ان کی طرف سے جو اچھی نہیں پہنچی انہیں چھپے ہوئے
 کہ نہ ڈر ہے انکو اور نہ غم **فان** یہ سب معلوم ہوا کہ شہید لوگ کہاتے ہیں خوشیاں کرتے ہیں اگر نہ انکو غم اور رنج نہیں
 اور اسطرح سمجھو کہ حضرت امام حسین علیہ السلام ہی نہایت خوش اور بے غم ہو گئے کیونکہ وہ بھی اللہ کی راہ میں شہید
 ہوئے ہیں الغرض قطع نظر اور باتوں سے اب ماتم کرنا اور تعزیر بنانا انکے حال کے بھی نہایت ہوا اور انکے قصد
 کو دے خوش اور بے غم ہیں اور تم انکے لئے ماتم کرتے ہو اور ایسے متمین اکل مصلحت کو یاد کر کے ماتم کرنا بھی
 بات ہر جیسے کوئی کسی کا دوست جو تھی تاسیخ جب کی کمیہ یا یہ ہوا یا نیا پانی ہوا اور بعد تھوڑے سے عرصہ کو اسکو
 غسل صحت حاصل ہوا اور بطرکی متمین کھانے پینے لگے اور کوئی درد و غم باقی نہ ہوا اور نہایت چین اور خوشی میں
 ہو سمجھو جب جب کی جو تھی تاسیخ اوسے کوئی اگلی بیماری اور درد کو یاد کر کے ماتم کرنے لگے ہر چند اسکو لوگ سمجھنا نہ
 کہ اب آپ اچھے اور خوش ہیں اور کسیطرح کا درد و غم نہیں وہ شخص سمجھائے نہ سمجھے اور کہے کہ اچھے اور بے غم ہیں تو کیا
 ہوا دن اور تاسیخ تو وہی ہے بھلا ایسے شخص کو کیا کہو گے آخر یہی کہو گے کہ یہ شخص یا دشمن ہوا یا سوداگر جو
 خوشی کی وقت دہی تباہی ہا میں کرتا ہے یہ مخالف کا کام ہے موافق سے ہرگز ایسا نہ ہوگا **دوست** جو خوش ہو
 تو خوشی کیجے یا اسکو جو غم ہو دے تو جان دیجئے **اقول** وہ متمین مدفع است بخیر و جواراں نکہ در مدارج النبوة
 آورده کہ حیات انبیا علیہم الصلوٰۃ الرفع از حیات شہداء است الخ و حیات پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم از مہر اعلیٰ از مہین جا است کہ
 نکاح از و اچ شہداء بعد موت و نبوی جائز و رواست اگر احکام اموات بر شہداء وارد نہیا جاہر سی بودی نکاح از و
 او نشان جگہ نہ سست جو از داشتی ملک با این بلند چو ملک و حیات این جهانی و ان جهانی تفاوت نمیکند و حضرت
 عمر را یام خلافت خود بوقت شہد آواز پیڑنی شنید کہ سیکو علی محل صلوٰۃ الابرار صلی علیہ الطیبون و الاصفیاء کہ

قویا بکام بلا سحر و لیت شعری تا السایا اطوار اهل محبت و حبیبی الدار و میکند انخفرت و اظهار شوق و سینه
 باقی او پس نشست غم گرفت اعاده کن قول خود را پس عاده را بصوت حزین و گریه کرد و آنی صلح الله علیه و آله
 عمر که اعاده کن قول خود را و اعاده کردن اکثرین بعد از حزین و گریه نمودن فصل است بر این مثنوی که بر وی بیان
 انخروی و تنغم به نصرت بار پروردگار بنده کار صاحب گذشته افسوس نمودن و گریه ساختن حصول سلف بودیم
 آنکه شاه صاحب و در رساله سر اشعار و مینویسند که با بقاء الیک و الحزن المستمر و تذکر تلك الوقائع الهائلة
 امة الیوم الیوم اکنون انصاف باید واده که باقی داشتین بکار و زن قدر که این وقایع باید و برین است تا قیام قیامت
 امری است ضروری و با اتمام مخاطب بوازیم فتح و سرور تقدیم با برسانید تسویم آنکه بعد از شاه و شجاع امام حسین
 حضرت سرور کائنات صلعم با جناب مسلمة محزون و گریان و خواب و بیدار و غیا و غیا این مجروح صواعق محرقه نقل اند
 نزدی روایت کرده که امام سلمه رضی الله عنهما پیغمبر را در خواب دید که میگردد و سر و پیه مبارکش خاک را فروخته
 پسید که سبب این گریه چیست انخفرت فرمود و الحال این را گشتند انقی جلاله حضرت امام حسین مظلوم
 در آنوقت و ریش و عنبر سرشت تنغم به نصرت انخفرت فرمود و پس از آنکه باقی اندای انخفرت چاره بیان
 حزن و گریه جایز و روا نباشد چهارم آنکه آنچه در این باب گفته است دوست جو خوش بود خوشی کیست و او سکو
 جو غم بود و تو جان نیکو بیانی و فی الواقع حاصل درستی است که بطریق اهل بیت ممدوحی گشت که من لم یفرج
 بفرحنا و لم یحزن بمصائبنا فليس منا چون با غم و اندوه و انخفرت صلعم علم را است آنکه در سر و سر و سر و سر
 خوشی خوشی باید کرد پس میگویم که سرور و خوشی و چه و لا و انخفرت صلعم علم را است آنکه در سر و سر و سر و سر
 میداند بلکه روزه داشتین آن روز روایت کرده اند و در اوایل ماه ربیع الاول اتفاق و فصل میلاد شریف مسرت
 می شمار پس بر روز صیبت اهل بیت محزون و مغموم بودن را که امام باقر است چنانچه در رساله اغایة الامر
 فی تحقیق المولد و القیام تغذیه سید الانام صفحه ۲۲ نوشته و علم را اعلام شکر الله تعالی بر این خصوصیت روز ولادت
 شریف و عظیم و اظهار سرور و اداسه شکر و کثرت خیرات و صدقات و دیگر اصول هم از شرفیت استخراج کرده اند
 کما روی عن مسلم عن قتادة الانصاری انه صلى الله عليه وسلم سئل عن صیام يوم الاثنين قال ذلك يوم ولدت فيه و
 انزلت علی غیر النبوة پس روز داشتین درین روز نیست مگر از براسه ادای شکر و تعالی و سبحان ربی و تعالی

قتل میں راضی اور شریک بنو اللہ کے منصب اور اہانت اور غداپ میں جو کچھ اور انکی روحیں نہایت سنج اور راتم
 میں گرفتار ہو گئی اور انکو سوا سی نعم کے خوشی کا نشان نہ ہو گا غرض اب جو کوئی تیریدار اور اسکے ساتھیوں کا دوست دار
 اور غمخوار ہو اور انکو غم اور مصیبت میں دیکھ سکے تو وہ ماتم داری میں نہریک موافقت کرے **اقول** وہ
 سب تعین مخاطب ہانک ماضی محفوظ بودن خیال باہم مظلوم و مرین زمان بہشت عنہر شہادت بیان منورہ سحر
 آورده کہ یک مصرع عشق نیکہ دوست جو خوش ہو خوشی کچھ نہ و اکنون گرفتاری نیرید و غداپ آہی میان ختم
 ماتم داران جناب حسین علیہ السلام غمخوار نیز تیریدار میدہ پس دلدار مخاطب را النسب است کہ بہ شہادت شہید
 کہ ملازم فرحت و سرور بتقدیم رسانند و بعض و عداوت الہیبت را مبعوضہ بر طرفہ گرسانند و نہ بقول مخاطب
 از اتباع آنحضرت محرم خوانند و بغور باللہ من العوائذ الی هذه الغایة **قال** بخلاف وقت وقوع
 واقعہ کے دشمن خوش موجود تھے اور الہیبت در و در سنج و مصیبت تازہ میں نہیں تھو اسوقت غمناک ہونا متفقہ
 محبت اور نہشت ہوا **اقول** شاہ سلامت اللہ و تخریر الشہادین سفیر ایک نہا حاضر و غائب برین ساختہ ہوئیں با
 مطلع تھو و ہر کس از دور و نزدیک و ہر کجا یک چنین واقعہ غم ساز خبردار گرد و بکلمہ مقصود اصلی و غرض حقیقی ازین
 ہمہ باقیانند غم و الم و اتم ذکر کردہ و یادگار سے وقائع ہوا اند و وسوای عم فرسو و مرین امت نا قیام قیامت است پس
 این عبارت فصل است بر نیک باقی و انتہن بکار و زن در مصیبت جناب شہید مظلوم و مرین امت تھو پیش را بنی است
 و تعلق شہادت کہ بر منوط بر مچو امور است نہی و تخریر الشہادین مسطور است کہ در زمانیکہ غیر محبت الہیبت رسالت
 بر نہی رسید و اولاد ہاجر و انصار و دیگر اہل مدینہ از صفار و کبار با استقبال و دیدہ پہنکد نہایت رسول و جگر گوشہ
 بتول را بتلا یہ مصیبت دیدہ حالتی از غم و اندوہ و گریہ و زاری بر نشان گذشت کہ خارج از حیطہ تصریح و بیان است
 گوئید مصیبتی کہ روز وفات حضرت سرور کائنات علیہ افضل من الصلوٰۃ و التحیات بر اہل مدینہ گذشتہ بود ہماں مصیبت
 آنروز گذشت کہ امام زین العابدین با زبان و تیماں الہیبت نبوت و سر مبارک سید الشہداء علیہ التحیۃ و التہنیت از شوق
 بحر نہی برگشت فریادی عجیب و شہر سے غریب و بر نہی بر پا ہو کہ یاد از ہنگام قیامت میداد انتہی و نیز آرد کہ ہنگام زہر
 فرشتہ از روز شہادت بر قبر مطہر ایسے گریہ تا قیامت فرو آمدہ اند پس اگر گریہ در ہاں وقت شہادت جائز بود سے
 و بعد ان ممنوع اتہامت ملائکہ اقامت ہر اسے گریہ چکوہ پیشد **قال** قال اللہ تعالیٰ قل صدق اللہ فاشہد فی

صلوات اللہ علیہ اجمعین خداوند کا نام ہے اللہ تعالیٰ فرمایا ہے تو کہہ دیجو یا اللہ ہے اسے ابنا مع ہو یا وہ ابنا
 کہ نسبت کو جو ایک طرف کا تھا اور نہ تھا ائمہ اربعہ کیوں الودیعین وقت اس لیے تھے اور دیگر ائمہ کیوں ثابت ہے کہ ہر ایک
 دین میں ملت ابراہیم کی تائید لاری فرض جو اور حضرت ابراہیم کے ملت میں ہستہ نیزین میں ان میں سے ہر ایک
 کہ مورتوں کا مٹانا اور اپنے قریب اور دوست کی موت میں صبر کرنا اور جہنم و فرخ شیون نوحی سے دور رہنا سونہر کا
 میں سب باتیں اسکی برعکس میں ہر باتیں میں موت کی وقت نہ چاہیے چہ جانی سیکڑوں بیسوں کے بعد یہاں کرنا
اقول و بہت عین نوحہ منورہ نوحہ معمولہ زمان جاہلیت است و نہ گرسین بریت با و کروں اوصاف حمیدہ و
 و حصول السیدیدہ کہ راست و درست باشند معمول خاصان خدا ہوہ است و شواہدان سابقا گذشتہ در اینجا مذکور
 عبارت رسالہ تحریر الشہادتین اکثاف میر و دیاتی از آثار علامہ توحجین است انرا ما بدیشنیہ انخرجہ ابو نعیم
 حبیب بن ثابت قال سمعت ابا حنیفہ تموج علی الحسنین دہی تقول ۵۔ **سبح اللہ حبیبہ فلا یبقی الخ**
 علیہ السلام غیر الخ لہ تزیین آورد ابو نعیم از حبیب بن ثابت گفت کہ شنیدم زنی را از جنیان کہ میگفت
 چہ سبقت در خالیکہ میگفت کہ مسح کرو و بوسیدیشانی اور البس بود پر اسے او نور و معان و رخسار را پر و ما در حق
 بودند از عجمگان تفریش و بود جدش بہترین جد یعنی حنیہ نوحہ میکرد و چہ بین و میگفت بران و میگفت اسچہ ہست
 رفت و انخرج ابو نعیم بطریق حبیب بن ثابت علی سلمہ قال سمعت نوحہ الحسنین قدس اللہ عنہما کہ اللہ اللہ اللہ
 ابن الاقداس فل یعنی الحسنین فہا لہ لجان تائید شہادت فاسانی فاحبیت ان فاقول ان الحنبیہ تموج
 الا یا حبیب بن ثابت علی الخ و من یحیی علی اللہ اللہ اللہ بسم اللہ علیہ السلام اللہ اللہ اللہ اللہ اللہ
 الی مسیحی و ملک عہد ہے و ہر کو را ابو نعیم بطریق حبیب بن ثابت از ام سلمہ گفت کہ شنیدم نوحہ و گریہ کن را از نزدیک
 وقات یافت پیغمبر اسلام کہ اشب و نخی نیم گرا نیکہ پس من تحقیق کشتہ شد یعنی حسین میں فرمود کہ تیر خود را کہ بیرون
 روی ہیں پر سے پس خبر واکتیر با نیکہ تحقیق کشتہ شد حسین و بدر تیکہ حنیہ نوحہ میکند آگاہ باش ای چشم پس گریہ و زاری
 کہن کہوشش تمام و کیت کہ گریہ کند بشیدان بعد از من بر گروی کہ شنید ایشان را اسباب موت بسوی ظالم کشتہ و
 سلطنت زمان میں دگوئید کہ حضرت ام سلمہ بعد دریافت این ابراہیم کہ کیت کہ از جوش رفت تا و غرضی او طار
 تا و انخرج ابو نعیم عن عبد بن جابر الخضر می عن قتالت سمعت الحسن بن علی بن حسین قدس اللہ عنہما

کہ انہیں حسد اجالا و برا و زہیم از قریہ بن کا جہنمی از امور و گشت کہ شنیہ بن را کہ باران بنا گریہ کہ
 جہنم و می گشت کہ جہنم گم سین می رسام غلین شدہ بود سین یا حال و کوہ صبر و استقلال پویش نماز کہ سابق گذشت
 کہ مراد از نور در حق عام گریستن بیا و کرد و صاف ہمیرہ و اتصال پسندیدہ حضرت امام حسین است نہ نور متعارف
 و مرسوم اہل بدعت و عمل زمان با ہلالت کہ آن با اتفاق علماء اہرام و روایات صحیحہ و جمیع تشدید بران وارد است
 انتہی و مسلم ہاریم کہ در تفسیر داری امر سے از امور ممنوعہ بودہ باشد تفصیل این مطلب در اسبق ہم تجرید آید
 وحی آید و اگر احد سے از عوام متکلم ہری از امور ناجائز شود و از او مخالفت تفسیر و ار سے چہ فعل زیرا کہ ترکیب
 را تنبیہ باید نہ مخالفت تفسیر و ار سے و مخزون و مغموم بودن و گریہ و زاری نمودن در مصائب جناب امام مظلوم
 علیہ السلام امر نیست ضروری و مستحق است از منہ نبوی کائنات **قال** و دوسری آیت میں خدا فرماتا ہے
 و یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا سُلُوکَ الَّذِیْنَ کَفَرُوا کَانَ سُلُوکُہُمْ لَمًّا مِّنْ دُونِ الذِّکْرِ **ت** اور کون پسند نہ کرے ملت اہل ایم کو مگر جو خوف ہو اپنے
 جیسے اور صحیح بخاری سے اور مسلم میں یہ حدیث ہے کہ پیغمبر خدا نے فرمایا میں احداث فرمایا اہل ایم سے کہ نہ
 اپنے جو کوئی نئی بات نہ کہے ہمارے اس دین جو اس میں نہ سووہ و مروت ہے **اقول** این آیہ از انہی فیہ نہایت
 تکرار و پنجین احادیث عام مخصوص المصنوعہ و پنجینچہ در سال غایۃ المرام جہ صفحہ ۶۸ - مندرج - اور جو لوگ اسکو
 بدعت سیدہ کہتے ہیں وہ لوگ واقف اصل میں اپنے سونین میں اس واسطے کہ اصل انبیاء میں امامت ہر جب تک
 کوئی دلیل قطعی مانع او سکی نہ ہو و کذا فی السجرات و المدایہ اور غرائب میں لکھا ہے کہ بدعت پانچ قسم ہے
 ایک بدعت واجب جیسے پڑہنا علم صرف و نحو کا واسطے معرفت کلام اللہ اور احادیث کو دوسرے بدعت حرام
 جیسے پڑہنا علم فلسفہ کا تیسرے بدعت مندوب جیسے مصافحہ بعد نماز عصر و فجر کے چوتھے بدعت مکروہ جیسے زین کرنا
 مسجد کا سونے چاندی اور گل و بوہ سے یا بچوں بدعت مباح جیسے فرائع کرنا اور رنگارنگ طعام واسطے مہمانوں تک
 کچانا اور بدعت سیدہ نہیں ہو سکتے جو واسطے کہ کل بدعت ضلالت عام مخصوص بعض ہو اور قیام تعظیم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 قسم اول سے نیچے واجب ہے کہ موسوی شرح موطن باب صافہ میں لکھا ہے عن عبد اللہ الخراسانی **قال** قال رسول اللہ
 تصافحوا بید الخیر و تعاولوا بید الخیر **قلت** علیہ السلام **قال** النبی ان المصافحۃ مستحبۃ عند اللہ **قلت**
ما اعتادہ الناس من المصافحۃ بعد صلوة الصبح

والعصر فلا اصل له الشیخ علی هذا الوجه ولكن لا بأس به لأن اصل المصاحف مستند وكوهم حافظوا عليها
 الأحوال فطروا فيها ما كتبوا في الأحوال لا يخرج ذلك عن كونها المصاحف الزور والشیخ باصلاها أقول هكذا ينبغي أن يقال المصاحف
 يوم العيد ليس كبراهونا وقت ميلاد شریفہ کے لئے زیارت رسول صلعم کے کمال مستحسن ہو اور عالمگیری میں لکھا ہے
 کہ اگر گئے زیارت رسول اللہ صلعم کے ایسا کہ اس پر سے صیبا نماز میں کہہ رہا ہے فیسجدہ الی قبرہ فیقف عندہا
 ولا یضع یدہ الی اجلالہ لہ فہو اہیب و اعظم الحرمۃ ویقف کایقف فی الصلوۃ و یمثل صورۃ الکرمۃ
 کا تہ نافرمانی کے عالم پر سب کلام لکھا ہے الاختیار شرح المختار اور سب اجماع علما و مریدین اور خواجہ
 اور علما ہندو وغیرہ کا ہے انکار اجماع کہ فرض قطعی ہے کفر ہے لا یجوز امتناع علی الصلوات اور مخالفت اجماع کی
 کرنا صدق من شدت شدت النار کا ہے اور سید محمد مریدی کی امام حدیث اور صیر کے تھو اور تعریف ان کی
 روضۃ الاحباب تصنیف عطاء اللہ بن فضل اللہ حسینی میں لکھی ہے کہ وہ معاصرین جو مریدی تھو اور امام مریدین بفریقین
 تھے اور انہوں نے کتاب خدا الحو بہ فی مولد البقی الا زہد میں لکھا ہے وقد استحسن القیام عند ذکر مولد الشریف
 ائمتہ و دواوینہ و رویۃ فطوبی لمن کان قیامہ لتعظیمہ صلعم غایۃ مرام و مرماہ و وہیجۃ الاسرار بانوار
 دروی و دواوینہ پیش نیست روایت کردہ کہ روزے حضرت غوث الثقلین شیخ محی الدین عبدالقادر رضی اللہ عنہ
 برکری بود و وعظ بفرمود و قریب بدہ ہزار کس در او یہ وعظ دے حاضر و شیخ علی در زیر پای کرے شیخ شستہ ناگاہ
 شیخ علی را خواہی بر ویس شیخ عبدالقادر قوم را فرمود اسکھو پس ہمہ ساکت شد و ترا آئیکہ خبر انفس از ایشان شنیدند و شنید
 پس فرمود آمد شیخ از کرے و با ثنا و ادب در پیش شیخ علی مذکور وی بگفت در وی دے پس ہمارا شیخ علی
 گفت شیخ عبدالقادر را ہی کہ دیدے حضرت را در خواب گفت نعم فرمود از نیجت ادب و زیدم با تو ابیتام در پیش تو
 فرمود چہ وصیت کرد ترا آنحضرت صلعم گفت ہلا زمت مجلس تو پس شیخ علی گفت انچہ من در خواب دیدم شیخ عبدالقادر
 در میدانے و بر روایت کردہ اند کہ ہفت کس از مروان راہ و راز روز عالم رفتند رحمۃ اللہ علیہم اجمعین نقل من
 ترجمۃ السکوة للشیخ عبدالحق الدہلوی قدس سرہ بلفظہ کما جلد لہ انتہی دوم انکہ نماز ترجیح
 باعتبار جناب فاروق بدعت است و در مفہوم من احدث فی امرنا ہذا لیس منہ ضرر دے داخل و مرور و برون
 جناب شان از تحقیق مخاطب لازم فالجواب الجواب سیدم انکہ کتاب اللہ و مرید آنحضرت صلعم مجموع منہ و

وجميع ابن بکری عمل القرآن و جدد فی عهد عثمان کما فی المرقاة و قال النبی ص من احدث فی امرنا هذا
 ما لیس منه فحد بعد و ریاض قول ملا علی قاری و استماع حدیث نبوی مخاطب و الاقام و بحق اصحاب کبار لفظ
 مردود بر زبان آورد و با حدیث را مطابق دیگر اهل بخاری و ترمذی و ابی داود و دیگران نقل و قال **ف** اس حدیث
 ثابت ہو اگر کوئی پیغمبر کے دین کے کاموں نہیں کہ مقرر کرنا احکام شرع کا ہے اپنی طرف سے کوئی نئی بات مقرر کرے کہ جسکی
 اصل صحیح دین میں ثابت نہ ہو اور اپنی طرف سے ثواب اور عذاب کسی کام میں نہ ہو اسے تو وہ چیز مردود ہے **اقول**
 و بتعین بدعت آیت کہ مخالف سنت باشند چنانچہ در رسالہ النہایۃ المرام صفحہ ۲۲ مولوی سید رفیع احمد تیرہ سید
 عبدالرزاق صاحب ہانسوی میفرماید قال الشیخ الامام العلامة صدق الدین رحمہ اللہ الشافعی هذه البدعة لا
 بأس بها ویکره البدع اذا دأمت السنة و اما اذا لم یراعها فلا لیکره و یشاہد انساب
 بحسب قصدہ و الظہار للرد و الفرج بمولانا الشیخ الامام علامہ صدر الدین عمر شامی نے کہ محض کرنا مولد شریف
 کی بدعت ہو کہ کچھ مضائقہ نہیں کرنا اسکا اور کر دہ نہیں ہوتی بدعت متنبک کہ احرامت مکرر سے سنت کو بھی اس کے
 کرنے کو فی فعل مسنون ترک نہ ہو جائے اور اگر احرامت مکرر سے سنت کو پس وہ بدعت مکرر نہیں ہو اور ثواب یا جہا
 آدمی بسبب قصد کرنے اس کے بیچ ظاہر کرنے خوشی کے بوجہ میداؤں شریف اسخفت مسلم ہی انتہی **قال** اب تو فرمائیے کہ
 سوچو یہی بات موجود ہے **اقول** و بتعین این امر اصل اور تعزیر موجود نیست بلکہ اصل آن در شریعت ثابت است
 حکام سابقا **قال** اول تعزیر بنام نئی بات دین میں ہے کسی پیغمبر یا امام کے شدید ہونے یا مرنے سے شرع میں تعزیر باشد
 یا چوتہ اور کچھ سوا اسکے بنانا نہیں آیا **اقول** و بتعین تعزیر کہ عبارت است از نقل قبر و نقل مقبرہ و جہا و غیر
 منقولہ جائز است و بیاض پس ہر بار ان معنی و تشبیح نمودن بخیر و عبادہ اسے نباشد **قال** اور جو باتیں تعزیر کر لئے مقرر
 کین ہیں وہ باتیں انکی سچی قبروں پر بھی درست نہیں جو جہا ہی چھوٹی تر بتوں پر **اقول** و بتعین اسچہ اضافہ
 نمودہ مردود است زیرا کہ تعزیر قبر جہا نیست بلکہ در آن نقل قبر ہی باشد و یہ ظاہر کہ نقل قبر چھری دیگر است و قبر جہا
 چیز دیگر و امری یا تعزیر کہ وہ ہمیشہ کہ ممنوع و ناجائز باشد و اگر اچھا لگا دمی ناموافق مرکب امری خلاف شرع گردے
 شخص کہ نگار و انتم خواہد بود نہ کہ از ان تعزیر داری ممنوع گردد و باعتبار و یا ولی الالبصان **قال** دوسرے
 یہ کہ تعزیر بنام دین کا کام میں لگتی ہیں اور اس کے بنانیہ لوگوں کو ثواب اور تعزیر مٹاتے ہیں اور جو کوئی اسکو برا جائے

نکرتے تو اسکو امام کاؤ میں بتائیں اور طعن اور ملامت کرتے ہیں اور الساطعون اور ملامت سوا ہر پیغمبر خدا کرنا ہی
 کسی کام میں اپنی طرف سے کرنا درست نہیں **اقول** اپنے نوشتہ معارض است بانیکہ المسنن ہم خبریابی بیاور دین
 ایجاو کر دے و ہر ای ان ثواب قرار دے و منکر ان ملامت نمودن را از انجا اعتقاد محفل مولد شریف است چنانچہ
 در رسالہ غایۃ المرام ہر نوشتہ قال العلامة طہر الدین بن جعفری بدعت حسنۃ اذا قصدا کما علیہ الصلا
 والصلو علی النبی و اطعم الطعم للفقراء و المساکین و هذا القدر ثواب علیہ هذا الشرطی کا وقت اتمی بقدر
 وہ صفحہ ۱۰ نوشتہ قال الامام الحافظ ابو محمد عبد الرحمن اسمعیل المعروف بابی شامہ فی کتابہ البی
 علی التکالیف و المحادات فالبدعت الحسنۃ متفق علی ہوائہا و العلم ما الاستجاب لہا رجاء الثواب
 بل حسنات نیتہ فیہا اکثر و در صفحہ ۱۱ می گوید قال ابن الجوزی لیس یکن فی ذلک الا ان غلام الشیطان
 و اسرا غلام اہل ایمان کما ابن جوزی نے نہیں جو بیچ محفل مولد شریف کو گر خاک میں ملا نہ شیطان کو
 اور خوشنودی مومنین کی انتہی قال نمبر ۱ اصل اس تفسیر کی دین میں ہی ثابت نہیں بلکہ ایسی چیزوں کا منع حدیث
 میں آیا ہے **اقول** اصل آن در نسخ ثابت کما قال غرض جب معلوم کر چکے کہ تفسیر میں یل یا تین جمع ہیں تو
 رسول خدا کو حکم سے ثابت ہوا کہ تفسیر بنانا مردود ہے **اقول** از وجوہ سابقہ واضح گشتہ کہ نہ ساختن تفسیر بدعت
 سنیت نیست و بدعت مکروہ ہوا ان است کہ مزامم سنت باشد و اذلیس فلیس کما قال صلی اللہ علیہ بن حمزہ الشافعی
 ویکرہ البدع اذا را غمت السنۃ و اذالہم انہما فیکرہ الخط و انیکہ المسنن و جماعت محفل مولد شریف در اوائل
 بیچ الاول احداث نمودہ بوقت ذکر میلاد و آنحضرت قیام را در ان اختراع کر دے و برین ہر دو عمل دعوی اجماع قوم
 خود و آری نہ چنانچہ در رسالہ غایۃ المرام ہر صفحہ ۱۰ نوشتہ اما ثبوت امر اول پس جمہور محدثین مستندین و فقہائے مجتہدین
 و کافہ علماء متقدمین و متاخرین و اولیاء اللہ و اولیاء اللہ و سلف صاحبین رحمہم اللہ اجمعین نے مستحب و مستحسن ہونا محفل
 مولد شریف کا اختیار کیا ہے اور سچے تصانیف میں بدلائل واضحہ مخریہ فرمایا ہے اگر اوں سب کا تفصیلاً
 ذکر کیا جائے تو ضبط او کو اسکا حد عدد و حساب ہو افزون اور دائرہ حصر عقل سے بیرون ہو بلکہ اگر انکشاف او پر اکثر
 کے کیجاوی تو ہی رسالہ بہت طویل ہو جائے اسواسطے مقتضائے مالا یدرک کلمہ لائیک کہ کی تصریح اسماء بعض
 کو بدون نقل کلام تمسک بہ پیشہ کی کلام برخی یراکفا کیجاتی ہے کہ ہر واحد ان ثقات سے مقتدا اور مستند

بافراہدی ہر جای کہ اتفاق ان اکابر کا اور اجتماع اس قوم فقیر کا ایک امر یہ ہو پس اتباع او سکا و واجب و رزاکر یہ ہے
 حضرت شیخ الفقہار والمحدثین تاج العلماء والعارفين شیخ شافع العالم طب طب الاقطاب الفوت الاعظم سید محمد الدین عبد القادر
 جیلانی رضی اللہ عنہ و امام المحدثین ابو الفرج ابن جوزی محدث فقیہ حنبلی و ابو الخطاب عمر بن وحید کلینی و ابن خلکان
 محدث شافعی و علامہ قسطلانی صاحب المواہب اللدنیہ و شافع صحیح بخاری و شیخ الفکر الاحاط ابن الجزری و محمد
 بن علی دمشقی صاحب سبل الندی و الرشاد و حافظ ابو الخیر سنہادی و حافظ عماد الدین ابن کثیر و علامہ ابن مغزیل صاحب
 الدرر المنظم و امام نووی شافع شافع صحیح مسلم و حافظ ابو شامہ اوستا و امام نووی صاحب کتاب لبعث علی الخمار
 البیع و الخواص و شیخ ابو الحسن المعروف بابن الفضل و ابو کبیر الحجازی و منصور البشار و ابن محمد النعمان و ابو موسیٰ
 نرہوی و حافظ شمس الدین بن ناصر الدین دمشقی و جمال الدین محبی و یوسف الحجازی و یوسف بن علی الشافعی و امام
 بن بطاح و امام غلص کتابی و امام علامہ ظہیر الدین شیخ نصیر الدین شیخ عمر بن الملار و امام صدر الدین بن
 عمر شافعی و حافظ ابن حجر مکی و عسقلانی صاحب المولد الکبیر و حافظ دمشقی و جلال الدین سیوطی و شافع ابن ماجہ و
 امام محقق ابو ذر عراقي حسین دمشقی ابن حجر ہاشمی و احمد بن محمد مدنی المشور و القشاشی و امام برزنجی و شیخ عبد الحق
 محدث و ماہوی اور شہید ان بزرگواران کے حال تجرید علم پر ہم حضرت غوث صدقانی و محبوب سبحانی اور ابن جوزی کا اظہر
 من الشمس و امین من الاسس ہے چہ سوچری کے آغاز میں مصنفات او کی ہوی کیونکہ انہک وہ موجود ہیں اور ابو الخطاب
 بن وجہ کلینی و کتاب التذکرہ نے شیخ المولد السراج النیر سنیہ چہ و چار چہری ہیں تالیف فرمائی ہوتی و در صفحہ ۳۹
 کتاب تذکرہ مرقوم جو دلائل تحسان و استحباب محفل مولد شریف کو مختصر بیان کو گئے اب دلائل تحسان امر دویم یعنی
 کثر اہونا وقت ذکر سیلا و شریف انحضرت صلعم کے تذکرہ ہوتے ہیں کان دکا کر سنا و ادبی ادبی اور کتب شافعی ہجو کر ادب
 سیکھو کیونکہ بی ادب محفل خاص و کمال و یاجاتا ہے من ترک الادب دین الباب اور چہ چند استفادہ علماء
 کہ سطر و علماء شہباز اباد وغیرہ حاوی دلائل کثیرہ تھی اور آیات اور احوال و اقوال علماء رکبا بتقدیرین کے
 اونہین تہا سند ہجہ بین اونہین استفادہ کی نقل پر کفایت کی جاتی ہے اور علاحدہ ذکر کرنا نام کتب کا حاجت نہ تھی
 مگر لازم نہ آئی انتخاب فتویٰ علما فی غیر البلا و کہ خطبہ الحجاب القيام عند ذکر ولادۃ سید المرسلین فی قراءۃ المولد
 تعظیماً لمرکباتہ فی استحسان و استحباب و ندب یحصل لفاعلہ من الثواب الخ لا و فر

من الثواب الحظ الاثر والخیر اکبر الخ وسید محمد ربی و کتاب عقد الحج ہر مہ ماہ النبی الاثر وقد
 استحسن القیام عند ذکر مولد الشریف ائمہ ذریعہ و رویت فطریہ کان تعظیمہ صلعم غایتہ مراد و مرادہ انتہی
 بہون کیفیت استجاب و استحسان و ترتیب ثواب انعقاد محفل سیلا و شریف و قیام وقت مولد انحضرت صلعم دریا فتی
 اکثرون و در کلمہ شتم کفر و ضلالہ این جم غفیر باید شنید مولوی عبد الوہاب فرج آباد سے در جواب الجواب فتویٰ مولوی
 مظہر کریم قلعان تحت اقتضا آورده مسئلہ الفاضل عن مجلس مولد الشریف قال لا یغفل عن حدیث و کل حدیث ضلالہ ان
 کل ضلالہ فی النار و ایضاً عن من الجہال علیہ اس کل حدیث شریف الاول لیس لشیء و یقولون عند ذکر مولد و یقولون
 ان روحہ صریح و حاضر فرمہم باطل بل هذا الاعتقاد شرک وقد منع الائمة الاربعہ
 عن مثل هذا انتهى و شیخ محمد الشافعی در کتاب سبل الرشاد فی احوال خیر العباد و المشہور
 بسیرۃ الشافعی آورده حجت عادیہ کثیر من المجین اذا سمعوا بذكر وضعه ان یقولوا تعظیماً و هذا
 القیام بدعۃ لا اصل لها و نصیر الدین گبرائی رحمہ اللہ بپوری در کتاب طریقہ السلف نوشتہ قد احدث
 بعض مجالس الشایع اموراً کثیرۃ لا یجوز الاثر و لا الاساقی کتاب لا سننہا القیام عند ذکر ولادہ
 صلعم و مولوی نجم الدین قزوینی نیز در جواب الجواب فتویٰ مولوی مظہر کریم بہ تفسیر تحریر آورده کہ اول مولود ہی
 کر نیکی کچھ اصل نہیں ہر کہ شیخ تاج الدین عمرو بن البلیغی و اسکندری المشہور بانفا کانی من متاخری لما لکثیر
 نے ان عمل المولد بدعت مذمومہ لکھا ہے اور علی بن ابی القیاس شیخ مجدد الف ثانی نے بھی کچھ مکتوب و روایت نقلیہ
 و سیووم و مکتوب بیجاہ و چارم کے لکھا ہے تو کہہ کرنا او سمین و دوسری بدعت قبیحہ اور شیعہ ہے و بعد ان ذکر قاصد
 می نویسد اور طرفہ ہی کہ اس درس مولد میں غلام منقول و منقول وقت ذکر وضع محل کے حاضر و ناظر مسجد کے
 گویا اس وقت پیغمبر خدا صلعم شکم ماور سے نشر لیت باہر لاتے ہیں تعظیماً قیام کرنا نزدیک حقیر کے بدعت کیا بلکہ کفر
 اور شرک ہے فی العبادۃ الخ و عبارات مذکورہ چنانکہ می یعنی نفس است بل انیکہ انعقاد مجلس مولد و قیام وقت ذکر
 ولادت انحضرت صلعم بدعت است و کل بدعت ضلالہ و کل ضلالہ الی النار پس جماعتی کثیر از اہلسنت و ائمہ
 اہل سنت شان ستا حاصل الی النار گشتند قال اور یہ حدیث مشکوٰۃ شریف میں ہے من یعیش منکم بعد فیسی
 خلاً فاکثر ان یرسلکم بسنتہ و منہ ظفراء الر استدینت یعنی جو کوئی معتبر یا تم میں سے ہو کہ پیغمبر سے پیروی

ویکجا بہت اختلاف اوسیدین پس لازم کہ کوتم اپنے اوپر سے اور میرے خلیفوں کی سنت جو رشد والے اور راہ پاک
 ہوئے ہیں ان قول انجیدین محبت برائے ما است نہ برائے میرے اختلاف اکثر احوال است برتینی کہ حق پرست
 اختلاف کثیر در امت محمدیہ ظاہر شود و مویدا سنت حدیث و دیگر کہ صاحب مدارج النبوة آورده کہ آنحضرت صلعم قبل آن
 فرمودہ بداندید و آگاہ باشند کہ بازگشت من و شما ہمہ بخداوند است وصیت میکنم بامہاجرین اولین یکی سبائی آرید و قوت
 میکنم تہاجرین را کہ با یکدیگر نیکو کنید و پس خواندہ سورہ والعصر را تا آخر و این آیت بخواند فضل عسیت من قولیم ان
 نفسنا فی الارض و نقطعوا رحمکم الی و وصیت می کنم شما را و نشان انصار و فرمود ای انصار بعد از من عجم
 را بر شما اشیار و اختیار خواہند کرد و بر شما ترجیح خواہند داد و دولت مدارج النبوة بعد آید میگویاید انتشار است
 با پنج ملوک امر امر و انبہ و عباسیہ باہل بیت نبوت کردہ اند از جفا و ستم انتہی فقیر میکنم کہ در ایہ فصل مستقیم آہ
 صنیع مخاطب بہتند پس تلاوت فرمودن آنحضرت صلعم ایہ مذکورہ را اول دلیل است بر نیکو خطاب بحاضرین
 بود و ہر حکایتی در کتاب مذکور یعنی ۹۱- آورده فرمودی ترسم بر شما کہ شکر کشید بعد از من و لیکن
 می ترسم بر شما دنیا را کہ رحبت کنید و ران و در رفتہ افتید و ہلاک شوید چنانکہ ہلاک شدہ اند کسانی کہ پیش از من
 بودہ اند انتہی و مراد از خلفا را شدین بدلیل حدیث لایزال امامتہ قائماتہ یعنی عشر خلیفہ کلمہ
 من قریش خلفای اثنا عشر اند و این حدیث کہ تقارب الفاظ و صحاح اہل سنت باسانید متعددہ آنحضرت
 رسول منقول است باعتراف بعض محققان اہل سنت سوای مذہب امامیہ اثنا عشریہ و پیروی مسلمانان
 نمی شود و سبالت وقوع اختلاف کثیر آنحضرت صلعم ارشاد فرمود و فعلیکم بسنتی و سنۃ الخلفاء الراشدین
 ای الامۃ الاثنی عشر پس نصف را باید کہ از اتباع کسانی کہ حکم روایت صحیح مسلم و غیرہ
 کا ذہب و اثمین و فادین و خاتمین منسلک بہتند پیرنمایند و این ارشاد حضرت خلیفہ ثانی کہ بر مخاطب علی
 و عباس پر زبان مبارک جاری شدہ حق بنید فلان فی رسول اللہ قال ابو بکر انا ولی رسول اللہ
 فجئتکما نطلب میراثک من ابن اخیک و نطلب ہذا میراث امرائہ من ابیہما فقال ابو بکر
 قال رسول اللہ لا نورث ما ترک کماہ صلوٰۃ فرایما کاذبا اثما عا دگاہنا و اللہ یعلم انہ صادق باثر
 تابع الحق ثم فوی ابو بکر و انما قلت ولی رسول اللہ ولی ابو بکر فرایما کاذبا اثما عا دگاہنا و اللہ یعلم

النی لصا دق باذدا شد تابع الحق بعد وضوح اقتدار ائمہ اثنا عشر اہل سنت را باید کہ دست از این
 دو آن بردارند و حضرت ائمہ معصومین علیہم السلام رجوع نمایند فالحق احق بالاتباع قال المحاط بدعصو علیہا
 بالنحو لجنار مضبوط و کچھ اس سنت کو دانتون سے دایا کہر و محدثات لا مورد اور بیچائے رکھو اکتھن کی کاسو
 سے فان کل محدث بدعة ت بیشک جوابات دین میں نی نئی گئی سو بدعت ہے و کل بدعة ضلالت
 ت اور جو بدعت ہو گمراہی ہے و مسلمان کو لازم ہے کہ دین میں اپنی طرف سے کوئی نی بات نہ نکالے اور
 نہ اور کی ایجاد پر عمل کرے اور تفسیر نہ بنانا بیشک بعد مدت کی پیغمبر اور امام کی پیچھے اہل بدعت نے ایجاد کیا
 ہو اور پیغمبر اور ان کے خلیفوں کی سنت سے باہر ہے اور بدعت اور گمراہی میں داخل ہے اب اہل سنت
 کو چاہیے کہ ایسے کاموں میں اپنے نام کا پاس کرین بڑی شرم اور حیف کی بات ہو کہ اہل سنت ہو کر اہل
 بدعت کو کام کرو برائے خدا اپنے ناموری میں نہ لگاؤ اور ایسی بدعت کو دل سے بھلاؤ اور اپنے پیغمبر
 اہل سنت کو طریقہ پر چلاؤ مثل ہے کہ جب کا کھائی اوسکا کا سے اقوال و باتیں انچہ افادہ نمودہ مردود
 بچند وجہ اول آنکہ اہل سنت و جماعت در دین خود امور عہدہ ایجاد کردہ بر استحسان آن فتوا دادہ اند
 چون مقام از استیفاء آن ابی است لہذا بہ نقل و عبارت اکتفا می رود در رسالہ غایۃ المرام نوشتہ
 کہ امام نووی را بن حجر فی جو نماز شب برات و لیلۃ العتاب کو بدعت مذکورہ قرار دیا وجہ یہ ہے کہ حدیث
 صحیح مسلم میں تصریح ممانعت شب جمہ واسطہ نوافل کی تھی اور بعد ان می گوید علاوہ اسکے یہ قول ان
 محدثون کا مختار و معمول یہ کل محدثین و فقہا کا نہیں حضرت غوث الاعظم غنیۃ الطالبین میں اور امام
 حجت الاسلام غفر لی اشیاء العلوم میں اور شہاب الدین سہروردی کتاب الاوراد میں اور اور فقہاء و محدثین
 نے استنباب نماز غائب و غائب برات تبصریح مستحب لکھا ہے اور اتہک معمول اکثر مشائخ اصحاب سیرت
 و طریقت ہے کہ ان را تو نہیں مہیا ہوتے ہیں اور نوافل پڑھتے ہیں اور یہ بھی ضرور نہیں ہے کہ جو احادیث
 نزدیک محدثین کے صحیح نہ ہوں وہ نزدیک فقہاء کے بھی صحیح نہ ہوں بلکہ مجددین غیر زبادی صاحب فراموش
 نے سفر السعادت میں حکم عدم صحت بعضی احادیث کا کیا ہے حالانکہ او نہیں احادیث کو خود اصحاب سیرت
 مستحب لکھتے ہیں کلا یغیر علی ما یحکم الذی انقذہ والہی سبب ما و لیسے اسکے بہت نماز نوافل پڑھتا ہے

ایسے ہیں کہ ثبوت اور کفیل کا سنت سے نہیں ہو گا تو ایک فقہا کے مستحب اور باعث ثواب ہیں چنانچہ تعریف
 روز عرفہ میں ہو کہ بعد نماز فجر کے جامعہ صاحبین صحرا میں جا کر تملیل و تمجید تکبیر تکرار تشبیہ حاجیوں کی عرفات میں
 بعض شریعت پرستوں میں فتاویٰ الحجۃ نافلا عن الجامع الصغیر التعریف لہذا یصنعہ الناس لیس بشی و ذلک
 ان جامعہ من الصالحاء والعارفين یجہتہون فی یوم عرفہ فی کل بلدۃ یھلکون ویکبرون شبۃ الحاج فی عرفات
 فذلک لیس بشی یعنی لیس شیء من السنۃ و لکن فی نفسہ من جملۃ العبادات الخیرات و استباق عرفات فی المضمر الی جامع
 البرہان فی ہذا المسئلۃ بعض مشائخنا قالو التعریف لہذا یصنعہ الناس لیس بشی لم یرد بہ نفی شریعتی فی نفسہ
 لا بدعاً و تسبیح و تضرع الی اللہ اما اراد وجوباً و کونہ سنۃ فی الذخیرۃ فی الفصل الخامس مستشہداً لقول محمد ان اباً
 حنیفہ لا یرى سجۃ الشکر شیئاً معانہ انہ لا یرى نفی شریعتیاً قرینہ اما اراد بہ نفی وجوبھا شکر او ہذا کا حال محمد نے
 الجامع الصغیر عن ابی حنیفہ ان التعریف لہذا یصنعہ الناس لیس بشی لم یرد بہ نفی شریعتیاً اصلاً لہذا نہ
 و تسبیح و اما اراد بہ نفی وجوبھا کما ہمانا کفاۃ الفقہاء روی عن محمد بن الحسن انہ کان یخبر ذلک فی
 الکافی شح الوافی التعریف لیس شیء و ہو تشبیہ الناس انفسہم باہل عرفۃ یوم عرفۃ و قیل یستحب لکما لا تشبیہ
 باہل الطاعۃ فیکون لم نوالہم فی الدراختار و قوف یوم عرفۃ فی غیرھا تشبیہا بالواقفین لیس تشبیہ
 نکرۃ فی موضع النفی فیم انواع العبادۃ من فرض واجب و مستحب یغید لا باحۃ و قیل یستحب
 ذلک فی الشیخ شح النفاۃ لا اجتماع لایندب اجتماع الناس یوم عرفۃ فی غیر عرفۃ
 تشبیہا بالواقفین تسبیح و رباب لفظ نیت نماز چوگانہ باوجودیکہ قبل آنحضرت و صحابہ سے ثابت نہیں ہے
 فقہار عظام نے مستحب و مستحسن لکھا ہے اور یہ قول مفتی بہ مختار اصحاب متون اربعہ ہے فی الدر المختار و النظم
 ہما مستحب ہوا لہذا قیل سنۃ یعنی احبہ التلف او سنۃ علما اذ لم یقل عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم ولا الصحابۃ والتابعین بل قیل علما و رما تداو کے تشویب کو بغیر بیان اقامت و اذان کو علما
 ثانی کرنا یعنی الصلوۃ الصلوۃ یا اقامت اقامت اور ما تداو کے کتا باوجودیکہ فعل آنحضرت صلعم و صحابہ
 تابعین سے منقول نہیں ہے فقہار کرام نے مستحب لکھا ہے فی شرح الوقایۃ و استحسین المناظرین تشویب
 السنۃ لکھا ہے و اما و الکفر و التشیع حسن عن النافذین فی کمالہ و الا فافہم و کذا فی

النفاية في الاختار وتوثيق الاذان والاقامة لكل ولما عرفت في هذه الاشارة المعز بسب
 اسطرحة وفتح من سلام کو بعد اذان که سنه سات سو اکاسی میں حادث ہوا بدعت سنه لکھا ہے فی الد
 المختار التسلیم بعد الاذان فی ربیع الآخر سنه سبعمائة واحدی وثمانین فی عشاء ليلة الاثنين ثم
 ثم بعد عشر سنین احدث فی الکلال المغرب ثم فیہا مرتین وهو بدعة حسنة انتهى فی الهدایة وبعضها
 استحسنوا الاستیجا علی تعلیم القرآن الیوم لانه ظهر التوفی فی الاموال والینبیه فی الامناع یضیح حفظ القرآن وعلیه
 الفتوی وروم انکما بناسا فتن تفرقة اذا سجدات السنه است ووزان سلاطین اسلام وشرع ما تدرک المکیر
 وغیره کہ در تمام بنده وستان خود تا قدر الامر کلی بودند مرجع بود و قاضی و مفتی و وزیر او دیگر علماء آقران و غیرہ
 تفرقة داری جائز و اشتمل و در آن محمد عموداً و خصوصاً مرجع بود کما اعترف به المولوی عبد الواحد خان ابن ابی بکر
 عبد العلی فی الرسالة المسماة بالذلة الاوهام سیدم انکما بناسا فتن تفرقة خلاف سنت پیغمبر نیست بلکه
 اصل آن از حکم رسول مقبول متفاو است و هو خط خطین احدهما قبل الامر والاخر قبل الالب فقبلها
 و علاوہ ازین باب البدایہ معلوم است کہ تفرقة باعث گریہ بر امام مظلوم کہ سنت انقضت صلعم بوده است می شود
 و بناسا فتن آن بباح پس بر بباح کہ مقدم عبادت باشد خود عبادت خواہد بود کما اعترف به المحدث الاول
 فی ترجمة المشکوۃ چهارم انکما السنه رابا عتران مولف سالہ یادیکہ از امور بدعت کہ اقوی و اعظم آن
 تراویح است کنارہ چونید و از فرمودہ حضرت عمر بن الخطاب المبدعة انحراف نورزند و لنفم قیل حسبکما و او سکا کافو
 قال او حضرت فرمایا ہے من و فر لصاحب بدعة فقد اعان علی هذا السلام مرت جو کوئی تعظیم
 اور بزرگی کرے بدعت و انکے کی پس وہ مذکور تھا ہے اسلام کے ویران کر نہیں اقول و یتعین چون اصل
 سبعین تراویح و تدوین حرف و نحو و اعراب کلام اللہ و ایما و منبر یا و مدارس و سواد و نقاد و محفل میلاد و شریف و
 غیر ذلک از امور بدعت پس حکم مخاطب ایشان ہدم اسلام و محرب بنیادین و ایمان اندام بیان مارول
 انکما در سالہ فایۃ المرام صفحہ ۲۱ آورده فلانکما لفظ ابو محمد عبدالرحمن بن اسمعيل العز و بانج شامة فی کتابہ
 الباشا علی الیدع و الحوادث قال عبد المحسن متفق علی جوان فعلها والاستحبابا ان رجاء التوبة لمن حثت
 و بها و کل مبتدع موافق لقواعد الشريعة غیر مخالف لشیء ولا میل من

من فعله محد و کشرعی و ذلک بخوبی بناء المدارس المنابر حانات السبیل و غیر ذلک من انواع البر التي لم
تصح في الصد الاول فانه موافق بما جاءت به الشريعة من اصطناع المعروف والمعاضة على البر و
التقوى ومن احسن البدع في زماننا هذا من هذا القبيل ما كان يفعل عبد بن ابراهيم كل عام في اليوم
ليوم مولد النبي ص من الصدقات والمعروف واطهار الزينة والبر والاعمال في نظام كمال الظهور **قال**
ق اب فرات عجل صبح سے سمجھو کہ جب اہل بدعت کی عزت کرئین یہ خرابی لازم ہو تو پھر شخص خود بدعتی ہو اسکا
کیا حال ہوگا **اقول** و بنسبتین اسچہ مخاطب گفتہ معارض است بانیکہ ابوالفتح ابن جوزی در رسالہ مولد شریف
جہمہ خود آورده و محارب عن ذلک نہ و عینی ملک العام کثرۃ الخیر والبرکۃ مع السلامة والعافیتہ و شفعہ الزرق
وازدیاد المال والاوداد والاحفاد و دوام الامن والامان فی البلاد والامصار والسکون والفرار فی البیت
والدار بسیرۃ مولد البقی صلعم انتہی **قال** اور علمائے کما ہے کہ بدعت کا مرتبہ فسق سے بھی زیادہ بڑھ چکا ہے کہ
فاسق فسق کو کہہ جاتا ہے اور توبہ اور سے واجب سمجھتا ہے بخلاف اہل بدعت کو کہ بدعت کو اپنی افتخار اور
گمان میں نیک جانتا ہے اور اس پر اصرار کرتا ہے اس میں توبہ کا کیا دخل **اقول** و بنسبتین اہل سنت تراویح
را خود باعتبار حضرت عمر و محفل میلاد شریف را قبول امام نووی وغیرہ بدعتہ میدانند و بران دعوی مرتب
نواب می کنند امر تراویح بوجہ کمال ظہور محتاج استشاد نیست و در باب مولد شریف و رفاۃ المرام جہمہ ۱۳
آورده فی الشرح المبین شرح الاربعین للامام النووی سے قال شیخ الامام ابو شامہ ومن احسن ما ابتدع فی زماننا
ما فیصل کل عام فی الیوم الموافق لیوم مولدہ صلی اللہ علیہ وسلم انتہی بقدر الحاجة و در صفحہ ۱۴ مرقوم حال فقط
ابوالخیر السخاوی عمل المولد الشریف لم یتقل احد من السلف الصالح فی القرون الثلثة الفاضلہ و انما حدث
بعد ثم لانزال بل الاسلام فی سائر الاقطار والمدن الکبار یشغلون فی شہ مولدہ صلعم بعمل لولائکم البدیۃ المشتہ
علی الامور البیہتہ الرقیۃ بقصد قون فی الیالیہ بافواع الصدقات ویظہرون السرور ویزیدون فی الخیرات و
یعتقون بقبرۃ مولد الکرم ویظہر علیہم من برکاتہ فضل عظیم **قال** اور ہم تم سے پوچھتے ہیں کہ تم عربین
برا جانتے ہو یا سبھا اگر برا جانتے ہو تو بی پوچھے چور و **اقول** بنا سائنن تعزیرہ اما از جملہ بدعات حسنہ
می شماریم نہ از بدعت سنیہ کہ ترک آن لازم باشد **قال** اور جو نیک جانتے ہو تو پھر شخص بدعت کو نیک سمجھ

اور اوسین اللہ کی ترویج کرنے والے وہ شخص اسلام سے خارج ہوا **اقول** و ہستین اہل سنت محفل سیلا و رعیت
 بیشمار مدوا نرا حسنہ دانستہ ازان تقریب خاص می جو بنید خا سچہ حافظہ عماد الدین سیف ریاد و مثل ہذا الحسن بنید علیہ
 و شکر فاعلہ و ثمنی علیہ و بعد اظہار امر مذکور می گویم جو شخص بدعت کو نیک سمجھو اور اوسین اللہ کی ترویج کرنے
 وہ شخص اسلام سے خارج ہے فاجواب الجواب **قال** خیا سچہ اس حدیث سے معلوم ہوتا ہے عن حذیفہ قال قال
 رسول اللہ ص لا یقبل اللہ صاحب بدعت صوما ولا صلوة و صدقہ ولا عجا ولا عمرہ ولا جہاد ولا
 صرا و عدا کھنچ من الاسلام کما یخرج الشعة من العجین یہ حدیث کتاب ابن ماجہ میں لکھی ہے یعنی قبول نہیں کرنا
 خدا بدعت والیکاروزہ نہ نماز اور صدقہ بیچ نہ عمرہ نہ جہاد نہ نقل نہ فرض اور وہ خارج ہوتا ہے اسلام سے جیسے
 خارج ہوتا ہے بال گوند ہی آئے سورف اب ذرا خدا سے ڈرو اور بدعت نہ کرو کہ اس سے زیادہ کیا بدعتی
 ہے بدعت کو کر نہیں دین و دنیا و دوزخ کا نقصان ہو محنت برباد گناہ لازم **اقول** و ہستین اہل سنت
 در محفل سیلا و شریف کہ بدعت است صد بار و یہ یہ تقیم المہم و شیرینی و نذر قاریان مولد شریف خرج
 می کنند و انرا موجب ثواب می انگارند فاما جو بیکہ فرجیانیانی فی مجالس العزاء و حمل الصراخ الحسبکیہ
 المتعار **قال** اور تفسیر و مشور کہ قضیت علامہ جلال الدین سیوطی کی ہے اس میں یہ حدیث ہے من ذار قبراً
 بلا مقبور فهو ملعون **ث** یعنی جس نے زیارت کی ایسی قبر کی جسمین کوئی گناہ نہ ہو و شخص ملعون ہے
 اور شرح برنج میں روایت ہے طبرانی اور ترمذی سے من ذار قبراً بلا مقبور فکا نما عبد القہم
ث یعنی جس نے زیارت کی خالی قبر کی گویا عبادت کی بت کی **اقول** و ہستین مولوی عبد الواحد خان
 ابن الابن مولوی عبدالعلی مندراسی نوشتہ و بعضی مردم ابن عمر کہ بحدیث من ذار قبراً بلا میت او بلا
 مقبور فقتلہ و کفر تفسیر شریف را بران منطبق کردہ امتناع آن می کنند غیر معقول و لا حدیث مذکور
 و صحاح و ہم و دیگر کتب حدیث مشہورہ مذکور نیست و راوی آن حدیث مجهول و نا معلوم و الفاظ حدیث مختلف
 ہجو حدیث از قرآن اعتبار ماقط است و بالقرص اگر حدیث مذکور صحیح ہووہ باشد از حبلہ اما واست و
 تواثر و اجماع است ہر عصر از خبر اجماع حسب قاعدہ اصول نیست و سوار ازین تفسیر امام علیہ السلام کہ نقل
 قبر حضرت ادریس و عیسی علیہما السلام و قبر حضرت خضر الدیاس و یاقبر ملاک و جن و رنجی بنا کنند و بنا کر

سازند و یا کسی قرار دہد کہ صاحب قبر درین قبر دفن است و در حقیقت در اینجا نباشد پس آن قبول جلیہ نخواہد
 یعنی گوید کہ جسم شریف حضرت امام حسین علیہ السلام درین قبر تغیر و دفن است و در کہ بلا جہم انحضرت دفن
 نیست و الا نقل قبر نخواہد شد و آن جائز است بہر جہب حدیث نبوی صلعم مذکور خواہند داشتی بقدر حاجت الحاصل
 از عبارات مذکورہ جلوه نمودہ زنیست کہ نقل قبر امر دیگر است و قبر بلا سمیت و بلا قبور کہ عبارت از قبر جلیہ است
 امری دیگر فاعلمہ و یا اولی الالبصار علاوہ انہین در میریٹہ اکثر جا با تغیر بلا نقل قبر کہ انرا در عرف تہربت نامند
 طیار می شہوند پس در بنا ساختن آن موافق مخاطب ہنر و دماغ نقال یعنی حقیقت بت پرستی کی بہرہ جو کہ ایک
 چیز کی نقل بنا کر بجائے اصل کے اسکی حرمت اور تعظیم کیجیہ و بیجا ہی غالی قبر کا زیارت کرنیوالا بھی ہو کہ نقل کو
 اصل کی جگہ بوجہا اور تغیر بہین بھی غالی قبر بہین کو فی شخص اسمین دفن بہین ہے **اقول** اسچہ مخاطب گفت
 مدفعی است بچند وجہ اول آنکہ حقیقت بت پرستی انست کہ کسی اصنام را مستحق عبادت دانستہ عبادت کند
 مطلق تعظیم و حرمت غیر خدا بت پرستی و شرک نیست ہی مبنی کہ جناب باری در حق آنحضرت صلعم تغیر کردہ و توثیق
 فرمودہ و شیخ عبدالحق در جذب القلوب نوشتہ کہ در وقت سلام آنحضرت صلعم دو قوف و انتخاب با عظمت
 درست راست بروست چپ ہند چنانکہ در حالت نماز است ہی واحدی افعال مذکورہ شرک فی العبادۃ نگفتہ و ہم
 آنکہ در جذب القلوب آوردہ کہ صورت قبر حضرت فاطمہ زہرا بنت حضرت رسول اللہ صلعم ہر ون حجرہ شریف
 اندرون احاطہ روضہ مبارک ساختہ اند و ہم صورت قبر حضرت فاطمہ زہرا و در حجت البقیع شعل قبر حضرت امام حسین
 علیہ السلام است و زواران ہر دو جائز یارت می کنند است ہی و پڑا ہر کہ چون این زیارت علی سبیل تشوید واقع
 می شود کہسے این زیارت را عیان و بالتبت پرستی نگفتہ سیوم آنکہ جناب پیغمبر خدا صلعم برای پوسہ و اودن نقل
 قبول والدین اجازت فرمودہ چنانچہ در فقہ احمدی نقل از جامع المتفرقات آوردہ مسلمان باب کو قدم چنان
 مباح ہے حدیث میں آیا ہے کہ ایک شخص نے جناب رسالت مآب صلعم کی پاس اگر عرض کی یا رسول اللہ صلعم
 میں نے قسم کھائی تھی کہ استانہ حجت اور حور العین کہ رضا پر پوسہ دو گنا آپ کو فرمایا کہ مان کہ باؤن
 اور باپ کی پیشانی پر پوسہ دو او بنے پوچھا کہ اگر مان باب نہ ہوں حضرت فرمایا اونی قبر جو دوسنی کہا
 کہ اگر اونی قبر بھی معلوم نہ ہوا ارشاد کیا کہ دو خط کھینچ ایک کو باب کی قبر اور دوسر کو مان کی قبر قرار دیکر پوسہ

دے تاکہ جائز نہ ہو کہ انی جامع المتفرقات انتی پس تفصیل نقل قبول را کہ بالبدیہ تعظیم است بت پرستے
 نتوان گفت قال غرض یہ ہے کہ قابل زیارت کہ نہیں ہیں بلکہ لائق غارت کی ہیں کیونکہ محض لکڑیاں
 اور کپاچین ہیں اقول وہ بت تعین مولوی سلامت علی تبارسی در تبصرہ نوشتہ شک نیست کہ امام بار
 و تربت بعد مرتب شدن واجب تعظیم است و در امام بارہ سوار تعزیرہ خشک و گل ہم موجود است و الفضل
 ما شدت بالاعلاء قال اور اس مقام میں فاسخ و بعد پرنہا نہایت بی ادبی ہے جس طرح پانچا نے قرآن
 کی تلاوت کرنے کے محل نجاست ظاہری ہے اس طرح یہ مقام محل نجاست باطنی ہے اسکا دور کرنا مناسب
 اور لازم ہے چہ جای قرآن اور درود پڑھنا اقول وہ بت تعین از اعتراف مولوی سلامت علی کہ از شاہیر
 علمای اہلسنت گذشتہ نہ تکشف کردید کہ امام بارہ واجب تعظیم است و در جای واجب تعظیم تلاوت
 قرآن مجید دور و درو و عین ادب باشد و تفوہ باین تشبیہ کار کسے است کہ سراپا نجاست ظاہری و محکم
 از نجاست باطنی بودہ باشد قال اور حضرت رسول خدا نے فرمایا ہے انابرئ لمن خلق و صلق و
 خلق یہ حدیث مشکوٰۃ میں ہے یعنی رسول خدا نے فرمایا کہ میں نیز ارہون اس شخص سے جو سر کے بال کچھ
 مصیبت میں اور اواز سے چلا کر روئے اور گریبان پہاڑ سے چٹانی کو ٹٹا اور سر پٹا اور فوج کرنا اور
 جو کام ایسا ہے یہ مطلق حرام ہے موت کی وقت ہو یا بعد اسکے کسی کیواسطہ درست نہیں یہ ہو یا پیغمبر امام
 ہو یا شہید اقول علامہ دہلوی طاب ثراہ در نزہۃ اشاعرہ میں فرماید اپنے در مقام افادہ فرمودہ
 نہ ولی عیش نیست زیرا کہ صبر از امور نفسانیہ است تعلق قلب دارد اگر باوجود اطمینان قلب و ثبات
 قدم بر جادہ رضا و ایم تقضای الہی بنا بر اعلام است نظام بعضی مصائب و نفع ہمت سہل بر گرفتار
 بعضی امور کہ بحسب ظاہر ہر عدم اصطبار دلالت می کند بوقوع آید تسلیم محدودی نیست و منافاتی
 با بشارت قرآنی کہ در حق صابران وارد است ندارد چہ منافاتی در صورتی است کہ این امور از راہ بصیرت
 ازین کس صابر نہ شود پس اپنے در حالت ثبات قدم در مقام صبر بنا بر بعضی مصالح بوقوع آمدہ باشد منافاتی
 ندارد نہتہ باشد ماکم درست رک از عبد اللہ بن محمد عقیل روایت کردہ قال سمعت جابر بن عبد اللہ رض
 یقول فقد رسول اللہ ص یوم احد حمزۃ حین فاء الناس من القتال قال فقال جابر اذیتہ عند

ثلاث الشجرة وهو يقول انا اسد الله والاسد رسول الله اللهم اني ابرء اليك مما جاء به هؤلاء
 الفهرام فساد رسول الله نحوه فلما رأى جهته بكي ملاطى مامثل به شفق ثم قال الاكفى فقام رجل من الانصار
 فرمى بثوبه في نحره حاكم گفته هذا حديث صحيح الاسناد وعبارة محدث وبلوى ودر مدارج النبوة ودر خصوص اضطرار
 جناب پيغمبر در مرض خود و توفيق حضرت عائشة كما مر سابقا مؤيد مطلوب ما است قال او را پس محرم کے
 ماتم واری کی بنیاد نکالی ہوئی ہے مختار ثقفی کی وہ مردود و نافر جام امام کے نام سے لوگوں کو اپنے دام بین
 الاثر بچاتا تھا کہ سلطنت حاصل کرے اور حقیقت میں اسکو امام سے کچھ کام نہ تھا اسواسطہ کہ وہ بچیا در پر
 آپ نبوت کا دعویٰ کرتا تھا کہتا تھا کہ میرے پاس جبریل آتے ہیں اقول علامہ دہلوی اعلیٰ اللہ مقامہ
 در زمرہ اثنا عشر یہ پیغمبر مذکور ہیں اما ویل از مختار از روی عقل و نقل خارج از سداوست الاعتقاد ہے آئنگہ
 مختار بسیار حازم بود تا بحدیکہ باوجود آنکہ خود بنصب و عداوت البیت القصات داشت و بنا بر روایت صاحب
 استیعاب کہنے حضرت امیر المومنین و رسیدن ایشان بدختر بود چون دید کہ مردم کوفہ ارادہ انتقام و طلب خون امام
 ہمام حضرت سید الشہداء علیہ السلام دارند بنا بر حسب حاجہ و طلب ریاست بافتوم سازش و اسیرش نمود و امام
 بہر واری قبول نمود و از ان باز تا صحن جانش کابی باظهار رافعی الغمیر نہ پرداخت پس باظهار امر کیہ پانچندید
 و مخالف دعوی ریاست اہل سلام است چگونہ اقدام می نمود اما انقلابین بہتہ کہ ارباب فن سیر و قوا السیخ و زین
 باب اختلاف دارند کلام برخی از علمای معتبرین فن صریح است ورنیکہ دعویٰ بنی بودن و آمدن دعویٰ بر و از مختار
 صد و دریافتہ بلکہ او بنا بر فراستی کہ داشت اسیان از وقوع بعضی سوانح و در زمان استقبال اخبار می نمود و چون سلطان
 اخبار را واقع می شد بعضی جہاں فرمایہ را گمان می شد کہ این اخبار بطریق وحی صدور یافتہ شعی کہ از اجداد روایت
 احادیث الحسن است و در سلک رفقای او منظم بود از الہین شہبہ از اذان جمالین و جمعی نمود کہ این امر از
 فراست مومن است و در وقتہ القضا آوردہ نقل است کہ پیش از رسیدن خبر فتح مختار میگفت مختار بہ ابراہیم
 بن مالک اشتر رجا الغنین غالب آمدہ سرا بن زیاد و حصین بن نمیر و فلان و فلان را بکو فرمود خبر است و جمعی
 از جہلان و بار صدق قول مختار را متبادرہ کردہ گمان بردند کہ برومی نازل میشود شعی با ایشان گفت کہ اگر
 عقیدہ قاسدہ رجح کنید کہ انتہال بن حکایات ناشی از فراست مومن میباشد چنانچہ رسول اللہ فرمود کہ اگر

لایطی انتهی و مرز بانی از کتاب الشعر آورده که مختار را غلامی بود که جبرئیل نام داشت در محاورات خود میگفت
 که جبرئیل بن چنین گفت من با جبرئیل چنین گفتم بمردم جمال منطقه غلات واقع می شد نمیدان این قول است که مخدوم
 در همین باب و فائده دوم مرثوم نموده که در اصطلاح برخی از غلات فقط جبرئیل بر واقع نویسنه طلاق میکنند
 و لا متناهی الا اصطلاح و لا فی التسمیه بهذا الاسم چه تسمیه جبرئیل و میکائیل در اهل اسلام شایع است نه شیخ
 جبرئیل الکندی طبعی و ابوطالب محمد بن میکائیل بن سلجوق اول الملوک السلجوقیه و این تسمیه
 مستندم او عای التسمیه نیست چه درین جزو زمان شایع و ذائع است غلات از جبرئیل و افراسیاب ^{منفرد}
 و خسرو و قطار آن موسوم می سازند چه یک از صاحب غلاتان موسوم باین اسامی و موسی شانه شاهی بلکه در نحو
 سلطنت که این بادشاهان عظام غلامش باشند نمی کنند که اینک مرض بالیو لیا قبلا بوده باشد و محتمل است که ایشان
 این بغوات اعدا و مخالفین منازعه را قتر نموده شایع و ذائع نموده باشند تا باین حلیه سلطین را بر جمال و استیصال
 او را غلبه گردانیده و استیصال سازند چه مختار باد و صاحب خروج مرز و کار خدار طریق جدال و شقاق مسکو
 داشت یکی از آنها عبداللہ بن زبیر بود که شهادت روز در اسلام از مختصرات جناب اودست بیا نش نیست که
 چون ام المؤمنین عائشه صدیقہ بصیرت بصره نهضت فرمود عسکد آنجناب بدرب جواب رسید سگان آنکسان
 افکار صیاح و نباح نموده ام المؤمنین از نام آن آب استفسار فرمود چون تحقیق پیوست که آن آب جواب است
 فرمود انا لله و انا الیه راجعون و حدیثی که از سردر کائنات شنیده بود و باید و حق آمد که آنحضرت فرمود و کوی می نیم
 زنی از زنان خود را که سگان جواب برو با گ کنند ای حمیرا ترسان باش از خدا از آنکه آن زن تو باشی و عزم حجت
 مصمم فرمود عبداللہ بن زبیر جمعی از اعراب را بطایا مخصوص گردانید تا نزد عائشه گواهی دادند که این موضعی
 دیگر است نه جواب و اول شهادت روز که در اسلام واقع شد آن بود صدیقہ را خاطر بر سخن دوم قرار نیکوت تا
 عبداللہ بن زبیر که بر شامه لشکر بود از عقب تاخته خود را در میان سپاه افکند و آوازه در انداخت که ایک علی ابن
 ابیطالب بار رسید عائشه ازیم محافظت و تفرق آفت مراجعت نخواست نمود و چون صدیقہ دلیل را طلبیده تا
 بابر و گرازه حقیقت حال استطلاع نماید طلوع جواب داد که دلیل از انفعال آنکه راه غلط کرده باز گشت کنه ^{الصفا} کنه
 در غیره و دوم عبداللہ بن مروان و اخوان بنی اسد که در مکر و تزویر ثانی ابلیس تلمیس ابو نذر را در سودا است

بنحسین عبدالملک و سپهرش که در کرد و هند و قزوین و گرجی و انا سلاطین خود برپا کرده بودند و رفته العففا آورده از سلاطین
 اول سبک غدر کرد و عبدالملک بود و چنانچه گشته شدن عمرو بن سعید که زخم زده ملک بیان گشت مصداق این قول است
 و اول شخصیک از سلاطین اسلام بخل و زریاد بود و دوی را از بیت اسماک شیخ الحجاره می گفتند و نخستین کسی بود که
 الزام معروف نمی کرد و چه بعد از قتل بن زبیر بیدیه آمد و بر بالای منبر رفته گفت کایا می فی احد بتقوی الله تعالی
 هذا الاخذت عنقه انتهى مختصرا شیخ جلال الدین سیوطی در تاریخ الخلفاء آورده عن الکلیه قال کان مروان بن الحکم
 ولی العهد عمر بن سعید العاص بعدا بیه مضطرا بهما ملک و کان اول غدر فی الاسلام انهم یحلبوا زین گروه سکار و زور
 فرقه غدار بعد و متعبد نیست که این قیامات را بر فخر افترا بر بسته مشهور نموده باشند و در رفته العففا می گوید که
 عبداللہ بن زیاد مختار را بعد شهادت حضرت مسلم و طلبد گشت تو ویر و با مسلم در جنگ با اتفاق نمودی و فرور
 نیز دم از محبت علی و اولاد او نیز نه مختار گشت من ابواسطه صحبت رسول الله و الهیت او را دوست دارم اما او را
 مسلم بن عقیل بگناهم و نیک فتنج کوفه عمرو بن حرث می دانند که من و روان آقان از کج خانه بیرون نمی آمدیم عمرو
 شرم داشت که در مجلس چنین گوی و بد که مختار گشته کرد و بلکه گفت اعوان الله الایم دوست مختار ازین همت میرا
 در سیاست او تعیل نمی باید کرد و چندی کسی است که در سنی مصان بولایت عراق و شام همدان خالد بن ولید بود
 و بنا بر سخن عمرو بن حرث عبداللہ بن زیاد از سر مختار و رگدشت آقا او را برندان فرستاد و بعد از قتل جناب
 امام حسین مختار بن وایر رئیس عبداللہ بن عمر بن الخطاب که مصفیہ خواهر مختار و رفیق کج داشت و ستاد
 و احوال خویش باز نمود و اتهاست کرد که در اشتغال او و اتهاست فرمایند بنا بر ان خطری مصفیہ عبداللہ رقصه به نیرد و
 سفوفش آنکه ابن زیاد مختار را که میان من و او خویشی و قرابتی سیبی است بی سیبی گرفته برندان باز داشته
 است اکنون اتهاست آنکه فرمان دمی تا او را از حبس بیرون آرند و چون نیرد حبس بتفتی وقت از مختار بگذرد
 بن عمر تجا و جاز نمیداشت باین زیاد و پیغام واقعا مختار را مطلق العنان گردانند عبداللہ بعد از انتقام فرمان
 نیرد مختار را از زندان بیرون آورده پیش خود طلب داشت و با وی گفت ترا سه روز مهلت و اوم اگر بعد از
 روز ششم من و زکو فتوا نند گردنت نیز مختار از کوفه بیرون آمده روی بجای آورد و بعد از آن می فرماید که مختار
 و نامور بی انتقامی و عدم ایثار موا عید از طرف عبداللہ بن زبیر مختار باین زبیر دیگرگون کرده با خود و قسدا را

که بروی خرمن کند و کوفه در آمد و با خضیعت اشتغال نمود و عمر بن سعد بن ابی وقاص عبد الله بن زید را نصیحت کرد
 که از قبل عبد الله بن زید والی آن ولایت بود و از روی شفقت و نصیحت گفت که مختار باین شهر آمده فتنه کرده
 جمعی از شیعه با و ترمود می نمایند من از فساد او ایمن نیستم مصلحت آنکه او را در حبس باز داری که بروی بیرون آید
 نداشتند باشد عبد الله بن زید و ابراهیم بن محمد بن طلحه را گفت تا مختار را در زندان کرد پس طایفه از اهل کوفه را
 استخلاص با عامل کوفه نموده و در اجابت یافت عطار کوفه آزرده خاطر از پیش وی بیرون آمد مختار بار دیگر
 انتخاب عبد الله بن عمر زده از وی درخواست کرد که تارقه عبد الله بن زید و ابراهیم بن محمد نوشته در استخلاص او
 اشارت فرماید انتخاب ستم مختار را سبزل گردانید نامه باین عنوان با ایشان نوشت که اما بعد شما خوشی
 مرا با مختاری دارید بودی که مرا با شما است الناس منیایم که چون نظر شما بر کتب بن افضلی تا خیر و تسلیت
 دست از بازو دریتا هر جا که خواهد بود باشد چون نامه انتخاب عبد الله بن زید و ابراهیم بن محمد مختار را سبزل
 داده از زندان بر آورده اند تا منی مخلصه از عبارات مذکوره با حسن و جبر و دشمنی گفت که مختار واسطه دار فغانان
 حضرت عمر بن الخطاب است و سبب ربانی او از قید صوبه داران زید و عبد الله بن زید بر خراب عبد الله بن
 عمر بوده اند باب سحر و باب افتادیل قیصر بنسب مختار با هم اختلاف دارند کما مر انفا پس بحالت اختلاف و استیلا
 سکوت درباره مختار اولی و انسب طرفه آنکه درباره زید احتمال توبه بر زبان می آید و زبان خود را از لطمه و استیلا
 آن پلیدی از می دارند و از مختار بوجه قلع و قمع دشمنان اهل بیت دل تنگ گردیده بلا محابا او را منسوب به کفر و
 ضلالت می نمایند بهین افتادت ره از کجا است تا کجا تا ذیل قوال و اول کسیکه در اسلام رسم ماتم عاشور را آورد
 مختار است و غیر منع است چاول کسیکه بنای لوص و شعیون و عزاداری حضرت سید الشهدا علیه السلام گذاشته
 بنا بر اینچ از کتب تاریخ دریافت میشود سلیمان بن صرد صحابا است چنانچه حدیثه الصفا فرموده چون هلال
 محرم سال مذکور شد سلیمان بن صرد از کوفه بر آمده بحیدر اشک گاه ساخت بعد از چند روز از بحیدر کوچ کردند بعد
 از قطع منازل و طی مراحل چون قریب بقبر امیر المومنین حسین رسیدند با هم گفتند که سزاوار نیست که بحیث دربار
 حسین نبرویم و دست در دامن توبه و انابت زده از روان او عذر خواهیم و انگاه بمقصد شتایم این سخن گفته
 متوجه تربت سطر انحضرت گشتند چون ششم ایشان بر مرقده نور حضرت امام حسین افتاد از اسبان فرود آمده

اضطراب و بقراری آغاز کرده فغان و زاری با وجہ آسمان رسانیدند انتہائی **قال** از اصل میں یہ سب رحیم
موجود کی ہیں کہ وہی اپنے بزرگوں کی معصیت میں ماتم داری اور نوحہ زاری کرتے ہیں اور یہی کہہ رہے ہیں
ہیں اور نصاریٰ بھی معمول ہے کہ جب اونٹ کے یہاں کوئی مڑا ہے تو سیاہ لباس پہنتے ہیں اور حضرت عیسیٰ علیہ السلام
کی شکل سولی پر ہرنے کی جسا کو ملایا کہتے ہیں وہ بتاتے ہیں کہ اسکو دیکھ کر حضرت عیسیٰ کو واقعہ پریم اور سچ کر گویا
انما یہ تقریر ہے کہ اپنے پیغمبر کے غم اور مصیبت کو یاد کر نیک واسطہ میر صورت مقرر کی ہے مسلمان کو لازم ہے کہ شہادت
کفار سے اچھا پوچھے اور انکے کام آپ نکرسے کیونکہ حدیث میں آیا ہے جو جس قوم کی شہادت پکڑے وہ اسی قوم سے
اقول و بنستین اسچہ افادہ نمودہ مرد و داست بہ نزد و جہاں آنکہ لاسم کہ رسوم مجوس چنان چہ تین ہشت من
اوعی خلیہ البیان دوم آنکہ شکل حضرت عیسیٰ علیہ السلام نصاریٰ نے نصب بھی کنند و جو دھندہ اگر جا لا انصب شکل
مبطل قول مخاطب است و اگر کہ امی از نصاریٰ شکل حضرت عیسیٰ انصب سیکردہ باشند قیاس تقریر بران تیار
مع الفارق است چہ در تقریر تصویر و شکل خباب امام حسینؑ عینہ نمی باشند سیوم آنکہ چون در مذہب اہل سنت
برای تقریر تسوید لباس مردان را کردہ و زنان را لا لباس فیہ کحافی قنار و العالک میری پس تشبیہ بران محل
و بجا چہ ارم آنکہ مولوی ابوالبرکات رکن الدین محمد الدعو تبراب علی در رسالہ درک المآرب فی آداب اللغۃ
والشوارب می فرماید در حدیث آمدہ ہر کہ مصاب سیاہ کند بروز قیامت روی اوسیاہ خواہد شد و بجا می و بگر
می نویسند کہ ابو بکر و عثمان و سعد و عبد الرحمن رضی اللہ عنہم خضاب سیاہی کردند فالجواب الی الجواب چیم آنکہ بالقرن
والسبیم در تقریر داری مشابہت کفار است مگر چونکہ مطلق مشابہت منہج نیست بلکہ مفید است بہ نیت فلما
باس فیہا چنانچہ در رسالہ غایۃ المرام بہ صفحہ ۶۰ نوشتہ کہ مولوی اسمعیل نے نور العینین میں بدلائل قطعیہ
متابت کیا کہ مشابہت اوس صورت میں منع ہوگی کہ نیت مشابہت کی ہو اس لئے رفع یدین کو باوجود مشابہت
روافض کے جائز لکھا انتہی فاعتبر واما اولی الابدار **قال** اب از مسلمانوں تمہاری خدمت میں یہ عرض
کہ جب تم ایسے کاموں کی منہای اور تقریر کے برائے سب طرح سے دریافت کر چکے تو اب تمکو لازم اور فرض ہے کہ عیت
اور گمراہی سے باز آؤ **اقول** و بنستین از صحبت سادات کاشمش فی راہ الدار و انفع گشت کہ گریہ و زاری و در
مصائب جناب بناس آل عباس علیہ التقریر و التنا موجب حصول رضای جناب باری و انتفا و عیسیٰ برائی نہ کار و قافلہ

مذکور باعث تو اسب اخروی و دنیا ساختن تفریہ امر نیست مباح و ذریعہ است برای گریہ و بکا کما لا یخفی و بسبیل
 معارضہ یگویم کہ انقطاع و محفل میلاد و شریف بدعت مذمومہ است کما اعترف بہ الفاکہانی من متاخری لما لکینہ
 و قیام بوقت ذکر میلاد آنحضرت صلعم امر نیست کہ اثر و رسم آن در کتاب و سنت پیدا نیست کما قال الضمیر الدین
 البہلانی پس بعد دریافت نیست و قیامت امور مذکورہ الحسنات را فرض و واجب است کہ از ضلالت و اضلال
 باز آیند و باصرہ بر حق بنماید و حدیث خدیجہ عمل خود را غیر مقبول در گاہ رب الفوت سازند **قال** اسین و قنارہ بین ال
 دنیا میں رسالہ ناسخ مال خراب اور زیر باری اور تو صداری سے بچو گے و دوسرے بعد مرتبہ شریع کی مخالفت کی سبب آپ
 عاقبت کوتاہ نگذریں گے **اقول** و بہ نسبتین لا علی قاری سے در مقام شرح مشکوٰۃ تراویح میں از جملہ بدعات شمرہ
 و الحسنات در بہار رمضان با و آخر تراویح چنانچہ عام قیام می نمایند و دران چند بدعات و دیگر می افزائند از انجملہ
 است اجرت گرفتن و دادن بنواندن قرآن مجید و تقسیم کردن شیرینی بوقت ختم قرآن مجید و روشنی نمودن در
 مسجد پیشب آخر رمضان و قنای کہ عادت اکثر حفاظ این فرقہ بر قنای قرآن جاری گشتہ و ان فوالہدیر از جملہ کباب
 است پس الحسنات را باید کہ یک ذرہ انصاف فرمودہ از بدعت خود را محفوظ دانند ترک بدعات مورت فائدہ است
 اول آنکہ در ہر سال اہل ضائع نخواہند شد و دوم آنکہ از وعید من و قرآن صاحب بدعتہ فقط اعان علی حد مر
 الاسلامی خوانند نہ سیوم آنکہ ہر سال حدیث ضلالہ و کل ضلالہ فی اللہ ترویج این تراویح بکشان
 کشان ہوسوی ہاروی بر و ہذا بق مطالب بحالت ترک آن بموجب ارشاد نبوی صلعم من تمسک بسنتی عند فساد
 اصنتی فلہ اجر ما لہ شہید ہوی و غیر ہوی خوانند و **قال** اور اسکا خیال نگزنا کہ اگر ہم بی باتین بدعت کی
 چہوڑ دینیکے تو کہ ہم پر طعن اور متہان کر نیکے اور برادر یکے ناوان لوگ لڑ نیکے ہر بلا صاحب خدا اور رسول اور
 امام خلقت کر طعن اور ملامت سونہ بچو تو ہم مسلمان سچا سے خلق کی زبان سے کب بچو گے **اقول** و چہوڑ
 ثمان تراویح کہ باعتراف حضرت عمر و ملا علی قاری بدعت است و محفل میلاد و شریف و قیام بوقت مولد آنحضرت صبر
 خاکہائی و نصیر الدین بر ہانپوری و مجدد الف ثانی بدعت مذمومہ بودہ است اولیاء مخاطب را باید کہ در ترک بدعات
 مذکورہ از ملامت خلافت پر و انکدرہ پیروی خدا و رسول خدا و خلیفین را بموجب بنات اخروی انکار نہ و انضام
 عمر و بکر را بچوی نہ شمارند **قال** خدا اور رسول کی رضا مندی پر نظر کرنا چاہیے اور ان کی ناخوش ہونا اور ان

کرنے سے خوف نہ کھائے کہ اغویہ نیا سے جانا ہے اور اللہ اپنے مالک اور خالق ہی کو منہ دکھانا ہے پیغمبر خدا نے
 فرمایا ہے من قتلک بسنة عند فساد امنه فلا حق ما شهیدت یعنی جو کوئی جنگل ار سے اور عمل کرے میرے
 سنت پر میری امت کے فساد کو وقت تو اسکو سو شہید و نکاح ثواب ہر ف یعنی شہید اسے لکھتے ہیں جو اللہ کی راہ میں
 زخم اوتھاوے اور جان سے مارا جاوے اور ایسے زمانہ میں کہ ایک جہان رسومات بدعت میں گرفتار ہوا اور سنت
 بجا لائین ہر کسی کو عار اسوقت سنت پر عمل کرنا گویا عینے ہی مرتا ہے کہ ایک عالم سے لڑتا اور ہر وہم پر اور ہر
 طعن اور ملامت ہی لکھو افکار کرنا شہید بھی ایک بار مرتا ہے اور یہ شہید رومی ہر دم اٹھتا ہے مرتا ہے اسواسطے اللہ کا
 ایسے مجاہد کو ثواب سو شہید کا عطا کرتا ہے اب سمجھو کہ جب ایک شہید کا اس قدر عظیم ثواب ہو تو سو شہید و نکاح کیا
 حساب ایسی باتوں پر اہل ایمان کو جان دینا منہ اور ہے تو حاسے طعن اور خوف مان اور لوگ دنیا کی واسطے کیا
 کچھ محنت اور ملامت اٹھاتے ہیں ہم تو تکو محض خدا کی واسطے بتاتے ہیں اور جو اسپر بھی نہ سمجھو تو پہاڑ میں جاؤ اور
 اپنا سر کھادے موت قریب ہو مگر نگہ قبر میں سمجھاؤ نیکے اقوال تسک بہ سنت امر و دیگر است و مرجع بودن
 بدعت حسد امر و دیگر مولوی مسید روٹ احمد صاحب در رسالہ غایت الامام بہ صفحہ ۹۴ می فرماید یہ حدیث متن
 بسنة عند فساد امنه فلا حق ما شهیدت مصداق اوس شخص کی ہے کہ ایک شخص جو اوقات سنت کو عمل
 کرتا ہے اور بعض اشخاص اوس فعل سے مانع ہوتے ہیں اور خلاف اوسکے کرتے ہیں مثلاً نماز تراویح پڑھتا ہے ہر گناح
 کرتا ہے اور بعضے لوگ بہ سبب اکرام طلب و رفع تکلیف کے مانع اور تراویح یا بلب فساد زمانہ کے مانع گناح منکوح
 سے ہوں تو اوس شخص پر کہ منع سنت کا ہو گا ثواب سو شہید و نکاح اور اس جگہ ایسا نہیں ہے کیونکہ موجب
 کوئی دلیل سنت کی مشورہ و حجت یا کراہت قیام معمول پر نہیں لایا ہے فعل سببی کا نام سنت نہیں ہے اور سنت
 اسکا نام نہیں ہے کہ ایک فعل کو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے یا صحابہ نے کیا ہو اور کوئی محدث شرعی اوسکے کرنے پر لازم
 آتا ہو اور یہ امر صریح البطلان ہے اسواسطے کہ اجماع و قیاس اصول شرعی سے ہو اور اجماع و قیاس و نہیں امور
 غالباً ہوتا ہے کہ زمانہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و صحابہ میں معمول نہوا و صریح فی الکتاب و الحدیث نہوا و استحسان کہ نہ ہوا
 جبکہ کتب فقہ میں ہے باطل ہو جائیگا انتہی الحدیث کہ باعتبار اہل محلہ مخاطب و سچو امور و شہادت بحصول سچو
 بلکہ بالبدیہ و ممانعت کر یہ بدھاب جناب امام حسینؑ و انھما و محاسن نہ کر قتل آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم

خود را بدین تیر ملامت ساختن و شرکت یزدیان کردن است چون خلافت یزدی با حصول موضوعه اینحضرات
 صحیح و درست است پس اطلاق شهادت یزدی بدان این زمان بسبب احیای سنت آن مردود و دوران نهایی
 مخاطب سمیت بجز از دوازده سال تغیر و اشتغال جناب شاه عبدالرزاق صاحب هانسوی و بروز عاشور انقراض
 او نشان سر برآید به همراه تغیر تا که ملاز غایت شهرت مستغنی از بیان است و کشف و کرامت شاه صاحب
 موصوف الظہر من الشمس و امین من الالاس حتی که ملا نظام الدین و ابن اومولی و عبدالعلی سندرایی که ملقب بپیر
 است از خورشیدیان و بسا و پوسان حضرت مدوح است در بیان فضائل مجلس قندکار شهادت جناب
 امام حسین علیه السلام مخفی و مستتر باشد که افتقاد محاسن کور ثابت است بحد و حوال آنکه مولوی سلام الله
 رام پوری که سیر و خنج عبدالغنی و بلوی است در رساله خود نوشته که نزول ازواج انبیاء و توفیر و توفیق و توفیق
 بنگام سوال نکیر من میشود همچنان نزول ازواج انبیاء و اصیاء و نزول ملائک و در مکان مقدس و ترویج و تشریح
 مقدس چنانچه نزول جبرئیل و تر و مریم و عیسی و تر و داود موسی و نرو و فاطمه و ائمه نبیا علیهم السلام و نزول
 ملائک برای حفاظت انسان چنانچه آمدن جبرئیل تر و سامر که در قصه حضرت موسی علیه السلام مشهور است
 و در جایکه روح انبیاء و اصیاء و مع عزیزان انبیاء و اصیاء میشود و میگردد و چنانچه در حدیث آمده و کرم علی عباد و
 و تکفل روح و ملطفت و ملائمت از جانب صاحب ارواح میشود همچنان براسه ستر و دشمن و ظالمی که جوهر و تقو
 از و اصیاء ارواح و یا تغیر زمان رسیده باشند و یا گشته باشند و یا بعد از زمان آنها نماند و یا گریه و تضرع می گردد
 چنانچه در مواضع محرقه از ادب وری و بابت منصور نقل کرده که او در شام مروی را دید که روی خضر بر روی و انگاه از
 سبب آن سوال کرد و گفت عادت من آن بود که هر روز با فرزندان خود هزار بار علی علیه السلام را بخوانم
 و در روز جمعه چهار هزار بار انگاه پیغمبر صلعم را و در خواب و بیدار و خواب طوبی و طوبی و انچه از انچه این بود که حسن علیه السلام
 از در شکوه کردند و پیغمبر صلعم را و انحضرت ان مرد را لعنت کرد و آب و دهن مبارک خود بر روی انداخت و انجا
 که آب و دهن انحضرت صلعم رسیده بود و خیر بر شد و این ملاست ما عتدا وقت موت او در کتاب مذکور بر روایت
 سلطان جوزی از وادی مروی است که مروی پیوسته نقل امام حسین علیه السلام حاضر شد و بود و بی آنکه حاضر
 به نقل دی کرد و او را در ان داشته باشند و همین تصور در ان ایام نماند انگاه مردوم سبب آن

پر سید گشت پیمبر صلعم را در خواب دیدم کہ دست مبارک خود بالا کرده بود و شمشیر و دست داشتہ تریکیہ
 آنحضرت نعلی افشاہ بودہ کس از تلامذہ حسین علیہ السلام ندیدم ساختہ چون نظرش بر من افتاد و سبب این
 کرد بواسطہ آنکہ شریک لشکر تلامذہ حسین علیہ السلام شدہ بودم میلی از خون حسین و شہید چون رفته شدہ
 انجی گشتہ بیدار شدم انتہی و عبارت آنکہ در نفس است بر تکیہ در کان مقدس و درواستواص مقدس و در تکیہ
 راج انبیا و اوصیاء و معززان انبیا و اوصیاء می شود و تزلزل لگام دارد از انبیا و اوصیاء و در سبب تقدس
 دیدم آنکہ در رسالہ غایۃ المرام صفحہ ۱۰۰ نوشتہ کہ ظاہر ہے کہ ذکر اللہ تعالیٰ اور رسول صائم صاحب فضل
 میں ہو و ان خود اللہ تعالیٰ ہم نشین ہوتا ہے اور فرشتے حاضر ہوتے ہیں اور تصور آنحضرت صلعم کا ہوتا ہے
 روح بنی کریم حاضر ہوتے ہیں کما ہونی فتویٰ علماء مکۃ المنفصلۃ انفاد فی ہذا کلاما فی مسئلۃ الغیام
 و ان سبب تصور ہوتی ہے اور حاجات اولیٰ بیاعت برکت بر آتی ہیں اور محفل استہانت و دعا ہے انتہی و ظاہر
 است کہ ذکر البیت آنحضرت صلعم میں ذکر آنحضرت است و این معنی از غایت ظہور محتاج دلیل و بینہ نیست
 مگر بنابر اطمینان قلوب ناظرین بقول ایک عبارت اکتفا میرود و ترجمہ صواعق محرقة آرد و چون حق سبحانہ تعالیٰ
 دنیا را بظہن حضرت رسالت پناہ صلعم اقریر و دوام دنیا را بدوام آنحضرت و البیت آنحضرت قرار دے و نیز کہ البیت
 در چند خیر کہ از امام رازی جیسے از ان روایت کریم مساوی آنحضرت شد و دلیل دیگر آنکہ در حق ایشان فرمود
 اللهم اظمئہ و انا منہم باخلا البیت از من اند و من از ایشانم انتہی و لنعم ما قال الشافعی اللہ البیت یعنی
 و ہم الیہ وسیلتی ان جلیم اعطی غذا بہ بید البیت صاحب فتی سیوم آنکہ در رسالہ غایۃ المرام
 صفحہ ۱۰۰ نوشتہ او حق تعالیٰ نے اطاعت اور نافرمانی رسول مقبول کی اطاعت اور نافرمانی اپنے اور
 ذکر رسول کریم کا معنیہ ذکر انہا فرمایا ہے اور کتب احادیث و سیر میں تو اثر آیا ہے کہ جس مجلس میں مسلمان
 ذکر خدا و رسول کرتے ہیں فرشتگان الہی حاضر ہو کر اونپر سایہ کرتے ہیں اور ان تمام حاضر رہتے ہیں اور انکے
 حقین را کرتے ہیں اور فرشتہ نشین اولیٰ عینا حق تعالیٰ کرتے ہیں اور ان مسلمانوں کو رحمت الہی اعطا کرتی ہے
 ہر اور گناہ انکے زائل اور درجات انکے مرتفع ہوتے ہیں اور جس مقام پر درود پڑھا جائے ہر فرشتگان سبحانہ
 بجناب آنحضرت صلعم حاضر ہو کر عرض کرتے ہیں کہ فلا نے شخص نے درود پڑھا اور یہ بھی حدیث قدسی میں آیا ہے

کہ حق تعالیٰ نے فرمایا انا جلس من ذکر نے یعنی میں ہنشین اوس شخص کا ہوں کہ مجھ کو یاد کرتا ہے کہ انی
 شرح سفر السعاده لولانا الحدیث الدہلوی انتہی و بوجہ اتحا و ذکر البیت باؤ کر آنحضرت مسلم
 بہنین مقابل فکر البیت می توان شمر و وہو المطلوب و من ادعی التفرقة فلیہ البیان چہاں کہ
 ابو البیت شمر خند سے در تہذیب النہا خلیں آورده و عن النبی ص اند قال ما جلس قوم ینذرون اللہ الا نادى
 مناد من التما قوموا فقد بدلت سیمائکم حسنات غفر لکم جمیعاً و ما قعد علی من اهل
 الارض ینذرون اللہ فقد محم علیہ السلام لکنہ محصل ترجمہ اش ایکہ براسے ذکر کنندگان حق تعالیٰ
 فرستہ ندا می کند کہ بر خدیگہ گناہان شما تبدیل شد بدجہنات و شما مغفور و مبرور شد و بدو بر سر
 زمین پران رفتار کہ ایشان جمع کردیدہ و ذکر حق سبحانہ تعالیٰ می کنند یہاں مقصد از فرشتگان کثیر
 آن گروہ می شود ندای و بالبدانہ معلوم ہر اقامے و ادائی است کہ ذکر رسول مقبول و البیت آنحضرت
 صلعم داخل ذکر خدا است فاعتبروا یا اولی الابصار پنجم آنکہ شاہ عبدالغفریر دہلوی سے پیڑھے و تہذیب
 و رشیدہ مرحوم سنانہ خود و دیگر ذر و رشیدہ مرحوم بھغور شاہ عالم بادشاہ و بعد شش چھند و رشیدہ اکبر شاہ
 در قلعہ سیلہ مجلس جمع کردہ تذکار شہادت حضرت امام حسین علی کرد و دیگر علماء را مدار این حضرت
 در ساجد پسر سید منبر با موجود گئے ہزار ہا سائق تذکار مصائب انبیاء علیہم السلام و ادعیاء و اسماء و نامی
 و خلق کثیر و ان جمع کردہ ذر سے می گفتند باوصف ماری بودن عادت مذکور انکار افتاد مجلس
 تذکار شہادت جناب خاس آل عبا علیہ التحیۃ و الثناء و شہرون آن از مجاہدہات ناشی از تعصب و عناد
 کمالا یخفی علی من لدانی در ایۃ ششم آنکہ چون باحق و اہل سنت و جماعت در ذات بابگاہ
 جناب سرور کائنات صلعم علیہ کمالات سوار شہادت موجود بود و ذرا بن کمال عظیم بواسطہ جناب بنین
 علیہا السلام گویا بچہ تذکار و صاف جناب خاتم النبیین تاج المرسلین است و شہادت جبر سے را کہ
 نصیب جناب مظلوم کر بلا گرویدہ باتے داشتن گریو و زن و ایم و ذکر مصائب ہولناک و درین آیت
 تا قیام قیامت لازم است و الذکار لازم لکن ذکر و لازم لازم چنانچہ فاضل دہلوی سے در نقل
 خود آورده لکن بقولہ کمال محصل لہ بنفسہ و ہذا الشہادۃ فاقتضت حکمتہ تعالیٰ ان یلیق ہذا کمال العظیم

سائر کما لا تعد بعد فانه فاستنابنا بحسین علیه السلام فاجبه بما على افضل النجاة جعلها امراتين للاختصاص
 وخديجین بحالهما لما كانت الشهادة على قسمين شهادة من شهادة علانية قسمت عليهم فانما اختص السبط الاكبر بالقبول
 واختص السبط الاصغر بالقبول الثاني ولما كان مني امر على الشهادة والاعلان انزل الله في الامم على شان جبرئیل علیه السلام
 وفيه من الامم ثمة بتعيين السكاوت وتعيين الزمان وهو سلسلین ثم استهوا امره واعلن ذكره على
 الشا امير المؤمنين كره الله جمعه في سفره الى صفين ثم لما وقعت اوقعة الشهادة استهوا امرها بانقلاب التراب
 دما وامطار الدم من السماء وهتفوا لهوا تفت بالرائ ونوح الجن وبكاهم وطواف السباع حافضا
 لجشته ودخل الجياد في مناخق قتلوا لغير ذلك من اسباب الشهرة ليطلع الحاضرون
 والغائبون على وقوعها بل بابقاء البكاء والحزن المستمر وتذكر تلك الوقائع الهائلة
 في امتد الى يوم القيمة فقد بلغت نهاية الشهرة في الملام الاعلى والاسفل والغيب الشهادة
 والجن والانس والناطق والساكن ^{التي} ثم موكب سلاست الله در رساله تحرير الشهادة وتين بصفحه ۴۲
 می نویسد آنکه کوه تاه چون حضرت امام مرتضی عریضت عنان غریمت از کوفه تراثت و سائق و قائد
 قضا و قدر کشان کشان انجناب راه که بلا انداخت حال این واقعه شنیدنی و کار گذارے تقدیر
 ویدی است و بصفحه ۴۲ - می فرماید خلا تفصیل اسامی شد اسے اہل بیت کہ باجناب سید الشہداء
 در کربلا شنید شد باید شنید و سر تنک غم از دیدہ پیغم و راتم این خیاب اہل عالم باید یارید اینج
 عبارت مذکورہ چنانچہ می بینے نص است بریکہ شنیدن حال این واقعه و گریه نمودن و راتم این
 خیاب اہل عالم ضرور است و ہوا و انظر و ایہا المنصفون ان تلك العباد لا تصوم جليلة على انعقاد
 محاسن العزاء و تذکرہ صائب خامس الالعباء ہوا البکاء علی سید الشہداء عبادۃ لاریفہ والنعمون

بہ من لایؤمن بالله ورسوله

وینم الحزاء +

CALL No. { ۲۹۷۵۲ } (R) ACC. NO. ۱۴۸۷۶

AUTHOR ابو علی خان

TITLE کشف الریثین فی اثبات الخواص علی الحسین
علیه السلام

۲۹۷۵۲

۱۴۸۷۶

ابو علی خان -

کشف الریثین فی اثبات الخواص علی الحسین

۱۴۸۷۶

Date	No.	Date	No.

MAULANA AZAD LIBRARY ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:-

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Re. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.

